

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RØMØ

et vesterhauspræget samfund

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

Tilegnet Margrethe Kring Lauridsen †

Bert Kelm

RØMØ
et vesterhavspræget samfund

Bind II
Ejendomme i Juvre ejerlav

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
Nr. 83

Aabenraa 2000

Bert Kelm: RØMØ – et vesterhavspræget samfund
Bind II, Ejendomme i Juvre ejerlav
Skrifter, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 83

© Forfatteren og Historisk Samfund for Sønderjylland

Matrikelkort: © Kort- & Matrikelstyrelsen

Billedskanning: Arne Jørgensen og Bert Kelm

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S · Haderslev

ISBN 87-7406-063-5

ISSN 0109-9264

Redaktion: Lars N. Henningsen

Historisk Samfund for Sønderjylland
takker for tilskud til udgivelsen fra

Velux Fonden af 1981
Rislum-Fonden
Michael Jebsen Fonden

Omslagsbilledet:

Udsnit fra konceptkort over Rømø, tegnet af S. Bruun 1796.

De større kvadratiske felter er gårde, de mindre er husmandssteder.

Betegnelsen »rb« ved felterne betyder, at ejendommen tilhører Ribe Amt.

© Kort- & Matrikelstyrelsen (A. 131-97)

Indhold

Forord		7
Husgrupper		10
Juvre	Ejendomme lb.nr. 1-16, med en ekskurs ang. et skifteforlig fra 1684 ved lb.nr. 5	13
Toftum	Ejendomme lb.nr. 17-29, med en ekskurs ang. en overdragelseskontrakt fra 1755 ved lb.nr. 18	132
Bolilmark	Ejendomme lb.nr. 30-36, med en ekskurs ang. to arvesager fra 1807/10 ved lb.nr. 32/33	223
Nørtvismark	Ejendomme lb.nr. 37-45, med en ekskurs ang. en skiftesag fra 1835 ved lb.nr. 38	277
Sammenfatning	. . . . .	335
Kilder	. . . . .	338
Forkortelser	. . . . .	339

Forord

Her foreligger nu den første del af registranten over Rømøs gamle ejendomme, som var det oprindelige formål for mit arbejde. Materialets omfang og ønsket om at vise det størst mulige antal af gamle billeder, har ført til en deling af registranten i 4 bind, hvoraf dette bind 2 indeholder 45 ejendomme i Juvre ejerlav, dvs. fra Juvre i nord til Nørtvismark i syd. Bind 3 skal følge senere med næsten hele Kongsmark ejerlav, mens bind 4 og 5 skal dække resten af Kongsmark (Tagholm) og Kirkeby ejerlav. I alt drejer det sig om 192 ejendomme.

Optaget i registranten er alle ejendomme, som eksisterede i 1870, og hvor der endnu findes et hus, også hvis der er bygget nyt frem til i dag.

Registranten byder på en beskrivelse af ejerrækken gennem tiderne, så langt man kan følge den tilbage. Såvidt muligt er der også berettet om ejernes liv og familief forhold. Af hensyn til beskyttelse af personlige data er oplysningerne for de sidste 100 år af meget begrænset omfang.

De bevarede dokumenter gør det ikke muligt at bestemme ejerrækken med samme grad af sikkerhed for alle områder af Rømø. For den del af øen, der hørte til Ribe amt, dvs. Sønderlandet og Nørlandets oprindeligt kirkelige ejendomme (se bind 1), er det for mange ejendomme vanskeligt for tiden før omkring 1780. Kun med hjælp af »udelukkelsesmetoden« var det for enkelte ejendomme muligt at føre ejerrækken tilbage til tiden før 1780. Det krævede undersøgelse af alle ejendomme i et område, uanset om husene for længst er borte, et meget stort arbejde. For de ejendomme på Nørlandet, der lå under Haderslev amt, kan man derimod følge gårdene tilbage helt til 1500-tallet, huse og mindre ejendomme til omkring 1700, hvis de ikke er yngre. Problematisk er nogle småhuse, der oprindeligt hørte til en gård og blev lejet ud. Der svigter kilderne for det meste.

For ejendomme under Ribe amt har Margrethe Kring Lauridsen samlet, ordnet og vurderet uhyre meget materiale om ejendommenes historie i perioden 1750-1850. Registranten for den del

af øen i denne periode bygger først og fremmest på hendes arbejde. Desværre kunne hun på grund af sygdom ikke deltage i den endelige udformning af registranten, og i år er hun afgået ved døden. Uden hendes materiale ville det have krævet endnu mange år at færdiggøre registranten. Jeg skylder Margrethe Lauridsen en særlig stor tak.

For hele registranten gælder, især for tiden før 1780, at enkelte forhold er skønnet. F.eks. bygger skildrede familieforhold ofte kun på kendte ejendomsforhold. Kirkebøgerne findes ikke før 1815, folketællinger ikke før 1787. I teksten er der henvist til disse usikre forhold. Men også der, hvor jeg har anset kilderne for fyldestgørende, har jeg oplevet overraskelser pga. nyfundne dokumenter. Derfor kan der ikke garanteres for rigtigheden af alle beskrevne forhold.

Desværre findes der kun ganske få kilder om selve husene. De huse, der i dag findes på ejendommene, er for det meste betydeligt nyere end ejendommens kendte historie. Det er sjældent, at man kan bestemme et byggetidspunkt for det nuværende hus. Oftest er der foretaget mange større ændringer, der i tidens løb har givet huset et helt nyt udseende. Alligevel forsøges i denne bog at redegøre for byggehistorien for forholdsvis mange huse, dels med hjælp af dendrokronologiske undersøgelser, dels på grundlag af byggetekniske iagttagelser, dels på basis af fundne dokumenter.

Som indledning til hver ejendom er angivet forskellige registreringsnumre. Hver ejendom har et løbenummer. Derefter angives det nugældende artikel/matrikelnummer. Derudover findes registreringsnumret fra bogen 'Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi', bind Rømø, 1971, og bevaringsvurderingen fra denne registrant («Gruppe»). Sidst i feltet over hver ejendom er indført en ny gruppebetegnelse. Under feltet vises såvidt muligt udviklingen af husets udseende i løbet af de sidste 30 år med hjælp af et billede fra nævnte registrant og et nyt fotografi, forudsat huset ikke er borte eller totalt forandret. Derudover findes i teksten mange gamle billeder af huse og deres beboere. Typiske grundplaner for enkelte huse er afbilledet lige såvel som særlige dele af vægfaste indretninger.

Som for bogens første bind har også registranten nydt gavn af oplysninger og materiale fra mange mennesker. Desværre er det ikke muligt at nævne enkelte personer her, men jeg vil gerne give

udtryk for min taknemmelighed til alle. Den venlige modtagelse til mange samtaler og villigheden til at søge gamle billeder og dokumenter frem, ja sågar at låne dem ud, var overvældende. Takket være den store indsats af Rømø Lokalhistorisk Forenings arkivleder, Arne Jørgensen, kan dette materiale her fremlægges. Også mange institutioner, især arkiverne, har været til stor hjælp. Dendrokronologiske undersøgelser blev igen foretaget af Nationalmuseets afdeling for naturvidenskabelige undersøgelser.

Igen har formanden af Historisk Samfund for Sønderjylland, dr.phil. Lars N. Henningsen, foretaget det store rettelles- og redaktionsarbejde. Han bør få en ekstra stor tak. Finansieringen af bind 2 er støttet både af VELUX-Fonden, af Rislum-Fonden og af Michael Jebsen Fonden, der alle også vil bidrage til kommende bind. At dette værk kan fremlægges for offentligheden i dette omfang og trykkvalitet, er deres fortjeneste. Tak for det!

Registranten er et kildeværk for kommende generationer, men den har også til formål at give tidens ejere en fornemmelse af den historiske ånd, der »bor« på deres ejendom. Husene har oplevet mange generationer af sømænd, bønder og flittige kvinder, rige og fattige, heldige og uheldige mennesker. Hvor det er muligt, kan man ønske at i det mindste dele af deres gamle omgivelser bevares.

Rømø og Hamborg, september 2000

Bert Kelm

Husgrupper

I den førnævnte registrant »Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi«, bind Rømø, udgivet i 1971, er 34 huse af de her beskrevne 45 ejendomme medtaget. Arkitekt Aksel Skov har fotograferet husene i 1967/71 og inddelt dem i forskellige grupper, afhængigt af deres bygningskulturelle værdi. Grupperne er af Aksel Skov defineret som følger:

- A hus fredet i klasse A
- B hus fredet i klasse B
- C hus bevaringsværdigt, måske i miljø,
kan deles i undergrupper:
  - Ca* særlig værdifuldt
  - Ca bevaring væsentlig
  - Cb bevaringsværdigt
  - Cc nogen værdi, miljø
  - (Cc) ringe, mulig at forbedre

Da der i dag kun findes én fredningsklasse, er i nærværende registrant alle fredede huse betegnet med »A«. Gruppe »B« er sløjfet, ligesom gruppe »Ca*«, fordi en del af disse huse nu er fredet og en fællesgruppe »Ca« synes at være tilstrækkelig. I stedet for »(Cc)« er der indført en gruppe »Cd« og en ny gruppe »D« er tilføjet.

Den nye placering i disse grupper er foretaget i samråd med arkitekt Steffen M. Søndergaard, der også har taget nye fotografi-er af de i 1971 registrerede huse. De er under ejendommenes registreringsfelter vist vsa. arkitekt Aksel Skovs billeder fra 1967/71. Udgangspunktet er, at alle væsentlige bygningsdele fra før 1900 er bevaringsværdige, fordi de udgør en del af Rømøs særlige kultur. Huse, der rummer bygningsdele fra før 1900, hører derfor til i gruppe »C«.

I undergruppen »Ca« samles bygninger, hvor helhedsvirkningen af traditionel Rømø-byggeskik er bevaret både ude og inde – uden modernisering af bolig, gård eller forretning med vor tids erstatningsmaterialer. I Juvre ejerlav findes ingen huse i gruppen

»Ca«. De forholdsvis mange huse, der – trods tilbygninger, plastvinduer, atypiske mursten m.m. – fremtræder som gamle Rømø-huse, og som overvejende er stråttækte, er anbragt i gruppe »Cb«.

Typiske Rømøbygninger med hårdt tag, evt. sammenbygget med moderne, for landbruget uundværlige avlsbygninger, findes i gruppe »Cc«. Hvor om- og tilbygninger i løbet af 1900-tallet totalt har forandret husets udseende, men hvor væsentlige dele af konstruktion eller fast inventar alligevel er synligt, er placeringen foretaget i gruppe »Cd«.

En ny gruppe, »D«, er indført for huse, som i perioden 1900-1930 har erstattet en ældre bygning, og som – pga. deres tidstypiske arkitektur – er en del af Rømøs bygningskultur.

Fordelingen i ovennævnte grupper er udelukkende foretaget på basis af bygningskulturelle overvejelser og har ikke noget at gøre med den generelt gode, tekniske og vedligeholdelsesmæssige tilstand.

Grupperingen af bygningerne er foretaget med størst mulig objektivitet. Samtidig skal ikke skjules, at tydeliggørelse af og tilbageføring til den oprindelige, traditionelle Rømø-byggeskik i mange tilfælde er ønskelig. Dette vil gælde for større restaureringsarbejder, men i lige så høj grad ved mindre ændringer – og ved den almindelige vedligeholdelse.

For nærmere oplysninger om mulige forbedringer og vedligeholdelse af Rømøs bevaringsværdige huse eller bygningsdele formidler forfatteren gerne faglig rådgivning.

Juvre

Rømøs nordligste landsby Juvre kendes allerede fra middelalderen under navnet »Øri« (se bind 1, kapitel 2 og 8). Dengang ejede Ribe Domkapitel halvdelen af byens jorder, og de udgjorde allerede dengang Rømøs bedste landbrugsjord. Efter ejendommenes afkast at dømme må der dengang have været omkring 30 køer, noget senere lidt over 20. Ribe Domkapitlets ejendom blev i 1600-tallet indlemmet i det kongerigske Ribe amt, Lø herred. Den anden halvdel af Juvre hørte til Slesvig og var indtil 1864 del af Hviding herred i Haderslev amt. Om denne del har udgjort én samlet gård, vides ikke. Men af jordebøgerne efter reformationen fremgår, at begge halvdele af Juvre hver for sig svarede til en helgårds størrelse. Fra en ejendomsvurdering, gennemført i årene 1708-10 i Haderslev amt, ved vi, at den slesvigske del af Juvre i alt havde 19 køer. Man kan vel antage, at Juvres enge i middelalderen gav foder til henved 60, omkring 1700 endnu til omkring 40 køer. Nedgangen skyldtes vist nok sandflugten, som delvis blev ophævet af det nye engareal, som var vokset i Rømøs nordøsthjørne. Betydningen af denne tilvækst fremgår af førnævnte ejendomsvurdering. Der nævnes høbjærgningens tilvækst særskilt som antal læs hø fra »ny jord eller slik jord«, og det drejer sig gennemgående om ca. 50 % af det oprindelige antal (tabel 8 i sammenfatningen).

Billede 1a og 1b:

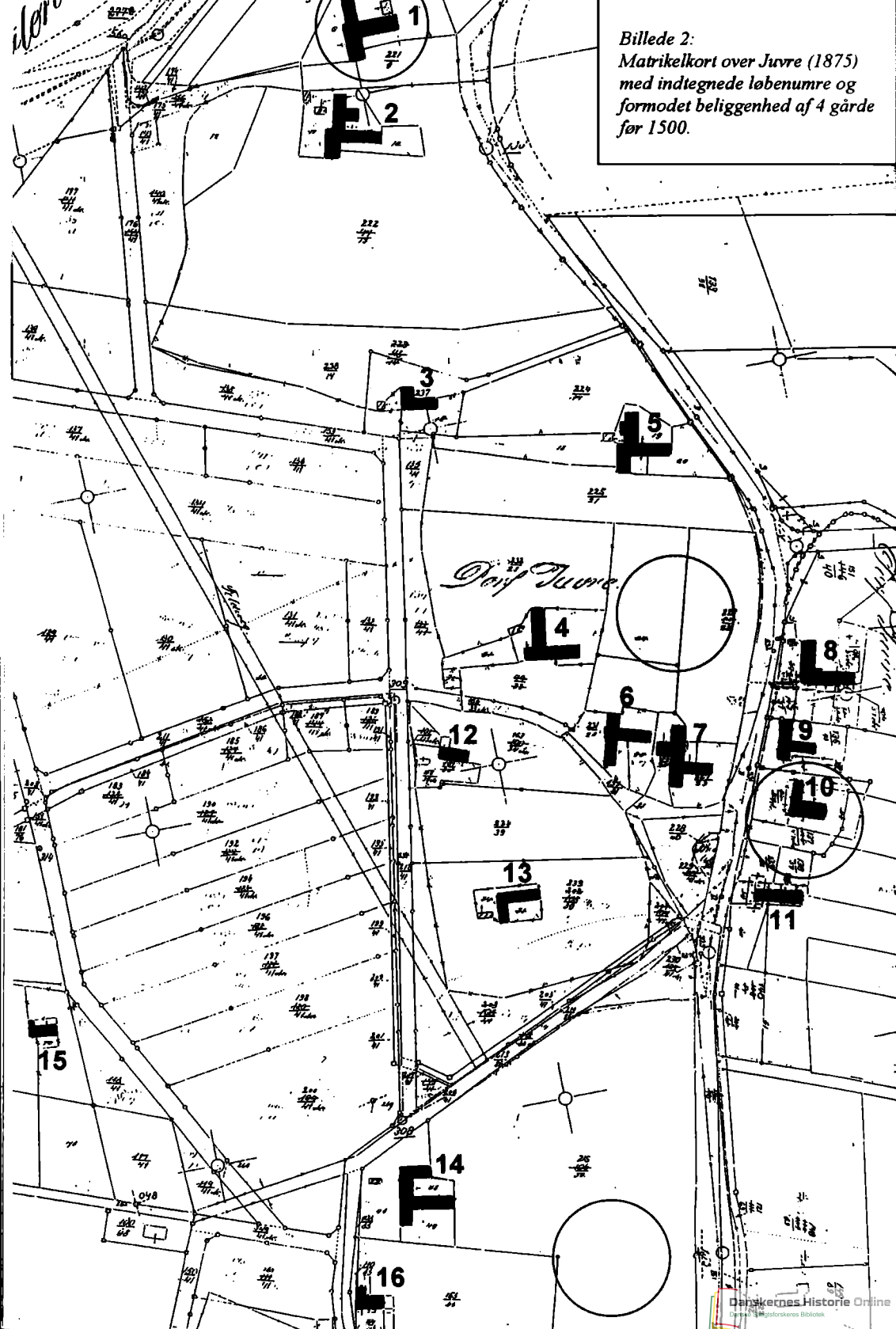
3 Juvregårde, lb.nr. 4, 6 og 7 i 1967 (foto Aksel Skov) og de samme 3 gårde i år 2000, alle igen med stråtag. De danner nu trods mange »moderne« detaljer et flot helhedsbillede af landsbyens klassiske byggeskik.

Vi kender ikke beliggenheden af de to storgårde, der formentlig har ligget der i middelalderen. Før reformationen skete der en deling af gårdejendommene, og dette fortsatte i tiden indtil omkring 1700. Før midten af 1500-tallet fandtes efter jordebøgerne at dømme to kapitelsgårde og to gårdenheder i den haderslevske del af Juvre, de sidste dog med hver to ejere. Oversigtskortet på billede 2, tegnet efter matrikelkortet fra 1875, viser de steder, hvor disse i alt 4 gårdbygninger kan have ligget, når man tolker de stadigvæk synlige forhøjninger i landskabet, sandsynligvis gamle varfer, som byggesteder. Den sydligste kaldes den dag i dag »æ bygsted«.

Fra 1500- og 1600-tallet kender vi en række jordebøger og andre arkivalier, der tillader opstilling af ejerrækker for både haderslevske som kongerigske, dengang Ribe Domkapitlets gårde (tabel 1 a,b og 2). Ejerrækken for de fleste gårde kan betegnes som meget sandsynlig. Kun enkelte ejerskifter i Haderslev amts andel af Juvre er knap så sikker og kan kun bestemmes efter »udelukkelsesmetoden«, dvs. fordi der ikke fandtes andre mulige ejerforhold. For »kapitelsgårdene« mangler måske nogle enkelte ejere mellem omkring 1530 og matriklen fra 1683, fordi kilderne ikke er fyldestgørende i denne periode. Tidspunkter for ejerskifte mangler for de fleste gårde, fordi kun enkelte fæsteprotokoller er bevaret.

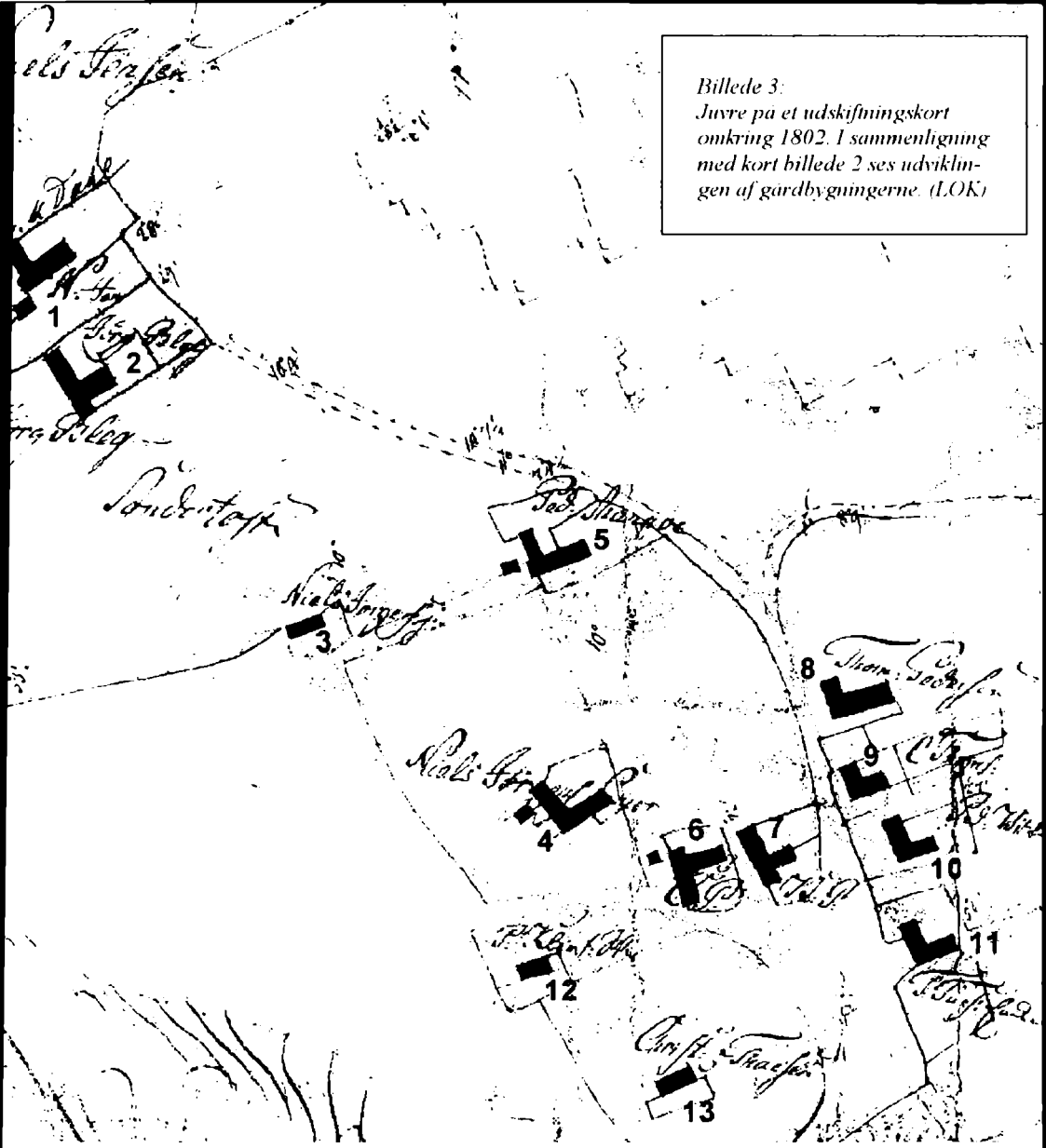

Billede 2:
Matrikelkort over Juvre (1875)
med indtegnede løbenumre og
formodet beliggenhed af 4 gårde
før 1500.

Billede 3:

Juvre på et udskiftningskort omkring 1802. I sammenligning med kort billede 2 ses udviklingen af gardbygningerne. (LOK)

For de få husmandssteder, der fandtes i den haderslevske del af Juvre, kan ejerrækken kun føres tilbage til 1600-tallets sidste årtier. I jordebøgerne er husmandssteder, i den haderslevske del kaldt »forbedelser«, kun opført i lister uden stedbetegnelse. Først i fæsteprotokollerne nævnes stedet, hvor sådan et hus har ligget.

De enkelte ejendommers historie beskrives nu i rækkefølge, begyndende fra den nordligste af de gamle gårde i Juvre.

%									
40	Jens Trøgelsen JB 1524, 1542 KR 1516	Trøgels Jensen Overskat 1542 31,3 % KO 1554		Anna Trøgelses JB 1596/97	Peder Trøgelsen JB 1602-28 KO 1588		Bunde Jensen (JB 1627/28)* 3)	2)	
		Peder Jensen Overskat 1542 25 % ny KO 1554		Christen Pedersen (KO 1554) 3)	Gunde Simensen JB 1596-1606 (KO 1554) KO 1588	Michel Christensen JB 1607-13 FP 1606-18 (KO 1588)	Karen Michels FP 1618 JB 1627/28	Christen Michelsen (JB 1627/28)* FP 1632 KO 1648 4)	
20	Mads Persen JB 1524 KR 1516	Mads Michelsen JB 1542 (Overskat 12,5 %)	Michel Nielsen KO 1554	Morten Pedersen (KO 1554) JB 1596-1610 KO 1588		Maren Mortens JB 1612/13	Peder Andersen JB 1627/28* FP 1616 KO 1648	35% + 1000 sk 40 rk	
20	Anders Jepsen JB 1524, 1542 KR 1516 (Overskat 12,5 %)		Hans Andersen KO 1554 JB 1596/97		Peder Mortensen JB 1602-13	Jeb Mortensen FP 1604 KO 1588	Kiesten Ebs JB 1627/28	Peder Madsen (JB 1627/28)* KO 1648	
20	Svend Jepsen JB 1524 KR 1516	Las Lassen JB 1542 (Overskat 18,75 %)	KO 1554 JB 1596/97		Peder Christensen JB 1602-28* KO 1588			40% + 1000 sk 40 rk	

Tabel 1a:

Haderslevske gårde i Juvre mellem 1500 og 1650. Ejerrækken er fundet igennem en kombination af jordebøgernes og koregnskabernes oplysninger såvel som enkelte fæsteprotokoller. I begyndelsen drejede det sig formodentligt om to driftsteder, et i nord og et i syd (kort billede 2). I jordebøgerne igennem 1600-tallet ses 3 gårdgrupper (i tabellen skilt med dobbellinier). Formodentligt omkring 1600 har Peder Trøgelsen bygget det 3. sted lige syd for den oprindelige gård i nord (i dag art.2 Juvre). I midten af 1600-tallet blev formodentligt Peder Andersens andel af den nordligste gård delt op, hvorved jordfordelingen ændredes (se tabel 1b).

Tabel 1b:

Haderslevske gårde i Juvre i tiden 1650-1725. Jordebøgerne i denne periode viser uændrede ejere, her vist med *. Det og en ændring i jordfordelingen efter 1650 forårsager en usikkerhed i ejerrækken, der er vist med lodrette dobbellinier (se noter). Den mest sandsynlige ejerrække ses i tabellen. Ved fordeling af Peder Andersens andel af den nordlige gård opstod en ny lille gård (art. 30 Juvre). I den her viste periode blev formodentligt også sydgården forsynet med to særskilte, nye bygninger (art. 25 og 17 Juvre).

%	Div. kilder før 1650	Diverse kilder efter 1650	Vurdering 1708/10 m.v.	%	Art.nr.	Lb.nr.		
19	Christen Michelsen (JB 1627/28)* 3) FP 1632-83 KO 1648 4)	Niels Christensen FP 1683-97	Christen Andersen FP 1697-1725 6/32 gård KO 1724	19	8 Ju	1		
22	Bunde Jensen (JB 1627/28)*	Christen Bundesen GS 5)	Anders Jensen (Præst) FP 1697 ½ KO 1648 GS, bomærke 5)	Jens Andersen FP 1697-1741 9/32 gård ½ KO 1724	28	2 Ju	2	
19	Peder Andersen JB 1627/28* KO 1648	Kiesten Pedersdatter FP 1656-71 6)	Anders Lauridsen 7) FP 1671	Peder Andersen 7) 3/64 gårds jord	4,5	---	---	
				FP 1687, 3/32 gård	Hans Hansen Holm 8)	4,5	30 Ju	3
19	Peder Madsen (JB 1627/28)* KO 1648	Hans Pedersen FP 1671 6)	Jens Jørgensen FP 1671-1702	Jesper Bodsersen (uden fæste)	Bodser Jespersen FP 1702-1733 1 ½ KO 1724 7/32 gård	22	25 Ju	14
	Peder Christensen JB 1627/28* KO 1588	Bodser Svendsen FP 1683 6) KO 1648	Christen Bodsersen FP 1683-1725		KO 1724 7/32 gård	22	17 Ju	4

Noter:

- 1) Andel af afgifter i %, i jordebøgerne inden 1550 og efter midten af 1600-tallet, hvor kun angives pengebeløb, og hvor fisk er regnet om til penge.
- 2) Andel af pengeafgifter i % og naturalieafgifter i rødspætter (sk) og røkker (rk) for første halvdel af 1600-tallet.
- 3) Årstal i parentes angiver ejere, der er senere indført i samme dokument, dvs. efterfølgere af de oprindeligt indførte ejere/skyldnere.
- 4) »KO 1648« betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.
- 5) Der findes en gravsten over Christen Bundesen af Juvre, d. 1659. Enken blev gift med Anders Jensen. Bomærket passer til art. 2 Juvre. Antagelsen er, at manden var en søn af Bunde Jensen, og gården kom med enken i Anders Jensens eje, der måske i forvejen havde andel i Peder Andersens jord.
- 6) Forbindelse til forgænger efter sandsynlighed.
- 7) Far Anders Lauridsen og søn Peder Andersen (med bopæl i Tvismark) har andel i Tvismark-møllen.
- 8) Hans Hansen Holms forgænger og fæstedata for 3/16 otting kendes ikke fra dokumenter, men ejendommen passer kun her ind i billedet.

omkring 1550	Ribe Domkapitlets jordebog omkring 1600	omkring 1630	Matrikel 1683	Fæsteoplysninger omkring 1700	Art.nr	Lb.nr.
Peder Gregersen 1/2 gård KO 1554	Hans Pedersen 1/2 gård	Niels Hansen (eft. 1635 enken), sammen med brødre 1/2 gård	Las Bodsersen (FB 1658)	Boeld Nielsdatter (FB 1692-1720) 1/6 gård	20 Ju	5
			Niels Pedersen (FP -1720) 1/6 gård		761 Ju	6
			Hans Nielsen	Christen Jensen Smed (FP 1712-48)) 1/6 gård	74 Ju	7
Michel Jessen 1/2 gård KR 1516, KO 1554	Ukendt <i>(Gunde Nielsen)</i>	Jens Jørgensen Listmand KO 1648 ¹⁾	Maren Mikkel (Pedersens)	Peder Jespersen List (FP 1696) 1/6 gård	74 Ju	8
		Laust Andersen	Maren Laustes	Laust Laustsen (FP 1702-37) 1/6 gård	50 Ju	11
		Jens Gregersen KO 1648	Christen Jensen	Jens Nielsen Bleeg (FP 1715-45) 1/12 gård	222 Ju	9
		Gunde Nielsen	Anne Hanses	Michel Hansen (FP -1723) 1/12 gård	293 Ju	10

Tabel 2:

Ribe Domkapitlets gårde i Juvre fra omkring 1550 til omkring 1720. Før midten af 1600-tallet står kun en jordebog fra omkring 1550 med senere tilføjelser til rådighed. Fæsteprotokoller og derved årstal for ejerskifter findes først fra omkring 1700, undtagen enkelte private dokumenter. I begyndelsen af den i tabellen viste periode var Ribe Domkapitlets ejendom i Juvre kun delt i 2 gårde, der efter al sandsynlighed lå på to varfer vest og øst for den nuværende landevej, hvor man stadigvæk kan se forhøjningerne (kort billede 2). Formodentlig var Gunde Nielsen først enejer af østgården alene. Endnu i 1662, i en jordebog, der blev anlagt i forbindelse med feltmarskal Schacks overtagelse af kongerigets ejendom på Rømø, nævnes Gunde Nielsen som eneste fæstebonde for 1/2 gård, ligesom Niels Hansen for den anden kapitelsgård. For tiden før omkring 1630 mangler formodentligt enkelte mellemed i ejerrækken.

Note:

1) »KO 1648« betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
1	8 Ju	Juvrevej 99	Haderslev	1	(Cc) Cd

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Der, hvor denne gård ligger i dag (kort billede 2 og 3), var formentlig også en af Juvres første byggesteder, på en lille forhøjning, en varf. Hvornår de ældste bygninger blev erstattet med nyere, ved vi ikke. Men det formodes, at den omkring 1710 beskrevne gård (HAV) lå der allerede i 1500-tallet. Bygningen har i 1700-tallets begyndelse i alt 20 fag beboelse, stald og lade. I formuevurderingen fra 1744 er bygningen ansat til 134 rd. 32 sk. I 1769 bliver et nyt stuehus opført af Jørgen Jørgensen (se nedenfor) med en dengang på Rømø endnu usædvanlig kvist over en indgangsdør i syd, der ikke mere fører til et framgulv mellem stald og beboelse, men midt ind i beboelsen. Stuehuset er efter brandforsikringen fra 1780 at dømme på 12 fag plus 5 fag stald. Derudover er der 10 fag lade og lo mod nord såvel som et udhus. Det hele bliver vurderet til 316 rd (BF). På kvisten indmures et solur og en stentavle med ægteparrets vielsesdato (billede 4). Højden under bjælkerne er med 1.95 m større end i andre huse fra den tid, ligeså husets bredde med over 8.50 meter. Huset er opført i grundmur uden bindingsværk. Indenfor findes endnu en del døre og skabe fra byggetiden med en for dette tidspunkt meget moderne udformning (som billede 119 i bind 1). Usædvanlig er også en indendørs brønd i framgulvet mellem stald og

Billede 4:
 Solur og stenplade med fødsels- og vielsesdatoer fra den oprindelige kvist ved gården lb.nr. 1. (Foto Aksel Skov).

Billede 5:
 Juvres nordligste, gamle gård (lb.nr. 1) omkring 1915. I forgrunden ejeren, enkemand Andreas Mathiesen Dahl, og en datter. Stuehuset har endnu den udstrækning, som det fik ved opførelsen i 1769. (PD)

beboelsen. I 1874 bliver en stor sønderlade bygget (murankre). På billede 5 ses gården i sin gamle pragt. Efter 1920 bygges huset om. Stuehuset forkortes med 2 fag i øst, og stueplanen ændres (se billede 128 i bind 1). I løbet af de sidste 40 år er nord- hhv. syd-længen fornyet og stuehusets kvist taget ned. Det ville være ønskeligt, at soluret og stenpladen igen mures ind i huset til minde om dettes oprindelse.

Ejendoms historie:

omkr. 1520

Jens Trøgelsen, $\frac{2}{5}$ gård, Mads Persen, $\frac{1}{5}$ gård.

Disse to ejendomme, opført i Tørning Lens jordebog fra 1524 med 4 hhv. 2 mk. afgift, udgjorde formodentligt et gårdanlæg på stedet, hvor nu art. 8 Juvre ligger. Jens Trøgelsen, måske en bror til Bundi Trøgelsen i Toftum (lb.nr. 18), findes også i Ribe ærkedegnens regnskab af 1516 med gæld til kirken (KR) og endnu i jordebogen fra 1542. Mads Persen's $\frac{1}{5}$ gård findes i JB 1542 registreret under Mads Michelsen, der samme år også betaler en mindre del af overskatten. Derimod står Jens Trøgelsen's formentlige sønner Peder og Trøgels for 46 % af denne ekstraskat (tabel 1a).

omkr. 1550

Peder Jensen, gårdandel.

Han synes at være udgangspunkt for den del af Juvres haderslevske nordgård, der bliver til vore dages art. 8 Juvre. Peder Jensen findes såvel i overskat-regnskabet fra 1542 som i koregnskabet af 1554, først sammen med broderen Trøgels, senere dog med sin egen ko, »han selff unthe till kyrken« (KO).

omkr. 1570

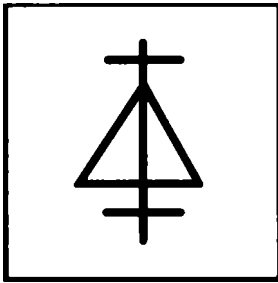
Christen Pedersen, gårdandel.

Dette navn kendes kun fra kolisten, hvor han er nævnt mellem Peder Jensen og Gunde Simensen. Måske er han en søn af Peder Jensen.

omkr. 1600

Gunde Simensen, andel i $\frac{12}{32}$ gård.

Han er opført i jordebøgerne fra 1596/97 til 1606 sammen med Morten Pedersen (se tabel 1a) med $3\frac{1}{2}$ mk., 1.000 rødspætter og

Billede 6: Bomærke fra lb.nr. 1

40 rokker afgift, svarende til ca. 38 % af Haderslev amts Juvregårde. De driver vist gården videre i fællesskab på det gamle sted, mens Peder Trøgelsen (se lb.nr. 2) bygger nyt lige syd for. Morten Pedersen er kendt fra et tingsvidne fra 1594,¹ hvor han underskriver med gårdens bomærke (billede 6). Hans andel i gården bliver i senere generationer fordelt på flere ejendomme (se lb.nr. 3). Gunde Simensen står i koregnskabet af 1554 efter Christen Pedersen som forgænger, og man finder ham også i en ny koliste fra 1588. Måske var han en svigersøn.

1606-1618

Michel Christensen, andel i $\frac{12}{32}$ gård.

I Haderslev amts fæsteprotokol er han i 1606 nævnt med 4 dr. indfæstning for Gunde Simensens gård(andel), i jordebogen står han i perioden 1607-13, fælles med Morten Pedersen hhv. dennes enke Maren. I koregnskabet findes ham ligeså som efterfølger. 1618 er Michel Christensen død, og enken overtager.

1618-1632

Karen Michels, andel i $\frac{12}{32}$ gård.

Hun betaler i 1618 8 dr. indfæstning (FP) og står i jordebogen 1626/27, nu i fællesskab med en Peder Andersen. Det kan i øvrigt ikke udelukkes, at Karen Michels og hendes mand er identiske med personer af samme navn på lb.nr. 22 og 23 i Toftum (tabel 3a på side XXX). Sådanne kombinationer af ejendomme var vist ikke helt usædvanlige (se f.eks. lb.nr. 5-7 og 18).

1632-1683

Christen Michelsen, andel i $\frac{12}{32}$ gård.

Han fæster i 1632 (FP) og er i jordebogen opført som efterfølger af Karen Michels, vistnok hans mor. Også i koregnskabet fra midten af 1600-tallet er han nævnt. En skipper med dette navn findes i forskellige toldregnskaber med en mindre båd, 1624 med en rød-spættelivering til Hamborg, 1638/40 med diverse varer i Ribe og 1643 på en båd af $\frac{1}{2}$ læst (ca. 1 ton) ved Lister dyb. I 1646 er Christen Michelsen gudfader for et barn af Peder Krommes i

Kromose. For gårdens anden del står stadig Peder Andersen. I den næste generation fordeles den dog til fire andre Haderslev-ejendomme (se lb.nr. 2, 3 og 14), hvorefter kun Christen Michsens familie forbliver på den gamle, nordligste ejendom, nu en ⁶/₃₂-del gård.

1683-1697

Niels Christensen, ⁶/₃₂ gård.

Han betaler 6 rd. indfæstning efter faderen (FP). Mere ved vi ikke om ham. Efter ham følger sandsynligvis en svigersøn.

1697-1742

Christen Andersen, ⁶/₃₂ gård.

Formodentlig er han en søn fra nabogården sydpå (lb.nr. 2). Han bliver gift med en Boeld. Ved ejendomsvurderingen af 1708-10 (HAV) er der en besætning på 3 køer, 3 kvier, 4 heste og 20 får. Der høstes 18 læs hø og sås i alt ca. 4 tdr. af forskelligt korn. Christen Andersen er vist én af stifterne af en lysekroner til kirken i 1704. Måske var han kommandør fra Hamborg 1688-1690 på »De witte Bær« (WS). I hvert fald var der penge i familien. Han døde før 1724, da enken optræder ved salget af kirkens køer (KR). Trods ejendomsovergang til hendes svigersøn i 1742 (FP) findes enken Boeld endnu i formuevurderingen af 1744 (HAV), sammen med en datter Maren. Såvel mor som datter ejer en lille pengeformue.

1742-1767

Jørgen Jørgensen, ⁶/₃₂ gård.

Han er født ca. 1706 i Tvismark (se lb.nr. 46), bliver gift med Mette Christensdatter og får fæste i 1742 (FP), men han er ikke opført i formuevurderingen af 1744. Jørgen Jørgensen er formodentlig kommandør fra Hamborg 1728-36 og 1738-40, fra 1729 ved samme reder på 4 forskellige skibe. I 1743 fødes en søn, Jørgen Jørgensen. Allerede i 1748 må der bestemmes en lavværge for enken og formynder for den lille søn, fordi Jørgen Jørgensen er død (THH). Enken driver gården videre, indtil sønnen kan overtage.

1767-1791

Jørgen Jørgensen, ⁶/₃₂ gård.

Han får fæste i 1767 (FP) og gifter sig samme år med Karen, Niels

Jensen Holms datter fra Tagholm (lb.nr. 96). Ægteparret får en søn Niels Jensen Jørgensen, født i 1768, og en anden søn Niels Jørgen Jørgensen (f. ca. 1772) (FKT). Jørgen Jørgensen, der kaldes »kommandør« (SPP), sejler formodentligt fra Flensborg i årene 1764-70 på 3 Grønlands- hhv. handelsskibe. I 1769 arver han stort, 3.000 rd., efter farbror Cornelius, der havde været »Capitain-Lieutenant« i Holland og døde 1767 på Rømø (TBB). Måske med disse penge fornyes gården, hvorved den bliver til Juvres største gårdbygning. I maj 1771 er Jørgen Jørgensen »tinghører« ved Hviding herredsting, altså ikke længere på Grønlandsfart. Han udnævnes som brandopsynsmand i byen og lavværge hhv. formynder for adskillige personer (THH). 1782 bliver han, trods tilhørsforhold til Haderslev amt, landfoged for Rømø Sønderland. Dog allerede i 1785 træder han tilbage efter en strid med en del af Sønderlandets gårdejere (PD). 1788 må den første kone være død, idet han gifter sig igen med enken efter skipper Hans Bleeg fra Sønderby (lb.nr.173), en datter af kommandør Michel Michelsen i Nørtvismark (lb.nr. 42). Han lover sønnerne fra første ægteskab ophold, opdragelse og 1.000 rd. hver, en meget stor sum (SPP). Snart efter dør han selv. Allerede i 1790 gifter enken sig 3. gang, nu med kommandør Niels Hansen Tønnes (lb.nr. 53), og laver en kontrakt med Jørgen Jørgensens ældste søn Niels Jensen Jørgensen, der overtager gården og får fæste i 1791 (FP).

1791-1821

Niels Jensen Jørgensen, ⁶/₃₂ gård.

Han er tilsyneladende gårdmand hele sit liv. Det første ægteskab med en ukendt kone er vistnok barnløst, men i et andet ægteskab med Inger, Søren Hansen Falks datter fra Juvre (forsvunden ejendom), har han tre døtre, Maren (1795), Karen Holm (1796) og Mette (1798). En søn, Jørgen Nielsen, fødes i 1803 (FKT, KB). Der er stadigvæk penge til at låne ud, f.eks. til fastlandet (SPP). Som hans far og farfar dør Niels Jensen Jørgensen ung, ca. 1805 (THH), og enken driver gården alene, indtil sønnen kan overtage den.

1821-1829

Jørgen Nielsen Jørgensen, ⁶/₃₂ gård.

Kun 18 år gammel, får han fæste (FP) og gifter sig med Mette, kommandør Jørgen Pedersen Thomsens datter fra Østerby. Der er 3 døtre, Inger Maria (1822), Kirstine Marie (1824), og Jørgeline

(1826), men den sidstes fødsel oplever han ikke. Han dør kun 22 år gammel. Konen gifter sig igen efter knapt et år med Hans Mathiesen Dahl, der er født ca. 1778 i Havneby. Han er 25 år ældre end hendes første mand (KB). Efter der er lavet en kontrakt vedr. børnenes forsørgelse, får ægteparret fæste på gården (FP).

1829-1861

Hans Mathiesen Dahl, $\frac{6}{32}$ gård.

Han har sejlet som skipper fra Bergen, men bliver nu gårdmand. Der fødes 5 børn i dette ægteskab, først 3 døtre, Nicoline (1827), Bodil Marie (1828) og Hanna Cicilie (1830). Derefter følger 2 sønner Hans Jørgensen (1832) og Andreas Mathiesen (1839). Hans M. Dahl dør i 1843, og enken driver gården alene. I 1860 bor der endnu to ugifte døtre og den yngste søn, der er sømand (FKT,KB). Han overtager gården mod aftægt for moderen og gæld til to søstre, en halvsøster og et halvsøsters barn, der også bor på gården (SPP). Gårdens jorder er da på ca. 80 ha.

1861-1924

Andreas Mathiesen Dahl, en gård.

Han bliver i 1861 gift med enken efter landfoged og dannebrogsmænd Mathias Mathiesen fra Duhnby (gård borte), Botilla Maria, født Hansen (billede 7). Hun stammer fra fastlandet (Øsby sogn,

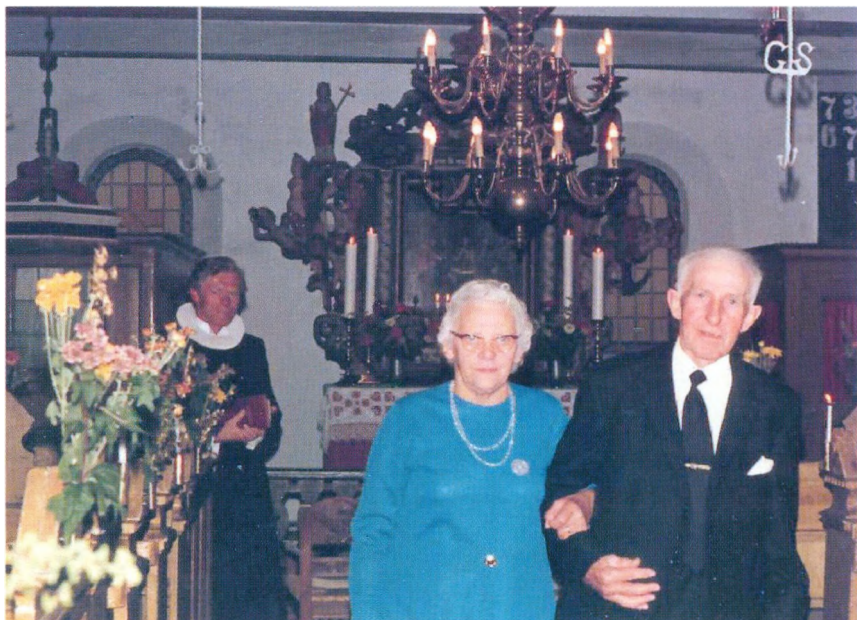
Billede 7:

Andreas M. Dahl og konen, Botilla Maria, født Hansen, ca. 1865. (PD)

Haderslev amt), er 27 år gammel og var 16 år, da hun blev gift med den 60-årige landfoged. Hun bringer 3 sønner og 2 døtre med. I det nye ægteskab fødes endnu 2 sønner, Hans Marius (1861) og Theodor Harald (1875) og 3 døtre, Caroline Hansine (1863), Henriette Kirstine (1865) og Petrine Smetha Juliette Thomine (1867), så at børneflokken nu er på 10 stykker (KB). Fra 1873 begynder Andreas Dahl at låne penge, tildels fra en stedsøn. Han sælger efterhånden en hel del af jorden (SPP). Huset bygges om i 1874 (se ovenfor). Konen dør i 1898, han i 1919, og gården sælges af arvingerne – 3 døtre – til Bunde J. Bundesen (lb.nr. 16), nu i alt ca. 54 ha. Han bygger stuehuset om og overdrager straks ejendommen til en søn.

1924-1961

Sørenus Metanus Bundesen, en gård. Han er født i 1895 (lb.nr. 16) og er gift med Agnete Westensee (1901), datter af Johann Hermann Westensee, der lige har købt en nyere, sidst i 1800-tallet bygget gård i Juvre (ikke medtaget her). Denne familie var kom-

Billede 8:
Guldbryllupparret Agnete og Sørenus Bundesen. I baggrunden pastor Jørgensen. (PD)

met fra Ditmarsken til Sønderjylland og boede først ved Haderslev, senere i Vesterhede på Rømø. Sørenus og Agnete (billede 8) flytter for en periode af ca. 5 år til Amerika, hvor de tjener tilstrækkeligt til at kunne afbetale og drive gården. Der fødes en datter, Irene Agneta, der senere overtager ejendommen sammen med sin mand. Sørenus og Agnete dør i 1982 hhv. 1988.

siden 1961

Niels J. Mathiesen og hustru Irene, født Bundesen, en gård. Manden er 1928 født i Vinum. I ægteskabet med Irene er der en søn, Gunnar, og en datter, Sonja. Niels J. Mathiesen dør i 1996. Sønnen driver landbruget videre, men bor i et nyt hus nord for gården. Enken dør i 2000.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
2	2 Ju	Juvrevej 95	Haderslev	-	-	-

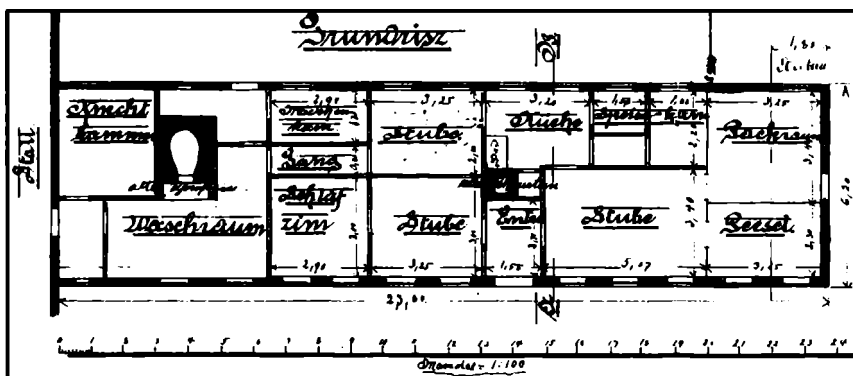
Bygningshistorie:

Hvornår det gamle stuehus er bygget, vides ikke sikkert. Det formodes, at den ældste del af bygningen stammer fra tiden omkring 1600, idet en dendrokronologisk vurdering af en egetræs-bjælke og den beskedne husbredde på 6.20 meter henviser til denne tidsperiode. I jordebogen af 1596/97 (se tabel 1a) er gården allerede vist som særskilt enhed. Omkring 1710 (HAV) har gården 16 fag stuehus (med stald) og 10 fag lade. I vurderingen af 1744 bliver det hele ansat til 150 rd. 16 sk. Fra en bevaret brandforsikringsbog for gården, påbegyndt i 1762 og videreført indtil 1825, ved vi, at bygningen i 1762 har 11 fag beboelse og 5 fag stald 'unter selbiges Dach' (dvs. som i 1710) såvel som 10 fag lade mod nord og 4 fag lade mod syd (billede 9). Hele herligheden har da en brandforsikringsværdi af 207 rd. 16 sk. Indtil 1780 sker en ændring i stuehusets opdeling og en udvidelse med et fag. Samtidig grundmures ydervæggene og en del bjælker fornyes hhv. omlægges. Nu har kun 8 fag beboelse en højere værdi, mens de andre 9 fag af hovedlængden vurderes lavere. Efter spor i det

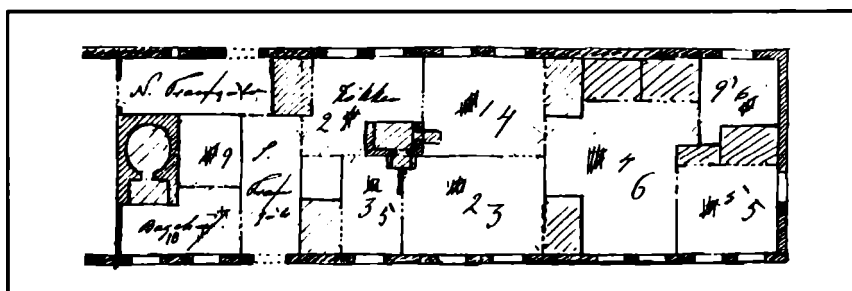
Extract	Taxat.
	Suma
N ^o 840	
11 fag af Brandmuer	132
5 fag af Vieh Stall	
5 fag af Scheune	2632
10 fag af Norder Scheune	30
4 fag af Süder dito.	1872
	<u>Suma 20716</u>
Extraktion af Tørrer	
af 7 fag af Vieh Stall	

Billede 9:
 Brandforsikringsbog fra 1762 for gården, lb.nr. 2. Der står: 11 fach Wohn Hauß, 5 f. Vieh-Stall unter selbiges Dach, 10 f. Norder Scheune, 4 f. Süder dito.(PD)

nuværende hus må disse fag have været framgulv, bryggers hhv. bagers og 6 fag stald. Hele bygningens værdi er i 1780 ansat til 264 rd. I 1792 vurderes der igen, og såvel stalden som sønderladden er udvidet med hver et fag, formodentlig i forbindelse med en nyopførelse af sønderladden i grundmur og i større bredde mod vest. Hele værdien er steget til 281 rd. Den sidste nøjagtige beskrivelse findes fra 1802. Nu har beboelsen 11 fag 'af brandmuer' (formentlig med framgulv og bryggers/bagers), mens stalden nævnes med 7 fag 'under samme muur'. Sønderladden er også af murværk, mens den med et fag udvidede nordlade er af 'Taulverk'. Inflationen har drevet værdien af det hele i vejret, til 550 rd. Alle forandringer mellem 1770 og 1802 er foretaget af samme ejer, Jørgen Nielsen Bleeg (se nedenfor). Fra 1800-tallet findes ingen oplysninger om nybyggeri, men fra kort billede 2, der blev tegnet i 1875, fremgår, at nordladden har fået en fløj mod øst. I 1905 får stuehuset en kvist over en ny indgang, et fag mere mod øst med en samtidig renovering af de sidste to fag, og for det meste nyt ydre murværk (plan billede 10). Dette stuehus, der pga. brøstfældighed blev revet ned efter 1999-orkanen, har gjort

Billede 10:
Grundplan fra 1905 for stuehuset lb.nr. 2, hvorefter dette blev renoveret og ændret.(LAA)

Billede 11:
Mejborg's originalskitse af en bondegård på Rømø fra 1890 (med bemærkning »Juvre« påskrevet), næsten samme målestok som billede 10. (Nationalmuseet)

det muligt at undersøge byggehistorien med hjælp af spor på bjælkerne m.v. Det viser sig, at bygningen sandsynligvis har tjent som udgangspunkt for Mejborgs grundplan for en Rømø-gård, der på skitsen er betegnet som beliggende i Juvre (billede 11). På billede 12 ses gården omkring 1915.

Ejendomshistorie:

omkr. 1520

Jens Trøgelsen, $\frac{2}{5}$ gård, Mads Persen, $\frac{1}{5}$ gård.

Disse to ejendomme, opført i Tørning Lens jordebog fra 1524 med

Billede 12:

Juvre-gård lb.nr. 2 omkring 1915. Facaden har fået midterindgang med kvist i 1905. Den gamle vippebrønd er da endnu i funktion. (PD)

4 hhv. 2 mk. afgift, benyttede formodentlig et gårdanlæg på stedet, hvor nu art. 8 Juvre ligger. Jens Trøgelsen findes også i Ribe ærkedegnens regnskab af 1516 med gæld til kirken (KR) og endnu i jordebogen fra 1542. Mads Persens $\frac{1}{5}$ gård findes i JB 1542 med Mads Michelsen som ejer, idet han samme år også betaler en mindre del af overskatten. Derimod står Jens Trøgelsen's formentlige sønner Peder og Trøgels for 46 % af denne ekstraskat (tabel 1a).

omkr. 1550

Trøgels Jensen, gårdandel.

Denne synes at være udgangspunkt for den del af Juvres haderlevske nordgård, der bliver til vore dages art. 2 Juvre. Trøgels Jensen findes såvel i overskat-regnskabet fra 1542 som i koregnskabet af 1554, først sammen med broderen Peder, der dog senere får sin egen ko.

omkr. 1580

Anna Trøgelses, $\frac{7}{32}$ gård.

Det må uden tvivl være enken efter Trøgels Jensen, der i jordebogen 1596/97 står som eneejer af en gård med en afgift af $2\frac{1}{2}$ mk., 500 rødspætter og 20 rokker, svarende til nævnte gårdstørrelse. Hun efterfølges af sønnen.

~1590~1630

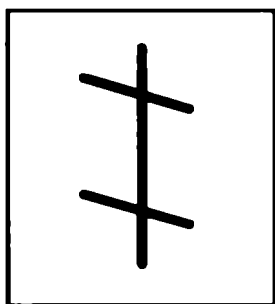
Peder Trøgelsen, $\frac{7}{32}$ gård.

Ud over i jordebøgerne 1602/03-1627/28 ses han også anført med en kirkeko (KO 1588). Han bygger formentlig en særskilt gårdbygning lige syd for forfædrenes hus.

~1630~1650

Bunde Jensen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han er efterfølger i jordebogen 1627/28 og har formentlig en søn Christen, født 1621 (GS), der overtager gården. Men der findes intet dokumenteret bevis for dette ejerskifte.

Billede 13:
Bomærke fra lb.nr. 2

~1650-1659

Christen Bundesen, $\frac{7}{32}$ gård.

En gravsten fortæller, at han er fra Juvre og i 1656 gift med Mette Gundesdatter, født 1628. Han dør allerede i 1659, og enken gifter sig igen, med Anders Jensen. På gravstenen ses et bomærke (billede 13), der endnu i vort århundrede var i brug på gården. Christen Bundesen kan betragtes som det første sikre led i ejerrækken.

~1660-1697

Anders Jensen (Præst), $\frac{9}{32}$ gård.

Sandsynligvis er han en af præsten, Jens Engelbretsens sønner, jvnfr. det lejlighedsvis benyttede efternavn 'Præst'. To andre sønner af præsten bærer samme tilnavn og hver får i 1670 en gård købt af deres far. Anders Jensen frier sig ind på denne ejendom, der ved dette tidspunkt er en $\frac{7}{32}$ gård. Antagelig får han senere en del af Peder Andersens oprindelige naboejendom, der tilsyneladende bliver delt efter dennes formodede datter Kiesten (se tabel 1b). Det er også tænkeligt, at han først var gift med hende. Anders Jensen står i kolisten fra midten af 1600-tallet, med $\frac{1}{2}$ ko. Desværre findes fæsteprotokol hverken for det ene eller andet ejendomsskifte. Fra ægteskabet med Mette Gundesdatter stammer en søn Jens og formodentlig også en søn Christen (se lb.nr. 1). Anders Præst findes 1677 på en skibsliste (SL) som ejer af en smakke, drægtig 9 læster, der kunne tage 28-30 okser og stak $4\frac{1}{2}$

fod dyb. I 1680erne sejler han ofte med en 6-læsters smukke til Norge og henter trælast. I 1685 kommer han en gang med 7 ligsten til Rømø (TR). I 1690erne dør Anders Jensen. På konen Mettes gravsten (død i 1714) står, at ægteskabet varede i 30 år. Fra Anders Jensen's tid stammer formodentligt to meget fornemme, med renæssancemønstre broderede puder, der nu er bevaret på Tønder museum (billede 14).

1697-1741

Jens Andersen, $\frac{1}{32}$ gård.

Han får fæste efter faderen (FP). I ægteskabet med en Maren bliver født 4 børn, Anders (sandsynlig søn, se lb.nr. 8), Kiesten, Mette og Peder. Omkring 1710 (HAV) har gården ca. 6 tdr. udsæd og høster 27 læs hø. Der er 4 køer, 7 stk. ungvæg hhv. kalve, 10 får, 4 heste og et føl. I 1724/25 afbetaler han forpligtelsen for gårdens halve kirkeko i to terminer. 1717 deltager han i en strandingsag med egen båd (THH). Ved overdragelse af ejendommen til svigersønnen Hans Christensen i 1741 var Jens Andersen død (FP).

1741-1770

Hans Christensen (Smed), $\frac{1}{32}$ gård. Han er en søn af Christen Jensen Smed (lb.nr. 7), bliver gift med Mette Jensdatter og får fæste efter Maren, Jens Andersens enke. I en kontrakt lover han aftægt for svigermor og svigerinden Kiesten lige som ophold for svoger Peder, der i 1744 endnu bor på gården og senere bliver kommandør med bopæl i Tvismark (ejendommen borte). Åbenbart betaler han også rede penge, idet Kiesten og Peder har 'Capital' at angive (HAV), som Hans Christensen selv. Hans Christensen er formynder for nabopigen Kirsten Christensdatter (SPP) (se lb.nr. 4). Hans og Mette har 5 børn, drengene Christen og Jens og døtrene Maren æ. hhv. y. og Mette. I 1769 dør Hans Christensen, 61 år gammel (GS). Arvingerne indgår en overdragelses- og aftægtskontrakt med Jørgen Nielsen Bleeg, gift med Maren y. (SPP).

1770-1808

Jørgen Nielsen Bleeg, $\frac{1}{32}$ gård.

Han er født ca. 1743 som søn af kommandør Niels Hansen Ewes i Bolilmark. Bleeg-navnet stammer fra moderen, et barnebarn af

Billede 14:
Bryllupspude fra 1600-tallet, der
stammer fra gården lb.nr. 2. (Tønder
Museum)

præsten Jens Nielsen Bleeg (1671-77). I ægteskabet med Maren Hansdatter y. bliver 3 børn født, en søn Hans og to døtre, Elene Marie og Mette Marie. Da Jørgen i 1794 gifter sig igen efter konens død, med Mette Andersdatter, får børnene lovet »en kristelig Opdragelse« m.v. (SPP). Jørgen Nielsen Bleeg kendes ellers fra en tingsag i 1777, da han er anklaget for strandrøveri², og som skipper på et 38-l-skib fra København i 1781 (WSK). Han må være en driftig mand, der også tjener godt. Gårdbygningerne bliver nogle gange forbedret. I 1776 får han lavet et fint tosidet ur til huset (billede 123 i bind 1). Han låner også penge ud. Da alle børn er flyttet ud, sælger Jørgen Bleeg i 1808 gården til sin myndling Jens Gregersen Bleeg fra Bolilmark, der også bærer navnet fra Rømø 1600-tals præst. Han får 2.000 rd. og en aftægtsaftale, der dog fører til strid. I 1812 fastslår retten, at aftægtsforpligtelsen også gælder der, hvor de gamle nu bor, hos sønnen i Tvismark (THH). Jørgen Bleeg dør et af de følgende to år. Enken Maren flytter til Juvre, hvor hun dør i 1830.

1808-1849

Jens Gregersen Bleeg, $\frac{1}{32}$ gård (SPP). Han er født i 1790 og arver i 1807 efter faderen, Gregers Jensen Bleeg, 40 % af boet, ca. 5.300 rd. (THH). Jørgen Nielsen Bleeg er 'curator' for den umyndige og sælger straks sin egen gård til drengen for en del af pengene. Jens Bleeg bliver gift første gang med Margaretha Bodser Manø fra Juvre (se lb.nr. 5). Der fødes 3 sønner i 1813, 1814 og 1819, Gregers, Bodser og Jørgen, og en pige i 1816, Mette Marie. Alle sønner bliver kaptajn hhv. kommandør, og datteren gifter sig

*Billede 15:
Nørredørnsstole af egetræ fra gården lb.nr. 2, fra 1820erne.*

med en kaptajn, Jens Pedersen Bleeg fra Toftum. Moderen Margaretha dør i 1848 og Jens Bleeg gifter sig igen i 1849 med Cathrine Maria Tagholm, der var tjenestepige i huset, 48 år gammel. Samme år »var alle samlet .... til afgjørelse«, og sønnen Gregers overtager gården (PD). I 1859 dør Jens Gregersen Bleeg. Fra den over 40-årige periode, han havde gården, er et sæt stole bevaret, der formodentligt har stået ved spisebordet (billede 15). De er bag sædet forsynet med årstal og initialer og er et godt eksempel for datidens enkle, men dog charmerende stoleformer, lavet af solidt egetræ.

1849-1897

Gregers Jensen Bleeg, $\frac{1}{32}$ gård.

Han sejler fra ung alder indtil sit 36. leveår, deraf 9 år som kaptajn eller kommandør fra København. En »ladebog« fra 1836-47 (PD) fortæller meget om hans færd til søs (se bind 1, s. 136). I 1839 bliver han gift med Kirstine Andersdatter Bundesen fra Mandø, og ægteparret får en søn, Jens (1841), og 2 piger, Margrethe (1839)

og Mette Kirstine (1843), inden Kirstine Andersdatter dør i 1846. Børnene forsørges på gården hos bedsteforældrene. Da farmor også dør i 1848, beslutter Gregers Bleeg at tage hjem og ægte enken efter sin bror Bodser, der var forlist i 1843, Tomesine Margretha Thomsen (f. 1819 i Nørtvismark, lb.nr. 43). Det sker i 1849 samtidig med overtagelsen af gården. Begges børn fra første ægteskab – der er en datter af Bodser og Tomesine – får lovet forsørgelse lige som Gregers' far og nye kone. Han selv sejler nu ikke mere og bliver gårdmand. Endnu 7 børn bliver født, hvoraf de to dør som spædbørn. 4 døtre, Kirstine Margrethe (1849), Cathrine Marie (1852), Mette Marie (1854) og Jette Kirstine (1856) såvel som en søn Bodser (1858) bliver voksne. Sønnen Jens fra Gregers første ægteskab falder overbord og drukner i 1859. Den eneste overlevende søn er Bodser, og han bliver ikke sømand. Hele 47 år driver Gregers Jensen Bleeg gården og udbygger den, indtil sønnen overtager i 1897. Konen Tomesine dør i 1899, Gregers et knapt år senere.

1897-1929

Bodser Jensen Bleeg, en gård.

Det er omtrent 100 ha jord, han kan overtage fra sin far. Han bli-

Billede 16:

Bodser Jensen Bleeg med konen Marie Metteline, født Nielsen, foran gården lb.nr. 2, omkring 1915. Sønnen Jens holder hestene, af pigerne kendes fra højre svigerdatter Margrethe (Gregers' kone), og datter Hansine. De andre er tjenestefolk. (PD)

ver i 1883 gift med Marie Metteline Nielsen (billede 16). Hendes far, der stammer fra Aal sogn, er også gårdmand i Juvre (lb.nr. 14). To sønner, Gregers og Jens, bliver født i 1886 hhv. 1895, en datter, Hansine Kirstine, i 1889. Gårdens stuehus bliver moderniseret, og i 1910 overtager Bodser Jensen Bleeg naboejendommen sydpå (se lb.nr. 3) fra Niels Hansen Jepsen. Den drives først af sønnen Gregers, senere af datteren Hansine. Bodser Jensen Bleeg dør i 1929, hvorefter sønnen Jens får ejendommen overdraget, nu med endnu flere ha jord.

1929-1971

Jens Hansen Bleeg, en gård.

Han bliver i 1923 gift med Erna Pauline Bruyn, født i 1901 på Sild. I familien er der 5 børn, Maria Elisabeth, Dagny Luise, Bodser Bruyn, Jenny Margrethe og Sven Bruyn. Jens H. Bleegs mor, Marie Metteline, dør i 1949. I 1971 overtager den yngste søn gården efter forældrene. Hans mor dør i 1981, faderen i 1983.

siden 1971

Sven Bruyn Bleeg, en gård.

Han er gift med Ragna Stenrøjl Kristensen. Ægteparret har en søn, Ole, og en datter, Diana. Familien bor i et nyt hus ved siden af den gamle gård.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
3	30 Ju	Juvrevej 89	Haderslev	2	(Cc)	Cd

1967 (AS)

2000 (SMS)

Billede 17:

Gården lb.nr. 3 omkring 1920, set fra sydøst. I baggrunden lb.nr. 2 og 1. (PD)

Bygningshistorie:

Bygningernes ældste del går formodentligt tilbage til slutningen af 1600-tallet, da gården blev udskilt af en større enhed (se tabel 1b). Spor af indtappede knægte viser det oprindelige bindingsværk, bredden er med 6.60 m endnu lav og fagbredden ligger med omkring 1.65 m i husets ældste fag under den normale standard. Omkring 1710 (HAV) har huset i alt 9 fag beboelse, stald og lade i én længe, en lille bygning for en lille gård. I 1744 (HAV) er bygningen åbenbart meget slidt og lavt vurderet med kun 27 rd. Også i 1780 (BF) kan der ikke være mere end 9 fag, med en værdi på 45 rd. Først i 1785 stiger værdien til 75 rd. Det må være udvidelsen med 3 fag, der endnu kan ses i husets østlige del. Men arbejdet bliver vist ikke færdiggjort pga. pengemangel (se nedenfor). Brandforsikringsværdien falder lidt i 1792, inden den stiger igen i 1799. Det passer sammen med murankrene på østgavlen, 1796, året for udvidelsens færdiggørelse ved en ny ejer. Stadigvæk drejer det sig kun om én længe, som man kan se på kort billede 3. En mindre nordlænge bygges før 1875 (kort billede 2), og forlænges af Niels H. Jepsen senere (murankre), måske samtidigt med bygning af en lade mod syd. Derefter står gården gennem 100 år som T-formet bygning (billede 17), indtil 1999-orkanen ødelægger alt undtagen det gamle stuehus.

Ejendomshistorie:

Ejendommen er formodentligt opstået ud af en andel i Juvres nordlige Haderslev-gård, som Peder Andersen havde i fæste si-

den 1616 (se tabel 1a og b). Hans formodede datter, Kiesten, fik fæste på faderens gård i 1656 (FP). Det er tænkeligt, at hun var gift med Anders Jensen (Præst), der senere åbenbart ejer en del af Peder Andersens jord (se lb.nr. 2). Den største del af ejendommen blev efter hende overdraget til nedenfor opførte efterfølgere.

1671-1687

Anders Lauridsen og Jens Jørgensen, gårdandel.

Anders Lauridsen stammer formodentligt fra en kapitelsgård i Juvre (se lb.nr. 11) og er ellers kendt som medejer af møllen i Tvismark. Jens Jørgensen fæster samtidigt en gård efter Hans Pedersen (se lb.nr. 14) og lægger sandsynligvis sin andel i nærværende ejendom til den anden gård længere mod syd.

1687~1690

Peder Andersen, $\frac{3}{32}$ gård.

Han får i 1687 fæste efter faderen, der må være Anders Lauridsen. Peder Andersen bor i Tvismark (se lb.nr. 55), hvor han har andel i møllen. Han overdrager åbenbart snart halvdelen af Juvre-ejendommen til Hans Hansen Holm, der sandsynligvis stammer fra Tvismark, og hvis mor er en datter af den tidligere kapitelsgårdejer Jens Jørgensen Listmand i Juvre (HAR) (se lb.nr. 8). Resten forbliver foreløbig i Peder Andersens eje (HAV omkring 1710), og en ager nær art.30 Juvre bærer stadig navnet »Per An's mark«.

~1690-1734

Hans Hansen Holm, $\frac{3}{64}$ gård.

Tidspunktet for Hans Holms fæste kendes ikke. Men fra ham er ejerrækken sikkert dokumenteret. I vurderingen af 1708-10 (HAV) angives gårdens størrelse til $\frac{3}{16}$ otting. I senere dokumenter skrives, vist for enkeltheds skyld, $\frac{1}{16}$ gård. Han bygger formodentligt det første hus på ejendommen. Den lille gård har omkring 1710 ca. 1 td. udsæd og 5 læs høbjærgning. Der holdes 2 køer og 6 får. I en senere jordebog (1742) er en Maren Jensdatter angivet som medejer, måske en svigerinde. Hans Holm er gift med en Karen (FP 1734). Der kendes to børn, en søn Jens (se lb.nr. 15) og en datter Inger. Hans Holm er en af stifterne af den store lysekroner i kirken (1704), og det er muligt, at han er kommandør fra Hamborg i perioden 1684-1701 (se listen i bind 1). Omkring

1730 dør Hans Holm, og konen overlader gården til datteren Inger (FP). Indtil 1768 står hun i jordebogen sammen med ovennævnte Maren Jensdatter, der ellers ikke er kendt fra arkivalierne. Inger gifter sig åbenbart med Niels Pedersen, der i vurderingen af 1744 er angivet som gårdens ejermand.

1734-1771

Inger Hansdatter hhv. Niels Pedersen (Holm), $\frac{1}{16}$ gård.

I 1744 (HAV) står manden som »matros«. I brandforsikringen (BF 1780) bærer han efternavnet »Holm«, vist efter stedet. Efter husets værdi at dømme, er der små kår i familien. 1757 lånes 20 rd. af pengemanden Thade Harckes i Toftum. Ellers ved vi kun, at det er børnene, der med »lavværgere« overdrager gården til efterfølgeren (FP).

1771-1795

Jens Carstensen, $\frac{1}{16}$ gård (FP).

Han stammer formentligt fra Toftum (se lb.nr. 28) og gifter sig ind på gården. Han får også tilnavnet »Holm« (THH). Der fødes 3 døtre, Mette Kirstine i 1774, Maren og Kirsten i 1778 hhv. 1780, og den eneste søn, Niels Hansen Jensen, i 1783. Om Jens Carstensens færden til søs vides ikke noget. Men han investerer åbenbart i husets udvidelse, idet brandforsikringsværdien stiger. Formodentlig også til dette formål låner han forholdsvis mange penge af naboen Jørgen Jørgensen (se lb.nr. 1). I 1794 er han enkemand og overlader gården til svigersønnen Niels Jørgen Jørgensen, lån-giverens søn, og gift med Mette Kirstine. Gårdens gæld er større end værdierne, men svigersønnen lover alligevel forsørgelse for Jens Carstensen og dennes ugifte børn (SPP). Aftægtsmanden lever indtil 1818.

1795-1840

Niels Jørgen Jørgensen, $\frac{1}{16}$ gård.

Han er formodentlig ikke blevet sømand (FKT), men driver den lille gård og går i løn ved siden af. Husets påbegyndte ombygning laves færdig. Der fødes mange børn i ægteskabet, 8 drenge og 2 piger mellem 1796 og 1819. Sønnerne tager til søs, pigerne arbejder hjemme. I 1835 dør Niels Jørgen Jørgensen, og i 1840 overtager den ugifte datter Cornele Kirstine gården mod aftægt for mor og en del søskende (SPP).

1840-1852

Cornele Kirstine Jørgensen, 1/16 gård.

I folketællingen 1840 står hun som »Hufnerin« (gårdejerske) i ugift stand. Hos hende bor hendes mor, to ugifte brødre, Carl Niels (1808) og Hans Bleeg (1819), der er matroser, og en ugift søster, Catharina Maria (1813), der lever af at sy. I 1842 gifter Cornele sig med Hans Hansen Bleeg, der stammer fra en gård i Tvismark (se lb.nr. 52) og er matros på sælfangst ved Spidsbergen (WSK). Ægteparret får 5 børn, en døvstum søn, Hans Cornelius (1843), en søn Cornelius Jørgen (1845) og tre døtre, Maren Tønnes (1844), Mette Kirstine (1847) og Haldora Kirstine (1849), hvoraf de første to dør som unge piger. Moderen Cornele dør i 1852 af svindsot og Hans Bleeg gifter sig igen, med hendes søster Cathrine Marie. Samtidigt lover han forsørgelse for børnene fra første ægteskab, da han får fæste på den lille gård (SPP).

1852-1879

Hans Hansen Bleeg, 1/16 gård.

Han bliver nu gårdmand og kaldes »Hans Bleeg af Holms«, dvs. 150 år efter en født »Holm« boede på gården. Hans Bleeg har måske udvidet gården med nordliden. Da hans anden kone dør i 1860, gifter han sig for tredje gang, med Sidsel Cathrine Jensdatter, der er 10 år ældre end han. Hun kommer fra Oksby sogn og tjener på nabogården (lb.nr 5). I 1872 dør Hans Hansen Bleeg af gift. Konen og steddatteren Haldora, nu 23 år gammel, driver landbruget videre. I 1879 gifter hun sig med arbejdsmand Niels Hansen Jepsen, der vist også er fra fastlandet, og får gården (nu ca. 20 ha) overdraget i forbindelse med en aftægtskontrakt for enken Sidsel, der dør i 1883.

1879-1909

Niels Hansen Jepsen, en gård (MR).

I ægteskabet er der 3 døtre, Hansine Cornele (1881), Jevine Boldine (1882) og Meta Maria (1884). Den ældste bliver gift med gårdmand Christian Petersen fra Toftum, det nuværende Kommandør-gårdmuseum. I 1909 sælger Niels Jepsen og Haldora deres ejendom til naboen mod nord, Bodser Jensen Bleeg (se lb.nr. 2) og overtager en gård i Toftum som nabo til deres datter (se lb.nr. 19).

Billede 18:

Hansine Kirstine Schmidt, født Bleeg, med hendes mand, Niels P.N. Schmidt. (PD)

1909-1930

Bodser Jensen Bleeg, en gård (MR).

Først bortforpagter han ejendommen til sin søn Gregers Jensen Bleeg, der dog bliver hårdt såret i første verdenskrig. Så bliver han toldbetjent i Fynshav. I en kort periode, 1919-20, bor nabøens (lb.nr. 5) svigersøn Jens Hansen der med familien, inden han overtager gården lb.nr. 14. Bodser Bleegs datter, Hansine Kirstine, driver ejendommen fra 1923 og får den overdraget efter faderens død.

1930-1977

Hansine Kirstine Bleeg, en gård.

Hun bliver gift med Niels P. N. Schmidt født 1901 i Skast, der tiltræder ejendommen i 1934 som medejer. Ægteparret (billede 18) har ingen børn og testamenterer gården til Hansines brodersøn Sven Bruyn Bleeg. I 1963 dør Hansine, i 1977 Niels Schmidt.

siden 1977

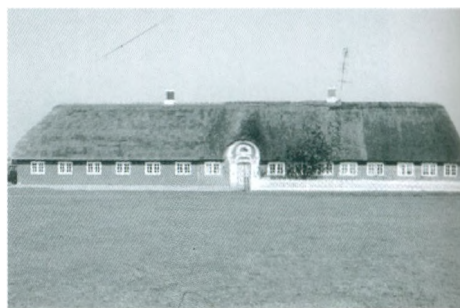
Sven Bruyn Bleeg, landbrugsejendom.

Landbruget drives sammen med art. 2 Juvre, mens den gamle gårdbygning lejes ud som sommerbolig. Fra år 2000 beboes huset af sønnen, der restaurerer huset efter orkanen.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
4	17 Ju	Vestervej 53	Haderslev	8	Cb	Cb

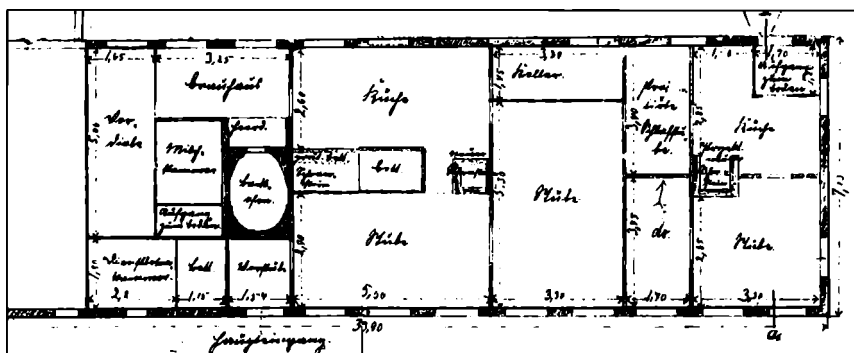
1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Gårdens første, ikke mere eksisterende bygninger på det nuværende sted blev formodentligt bygget i midten af 1600-tallet, flyttet ud fra Juvres sydlige Haderslev-gård. Omkring 1710 (HAV) står der i alt 28 fag gårdbygning. I juni 1738 brænder gården ned, 16 fag »salshus« og 12 fag lade (THH). Den ældste del af gårdens nuværende bygninger stammer fra genopførelsen, hvorom bl.a. årstallet »1738« på en bjælke vidner. Det nye stuehus er 7.20 meter bredt. I 1744 (HAV) har bygningerne 148 rd. værdi. Brandforsikringsprotokollen af 1780 tyder på 14 fag stuehus med stald og ca. 13 fag ladelænge mod nord. I 1783 udvides stuehuset med 2 grundmurede fag mod øst, med fine paneler og fliser indenfor. I 1855 får indgangspartiet på stuehusets sydside en pragtfuld dør (billede 147 i bind 1). Fra denne tid stammer vist også fliserne i køkkenet og sønderdørnset og en forlængelse af stalden mod vest. I 1890'erne bygges stuehusets indre om (billede 19). Billedet 20 viser gården omkring 1920. Den i løbet af 1900-tallet med højt bliktag moderniserede staldlænge har i dag atter fået stråtag og danner med symmetrisk anordnede vinduer sammen med den gamle beboelselænge en smuk bygning i traditionel Rømøstil.

Billede 19:
Ny stueplan af gården lb.nr. 4, fra 1890erne. De østlige 3 fag bliver til en lille lejlighed.
(LAA)

Billede 20:
Gård lb.nr. 4, set fra syd, omkring 1920. (PD)

Ejendoms historie:

omkr. 1520

Svend Jepsen, 1/5 gård.

Han står såvel i jordebogen 1524 med 2 mk. afgift som i Ribe ærkedegnens regnskab fra 1516 ff. og er vist en bror til Anders Jepsen med en lige så stor afgift i jordebogen (se tabel 1a og lb.nr. 14). Sandsynligvis havde de et fælles driftssted mod syd i Juvre.

~1540~1590

Las Lassen, 1/5 gård.

Måske en svigersøn. Han ejer gården i en lang periode og står i

jordebogen og overskatregistret for 1542, koregnskabet fra 1554 og i jordebogen 1596/97, nu sammen med Hans Andersen (se lb.nr. 14) på en fællesejendom, svarende til $13/32$ gård med en afgift af i alt 3 mk. 15 sk., 1.000 rødspætter og 40 rokker.

~1590~1640

Peder Christensen, gårdandel.

Han er efterfølger i jordebogen og kunne vel være en svigersøn af Las Lassen (pga. navnet Las i næste generation). Også Peder Christensen ejer sin andel i gården i lang tid, idet han er indført i kolisten 1588 og jordebøgerne fra 1602-1627/28 (og som andre indtil 1716, hvad der er en fejl). I 1648/66-kolisten findes han ikke mere, men til gengæld den her formodede efterfølger. Peder Christensen kan være den skipper, der i 1598 passerer Øresund på et skib, der sandsynligvis ejes af en anden Juvre-bonde, Hans Pedersen (TR).

~1640-1683

Bodser Svendsen, $7/32$ gård.

Han er den første sikkert dokumenterede fæstebonde på ejendommen art.17 Juvre. Og som kolejer i 1648/66-listen passer han kun til to mulige forgængere, hvoraf Peder Christensen er den mest sandsynlige (se tabel 1b). Navnet på den formentlig ældste søn, Las (se lb.nr.5), og en anden søn, Christen, tyder bl.a. på en forbindelse til de to forhenværende fæstere på gården. Formentlig er Bodsers kone Mergret, der i 1646 er gudmor til et af Peder Krommes' børn i Kromose, en datter af Peder Christensen. Bodser Svendsen stammer måske fra Sønderlandet. En Rømø-skipper med dette navn findes med en båd ved Sønderlandets fiskelejr (1619-26) og i Ribe (1638-40), hvor han betegnes som »Kongl. Majestæts Tjener«. Det formodes, at Bodser Svendsen er flyttet ud fra Juvres sydlige Haderslevejendom og har bygget en særskilt gård der, hvor nu art. 17 Juvre står. En søn, Jesper, overtager senere den anden del af Juvres sydlige Haderslev-gård (se lb.nr. 14). Sønnen Christen får faderens ejendom.

1683-1725

Christen Bodsersen, $7/32$ gård.

Han må være født senest omkring 1640, idet ægteskabet med Gertrud Nielsdatter, en 3.-grads-kusine, indgås ca. 1661 (HAR).

Christen er en aktiv skipper. 1677 ejer han $\frac{1}{3}$ -del af Ribe-rådmand, Bagge Baggesen's 10-l-smakke, bygget i 1655. Da skibet er »brøstfældig«, følger i 1680 en 12-l-smakke, hvoraf han overtager $\frac{1}{4}$ andel. Indtil 1685 finder vi ham på rejser til Holland og Norge. 1683 får Christen Bodsersens fæste i forældrenes gård og driver den til høj alder. Ved en vurdering omkring 1710 kan sås 1 td. 7 sk. rug, 3 tdr. 1 sk. byg 1 td. 2 sk. havre. Der høstes 23 læs hø, og besætningen er på 4 køer, 4 kvier, 10 får, 3 heste og et føl. I 1721 indgås en kontrakt, der sikrer sønnen Bodser forsørgelse på gården, og i 1724 nævnes Christen endnu ved salget af gårdens kirkeko. I 1725 får efterfølgeren, svigersøn Christen Nielsen, fæste. Da er Christen Bodsersens formodentlig død, omkring 85 år gammel.

1725-1745

Christen Nielsen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han har i mange år været gift med Merret Christensdatter og bor indtil overtagelsen af gården på et kådnersted (forbedelse), svi-gerfaderen har skilt fra gården og overladt til ægteparret i 1698 (FP) (se lb.nr. 12). Christen Nielsen er vist én af stifterne af en lysekroner til kirken i 1704. Måske er han identisk med en kommandør af dette navn fra Hamborg i 1719. Han vidner i en vrag-sag 1717 og optræder som stokkemand på tinget (THH). Christen Nielsen og Merret har 2 døtre, Kirsten og Maren. Christen har ikke længe fornøjelse af gårdens drift. Da den brænder ned i 1738, er han allerede død. Enken med hendes bror Bodser som lavværge beretter på tinget (THH), at kun klæder og kreaturer på mar-ken er reddet, mens 40 tdr. korn og alt indbo er brændt. Enken forestår genopbygningen og gårdens videre drift sammen med sin bror, indtil hun dør 1745. I skifteforliget (SPP) afstår Kirsten gården til søster Maren og dennes mand Peder Pedersen mod aftægt og 150 rd. rede penge, mens den ugifte morbror Bodser får fortsat forsørgelse efter 1721-kontrakten. Han har i 1744 (HAV) en pengeformue af 160 rd.

1745-1775

Peder Pedersen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han stammer fra en gård i Bolilmark (SPP, gården er borte) og er sandsynligvis den kommandør, der 1739-51 sejler fra Hamborg. Peder og Maren får 3 sønner, Christen (ca. 1747), Knud (ca. 1750) og Niels (ca. 1751), der alle bliver skippere med bopæl i Juvre

(lb.nr. 6, 7 og 15). Der er også 2 døtre, Merret (ca. 1754), der bliver gift til en anden Juvregård (lb.nr. 9), mens Anna (ca.1755) får slægtsgården. Peder Pedersen dør allerede ca. 1759 (THH), og enken opdrager hendes 5 børn og driver gården alene, indtil 1775, da hun laver overtagelses- og aftægtskontrakt med datter Anna og hendes ægtefælle.

1775-1811

Niels Jørgensen æ., $\frac{7}{32}$ gård.

Han synes at være født ca. 1746 i Vesterhede som søn af den velhavende skipper og gårdmand Jørgen Nielsen æ.. Om han selv også er skipper i en periode, vides ikke. Gårdens udbygning i Niels Jørgensens ejerperiode (se ovenfor) taler for en bedre økonomisk situation, end selve gården kunne byde på. I ægteskabet med Anna fødes 3 døtre mellem 1781 og 1794, Karen, Anna og Maria. I 1801 (FKT) betegnes Niels Jørgensen som »gårdmand«. I december 1811 er han død, da enken overdrager gården til sin svigersøn mod aftægt og 191 rd. til hende og den ugifte datter Maria.

1812-1839

Niels Samuelsen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han er tilflytter fra fastlandet, født ca. 1779, arbejder måske som karl på gården og bliver gift med Niels Jørgensens datter Karen. Forpligtelserne overfor svigermor og svigerinde indføres som obligation i skyld- og panteprotokollen, og Niels Samuelsen får fæste i 1812. En datter Anna bliver født samme år. I 1835 findes 3 tjenestepiger på gården, deriblandt hustruens søster Maria. I 1839 laver Niels Samuelsen en overtagelses- og aftægtskontrakt for sig og konen med datteren Anna's mand, kommandør Christen M. Jørgensen. Niels Samuelsen dør i 1841. Da er han kirkevæрге.

1840-1882

Christen Møller Jørgensen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han er født i 1810 i Kongsmark som søn af skibsfører Jørgen M. Nielsen (lb.nr. 90) og sejler fra København til Ishavet. 1839-42 er han kommandør på galeasen »Fru Margarethe« (48 l) til Grønland, senere fører han briggerne »Tre Venner« og »Titania« (over 60 l) til Spidsbergen. Han tager borgerskab i Ribe. I 1840 får han fæste på gården i Juvre. I ægteskabet med Anna er der ingen børn.

I 1855 bliver gården bygget ud og moderniseret. I 1860 lever såvel svigermor som søsteren Maria på gården og nyder deres aftægt. Derudover er der 3 tjenestefolk. Aftægtskone Karen dør i 1866. 1874 køber Christen M. Jørgensen naboejendommen (lb.nr. 13), sælger i 1875 en del af dennes jorder og resten med bygningerne i 1876. I maj 1881 dør han, og enken i september samme år. Arvingerne sælger gården, ca. 82 ha stor, til Christian Petersen.

1883-1920

Christian Petersen, en gård.

Han er født i 1853 som søn af gårdmand Christen J. Petersen i Tvismark (lb.nr. 53) og bliver 1874 gift med Tvismark-møllerens datter Elise Kirstine Maria Møller (født 1850). Straks efter købet af

Billede 21:
Christian Petersen (1853-1915). (PD)

gården sælger han en del parceller, vist til medfinansiering af købet. Ægteparret får 11 børn mellem 1875 og 1892, hvoraf de 4 dør som små. 3 piger og 4 drenge overlever barndommen. I 1900 dør moderen, og husbonden får i 1902 en pige fra Oksby, Christine Olsen (født 1878), som anden kone, og med hende endnu 2 døtre. Den 29. november 1915 dør Christian Petersen (billede 21), den samme dag, som nabobonden (lb.nr. 11). Enken sælger en del jorder og afbetaler gæld. I 1921 overdrager hun gården med ca. 40 ha jordtilliggende til en af sine stedsønner.

1921-1967

Christian Elius Petersen, en gård.

Han er født i 1886 som det 9. barn og bliver i 1911 gift med Ane Hansen, født 1885 ved Hjerding. Ægteparret bor først i en lille lejlighed, der er indrettet i husets østende, og et lille udhus bliver bygget til de unges egne dyr. Christian arbejder på øens nordligste gård, dengang ejet af familien Dahl. Derfor bliver han hele sit

Billede 22:

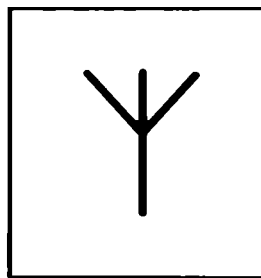
Christian E. Petersen med hustru Ane, født Hansen, og sønnerne Hans Christian og Carl, fotograferet i deres Sønderdørns omkring 1928. (PD)

liv kaldet »Kren Dahls«. I årene 1915 til 1918 deltager han i første verdenskrig på vestfronten, inden han efter hjemkomsten får gården overdraget. Christian og Ane får to sønner, Hans Christian (1913) og Carl (1923) (billede 22). Stedmor Christine forsørges på gården indtil sin død i 1935. Sønnerne driver gården sammen med deres forældre. Begge bliver ikke gift. Mor Ane dør i 1959, far Christian følger i 1963, hvorefter sønnerne overtager ejendommen.

siden 1967

Hans-Christian og Carl Petersen, en gård.

Udover landbruget er brødrene aktive på andre områder, bl.a. med driften af en campingplads. Billede 23 viser gårdens bomærke.

Billede 23: Bomærke fra lb.nr. 4.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr. 5-7:

Efterfølgende 3 gårde, løbenumre 5 til 7, har deres udgangspunkt i halvdelen af Ribe Domkapitlets ejendom i Juvre, der i »Ribe Oldemoder« er opført som »curia øri« (se bind 1). Indtil midten af 1600-tallet var disse 3 gårde endnu samlet som en »halvgård« med bygninger, der formodentlig lå vest for landevejen mellem lb.nr. 5 i nord og lb.nr. 6 og 7 i syd, på en lille forhøjning, en »varf«. Her beskrives fælleshistorien før gårdens deling, se også tabel 2.

omkr. 1550

Peder Gregersen, 1/2 gård.

Han står i Ribe Domkapitlets jordebog fra ca. 1530 anført for halvdelen af kapitlets ejendom i Juvre. I koregnskabet fra 1554 findes samme mand. Ellers ved vi ikke noget om hans færden. Men der må være en rimelig velstand på gården, idet et fornemt egetræsskab, udskåret af Bertil Snedker, købes i 1564 (billede 40, bd. 1).

omkr. 1590

Hans Pedersen, 1/2 gård.

I et eksemplar af jordebogen er Hans Pedersen indført som senere ejer med en anden håndskrift, formodentlig i 1600-tallets første årtier. Han er sandsynligvis en søn af den forrige ejer. Samtidig noteres en mindre ejendom med Per Hinrichsen som ejer (se billede 15, bind 1). Den forsvinder dog igen i senere jordebøger. Hans Pedersen betaler ikke for en kirkeko, sådan som andre ejere af kapitelsgårde i Juvre. Formodentlig har disse bønder allerede i 1500-tallet afbetalt deres forpligtelser. Hans Pedersen er sandsynligvis ejer af 2 større handelsskibe, der sejler nogle gange gennem Øresund mellem 1593 og 1606, dels med ham selv, dels med sønnen Niels, dels med en Peder Christensen som skipper (TR). Der kendes 3 sønner fra private dokumenter og en gravsten, 2 med navnet Niels og en Peder. Efter faderens død er de vist fællesejere af gården (PD).

omkr. 1630

Brødrene Hansen, 1/2 gård.

Den ældre Niels Hansen (1568-1635)(GS) er skipper og sejler først på sin fars skib, senere vist med eget skib til Østersøen, Storbritannien og Hamborg (TR). Sent bliver han gift med en betydelig yngre pige fra en Toftumgård (lb.nr. 18), Karen Nielsdatter. Det vides ikke, om ægteparret bor i Toftum eller Juvre. De får 5 børn mellem 1618-34. Kort efter det sidste barns fødsel dør den forholdsvis gamle far. Den yngre Niels Hansen og den tredje bror, Peder Hansen, må være væsentlig yngre end den ældre Niels, som måske er fra et andet ægteskab af Hans Pedersen, idet deres formodentlige koner, en Maren og en Bodel («Buold»), er født mellem 1610 og 1620 (GS). Om den yngre Niels ved vi ikke noget. Peder er muligvis en af de skippere med dette navn, der findes i Hamborgs og Lists toldregnskaber mellem 1624 og 1643. I 1652 overlader brødrene deres andel i Juvre-gården mod betaling af 90 rd. til deres svigerinde («vores kære søster») Karen (PD), der nu har samlet to store ejendomme i Juvre og Toftum.

1652-1658

Karen, Niels Hansens enke, 1/2 gård.

Senest i 1658 begynder enken at fordele sin ejendom til børnene. I dette år får datter Karen og hendes mand, nabosønnen Lars Bodsersen, en trediedel af Juvre-gården (lb.nr. 5)(PD). En søn, kommandør Hans Nielsen, født 1618, får formodentlig $\frac{2}{3}$ af gården, hvoraf senere, i 1669, dennes datter Else får halvdelen (FP) (lb.nr. 6 og 7). En datter Gertrud, født 1621, forbliver ugift og dør 1709 i Juvre (GS). Karens yngste barn, en søn Peder, født i 1634, får i 1669 Toftum-gården i fæste. I matriklen af 1683 er Juvres vestlige halve »kapitelsgård« altså delt i 3 ejendomme, hver kaldt $\frac{1}{6}$ gård. På dette tidspunkt er de heller ikke mere i Ribe Domkapitlets eje. De er først, i 1660erne, kommet under Schackenborg, og i 1683 falden til Ribe amt. I delingsperioden opstod formodentlig også 3 særskilte avlsbygninger der, hvor de nu står.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
5	20 Ju	Juvrevej 83	Ribe	3	(Cc)	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Den ældste bygning på stedet blev formodentligt bygget sidst i 1600-tallet, som erstatning af den gamle halvgård efter udflytningen af gårdene lb.nr. 6 og 7. Fra ældre tid ved vi ikke meget om anlægget. Kun fra brandforsikringerne fremgår, at bygningerne fik den højest mulige vurdering, 1769 2 lod og 1783 4 lod. Men fra 1875-kortet (billede 2), et udskiftningskort fra 1802 (billede 3) og fra en ombygningsplan fra 1890erne kan man skønne sig til situationen før opførelsen af den nuværende gård. I 1802 står der 17 fag stuehus (deraf 7 fag stald og 2 fag bryggers/ bagers) i en bredde på 6.70 m. En lade mod nord har ca. 10 fag. Indtil 1840 bygges i vestenden ca. 5 fag mod syd og senere en udvidelse af nordlængen mod vest. I 1890 bliver hele nordlængen taget ned og nyopført i større længde og bredde. I 1899 om- og udbygges avlsbygningen videre. Indhuset ændres gennemgribende i 1893. I øst forlænges huset med et fag, og mod syd bliver huset lavet 2 meter bredere. Højden under bjælkerne bliver nu til ca. 2.20 meter. Den indre inddeling ændres også med indgang i midten, en kvist derover, og med en dør mod øst (plan billede 24). Et nyt hus (billeder 25, 26)! Indhuset står sådan den dag i dag.

Billede 25:

Stuehus af gården lb.nr. 5 efter 1893-ombygningen, fotograferet ca. 1899. Også den flotte kaleche skal fremvises! Personerne ved bordet er fra venstre: gårdmand Søren Christensen, hans første kone Bodil Cathrine, født Manø, tjenestepigen og senere anden kone, Anna Kirstine Hansen, datter Anna Christensen med tilkommende ægtefælle Jens Hansen, og en ukendt mand. (PD)

Billede 26:

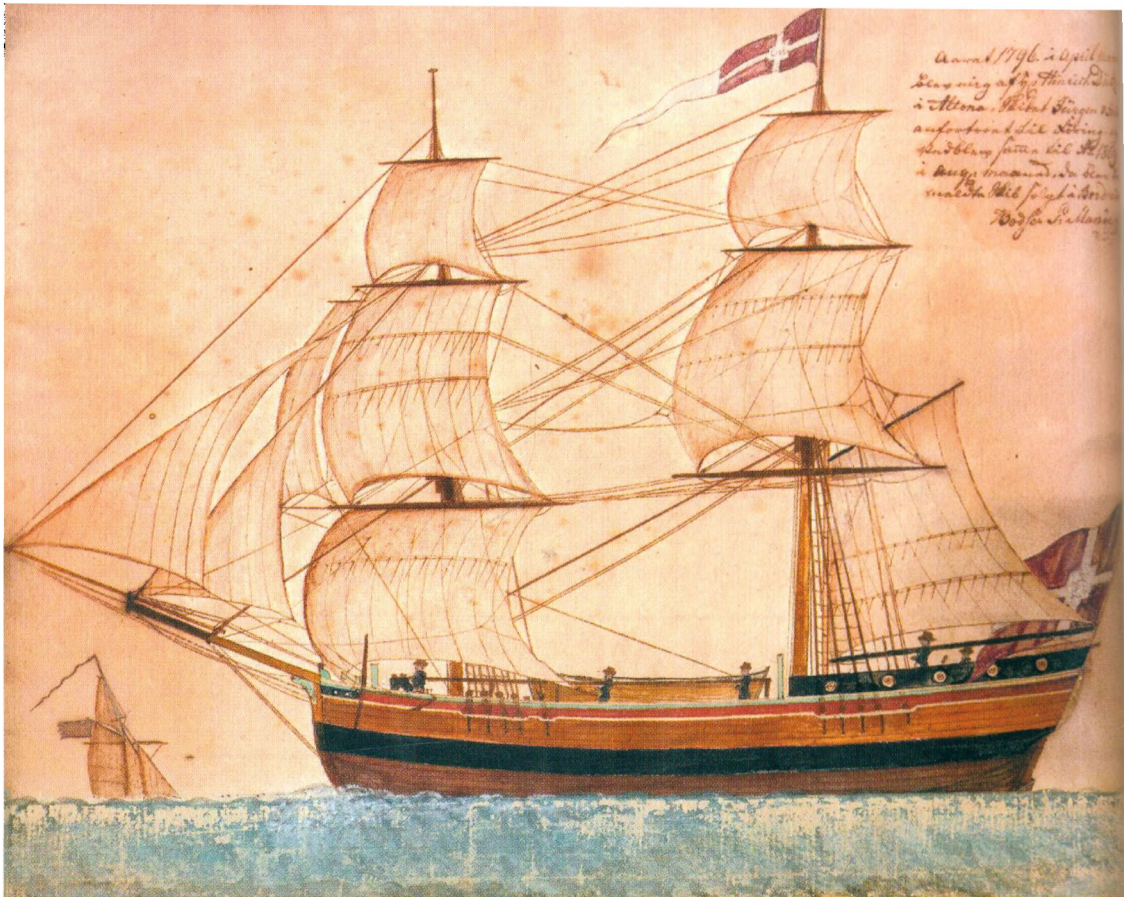
Gården set fra nord, med den i 1890 nybyggede lade, fotograferet samme dag som billede 25. (PD)

1692-1720

Boeld Nielsdatter, 1/6 gård.

Hun gifter sig med en Anders Bendixen fra fastlandet, måske en karl på gården. Børn af dette ægteskab kendes ikke. De driver gården, indtil hendes søn Hans kan tage over i 1709. I overdra-

Billede 27:

Briggen »Jürgen et Jacob«. Teksten på billedet lyder: »Aaret 1796 i April Maaned Blev mig af Hr. Hinrich Dultz i Altona Skibet Jürgen u. Jacob anfortroet til Föring, og vedblev samme til Ao 1809 i Aug. Maaned, da Blev Bemeldte Skib solgt i Bordeaux. Bodser P. Manöe.« (Privateje)

gelseskontrakten lover han mor og stedfar forsørgelse på gården. Fæstebrevet får han først i 1720.

1720-1766

Hans Lassen, 1/6 gård.

Han bliver gift med en Merret Nielsdatter, og ægteparret får en søn, Las, i 1716, og 3 døtre mellem 1718 og 1727. Konen dør, og han gifter sig 1729 igen, med en Mette. Han lover forsørgelse til alle børn af 1. ægteskab, samt deres andel af arven. Med Mette får han endnu 2 døtre, Margrethe i 1731 og Karen i 1738. Ved siden af gårddriften sejler Hans Lassen, dels med egen skude i hjemlige farvande (TR), dels til Grønland som skibskok (THH). I 1712 er

han i København og beretter senere om byens problemer pga. krig og pest. 1717 benyttes hans fartøj ved en strandingsag. Trods status som undersåt under Ribe amt virker han som stokkemand ved Hviding herreds ting (THH). I 1759 indgår Hans Lassen en overladelses- og aftægtskontrakt med datteren Margrethes mand, Peder Jensen Manøe. Fæsteforholdet bliver dog først protokolleret i 1766. Hans Lassen dør i 1771, hans anden kone i 1782 (PD).

1766-1793

Peder Jensen Manøe, 1/6 gård.

Han er født i 1732 i Bolilmark i små kår og bliver en af de for Rømøs økonomiske udvikling i anden halvdel af 1700-tallet vigtigste personer (se bind 1). Han har efterladt mange dokumenter og optegnelser, hvorved hans levnedsløb og gerninger kan følges godt. Han sejler først fra Holland, senere fra Hamborg til Grønland, men kan ikke lide det. Så tager han hyre ved Islands-selskabet i København, hvor han først bliver skipper på et af deres skibe til Islandsfiskeriet, senere »kommandør« for flere skibe, og til sidst en af selskabets direktører, især ansvarlig for hyring af sønderjyske sømænd. Han tjener godt og kan låne penge ud. I 1790 går han på pension (og får 100 rd. pr. år, et pænt beløb) og bliver stærkt engageret i Rømø Nørlandets udvikling, f.eks. ved bekæmpelse af sandflugten og udstykningen af fællesjorder. Ved overtagelsen af den store »kapitelsgård« påtager han sig store forpligtelser overfor svigerforældrene og de mange søskende hhv. halvsøskende til konen. Alt bliver pænt afviklet. I ægteskabet fødes 3 sønner, Hans (1761), Jens (1764) og Las (1766-68), og en datter, Bodil Cathrine (1767). Begge sønner bliver skippere (lb.nr. 23 og 43). Datteren får i 1793 sammen med sin mand, der som hendes farfar stammer fra Mandø, gården overdraget mod aftægt til forældrene. Peder J. Manøe dør i 1806, konen i 1825.

1793-1826

Bodser Pedersen Manøe, 1/6 gård.

Født på Mandø i 1764, gifter han sig ind på gården i Juvre. Han er skipper fra Altona på »Jürgen et Jacob«, 57 læster stor (billede 27), og sejler til Middelhavet hhv. St. Lucas. I efterladte optegnelser beretter han, at han bliver to gange kapret af franske skibe, og rederiet måtte købe ham fri. I ægteskabet fødes 5 børn. En datter,

Margretha (1793), bliver gift i nabolaget (lb.nr. 2). Af 4 sønner dør én som lille. Peder Hansen (1797) bliver styrmand og senere gårdmand (lb.nr. 10), Jens Peder tømmer (lb.nr. 43). Den næst yngste, Anders (1802) overtager gården. I kontrakten af 1825 lover han aftægt og en udbetaling til søskende. Bodser P. Manøe dør i 1837, konen et år senere.

1826-1884

Anders Bodsersen Manøe, 1/6 gård.

Efter få år som sømand bliver Anders hjemme og får i 1826 tilskødet gården (fæste 1829). Han er gift med Kirstine Marie Nielsdatter. De får 6 børn, hvoraf 3 dør ung, 2 i november og december 1833, og en lille pige i 1838. De andre er en søn, Bodser (1828), og 4 døtre, Anna Kerstine, Bodil Cathrine og Margrethe (1831-39). Bodser forliser som 15-årig skibskok ved Island, med jagten »Anne Margrethe«, ført af hans fætter Bodser J. Bleeg. Samtidig med arbejdet som gårdmand driver Anders Manøe med jagt på sæler i Rømmø's havområder, til hvilket formål han har en båd. Anders B. Manøe's kone dør i 1850 af en lungesygdom, og han

Billede 28:
Søren Christensen og første kone,
Bodil Cathrine, født Manø. (PD)

gifter sig ikke igen. Hans døtre bliver gift med kaptajner. Anne Kirstine ægter Antoni Hansen i Kongsmark (lb.nr. 91), og Margrethe efter søsterens død den samme mand. Bodil giftes med skipper Peder Lassen Holm fra Bolilmark (lb.nr. 30), og de lever på gården. En datter fødes i 1862. Kaptajnen begår selvmord i 1870 efter sit skibs forlis i England-kanalen. Enken ægter i 1871 en landmand fra fastlandet, Søren Christensen. Ægteparret (billedet 28) overtager gården, ca. 74 ha stor, efter Anders B. Manøes død i 1884 ved et arveforlig, idet Bodils søster og niece hver får 8.400 mk., dels kontant, dels som obligationer.

1885-1925

Søren Christensen, en gård.

Han er født 1842 i Grørup, Aal sogn, som gårdmandssøn og kommer 1866 som tjenestekarl til Juvre-gården. Han fornyer bygningerne totalt, hvorefter gården får det nuværende udseende. Men store dele af indboet bruges igen, og traditionen fastholdes på ejendommen. En datter, Anna, fødes i 1875. 1880 dør Bodil's datter af 1. ægteskab, og i 1900 dør Bodil Cathrine selv. Samme år bliver den fælles datter Anna gift med Jens Hansen fra Tjæreborg-egnen, hvor de bor, indtil de i 1919 kommer til Rømø (se lb.nr. 3 og 14). Far Søren gifter sig påny i 1901, nu med den 21 år yngre niece, Antoni Hansens datter fra ægteskabet med Margrethe Manøe, Anna Kirstine Hansen (lb.nr. 91). Søren Christensen dør i 1916. Hans unge enke beholder gården som ejendom, og det er Sørens barnebarn, der får den overdraget i 1925.

1925-1976

Søren Hansen, en gård.

Han er født i 1904 ved Tjæreborg. Allerede i 1916, efter bedstefars død, laves en kontrakt, hvorefter drengen skal overtage gården. Søren Christensens enke skal have 800 mk. årligt, og i 1919 aftales, at beløbet skal betales i danske kroner, »hvis landet falder til Danmark«. I 1925 får Søren Hansen ejendommen tilskødet efter en ny kontrakt, der lover enken Anna Kirstine »3 fag mod øst« som aftægtsbolig og førnævnte 800 mk. pr.år., nu som 711 kroner. Derudover får hun 6.000 kroner som sin andel i ejendommen, mens Søren Hansen's mor får 16.000 kroner. Gården har nu 103 ha jordtilliggende. Søren Christensen's enke kan nyde aftægten indtil 1940. Søren Hansen bliver gift med Anna, født i 1904 som dat-

ter af Johann Hermann Westensee, der lige har købt en nyere, sidst i 1800-tallet bygget gård i Juvre (ikke medtaget her). Familien var kommet fra Ditmarsken til Sønderjylland og boede først ved Haderslev, senere i Vesterhede på Rømø. I ægteskabet med Anna Westensee er der 5 børn, Søren Christensen, Agneta, Andreas, Hertha og Elly. To af dem overtager senere gården. Søren Hansen dør 1983 ved en trafikulykke, konen Anna overlever ham i 14 år.

siden 1976

Elly og Andreas Hansen, en gård.

Disse to børn af Søren Hansen driver den store gård og værner omhyggeligt det nedarvede.

Ekskurs I: Et skifteforlig fra 1684 i Juvre

På gården lb.nr. 5 findes afskrift af et dokument (originalen er desværre tabt), hvori arvingerne af en af Ribe Domkapitlets to gamle halvgårde forliges, efter at én af dem var død. Den maskinskrevne afskrift stammer fra 1930'erne, hvorfor teksten er delvis moderniseret til nudansk. Den lyder:

Kjendes vi os underskrevne Peder Nilsen i Toftum og Chresten Jespersen i Juvre og Nils Pedersen ibdm. (ssts.) med ærlig og gudfrygtig Pige Gertrud Nils Datter ibdm., kjender vi os og gør vitterligt, at vi nu i den hellig Trefoldigheds Navn er velfordragne og forligte med vor kære Svoger Las Bodsersen i Juvre om den liden arvepart, for at dette os arvligen kunde tilfalde efter sin kære Hustru salig Karen Las Kone, som kort forleden i Herren saligen hensov. Da ere vi nu venlige og vel med hvorandre forenede og forligte, at vi takker vor kære Svoger Las Bodsersen godt for alle Ære og godt for godt Skifte og Jævning i alle Maader, og vil vi hermed ganske have hannem kvitteret og friholden i alle Maader for Klage og Kravmaal, som herefterdags vilde tale noget imod af os eller vores Arvinger. At saa i Sandhed er og fast urepetereligen holdes skal, det vidner og bekræfter vi nu med vores egne Hænder, og til videre sandhedsfast Bekræftning haver vi venligen ombudet disse tvende ærlige Danemænd Anders Jensen Jyfvare og Hans Pedersen I Kongsmark med os at underskrive til Vitterlighed.

Actum Jyfvære, den 19. Nov. 1684

Peder Nilsen, egen Haand
Chresten Jespersen, e.H.
Hans Nilsen, e.H.
Nils Pedersen, e.H.

C.N.D.
Gertrud Nils Datter

Hans Pedersen, e.H.
Anders Jensen, e.H.
til Vitterlighed

Obs.: »Svoger« var dengang betegnelsen for alle igennem giftermål tilkomne familiemedlemmer, ikke bare i samme generation. Pga. sammenligning med andre dokumenter må man gå ud fra, at den afdødes søskende er Peder Nilsen (født 1634, død 1702), Getrud Nilsdatter (født 1621, død ugift 1702) og den medunderskrivende, men i teksten ikke nævnte Hans Nilsen (født 1618). Han døde 2 år efter forliget, og formodentlig er Chresten Jespersen og Nils Pedersen hans svigersønner. De tilhører ganske vist den næste generation.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
6	761 Ju	Vestervej 55	Ribe	7	(Cc)	Cb

1967 (AS)

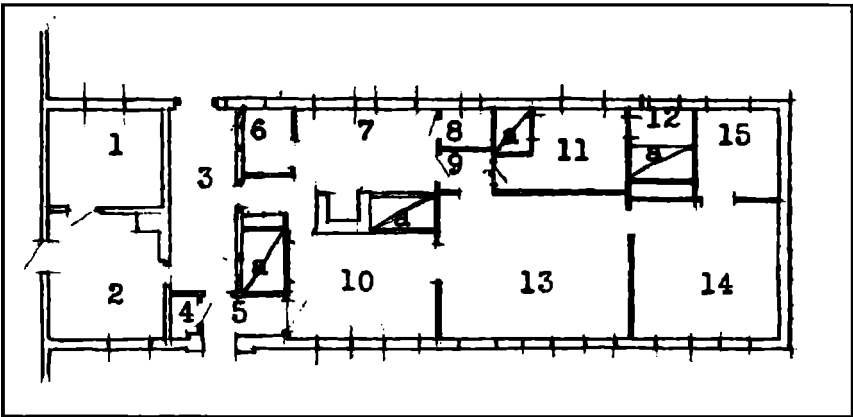

2000 (SMS)

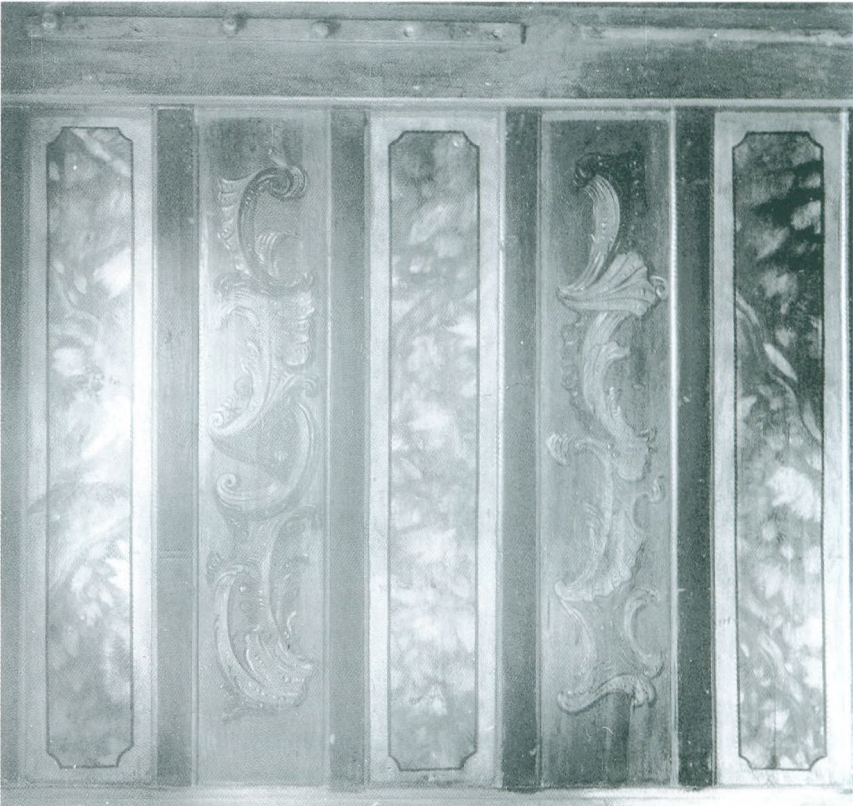
Bygningshistorie:

Gårdens ældste del, indhuset, stammer vist fra oprettelsen i anden halvdel af 1600-tallet. Husets bredde var på 6.30 meter, spor af indtappede knægte henviser til bindingsværk, der endnu

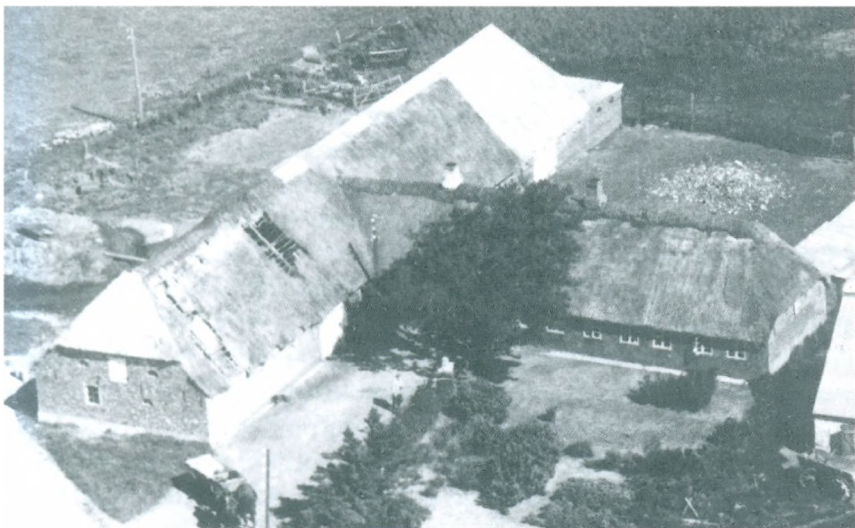

Billede 29:
 Delvis rekonstrueret grundplan af stuehuset lb.nr. 6, tegnet i 1947 af Nationalmuseet. I bryggerset (2) fandtes oprindelig en bageovn.

Billede 30:
 Panelvæg i ligstuen af lb.nr. 6, fotograferet i 1947. Profiler og malerier af N.P. Bækker er fra sidst i 1700-tallet, Christen P. Smed's tid. (Nationalmuseet)

*Billede 31:
Gården lb.nr. 6 kort efter anden verdenskrig. (PD)*

findes, udført i egetræ, i en tværvæg mellem den oprindelige framguld og beboelsen. I brandforsikringen af 1768 og 1783 vurderes huset til de højeste takster, 2 hhv. 4 lod. 1802- og 1875-kortene viser åbenbart lignende mål. Sammenholdt med en grundplan, optegnet af Nationalmuseet i 1947 (billede 29), kan man sige, at der mellem 1802 og 1947 er 8 fag beboelse, et fag framguld, to fag bryggers/bagers og 4 fag stald i stuehuset. I tiden indtil 1875 findes en vestlig længe mod syd med 9 fag, og mod nord er der 5 fag. Nordlængen bliver senere forlænget og i 1908 også lavet om fra 6 $\frac{1}{2}$ til 8 meter bredde. Senere bygges en kvist over indgangsdøren, der af den nuværende ejer er taget ned for at genskabe den gamle stil. Indtil 1948 fandtes endnu mange, fint malede paneler i huset, der da blev overført til Nationalmuseet i Brede (billede 30). Billede 31 viser gårdens tilstand i denne tidsperiode.

Ejendoms historie (før 1669 se side 49-50):

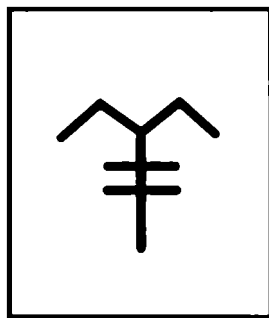
1669-1720

Niels Pedersen, $\frac{1}{6}$ gård.

Han er den første sikre fæstebonde på denne gård, og sandsynligvis også bygherre for bygningernes ældste del, idet han står for

ejendommen i matriklen af 1683. I 1684 underskriver han sammen med andre familiemedlemmer, at Las Bodsersen må beholde den afdøde kones andel af familiens oprindelige halvgård (se ekskurs I). Det formodes, at han er gift med Else Hansdatter, der i 1669 får fæste på $\frac{1}{6}$ gård i Juvre, en formentlig datter af kommandør Hans Nielsen, der i 1683 endnu selv står for $\frac{1}{6}$ gård (lb.nr. 7). Måske er Niels Pedersen også kommandør fra Hamborg, hvor navnet findes i perioden 1669-96.

Billede 32:
Bomærke fra lb.nr. 6.

Han kan også være den skipper, der i efteråret 1689 er med ved den store indskibning af tropper til England. Også én af skipperne, der i 1704 stifter lysekronen til kirken, bærer dette navn. Niels Pedersen har mindst to børn, en søn Søren, der efter tilnavnet at dømme bliver møller, og en datter Karen, født 1693, der kun bliver 9 år gammel (GS). Sønnen får gården efter faderens død. På Niels Pedersens gravsten findes et bomærke, der vist nok hører til gården (billede 32).

1720-1748

Søren Nielsen Møller, $\frac{1}{6}$ gård.

Han får fæste i 1720 (FP). Om konen ved vi ikke noget. Men der er mindst 2 døtre, hvoraf den ene, Anna (1721) senere får gården, den anden, Maren (1722), giftes ind på nabogården (lb.nr. 8). Om Søren N. Møllers færden findes ikke meget i dokumenterne. I 1717 er han med en båd ude ved et vrage (THH). I 1724 står han på listen over tiendeydere til kirken. Han dør formodentligt omkring 1750, da svigersønnen får fæste i 1749.

1749-1777

Jens Christensen Smed, $\frac{1}{6}$ gård.

Han er født på nabogården (lb.nr. 7) og længere ude i familie med konen Anna Sørensdatter. Der kendes 2 døtre, Bodil (1750) og Maren (1758). Jens Smed har arvet tilnavnet fra faderen og bliver selv skibstømrer, der i 1760erne sejler til Grønland (WS). Han dør formodentligt før 1777, idet datter Bodil og hendes mand, Christen Pedersen, får fæste i dette år.

1777-1812

Christen Pedersen Smed, 1/6 gård.

Han er født ca. 1747 på nabogården (lb.nr. 4)(SR) og får tilnavnet »Smed« formodentligt efter gårdens tradition. Han selv tager til søs. Før 1780 sejler han med til Grønland. I 1778 bliver han anklaget for strandrøveri (THH). Efter 1780 finder vi ham som skipper på en af Islandsselskabets hukkerter fra København (PD) og senere, efter skibenes flytning til Altona, derfra på hukkerter »Westmannø«. I ægteskabet med Bodil fødes 3 sønner, Jens (1777), Søren (1783) og Peder (1790). Alle tre sejler, og Jens bliver styrmand i 1802. Da gården i 1811 overdrages til sønnen Søren, er der tale om »den eneste søn«. Brødrene er enten døde eller flyttet bort. Bodil og Christen P. Smed dør som aftægtsfolk på gården i hhv. 1820 og 1825. Om Christen skrives i skifteprotokollen, at han »er fattig og har intet efterladt«.

1812-1842

Søren Christensen Smidt, 1/6 gård.

Han bliver i 1811 gift med Maren Christensdatter fra en anden Juvre-gård (lb.nr. 9) og lever formodentligt herefter som gårdmand. Han får 1812 fæste på slægtsejendommen. Konen dør snart og han gifter sig igen, nu med Mette Cathrine Hansdatter Manøe født 1795 i Toftum (lb.nr. 23). Efternavnet skrives nu enten Smidt eller Schmidt. Ægteparret har 7 børn, en søn Christen Jensen (1815), døtrene Bodil Marie (1816), Cathrine Marie (1818) og Karen (1820), og derefter sønnerne Hans Manøe (1823), Peder Sørensen (1827) og Peder Thomsen (1830). Faderen dør allerede i 1835, og enken klarer gården og den store børneflokk alene. Hun er dog nødt til at sælge jord og låne penge. 1840 har hun en del af huset lejet ud til nabosønnen Niels Jensen Jørgensen (lb.nr. 3) med kone og 5 børn (senere lb.nr. 60). I 1842 gifter datteren Cathrine Marie sig med en nabosøn (løbe nr. 13), der samme år overtager ejendommen. Mor Mette Cathrine og hendes yngre børn forsørges videre på gården i nogle år. Efter at den yngste er blevet 20, gifter enken sig igen, med svigersønnens stedfar Peder Nicolai Møller, og flytter til naboejendommen (lb.nr. 13).

1842-1888

Niels Christian Christensen (Thuesen), 1/6 gård.

Han er født i 1817 og er gårdmand hele livet. Ved overtagelsen af Juvregården må han låne hele købesummen, der udover aftægt er på 1.120 rbd. Ægteparret får 3 piger og 4 sønner mellem 1843 og 1860, hvoraf den yngste pige dør som lille og 2 sønner udvandrer til USA. En søn, Peder (1844) bliver sømand og falder i 1873 overbord i Elben. Mor Cathrine Marie dør samme år, og den ældste datter, Mette Cathrine (1849), må overtage husførelsen. I 1874 gifter hun sig på Mandø med Hans Johan Martinsen, der stammer fra Varde-egnen (født 1840) og arbejder som tjenestekarl på Rømø. De unge driver gården sammen med konens far, der i 1888 laver en salgs- og aftægtskontrakt med dem. Salgsprisen er 15.000 mk. for ca. 48 ha. Niels Chr. Christensen dør på gården i 1903.

1888-1919

Hans Johan Martinsen, en gård.

Han (billede 33) udvider efterhånden gårdens jorder. Efter svigerfaderens død er han nødt til at låne penge for at kunne udbetale arvingerne. I familien er der en datter, Cathrine Marie (1879) og 3 sønner, Niels Christian (1874), Johan Martin (1876) og Sibrandt (1883). Drengene bliver alle i Juvre og overtager land-

*Billede 33:
Hans J. Martinsen, den første af
denne slægt på Rømø, med hustru
Mette Cathrine, født Christensen.
(PD)*

Billede 34:

Vielsesdato af Niels Chr. Martinsen og Kirstine, født Bagger, på en bjælke i gården lb.nr. 6.

brugsejendomme, den ældste får forældrenes gård. Det sker i 1919, efter faderens død i 1915. Enken Mette Cathrine får aftægt med sønderstuen øst for indgangen, og gårdens salgspris er på 28.000 mk., nu for 68 ha.

1919-1934

Niels Christian Martinsen, en gård.

Han gifter sig i 1902 (billede 34) med en tjenestepige fra Ballum, Abelone Kirstine Bagger, 22 år gammel. Ægteparret bor hos forældrene på gården. En søn, Laust Hansen, fødes samme år, en datter, Mette Cathrine, i 1904. Få måneder derefter dør konen. Niels Christian gifter sig senere igen. Sønnen sejler og kommer til USA, hvor han møder Jens Chr. Thuesen fra Toftum. Gennem denne forbindelse opstår en kontakt med Laust's forældre på Rømø. I 1933 dør den gamle aftægtskone, Niels' mor Mette Cathrine, og året efter sælger ægteparret Martinsen gården til sønnens ven. De flytter selv til Sønderlandet.

1934-1949

Jens Christian Thuesen, en gård.

Han er 1898 født i Toftum som søn af en tjenestekarl og senere gårdejer, Thue Thuesen (lb.nr. 19 og 23). Han sejler som ungkarl rundt i verden og bor 5 år i USA, men i 1934 gifter han sig med en pige fra Møgeltønder, Magdalene Boysen (født 1905), og slår sig ned på hjemøen. I ægteskabet fødes 2 piger, hvoraf den ene, Lilian, dør ugift, og en søn. De 2 overlevende børn, Mary Kirstine og Frede, flytter fra øen. Efter 15 år som gårdmand sælger Jens Chr. Thuesen ejendommen. Køberen er Alfred Træholt, der kun for få måneder bliver på ejendommen. Han sælger maskiner og

kreaturer til naboer. Derefter bytter han ejendommen med Hans Junker Krog, der for få år siden er blevet ejer af halvdelen af »hvalgården« (lb.nr. 8).

1949-1975

Hans Junker Krog, en gård.

Familien (se lb.nr. 8) driver nu den her gård. I 1974 dør Hans J. Krog, og året efter overdrager enken gården til den ældste søn, Hans, født i 1944.

1975-1983

Hans Jensen Krog, en gård.

Da gårdens gamle bygninger ikke er velegnet til moderne drift, sælges huset uden jordtilliggendet i 1983. Hans J. Krog bygger nyt nord for byen.

siden 1983

Lene Oksen, et hus.

Lene Oksen og hendes mand, entrepreneur Christian Oksen, restaurerer bygningen og udvider den i gammel stil. Bl.a. bliver indgangsdøren tilbageført til tiden før bygningen af en kvist. Familien bor der med 5 børn.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
7	74 Ju	Vestervej 57	Ribe	6	Cc Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Også denne gård er vist bygget efter delingen af Ribe Domkaptlets vestgård i Juvre, måske som den første i midten af 1600-tallet. Her er stuehuset på en bredde af 6.10 meter, og bindingsværksspør i bjælkerne kan ses i hele indhuset. Nicher i østgavlen viser, at der er sketen omringning af ydervæggen i midten af 1700-tallet (billede 35). Brandforsikringen i 1769 og 1783 er også her på det højest mulige niveau. Fra 1802-kortet og en for 1841 eksisterende beskrivelse i brandforsikringen fremgår, at stuehuset har 13 fag og er 9 alen bredt, deraf 9 fag beboelse med 1 skorsten, vurderet til 620 rd. Der er et sønderhus (fornyet i 1819, som murankre tidligere har vist) med 4 fag, 11¹/₂ alen bredt, med bryggers og bagers og 1 skorsten. Der er et nordre hus med 12 fag, 11¹/₂ alen bred, som lade og port. Endelig er der et udhus vesten gården med 3 fag, 9 alen bredt, i tavlmur og brugt til svinesti. I 1875 er situationen næsten uændret. Kun nordlængen har fået udvidelser mod vest og øst. Den sidste forstørres i 1912. Billede 36

Billede 35:
Østgavl fra midten af 1700-tallet ved gård lb.nr. 7. (Foto Aksel Skov)

Billede 36:
Gården lb.nr. 7 omkring 1920. Sydlængens gavl, bygget i 1819, har endnu 2 blyindfattede vinduer. Initialerne gavlen er AMJ, hvilket står for »Anne Marie Jensen«. (PD)

viser gården omkring 1920. De nye ejere efter 1995 har taget hele bygningen vest for indhuset ned og bygget nye syd- og nordlænger.

Ejendoms historie (før 1669 se side 49-50):

~1655-1712

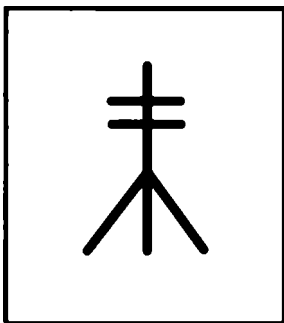
Hans Nielsen, 1/6 gård.

Han er født i 1618, sandsynligvis som søn af Niels Hansen, der sammen med sine brødre havde Ribe Domkapitlets halve Juvrejendom i fæste. Hans Nielsen bliver kommandør (GS), måske fra Hamborg, i perioden før 1669, hvor dokumentationen af byens Grønlandsfart begynder. Hans mor Karen fordeler ejendommen, og i matriklen af 1683 står Hans Nielsen for 1/6 gård, en tredjedel af moderens ejendom i Juvre. Da en svoger, Las Bodsersen, får en lignende andel i 1658, formodes, at også Hans Nielsen får sin del før 1660. Sandsynligvis får han sågar to tredjedele, idet en Else Hansdatter, der må være hans datter, får fæste på 1/6 gård i 1669 (se lb.nr. 6). Hans Nielsen dør i 1686. Efterfølgeren får dog først fæste i 1712 (FP). Derfor driver antageligt en anden del af storfamilien denne gård i perioden efter Hans Nielsens død uden fæstefornyelse, måske den formentlige svigersøn Christen Jespersen, der i skifteforretningen efter Las Bodsersens enke 1684 (PD) nævnes som en af dennes »svogere« (ekskurs I).

1712-1748

Christen Jensen Smed, 1/6 gård.

Han er født i 1676 (GS), men vi ved ikke, hvor. Hans første kone, Maren, er født i 1682 (GS), og det formodes, at hun var en datter af den formentlige mellemmand på gården, førnævnte Christen Jespersen, der ved lejlighed også bærer tilnavnet »Smed«. Måske fik Christen Jensens dette tilnavn med gården. Om ham ved vi ikke meget. I 1717 er han med sin båd undervejs til et vrage (THH). 1723 er han tilsynsmand i Juvre, fælles for såvel Haderslev amts som for Ribe amts andel af landsbyen (THH). Fra ægteskabet kender vi to sønner, Hans Christensen Smed, født i 1708 (se lb.nr. 2), og Jens Christensen Smed (se lb.nr. 6). Konen Maren dør i 1716, og Christen gifter sig igen, nu med en Anna, født i 1681 (GS). Christen Jensen Smed dør i 1748 (GS), og enken Anna overdrager gården til datter Maren, født ca. 1718, og hendes

Billede 37:
Bomærke fra lb.nr. 7.

ægtefælle, vist mod aftægt. Hun dør i 1755 (GS). På Christen J. Smeds gravsten findes et bomærke, der hører til gården (billede 37).

1748-1783

Michel Pedersen Lassen, 1/6 gård.

Han er født ca. 1719, muligvis i Nørtvismark (lb.nr. 37). Fra ægteskabet med Maren kendes en søn, Peder Michel, født ca. 1749 (lb.nr. 54) og en datter, født omkring 1750. Michel Pedersen Lassen bliver skipper og sejler sandsynligvis fra Flensborg i 1762 (SP) hhv. 1764 (TR) på galioten »Die Post von Flensburg«. I 1783 overdrager ægteparret gården til datter og svigersøn. I 1787 (FKT) bor de gamle der endnu som aftægtsfolk.

1783-1802

Knud Pedersen, 1/6 gård.

Han er født ca. 1750 på nabogården (lb.nr. 4) og gifter sig i 1770erne med Michel Pederens datter. En datter Anne Marie fødes ca. 1780, en søn Peder ca. 1783. Snart dør konen, og Knud Pedersen gifter sig anden gang, med en Anne Jørgensdatter, født ca. 1758. Der er også to børn i dette ægteskab, Maren (1787) og Jørgen (1789). Knud Pedersen sejler som skipper for Islands-selskabet fra København i 1780erne, f.eks. i 1780 på hukkerten »Ravnen«, 46 læster, til Island og Bilbao. I 1801 (FKT) er Knud Pedersen enkemand igen. Da datter Anne Marie i 1802 bliver gift med skipper Jørgen M. Jensen fra Toftum, oprettes en afståelses- og aftægts-kontrakt med svigersønnen. Knud Pedersen kan nyde sin aftægt indtil han dør i 1828.

1802-1815

Jørgen Michel Jensen, 1/6 gård.

Han er født omkring 1768 som søn af kommandør Jens Lambertsen i Toftum (lb.nr. 17) og sejler selv som skipper. I 1801 fører han galeasen »Paulina« fra København til Island og videre. Senere har han et eget skib. To sønner fødes i 1802 (Knud) og 1805 (Jens). Men husfaderen dør allerede ca. 1812. I 1813 indgår enken nyt ægteskab med en anden skipper, der får fæste i 1815.

1815-1842

Peder Thomas Jensen, 1/6 gård.

Han er født ca. 1780 i Toftum (lb.nr. 21) og sejler først i kongelig tjeneste. 1814 bliver han medlem af Københavns skipperlaug. I december 1813 fødes en søn, der får navn efter konens 1. mand, Jørgen Michel. I 1818 dør konens søn Knud i København, og i 1819 dør konen selv. På en i 1819 fornyet sydgavl anbringes endnu hendes initialer, AMJ. Enkemanden gifter sig snart igen, med en ældre kvinde fra Alslev sogn, Mette Marie Pedersdatter. Han skylder nu over 300 rbd. af arvens værdi til stedsønnen Jens, men det kan han sagtens betale. Han kan låne penge ud, bl.a. 500 rbd. til øens præst. På gården bor udover tjenestefolk også enkelte almisselemmer hhv. indsiddere. I 1842 laves en overdragelseskontrakt med sønnen Jørgen Michel. Købsprisen er 400 rbd. og aftægt for det gamle par. Peder T. Jensen dør allerede i 1844, åbenbart i drukkenskab. Enken Mette Marie lever næsten 20 år længere på gården.

1842-1878

Jørgen Michel Jensen, 1/6 gård.

I overtagelsesåret bliver han gift med en tjenestepige på gården, Hanne Jensine Abrahamsdatter fra Oksby sogn, født ca. 1809. Om Jørgen M. Jensen i sine unge år er sejlet, vides ikke. Nu er han kun gårdmand. I 1843 fødes en søn, Peder Thomas, der er åndssvag. To år senere følger en datter, Mette Marie, der dør i 1867. På gården beskæftiges 2 eller 3 tjenestepiger. I 1876 afgang husbonden ved døden og enken sælger ejendommen til Knud Jensen, en sønnesøn af hendes svigermors første ægteskab. Hun får sammen med sin søn Peder aftægt for livstid, og sønnen får en obligation på 9506 mk. oven i købet.

1878-1880

Knud Jensen, en gård.

Han er født 1831 i Toftum (lb.nr. 23) og sejler hele sit liv. I 21 år tjener han den nordamerikanske flåde og deltager 4 år i frihedskrigen, hvorefter han kommer hjem »pensioneret for tro tjeneste« (GS). Han bliver aldrig gift. Nu køber han slægtsgården, men afhænder straks halvdelen af landerierne, ca. 38 ha, til Niels Jensen Simonsen, der i 1878 ægter en enke i Nørtvismark (lb.nr. 43). Ud af denne jord dannes senere en ny gård i sydvesthjørnet

Billede 38:

Jes Christian Jessen med familie 1916. Øverst fra venstre Christian Nielsen (lb.nr.10), ukendt soldat, »Tilde Most« (J.C.Jessens søster), Brigitte Lytzen, Petrea Jessen, Hans Lytzen Jessen, Maren Jessen, ukendt kvinde; nederst fra venstre Andreas Jessen med datter Petrea, Jes Chr. Jessen, Maren Jessen, Christiane Jessen, født Nielsen, Karoline Jessen med søn Carl Adolf. (PD)

af Juvre by (ikke beskrevet i denne registrant). Allerede i januar 1879 dør ungkarl Knud Jensen, og boet sælges af familien.

1880- 1926

Jes Christian Jessen, en gård.

Han er født 1848 i Højer, bliver smed og kommer i 1879 fra Hjørpsted til Rømø, som svend hos Havneby-smeden Anders Korsgaard Nielsen. Han er gift med Maren Nielsen fra Rejsby Ballum. Deres tre første børn er født i Hjørpsted, men kun to overlever barndommen: Hans Lytzen (1876) og Marie Sophie (1878). Jes Jessen køber gården med ovennævnte forpligtelser, der dog ophører med enken Hanne Jensine (1891) og hendes søn, der kaldes »Lille Petit« (1904). Jes Chr. Jessen (billede 38) driver også en smedje ved gården (billede 39). I sit første ægteskab får han

Billede 39:
Jes Chr. Jessens smedje i
Juvre, omkring 1920.
(PD)

endnu 4 drenge og 1 pige, inden konen dør i 1886. I et nyt ægteskab med Christiane, født 1854 som Havneby-smedens datter, fødes yderligere 2 sønner og 2 døtre. I marts 1892 kommer ulykken i huset, difteritis. Inden for få dage dør en søn af første og to børn af andet ægteskab. Ved årsskiftet 1926/27 overgår gården til næste generation. Jes Chr. Jessen dør kort efter.

1927-1948

Hans Lytzen Jessen, en gård.

Han bliver lige som halvsøster Maren (født 1892) aldrig gift, og de to driver gården i fællesskab. Deres mor lever på gården indtil sin død i 1937. Det er en nevø, Hans L. Jessen overdrager gården til i 1948. Begge søskende dør i 1962 indenfor en måned.

1948-1972

Frederik Oden, en gård.

Han er en søn af murer Konrad Hinrich Oden i Højer, der i 1903 blev gift med Marie Sophia Jessen. Frederik Oden, født 1904, bliver uddannet på en herregård på fastlandet, inden han overtager gården. Han er gift med Thue Thuesens datter Ella (lb.nr. 19 hhv. 23). I ægteskabet fødes 4 døtre, Christa Marie, Tove, Ruth og Thyra, og en søn, Tage. Efter Frederik Odens død (1970) sælger enken ejendommen i 1972. Hun selv dør i 1977.

1972-1995

Inger Jytte Langermann, en gård.

Jorderne udforpagtes, mens bygningerne bruges som feriebolig. Inger J. Langermann og hendes mand, der er advokat i København, omkommer ved en trafikulykke. Gården sælges ud af boet.

siden 1995

Annemarie Hylldahl Lauritzen.

Hun er fra Kliplev, hvor hun med sin mand ejer et større stutteri for Islands-hest. En del af jorden sælges til gården lb.nr. 14. De gamle nord- og sydlænger rives ned og der bygges helt nyt.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr. 8-11:

Efterfølgende 4 gårde, løbenumre 8 til 11, har deres udgangspunkt i halvdelen af Ribe Domkapitlets ejendom i Juvre, der i »Ribe Oldemoder« er opført som »curia øri« (se bind 1). Indtil begyndelsen af 1600-tallet var disse 4 gårde endnu samlet som »halvgård« med bygninger, der formodentlig lå øst for landevejen mellem lb.nr. 9 i nord og lb.nr. 11 i syd, på en lille forhøjning, en »varf«. Der lå en gammel gård, beskrevet under lb.nr. 10. Der findes også fælleshistorien før gårdens deling (se også tabel 2).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
8	6/83 Ju	Juvrevej 82	Ribe	4	Cc	Cc

1967 (AS)

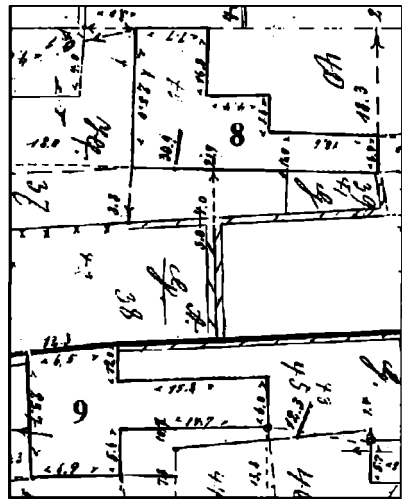

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Den ældste del af bygningen i dag, 8 fag øst for den vestlige indgangsdør, stammer formodentligt fra 1600-tallets første årtier, da Ribe Domkapitlets østgård blev delt. Husets bredde er på under $6\frac{1}{2}$ meter, bjælkerne viser i nordenden udskæringer af påbladede knægte, mens de i sydenden var indtappet, måske en overgang mellem den ældre og nyere teknologi. I remmen findes spor af indtappede dokker, og enkelte stolper er bevaret på nordsiden. Sandsynligvis er gården oprindeligt bygget med 8 fag beboelse med stalden mod vest, og med en lade mod nord, som det kendes fra andre gårde. Første brandforsikringsværdier kender vi fra 1769 og 1783, i begge år med den højest mulige vurdering, 2 hhv. 4 lod i den fælles brandforsikring for øens kongerigske ejendomme. 4 nye fag mod øst bliver bygget i kommandør Peder A. Lists ejerperiode. Nu er ikke længere benyttet bindingsværk, bjælkerne viser tidens typiske kvartstav-profiler helt ind til væggen, og bevarede døre viser tidens stil (som på billede 119 i bind 1). På 1802-kortet ses gården i denne form, også med den typiske nordlade. Af 1875-kortets opmålingsblad (billede 40) fremgår, at stuehuset har 17 fag, deraf de nævnte 12 til beboelse. Nordladen er på 10 fag, og dennes bredde på 7.70 meter tyder på en udvidelse i 1700-tallet. I hjørnet mellem nordlade og stuehus ses det lille vindfang, der er der den dag i dag. De sidste 3 østlige fag bygges først, da gården bliver delt i 1880'erne, samtidig med en lade/stald-bygning mod nord i østenden, hvorved ejendommen bliver u-formet. Den vestlige indgang får senere en kvist, den østlige først i 1960'erne (billede 41). Efter at den gamle gårdbygning lb.nr. 2 er borte, indeholder denne ejendom og lb.nr. 9 de ældste bygningsdele i Juvre.

Billede 40:
Opmålingskort fra 1875 for gårdene lb.nr 8 og 9. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Billede 41:

Hvalgården (lb.nr. 8) i 1930. T.h. ses et hjørne af hegnet, som er lavet af hvalribben. Murankre på vestgavlen med årstal 1885 og initialerne MNK og KMK henviser til forbedringerne, Martin Nielsen C(K)arl har foretaget. (Nationalmuseet)

Ejendoms historie (før 1617 se ved lb.nr. 10):

~1617~1650

Jens Jørgensen Listmand, 1/6 gård.

Han står i Ribe Domkapitlets jordebog fra 1530 indført som en af Michel Jessens 4 efterfølgere. Fra et tingsvidne, der i 1663 drejede sig om skellet mellem den kongerigske »Listø« og den hertugelige Sild, ved vi noget om manden, der er vidne i sagen.³ Jens Jørgensen er født ca. 1585 på List og kaldes derfor »Listmand« på Rømø. Efternavnet »List« forbliver ved stedet, også som efternavn på svigersønner, og kendes den dag i dag som »ad Listes«. Jens Jørgensen kommer i 1617 til Juvre, hvor han bliver gift med en Mergret (HAR). Han er måske den skipper der i 1624 sejler fra Hamborg til List (TR). Ægteparret har mindst to døtre, Anna og Maren, hvoraf den ene giftes med Hans Hansen Holm i Tvismark (lb.nr. 46)(HAR), den anden med Michel Pedersen, der bliver efterfølger på gården, og efter al sandsynlighed er en svigersøn.

~1650-1696

Michel Pedersen, 1/6 gård.

Han er kun kendt fra koregnskabet af 1648/66, hvor to af kapit-

lets gårde igen står for en ko, og fra en fæsteprotokol af 1696, hvor han er indført som forgænger for Peder Jespersen. I 1683 var han sikkert død, idet matriklen udviser Maren Michels som gårdens ejer. Der er vist en datter, Else, født ca. 1666 (GS), der bliver gift med efterfølgeren.

1696~1730

Peder Jespersen Listmand, 1/6 gård.

Han er styrmand, født ca. 1664 (GS). I ægteskabet med Else fødes mindst to døtre, Kirsten og Maren. Peder Jespersen er en af de »kapitelstjenere«, der i 1724 ikke vil »købe« deres kirkeko, men hellere vil betale »koleje« som hidtil. Han dør i 1725 (GS). I en tingsag 1729 nævnes enken Else som gårdkone (THH). Hvornår hun har overdraget gården til sin datter Kirsten og svigersøn Anders, vides ikke, men omkring 1730 er vist en sandsynlig antagelse. Else Peder Jespersen's enke dør i 1745, 79 år gammel (GS).

~1730-1757

Anders Jensen, 1/6 gård.

Hans navn findes på samme gravsten, som Peder Jespersen, ligesom dennes kone Else og hans kone Kirsten. I kirkeregnskabet for året 1740 er han opført med en gave til klokkens reparation, 1 rd. 8 sk. Da bærer han efternavnet »Listmand«. Men fæsteforholdet for gården er ikke dokumenteret. Anders Jensen stammer formodentlig fra en anden Juvre-gård, lb.nr. 2. Der er stor sandsynlig-

Billede 42:
Hvalfangstskibet
»Twe jonge Hermans«.

Billede 43:

Et sølvske, indgraveret »de 2 Jonge Heermans 1769« og initialerne »PAL« (Peder Andersen List), »MPL« (Maren Peder Listes) og »NTC« (Niels Todsens Carl). (Privateje, foto F. J. Falk)

hed for, at han er kommandør fra Hamborg (1736-37 på »Emaus« hhv. »junge Otto«) og Altona (1738 »Juffr. Margareta« og 1741-43 »de Hoop«). Der er antagelig 4 sønner, Michel (lb.nr. 61,70), Peder (efterfølgeren), Jens (lb.nr. 106) og Niels, hvoraf 2 bliver kommandører. Anders Jensen dør i 1756, 58 år gammel, enken Kirsten i 1766, 69 år gammel (GS).

1757-1783

Peder Andersen List, 1/6 gård.

Han er født i 1732 og bliver en af Rømøs bedst kendte kommandører, der i årene 1765-75 sejler på »De tve jonge Hermans« (billede 42). Gården bærer navnet »Hvalgården« efter ham, fordi han i 1777 har anlagt et hegn af hvalribben mod landevejen, der endnu står der. Hans reder i Hamborg, J. A. Willink, forærer ham en fin sølvske som tak for hans tjeneste (billede 43). Peder A. List er gift med Maren Sørensdaughter fra en anden Juvre-gård (lb.nr. 6), født ca. 1722. Der kendes 2 døtre, Kirsten (1758) og Maren (1763). I 1782 laves en overtagelses- og aftægtskontrakt med datter Kirsten og hendes forlovede, Thomas Peder Thomsen, der i mange år er sejlet med sin senere svigerfar, og selv snart bliver kommandør. Udover aftægt for forældrene får søster Maren's formynder udbetalt 490 rd., og hun selv forsørgelse og 4 rd. pr. år håndskilling. Men hun giftes kort efter med en anden skipper i Juvre (lb.nr. 15). Mor Maren dør inden år 1801, mens far Peder kan nyde sin aftægt indtil 1815. Endnu i året 1800 er han med ved stiftelsen af et kirkeskib, en orlogsfregat.

1783-1825

Thomas Peder Thomsen, 1/6 gård.

Han er ca. 1747 født på nabogården (lb.nr. 9) som søn af en fhv. Holland-kommandør og sejler selv fra Hamborg. I 1777 overlever han forliset af »De tve jonge Hermans«, hvor han er harpuner. Efter en typisk Grønlands-karriere bliver han 1784-86 kommandør på »Johanna Catharina« og 1787-92 på »Nicolaus« fra Altona. Allerede i 1776 begynder han med at låne penge ud, hvad han fortsætter med ind i 1790erne. 4 børn kendes fra ægteskabet med Kirsten Pedersdatter List, to døtre, Maren (ca. 1783) og Kirsten (1800), og to drenge, Peder Andersen (ca. 1789) og Thomas Peder (ca. 1793). Den yngre søn drukner i 1819 i Elben ved udsejling til Grønland. Da er han allerede forlovet med en pige fra Manø-familien i Nørtvismark (lb.nr. 43), med hvem han venter en datter. Efter konen Kirsten's død i 1820 slutter Thomas Peder Thomsen en overtagelses- og aftægtskontrakt med den yngste datter, Kirsten, der et år senere bliver gift med Niels Todsens Carl. Den gamle far dør i 1828 og efterlader »kun gamle og ubetydelige gangklæder«. Søster Maren, også på aftægt, dør ugift i 1841.

1825-1881

Niels Todsens Carl, 1/6 gård.

Han er født ca. 1796 i Nørtvismark i fattige forhold (lb.nr. 44). Sandsynligvis er han sejlet som dreng, som sin far og brødre. Men nu bliver han gårdmand og får fæste i 1825. Hans familie bliver gennem 100 år faktisk bestemmende for alle Juvre-ejendomme øst for landevejen. Niels og Kirsten får mange børn mellem 1822 og 1838, 6 drenge og 3 døtre, hvoraf en pige og en dreng dør som børn inden få dage i 1738. 4 sønner, Carl (1825), Thomas (1829), Svend (1831) og Martin (1838), bliver kaptajner (billede 44), mens sønnen Peder (1833) efter nogle sømandsår vælger at satse på landbruget. Alle børn ender i Juvre, enten på slægtsgården eller andre landbrugsejendomme. Carl overtager senere nabogården (lb.nr. 9), Svend en del af gården lb.nr. 11. En datter dør som lille pige, mens de to andre giftes i Juvre (lb.nr. 11 og 12). Niels T. Carl's bror Hans forsørges på gården, da han er enke-mand. Men den store familie kræver pengeindtægter. Så må husbonden låne penge og afhænde en del engjord til afbetaling. I 1840 dør han, kun 43 år gammel. Enken sidder i uskiftet bo og kla-

Billede 44:

Niels Todsens Carl's 4 kaptajn-sønner i 1907. Fra venstre: Svend (lb.nr. 11), Thomas (lb.nr. 8), Carl (lb.nr. 9) og Martin (lb.nr. 8). (PD)

rer hele gården alene, dog vist med økonomisk hjælp af sine i mange år ugifte sønner med gode indtægter. Senere bor sågar to af dem med deres familier på gården. Så det er ikke underligt, at gården bliver delt i familien efter hendes død, i 1881. Peder og Martin overtager hver halvdelen af jorderne, næsten 25 ha, men med bopæl i samme bygning. Derved opstår »tvillingsgården«. Thomas og Svend får hver et stykke land, knap 2 ha. Delingen er ikke til fordel for ejendommens fremtidige økonomiske situation.

Art. 6 Juvre:

1881-1887

Peder Nielsen Carl, en gård.

Han er født 1833 og har faktisk siden barndommen boet på ejendommen, men sejler verden rundt, indtil han gifter sig med Anna Kirstine Nissen og bliver hjemme. Hun er født i Tvismark i 1831 og tjener på gården. Der fødes 2 drenge, Niels Todsens (1864) og Nicolaus Marius (1867). Efter moderens død er det naturligt, at Peder får en væsentlig del af ejendommen. Men han dør også snart, i 1882, og konen i 1884. Derefter står åbenbart den yngre søn for driften. Da han kun 18-årig dør i 1885, bliver han i kirkebogen betegnet som »gårdmand«. En anden gren af familien kommer nu på tale.

1887-1903

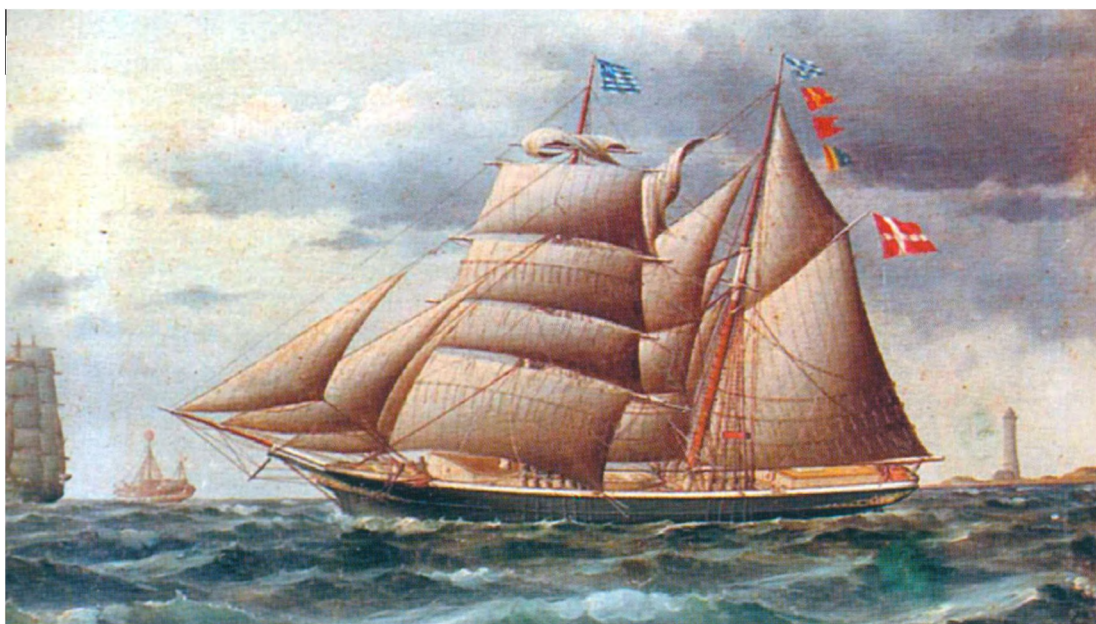
Thomas Nielsen Carl, en gård.

Han er født 1829 og sejler størstedelen af sit liv. I 1860 gifter han sig med Anne Marie Jensen, født 1836 på en Toftum-gård (lb.nr. 25) og flytter derhen. To drenge fødes i 1862 og 1864. Men konen dør i 1866, hvorefter han ægter enken efter skipper Peder Sørensen Schmidt fra Kongsmark, Jørgeline Jørgensen, der som sin første mand stammer fra en Juvre-gård (lb.nr. 1 og 6). Thomas N. Carl er nu selv kaptajn (billede 45) og flytter til huset i Kongsmark, lb.nr. 70. I 1887 overtager han den halve tvillingsgård efter den uddøde brorfamilie og driver den indtil 1903, da han går på aftægt med sin kone. Gården overtages af bror Svend's svigersøn.

1903-1968

Johan Martin Martinsen, en gård.

Han er født i 1878, også på en Juvre-gård (lb.nr. 6). I 1902 holdes

Billede 45:

»Ingeborg af København, ført af Capt. Th. Nielsen«. (Privateje)

bryllup med Thomasine Jørgeline Nielsen, født i samme år, og i 1903 overtager han den halve tvillingsgård. Konens farbror og dennes kone Jørgeline får aftægt og lov til at bo i stuen vest for dørnset. Jørgeline dør i 1905, Thomas N. Carl i 1915. Efter Johan Martin's død i 1958 står enken alene for gården, indtil den efter hendes død i 1968 tilfalder hendes eneste barn, sønnen Thomas, født 1912. Han har i 1964 allerede overtaget tvillingsgårdens anden halvdel. Nu er den samlet igen.

Art. 83 Juvre:

1881-1899

Martin Nielsen Carl, en gård.

Denne søn af Niels T. Carl er født i 1838 som det yngste barn i flokken. Lige som de andre brødre sejler han i mange år, bl.a. i krigens 1864, og bliver også kaptajn. I 1875 ægter han styrmand Martin Elius Møllers enke Margrethe, født Præst (1844), der har et hus i Bolilmark (lb.nr. 29) og to små drenge. Der flytter han hen. Efter få måneders ægteskab dør konen efter at have født en

søn, der også snart forlader verden. Nu gifter Martin sig med en pige fra Kongsmark, Kirstine Maria Thomsen, født 1850. En søn, Niels Todsén, bliver født i 1878. I 1881 flytter ægteparret til Juvre og overtager halvdelen af Nielsens slægtsgård. I 1895 lever og arbejder en stedsøn fra Martin N. Carl's første ægteskab, Cornelius Lausten Møller, med sin familie på gården, og husbonden skyl-der ham løn. I 1899 enes de om gårdens overdragelse mod over- tagelse af hele gælden, der hviler på ejendommen (3.700 mk.), og aftægt for Martin N. Carl og hustruen, Kerstine. Stuen vest for hovedingangen skal indrettes for dem. Ægteparret kan nyde denne aftale i mange år. Manden dør i 1922, konen 2 år senere.

1899-1933

Cornelius Lausten Møller, en gård.

Han er født 1869 i Bolilmark (lb.nr. 29) som søn af Martin N. Carl's første kones første ægteskab. I 1893 bliver han gift med en datter fra en anden Juvre-gård, Bodil Sophie Petersen, født 1874 (lb.nr. 4). Der er 4 børn i familien, Marie Margretha (1894), Marine Kirstine (1896), Christian Petersen (1898) og Martin Nielsen (1899). Cornelius L. Møller er ikke så heldig med gårdens drift. Der stiftes mere og mere gæld, indtil ejendommen i 1933 bliver sat til tvangsauktion. Det er konens brorsøn, opdraget på ejen- dommen, der køber den mod at overtage gælden.

1934-1942

Christian Petersen, en gård.

Han er født i Tjæreborg som søn af Christen Møller Petersen, der stammer fra Juvre (lb.nr. 4), og han bliver aldrig gift. Hans pleje- forældre dør i 1937 hhv. 1941. Da gårdens drift ikke rigtig løber rundt, sælger han ejendommen i 1942 og flytter selv til Tvismark (lb.nr. 53).

1942-1949

Hans Junker Krog, en gård.

Han er født 1914 i Koldby, men hans farmor Mette Marie, født Bleeg, stammer fra Juvre (lb.nr. 2). Han er gift med Katerine Gantzel, født 1920, og de får 3 børn, Hans Jensen, Christian Gantzel og Mette Junker. Hans Junker Krog køber gården, men han bytter den dog efter få år med en anden Juvre-gård (lb.nr. 6). Derefter skifter ejerskabet flere gange i en kort periode.

1949-1950

Alfred Træholt, en gård.

Han kommer fra Løgumkloster og har allerede »slagtet« en gård i Juvre (lb.nr. 6). Nu fortsætter han her. Efter et år sælger han ejendommen igen.

1950-1954

Aksel Ebsen, en gård.

Han er bonde i Døstrup, flytter til Rømø, men sælger snart igen.

1954-1964

Niels Peder Nielsen, en gård.

Han er en ungkarl fra fastlandet, der allerede har en gård i Toftum (lb.nr. 23) og driver gården her ved siden af. Til sidst sælger han til nabofamilien, så »tvillingsgården« kommer atter på én hånd.

1964-1969

Thomas Jørgen Martinsen, en gård.

Denne søn af Johan og Thomasine Martinsen køber nu den halve tvillingsgård tilbage til slægten, der i mange århundreder har siddet på denne ejendom. Han er gift med Jensine Charlotte Jørgensen, født 1911 i Toftum (lb.nr. 21). I ægteskabet fødes 1938 en søn, Johan Martin. I 1969 får far Thomas gårdens anden halvdel tilskødet efter sin mor, hvorved ejendommen er samlet igen.

Samlet ejendom:

1969-1990

Thomas J. Martinsen, en gård.

Han dør i 1988, og enken overdrager den samlede ejendom til sønnen Johan. Hun selv dør i 1996.

siden 1990

Johan Martin Martinsen, en gård.

Hans kone Sonja stammer fra Mjolden, og de har 3 børn, Marianne, Thomas Jørgen og Monica. Johan M. Martinsen er strandfoged. Jorderne er nu udforpagtet.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
9	222 Ju	Juvrevej 80	Ribe	5	Cb	Cb

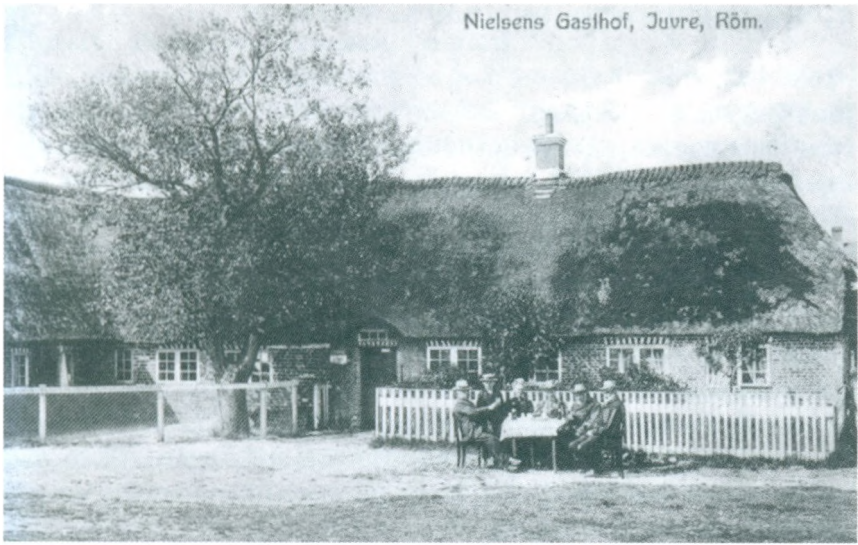
1967 (AS)

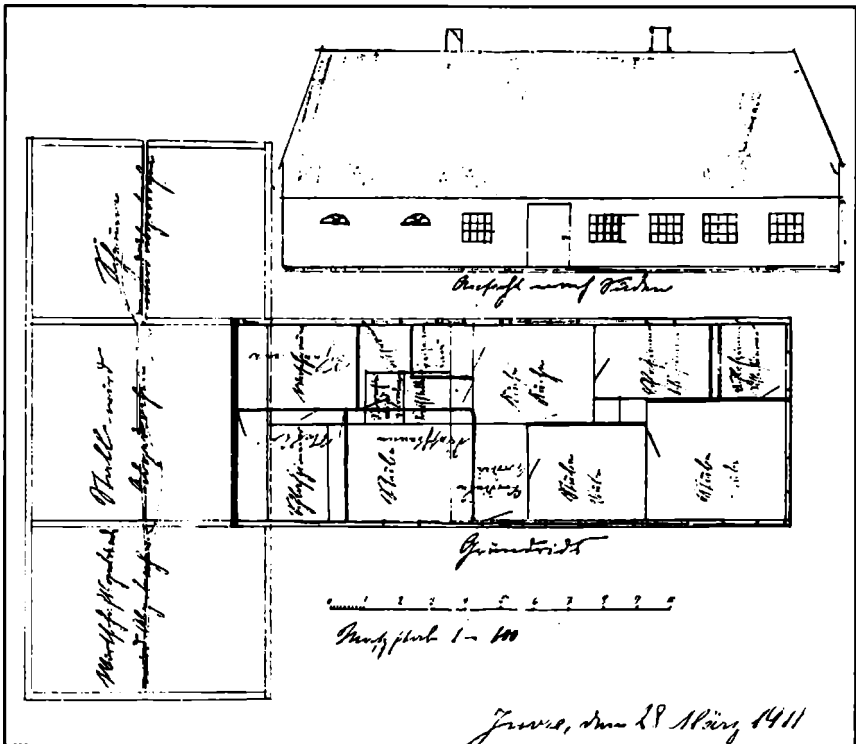
2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Bygningen i dag er resten af den gamle gård, der formodentligt er bygget nogenlunde samtidigt med lb.nr. 8 i 1600-tallets første årtier i forbindelse med den ældre østgårds deling. Husets bredde på kun godt 6 meter og bjælkerne med påbladede skråbånd i nord og indtappede i syd viser at begge gårde har været ens bygget. Brandforsikringen fra 1769 og 1783 med hhv. 1¹/₂ og 3 lod er dog ikke ansat så højt, som for de fleste andre »kapitelsgårde«. 1802-kortet (billede 3) viser en vinkelbygning med nordlade og et forholdsvist kort indhus. I Carl Niensens ejerperiode, før 1875, bliver sydlængen opført i forbindelse med indretning af en kro (billede 46). På 1875-kortet (billede 40) ses, at der endnu var de typiske 8 fag beboelse, der dog ikke blev udvidet i tidens løb. Ud fra en grundplan, tegnet i 1911, kan man let skønne sig til den klassiske plan for gamle Rømø-gårde (billede 47). I dette år, efter et ejerskifte, ansøges om tilladelse til at nedbryde alt undtagen beboelsen. Resultatet ses den dag i dag – et pænt mindre hus, restaureret af den nuværende ejer. Efter at den gamle gårdbygning lb.nr. 2 er borte, indeholder denne ejendom og lb.nr. 8 de ældste bygningsdele i Juvre.

Billede 46:
Et solskins-selskab foran Juvre-kro (lb.nr. 9) omkring 1900. (PD)

Billede 47:
Grundplan af lb.nr. 9 i 1911 med indtegnede gamle og nye værelser. (LAA)

Ejendoms historie (før 1630 se ved lb.nr. 10):

~1630~1670

Jens Gregersen, 1/12 gård.

Han får ifølge Ribe Domkapitlets jordebog en del af kapitlets østlige Juvregård, indført i bogen omkring 1630. I koregnskabet 1648/66 findes manden også, mens Schackenborgs jordebøger endnu nævner Gunde Nielsen »cum sociis«. I 1640 betaler han i Ribe bytold for en hest.

~1670-1715

Christen Jensen, 1/12 gård.

Han er formodentlig en søn af forgængeren og er nævnt i matriklen af 1683 og i fæsteprotokollen for 1715 med 1/12 gård. Ellers ved vi ikke noget om manden. Efterfølgeren er formodentlig en svigersøn.

1715-1745

Jens Nielsen Bleeg, 1/12 gård.

Han er uden tvivl et barnebarn af Rømøs præst Niels Jensen Bleeg, og gifter sig ind på Juvre-gården. Der er en datter Maren. Om andre børn vides ikke noget sikkert. Ved afbetaling af kirkens køer i 1724 vægrer Jens Bleeg sig ligesom andre »kapitelstjenere« og fortsætter med betaling af årlig leje. Han har nogen jord i den Haderslevske del af byen, der i 1736 fæstes af datteren Maren. Efter hendes giftermål overdrager Jens N. Bleeg i 1745 gården til svigersønnen (FP).

1745-1777

Peder Thomsen, 1/12 gård.

Han kommer fra Brøns til Rømø (FP). Han kan vel være identisk med den kommandør, der i årene 1727-29 sejler fra Holland. I ægteskabet med Jens Nielsen Bleegs datter Maren fødes i 1745 en søn Jens, og Maren dør kort efter, som det fremgår af et skifteforlig. Peder Thomsen bliver gift igen og får endnu to sønner, Christen (ca. 1746) og Thomas (ca. 1747), der begge bliver skipper hhv. kommandør og gårdmænd i Juvre. Om Peder Thomsen også sejler som skipper fra Flensborg (SLK), kan ikke afgøres. I 1777 er Peder Thomsen død og sønnen Christen får fæste.

1777-1812

Christen Pedersen Thomsen, $\frac{1}{12}$ gård.

Efter gårdens overtagelse ægter han en pige, født ca. 1740 på Juvre-gården lb.nr. 4, Merret Pedersdatter. Han selv sejler videre, næsten hele sit liv. Fra 1780 indtil 1805 kender vi ham som skipper på hukkerten »Svanen«, 47 læster, først ejet af Islandsselskabet, senere solgt til en privat reder i København. Skibet sejler på Islandsfiskeri og videre på handelssejlad (WS). I 1807 bliver han borger i Ribe, hvad der tyder på en fortsat aktivitet til søs, måske med et eget mindre skib. Fra ægteskabet med Merret kendes 3 børn, en søn Peder (ca. 1780), en datter Maren (ca. 1782) og igen en søn, Christen (ca. 1786). Efter Christen P. Thomsens død laver enken en overtagelses- og aftægtskontrakt med den ældre søn, Peder, der i 1812 får fæste på gården.

1812-1846

Peder Thomsen Christensen, $\frac{1}{12}$ gård.

Han bliver styrmand i 1799 og sejler som sådan med sin far på Islandshukkerten. I 1821 bliver han medlem i Københavns skipperlaug, men han er åbenbart ikke så heldig, idet han er nødt til at låne penge i 1820'erne, og hans mor betegnes ved sin død i 1826 som fattig. Fra ca. 1810 er han gift med Maren Knudsdatter, der er født ca. 1787 på Juvre-gården lb.nr. 7. Ægteparret får 5 børn. Sønnerne er Christen (1812), Knud (1817) og Jørgen (1825), pigerne Anne Margrethe (1815) og Kirstine Marie (1819). I 1830 indgår Peder T. Christensen sammen med konen en aftægtskontrakt for deres gamle tjenestepige, Anna Gregersdatter fra Nørballe, der nu får forsørgelse for resten af livet. Hun dør i 1846, 67-årig. Husbonden selv er da forlængst afgået ved døden, nemlig i 1831. Den fattige enke med en del mindreårige børn får lov til at sidde i uskiftet bo. Hun klarer situationen, vist også med hjælp af sine 3 søfarende sønner. Størstedelen af gælden betales tilbage, og der er råd til en ny tjenestepige. En datter giftes i 1843 med gårdmand Hans Christian Holm (lb.nr. 14). I 1846 ægter den 28-årige søn Knud, nu styrmand, Inger Marie Jørgensen, født 1822 på gården lb.nr. 1. Hans mor overdrager nu gården til denne søn. Han skal overtage gårdens gæld, kun ca. 64 rbd., betale 384 rbd. til to søskende (penge, han må låne), og yde aftægt til sin mor. Den ugifte bror Jørgen, nu snedker og skibstømrer, bliver foreløbig på gården, men kommer senere til at bo i Tvismark (lb.nr. 58).

1846-1861

Knud Peder Thomsen, $\frac{1}{12}$ gård.

Han synes nu at opgive søfarten og bliver gårdmand. Sådan skriver kirkebogen ved de første 3 døtres fødsel indtil 1852. Dog ved den fjerde datter, i 1854, kalder man ham »Kaptajn«. Og det er det sidste, man hører om Knud P. Thomsen. Kirkebogen melder intet, og i folketællingen af 1855 er hans kone enke. I dette år dør også hendes søster, gift med Carl Nielsen, og de to beslutter at gifte sig. Vielsen finder sted i 1858, og i 1861 får Carl Nielsen gården tilskødet.

1861-1894

Carl Nielsen, gård og kro.

Han er født i 1825 på nabogården (lb.nr. 8) og sejler mange år som ungarl. I 1853 er han styrmand og gifter sig med Kirstine Marie Jørgensen, født samme år på nordgården, lb.nr. 1., hvor de unge også tager bopæl. I 1854 fødes en søn, Peter Metona Nielsen. Et år senere dør konen, og han ægter hendes søster her på gården lb.nr. 9. Nu er han kaptajn. Ægteparret får endnu 2 drenge og 2 piger, hvoraf den ene dør som spædbarn. To af konens Thomsendøtre dør også som unge piger. Konens svigermor fra 1. ægteskab, der nyder aftægt siden 1846, dør i 1872. Familien består nu af ægteparret med Carl's søn Peter Metona, Kirstine Marie's døtre Kirstine Marie (1852) og Petrea Cecilie (1854), og fælles børn Marine Christine (1862) og Carl Eduard Magnus (1865). I 1870'erne sælger Carl Nielsen en del jordparceller. Samtidig begynder han vist sin krovirksomhed, der i 1876 for første gang nævnes i kirkebogen. I 1893 overdrager Carl Nielsen og hustru ejendommen, nu på ca. 30 ha, til Carl's søn af første ægteskab, Peter Metona Nielsen, mod aftægt og 9.000 mk., hvoraf en stor del dog er gældsøvertagelse.

1894-1911

Peter Metona Nielsen, gård og kro.

Han er ungarl i mange år, inden han i 1890 gifter sig som 36-årig med den 3 år ældre datter fra Juvre-gården lb.nr. 6, Line Christine Christensen. Ægteparret bor først i Nørtvismark. En søn bliver deres eneste barn, Christian Marius, født 1891 dér. I 1893 flyttes til krogården i Juvre. Den gamle aftægtskone dér, Inger Maria, dør i 1902, 79-år gammel, og hendes 77-årige mand, Peter Me-

tona's far, flytter til en nevø i Juvre, hvor hans gamle søster bor (lb.nr. 12). Peter Metona stifter mere gæld, sælger noget jord til dækning, men køber også en stor del jord ved nabogårdens udstykning i 1909, sammen med dennes gårdbygning (lb.nr. 10). Det betyder nye lån. I denne periode nedlægger han kroen. I 1911 sælger han gårdens bygninger uden jord til Sibrandt Martinsen. Peter Metona flytter med familien til den erhvervede nabogård. Derved ender nærværende gårds historie som landbrugsejendom. Mere om Nielsen-familien under lb.nr. 10.

1911-1925

Sibrandt Martinsen, et hus.

Han er født i 1883 (lb.nr. 6) og arbejder i landbruget. I 1911 bliver han gift med en pige, født 1886 i Sønderballe/Ho sogn, Anne Christense Grønberg (billede 48). Samme år køber han den gamle gård- og krobygning med kun 1.365 m² jordtilliggende og reducerer bygningen til et beboelseshus med lille stald. Under første verdenskrig er han soldat. Da Sibrandt Martinsen i 1923 får chancen til at købe et lille landbrugssted (lb.nr. 12), flytter han derover og sælger ejendommen til en efterkommer af Nielsen-familien.

Billede 48:

Sibrandt Martinsen og hustru Anna, født Grønberg, fra Sønderballe i Ho sogn. (LOK)

1925-1955

Svend Cilius Møller, et hus.

Han er født 1896 i Juvre og bliver snedker. Svend Møller er søn af kaptajn Jørgen Andersen Møller i Nørtvismark og Cicilie Kirstine Marie, Svend Nielsen Carl's datter (se lb.nr. 11). Han er gift med Jenny Sofie Charlotte Pedersen, født 1902 i Ringkøbing. Af 3 børn, Jørgen Hansen, Hansine Chrestense og Meta, dør det sidste som barn. I 1955 sælges ejendommen til Svend's søster og hendes mand, der bor i nabolaget. Svend Cilius bliver den første kustode ved Nationalmuseets Kommandørgård, hvor konen er blevet opdraget, og flytter derover. Konen Jenny dør i 1975, og han følger i 1979.

1955-1987

Anton Bagger og hustru Jørgine Cicilie, født Møller, et hus.

Ægteparret bor her efter at datter og svigersøn har overtaget driften af deres gård (se lb.nr. 11). Efter deres død sælges huset af arvingerne.

siden 1987

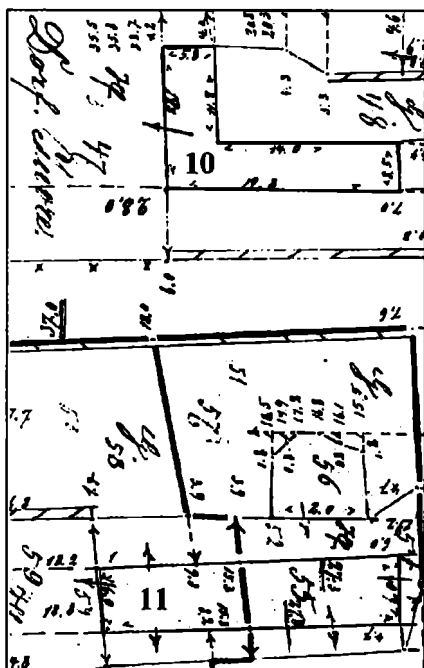
Christian Oksen, et hus.

Huset restaureres og lejes ud som sommerbolig. Om ejeren se også lb.nr. 6.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
10	293 Ju	Juvrevej 78	Ribe	-	-	-

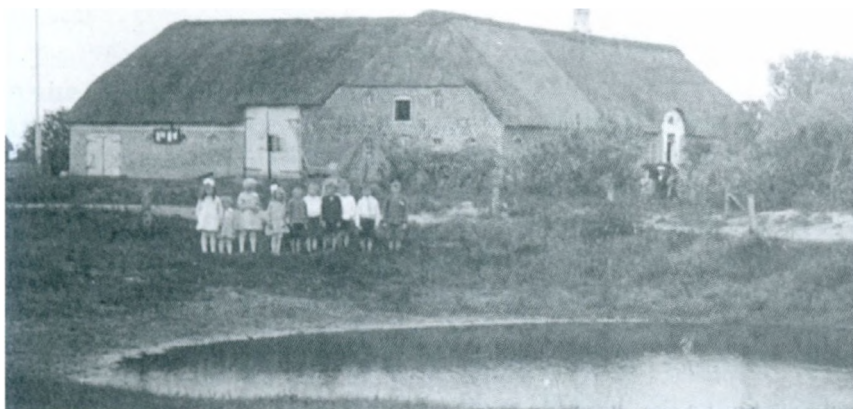
Bygningshistorie:

På det sted, hvor der i dag ligger et parcelhus, lå sandsynligvis i 1500-tallet en af Ribe Domkapitlets to halvgårde på en »varf«. Gårdbygningen er for første gang omtalt i brandforsikringen af 1769, hvor den i modsætning til andre »kapitelsgårde« i Juvre kun er vurderet med 1½ lod af 2 mulige. I 1783 har den dog nået det nye topniveau af 4 lod. Den forholdsvis velhavende ejer i denne periode har vist forbedret stuehuset. Fra en auktion i 1828 ved vi, at ejendommen var på 11 fag beboelse med stald og 5 fag lade, en af de typiske gårdbygninger (se også 1802-kortet, billede 3, med

en måske endnu større lade). De er trods »forfald« temmelig højt vurderet med 2.200 rbd. I 1862 angiver brandforsikringen en værdi på 1.100 rbd. for stuehuset med stald. Det er sammenlignet med andre gårde forholdsvis meget for 11 fag. Men 1875-kortet (billede 49) viser da også, at dette 11-fags-stuehus har den usædvanlige bredde på 8.50 meter. Formodentligt stammer det fra ovennævnte forbedring sent i 1700-tallet. Af billede 50 frem-

Billede 49:
Opmålingskort fra 1875 for gårdene lb.nr. 10 og 11. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Billede 50:
Et fødselsdagsselskab foran gården lb.nr. 10, set fra sydvest. (PD)

Billede 51:
Stuehuset af gården lb.nr. 10 omkring 1930. (PD)

går, at endnu en ændring er foretaget i 1893, jvfr. årstal af murankrene på vestgavlen. Gårdens sydside ses på billede 51. I 1939 brænder gårdbygningen ned og gården flyttes ud af byen mod nord.

Ejendoms historie:

før ca. 1560

Michel Jessen, 1/2 gård.

Han står i Ribe Domkapitlets jordebog fra ca. 1530 for halvdelen af kapitlets Juvre-ejendom (se billede 15 i bind 1). Navnet findes allerede i koregnskabet fra 1516 og i den nye koliste fra 1554. Ellers ved vi ikke noget om manden. Mellem ham og den her beskrevne efterfølger mangler formodentligt et mellemed.

omkr. 1600

Gunde Nielsen, 1/2 gård.

I Domkapitlets jordebog fra ca. 1530 med tilføjelser fra 1600-tallets første årtier står han sammen med 3 andre fæstebønder for den

østlige halvgård efter Michel Jessen. Men det formodes, at han i begyndelsen er eneejer, der senere optager partnere. I ensenere jordebog står kun hans navn, med tilføjelsen »cum sociis«. Gårdens deling må være sket i hans fæste-periode. Gunde Nielsen betaler ikke for en kirkeko, lige som andre ejere af kapitelsgårde i Juvre. Formodentlig har disse bønder allerede i 1500-tallet afbetalt deres forpligtelser.

~1640~1690

Anne Hanses, 1/12 gård.

Hun står i matriklen af 1683 for 1/12 gård. I fortegnelsen over kirkesæder fra 1728 står hun som »Anne Gundes«, der er forgænger for Anne Michelsdatter »ad Gundes« (se nedenfor). I kolisten fra 1588 står med en håndskrift fra omkring 1630, at Hans Andersen betaler en ko for »An Gundis«. Måske er det hendes mand og hun en datter af Gunde Nielsen. I hvert fald drejer det sig her om den gård, Gunde Nielsen havde før i tiden, senere i jordebøgerne indført »cum sociis«. Her må Ribe Domkapitlets østlige Juvre-gård have ligget.

~1690-1723

Michel Hansen, 1/12 gård.

Ham kender vi kun fra fæsteprotokollen for 1723, hvor datteren Anne får fæste på den 1/12 gård, Michel Hansen's enke har beboet og afstået til hende. Michel Hansen må være en søn af Anne Hanses, men vi ved ikke, hvornår han fik ejendommen i fæste.

1723-1766

Anne Michelsdatter, 1/12 gård.

Hun bliver gift med en skibstømrer, Lambert Jørgensen, der måske er flyttet til øen. Fornavnet er jo helt usædvanligt for Rømø. Manden sejler i mange år fra Hamborg til Grønland, indtil 1761 med kommandør Hans H. Tønnes sen., derefter nogle enkelte gange med andre skibe, sidst i 1767 på »Johannes« med kommandør Michel Michelsen. Fra ægteskabet kender vi 4 sønner pga. en arvesag i 1758 (TBB). Jørgen (ca.1733) og Michel (ca. 1735) dør til søs, den sidste 1757 på en Ostindienrejse fra Holland (TBB). Jens (ca.1734) bliver kommandør (lb.nr. 17), og Christen (ca. 1737) ender som bådsmand (lb.nr. 50). Da disse to endnu levende sønner er flyttet til deres ægtefællers ejendomme, sælger Lambert og

Anne ejendommen i midten af 1760erne og flytter formodentligt til en af sønnerne, eller måske lever de videre på gården, på aftægt. Mor Anne dør sandsynligvis i 1773 (GS), Lamberts dødsår kendes ikke. Men en køn gravsten minder om ægteparret og to af deres sønner (billede 52).

1766-1828

Peder Nielsen With, 1/12 gård.

Han får fæste på gården i 1766 (DFB). Peder N. With er ca. 1741 født i Tvismark som søn af skipper Niels Pedersen With (lb.nr. 58). Ligesom faderen sejler han fra København og bliver borger dér i 1773. Da er han allerede gift anden gang, nu med Maren Laustdatter, der ca. 1738 blev født på nabogården i Juvre, en kommandørsdatter. I dette år, 1773, fødes en søn, Niels Pedersen With. 1773-79 fører Peder N. With hukkerten »Pack an«, 50 læster stor, fra København til Frankrig, Middelhavet og St. Croix. I 1780 bliver han skipper på en snau, »Christianshavn«, 101 læster stor (WSK). Peder N. With låner penge ud til fastlandet, og han forbedrer bygningen. Sidst i 1700-tallet opgiver han søfarten og stiller sig til rådighed som skoleholder i den nybyggede, lille Toftum-skole. Efter konens død i 1819 indstil-

Billede 52:
Gravsten over tømrer Lambert Jørgensen, konen Anne Michelsdatter, og to sønner, Jørgen og Michel, der døde til søs. (Foto F.J. Falk)

ler han, nu 78 år gammel, lærergerningen. Endnu i 9 år lever han på gården, kun med en gammel tjenestepige. Ejendommen er i mellemtiden blevet forgældet med 448 rbd., som kommandør Niels Hansen Tønnes havde lånt til den gamle mand. Efter Peder N. With's død, i 1828, sælges gården for 512 rbd. på auktion, dertil løsøre for 101 rbd. Køberen er Jens P. B. Manøe. De højeste enkeltværdier er et stueur med 8-dags-værk for 6 rbd. og en ko for 5 rbd. Efter alle gebyrer overstiger gælden værdierne.

1829-1839

Jens Peder Bodser Manøe, 1/2 gård.

Han er født i 1807 på Juvre-gården lb.nr. 5 og lever som ugift tømmer på forældrenes gård. Han lejer huset ud til unge familier. I 1834 (FKT) er beboerne sømand Peder Christensen Thuesen, født på Juvrejendommen lb.nr. 13, med konen og 3 små børn, og bødker Niels Jensen Jørgensen, født på gården lb.nr. 3, med konen og 2 små børn. I 1837 gifter Jens P. B. Manøe sig ind i Nørtvismark (se lb.nr. 43) og sælger i 1839 ejendommen her til sin bror, Peder Hansen Bodser Manøe, for 600 rbd.

1839-1857

Peder Hansen Bodser Manøe, 1/2 gård.

Han er født i 1797 og gifter sig i 1821 med Mette Nielsdatter, født i 1798 på gården lb.nr. 1. Han sejler og bliver styrmand. I 1828 fæster Peder H. B. Manøe et hus i Tvismark (lb.nr. 51). Der fødes 4 børn i dette ægteskab, hvoraf det første dør efter kun 2 år. De 2 sønner, Bodser (1830) og Niels (1833) bliver sømænd. Derudover er der en datter Inger Kirstine (1823). 1836 flytter familien ind i broderens gård i Juvre, og Peder H.B. Manøe køber den i 1839. Lejeren, Peder Chr. Thuesen må blive boende der. Peder Manøe kaster sig nu over landbruget. I 1853 dør konen Mette af »brystsvaghed«. I 1854 ægter han Mette Marie Gisbertsen fra Kongsmark og får en datter af samme navn i samme år. I dette år er han nødt til at låne 400 rbd. 2 år senere er han død. Enken begærer skifte, og dér vurderes de »forfaldne bygninger« til 2.200 rbd., løsøre til 400 rbd. og england til 100 rbd. Enken får adkomst til gården. Det gælden overstigende beløb, ca. 670 rbd., fordeles mellem børnene, og enken gifter sig igen i 1857 med Anders D.L. Heitmann.

1858-1876

Anders Diedrich Lund Heitmann, $\frac{1}{12}$ gård.

Han er 1809 født på en gård i Tvismark (lb.nr. 48) og er sejlet mange år, uden at gifte sig. Nu, 49 år gammel, slår han sig ned og bliver gårdmand. Der fødes ingen børn i dette ægteskab, og i 1860 bor kun parret med konens lille datter og stedsønnen Niels på gården. Og så har gårdmand Christen Jørgen Petersen i Tvismark's fraskilte kone (lb.nr. 53) fundet husly her. I 1871 giftes den 17-årige Mette Marie Manøe med Anders Jørgen Jensen, der er kommet fra Guldager til Rømø. Efter Anders Heitmann's død i 1875 overdrager enken ejendommen til det unge par mod aftægt og overtagelse af nogle gamle obligationer. Efter salget af et mindre stykke jord er gården ca. 35 ha stor. Mette Marie Heitmann dør i 1902, 77 år gammel.

1876-1907

Anders Jørgen Jensen, en gård.

Han er en rigtig landmand og driver gården dygtigt. Med den unge kone får han 7 sønner og en pige mellem 1872 og 1883. Der

Billede 53:

Jensen-familien 1920 på Rømø: 8 stemmer for Danmark! (PD)

*Billede 54:
Peter Metona Nielsen med
konen Line Christine, født
Christensen, og sønnen,
Christian Marius som sol-
dat under første verdens-
krig. (PD)*

er liv på gården! Men Anders Jensen kan ikke lide de tyske forhold på Rømø. I 1907 sælger han hele gården i 13 dele til andre bønder i Juvre, Toftum, Bolilmark og Kongsmark, deraf gårdbygningerne med 24 ha jord til nabobonden Jes Christian Jessen. Jensen-familien flytter til Danmark, men alle sønner kommer tilbage til afstemningen i 1920 (billede 53)!

1907-1908

Jes Christian Jessen, en gård.

Om ham se lb.nr. 7. Han sælger i 1908 gårdbygningerne og en hel del jord til nabo Peter M. Nielsen.

1909-1919

Peter Metona Nielsen, en gård.

Om ham berettes under lb.nr. 9. Han flytter til denne gård og driver landbruget herfra. I 1919 overdrager Peter M. Nielsen ejendommen til sønnen Christian Marius mod gældovertagelse og aftægt for ham selv og konen Line Christine (billede 54).

1919-1933

Christian Marius Nielsen, en gård.

Som 14-årig begynder han med søfarten og brækker to gange ben ved et uheld, inden han fra 1908 må blive hjemme. Men i 1915 bliver han alligevel genindkaldt til militærtjeneste. Efter hjemkomsten fra krigen gifter han sig i 1919 med Maren Manø fra Bolilmark (lb.nr. 31). Der fødes 2 børn, Line Petrine og Carl. Far Peter Metona dør i 1925, mor Line Christine i 1929. Han har gæld på gården, og til sidst går det galt. I 1933 kommer ejendommen på tvangsauktion. Christian M. Nielsen køber afdøde Jette Bleggs hus i Toftum (lb.nr. 26), og familien flytter derover.

1933-1946

Niels Christian Jacobsen Schmidt, en gård.

Han er fra Arnum, landmand og ungarl, og køber ejendommen på auktionen. Han bliver gift med Anna Kirstine, datter af tømrer Andreas Hansen i Tvismark (lb.nr. 61). Parret får 5 børn, Jacob, Christine, Karl Willi, Rosa og Andreas. I 1939 brænder gården ned. Nye bygninger opføres nord for Juvre, og det gamle sted sælges i 1946 til købmand Arthur S. Bundesen, der afhænder det igen kort efter.

1947-1963

Martin Nielsen Møller, et parcelhus.

Han er 1899 født på Rømø som søn af Cornelius L. Møller (lb.nr. 8) og bliver købmand i Herning. Med hustru Kathrine, født Christensen, opfører han et parcelhus på det sted, hvor Ribe Domkapitlets østlige Juvre-gård vist nok har stået i 1500-tallet. Efter mandens død står enken alene for ejendommen, indtil en datter arver den.

1989-1998

Ulla Fischer, født Møller, et parcelhus.

Hun bytter ejendommen med et sommerhus.

siden 1998

Carl Petersen, et parcelhus.

Han er gårdmand på lb.nr. 4 og overtager ejendommen til udlejning.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
11	50 Ju	Juvrevej 74	Ribe	-	-	D

2000

Bygningshistorie:

Den oprindelige gård på stedet må være bygget omkring midten af 1600-tallet. Der vides dog ikke noget om bygningen før 1769. Brandforsikringen for dette år er med 2 lod på det højest mulige niveau, men går ned til 3 (af 4) lod i 1783, måske pga. slid. På 1802-kortet (billede 3) ses vinkelbygningen, og for året 1852 kender vi dennes størrelse (BF). Der står nu 16 fag stuehus, 10 alen (ca. 6.30 m) bredt, i bindingsværk med tavlmur. Deraf er 9 fag beboelse med 1 skorsten. Stuehusets værdi er angivet med 1.100 rbd. I vest findes 7 fag lade, 10¹/₂ alen bred, med en værdi af 300 rd. Efter salg af jorderne omkring 1860 brækkes ladelængden ned. På opmålingskortet fra 1875 (billede 49) ses restbygningen. Det må være huset, der er brændt ned i 1905. Den nye bygning er derefter opført i datidens stil.

Ejendomshistorie (før 1630 se ved lb.nr. 10):

~1630~1702

Laust Andersen, 1/6 gård.

Han får efter Ribe Domkapitlets jordebog en del af kapitlets østlige Juvregård, indført i bogen omkring 1630, mens Schackenborgs jordebøger endnu i 1670 nævner Gunde Nielsen »cum sociis«.

Han kunne være en søn af Rømø-skipperen Anders Lauridsen, der i 1610 sejler gennem Øresund. Laust Andersen er gift med en Maren, der i matriklen af 1683 står for gården. Da var bonden vist død. På Rømø's kirkegård findes en gravsten for Karen Laustdatter, der er født ca. 1604 og døde i 1691. Hendes gravsten fortsætter med nedenfor følgende »Laust Laustsen« på samme gård. Hun var måske en søster til Maren. Laust som for- og efternavn i den følgende generation tyder på en Laustdatter som mor. Der er sandsynligvis to sønner, Anders (se lb.nr. 3) og Laust, der senere får gården i fæste efter »fader Laurs Andersen« (FP).

1703-1737

Laust Laustsen, 1/6 gård.

Han må være forholdsvis gammel ved overtagelsen af gården, mange år efter faderens død. Hans kone er en Gertrud, og de får en søn Laust. Husbonden dør før 1737, året, den unge Laust laver en overtagelseskontrakt med mor Gertrud (FP).

1738-1798

Laust Laustsen, 1/6 gård.

Han gifter sig første gang med en Maren, og der fødes 8 piger og 4 drenge (GS), hvoraf der dog kun kendes to børn, en pige Maren (ca. 1738) og en dreng Laust (lb.nr. 28). Laust Laustsen er formodentlig den kommandør, der i årene 1750-52 sejler med »De jonge Christian« fra Hamborg til Grønland. Konen Maren dør 38-årig (GS), vist i 1750'erne. I et andet ægteskab, nu med en Anna (GS), bliver en dreng og 2 piger født, hvoraf dog kun en datter, Maren (ca. 1765), findes i dokumenterne. Mellem 1769 og 1783 (BF) dør Laust Laustsen, og enken står for gården, indtil en svigersøn overtager.

1798-1804

Terkel Thuesen, 1/6 gård.

Han er sandsynligvis kommet fra fastlandet til Rømø og er måske en bror til en Christen (lb.nr. 13) og en Karen (lb.nr. 35) med samme efternavn. Han bliver gift med Maren Laustdatter, får gården i fæste og sejler med ukendt udgangshavn (FKT). I 1803 er han død, idet han mangler i sørullen. Den endnu barnløse enke gifter sig igen, med en sømand fra fastlandet, der i 1804 får fæste på gården.

1804-1817

Laust Pedersen Holm, 1/6 gård.

Han er født ca. 1777 i Drengsted som søn af Peder Holm, og bliver gårdmand efter giftermål med enken Maren. Der er heller ikke børn i dette ægteskab. Allerede juleaften 1816 dør manden, og enken beslutter sig at afhænde gården mod aftægt. Kontrakten laves sammen med hendes værge, Thue Lauridsen's »råd og samtykke« i 1817 – og hun dør samme år. Efterfølgeren har købt billigt!

1818-1858

Andreas Nielsen Lindgaard, 1/6 gård.

Han kommer fra Bergen i Norge til Rømø og gifter sig i 1817 med Kirstine Marie Henningsdatter Wulff fra Kongsmark (lb.nr. 86). I 1818 får han fæste på gården. En datter, Margrethe, fødes i 1820, en søn, Henning Andreas, i 1822. I 1831 sælger husbonden noget engjord til en skipper i Kromose. Sønnen bliver sømand og sejler som ungarl hele verden rundt. Datteren giftes i 1843 med en gårdmand i Toftum (lb.nr. 22). Andreas Lindgaard forlænger formentligt stuehuset. I 1850 dør husmor Kirstine Marie af »Vattersot«, og Andreas Lindgaard gifter sig igen i 1853, med gårdens tjenestepige Dorothea Magdalena Olsen fra Ringsted. Samme år fødes en datter, Bolette Kirstine Maria, og i 1857 endnu en pige, Andrea Lovise. Samme år køber han en gård i Nørtvismark (lb.nr. 41) og flytter derover. Og så holdes der udsalg på Juvre-gården med bygninger og en del jord i 1858. Resten følger i enkelte parceller indtil 1860. Videre om Andreas Lindgaard under lb.nr. 41.

1858-1875

Jens Jacobsen og Jørgen Andersen Møller, delejendom med bygninger.

Begge købere bor andetsteds: Jens Jacobsen er gårdmand i Toftum (om ham se lb.nr. 25), Jørgen A. Møller bor i Tvismark og er lærer i Kongsmark, der samtidig er ansvarlig for den lille Toftum-skole. Under lb.nr. 50 findes mere om denne mand, der af kongen æres med Danebrogsordenen. Gårdbygningen i Juvre bliver bopæl for Toftum-læreren, Bonde Degn (FKT). I 1875 sælger arvingerne efter J. Jacobsen og J. A. Møller ejendommen, der bliver delt mellem Svend Nielsen Carl og Jacob Bundesen.

1875-1898

Svend Nielsen Carl, delejendom.

Han er kaptajn og har boet på slægtsgården, lb.nr. 8. Han er siden 1861 gift med Cecilie Brigitte Marie Sørensen, født 1834 i Kongsmark. Ægteparret får 3 sønner og 3 døtre mellem 1863 og 1880, hvoraf 4 børn overlever ungdommen. Niels Thorsen (1863) er den ældste, fulgt af Cicilie Kirstine Marie (1871), Sibrandt Marius (1873) og Thomasine Jørgeline (1878). I 1875 overtager Svend Nielsen halvdelen af gårdens bygninger og ca. 5 ha jord. Senere køber familien nogen jord til. Sammen med en arvet parcel kan Svend Nielsen i 1898 overdrage ca. 7 ha til den ældste søn.

1875-1904

Jacob Bundesen, delejendom.

Han stammer fra Billum sogn, født 1828, og har to brødre på Rømø, Jens (lb.nr. 25) og Søren (lb.nr. 17). Jacob er gift med en søster af Svend Nielsen Carl, Thomasine Cathrine. En af forgængere på ejendommen, Jens Jacobsen, er Jacob Bundesen's morbror. Jacob Bundesen får også en del af bygningen, ligeså med ca. 5 ha jord, og driver en købmandsforretning dér. Han dør 73-årig i 1901, og konen Thomasine et år efter, 75 år gammel. Der er ingen børn. Ejendommen sælges på auktion, jorden til to bønder i Juvre og Tvismark, bygningsdelen får medejeren, nu Niels Thorsen Nielsen. Ejendommens deling er derved ophævet.

1898-1933

Niels Thorsen Nielsen, en gård.

Han er født i 1863, kommer ud i verden, bl.a. til USA, og gifter sig efter hjemkomsten med Caroline Hansine Dahl, født i 1863 på gården lb.nr. 1 (billede 55). Han overtager gården mod aftægt til forældrene, mens søskende bekræfter afkald på deres rettigheder. I 1905 brænder gården ned, og Niels Thorsen Nielsen rejser den nuværende bygning i »tysk stil«. Han køber mere jord og har til sidst ca. 15 ha jordtilliggende. Da ægteskabet forbliver barnløst, overdrager han i 1933 gården til en søsterdatter og hendes mand mod aftægt.

Billede 55:

Niels Thorsen Nielsen med konen, Caroline Hansine, født Dahl, foran døren af lb.nr. 11. Soldaten er løjtnant Rosendahl, indkvarteret i huset i første verdenskrig. (PD)

1933-1988

Anton Christian Bagger og hustru Jørgine Cicilie, f. Møller, en gård.

Han er født 1896 som søn af færgekipper Laust Hansen Bagger i Havneby. Han bliver først sømand og gifter sig med en datter af skipper Jørgen A. Møller (et barnebarn af overnævnte J. A. Møller) og Cicilie Kirstine Maria, født Nielsen (lb.nr. 38). Nu driver ægteparret den lille gård. 1955 køber de et af de gamle huse i nabolaget og flytter derover (lb.nr. 9), mens det eneste barn, en i 1922 fødte datter, bliver på gården med hendes mand. I 1988 arver de ejendommen.

siden 1988

Otto Hansen og hustru Cicilie, født Bagger, en gård.

Otto Hansen er en søn af Jens Hansen, født 1916 i Tjæreborg sogn (se lb.nr. 14). Ægteparret har 4 døtre, Jørgine, Anna, Karen og Annette. Jorden udforpagtes senere til datter Jørgine og svigersøn Karl Willi Schmidt, der i forvejen driver landbrug fra en udflyttergård nord for Juvre (se lb.nr. 10). I år 2000 dør Otto Hansen.

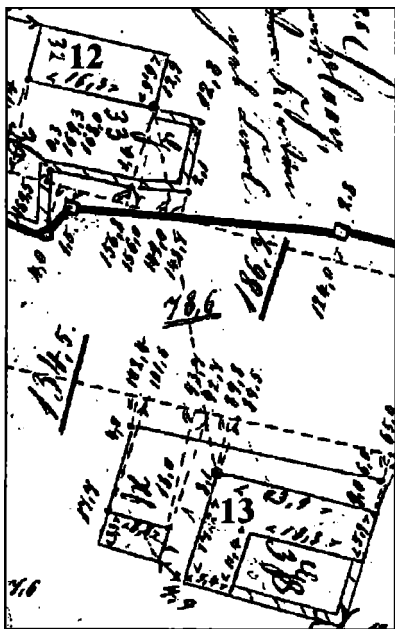
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
12	31 Ju	Vestervej 50	Haderslev	-	-	Cd

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Sandsynligvis er husets ældste del bygget få år før år 1700 i forbindelse med ejendommens adskillelse fra nabogården. Stuehusets bredde er på 6.60 meter, og der findes spor af indtappede

knægte fra gammelt bindingsværk. Omkring 1710 står der et 7-fags hus (HAV). 1744-vurderingen med 48 rd. antyder dog en udvidelse af huset, sandsynligvis til de 9 fag, der endnu findes i 1875 (kort billede 56). Brandforsikringsværdien i 1780 er forholdsvis lav, men stiger lidt i 1780'erne ved et generationsskifte, sandsynligvis pga. forbedringer indenfor. I huset er bevaret nogle pæne rokoko-

Billede 56:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med lb.nr. 12-13. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

døre (billede 57), der vist stammer fra denne periode. Først efter 1875 udvides bygningen videre med en lade (billede 58). Efter anden verdenskrig bliver stuehuset udvidet med 2 fag mod øst.

Billede 57: Rokoko-dør i lb.nr. 12.

Billede 58:

Bygningen lb.nr. 12 på første verdenskrigs tid, set fra sydvest. Bag bordet står fra højre: Jette Magrethe Bleeg, født Møller, hendes mand Jørgen Jensen Bleeg, og dennes ældre bror Thomas. Ved bordet sidder ejerens søster Margrethe og hendes mand Hans Nielsen Hansen »Bruun« fra lb.nr. 42. (PD)

Ejendoms historie:

1698-1727

Christen Nielsen, en forbedelse.

I fæsteprotokollen er nabogårdens fæstebonde Christen Bod-sersen nævnt som forgænger (lb.nr. 4). Han er sandsynligvis Christen Niensens svigerfar og overlader ham et stykke jord og et byggested. Omkring 1710 (HAV) er der jord til 2 sk. rug udsæd såvel som plads for 1 ko og 10 får. I 1725 bliver Christen Nielsen efterfølger på selve gården, og forbedelsen får en ny ejer. Nær-mere oplysninger om Christen Nielsen findes under lb.nr. 4.

1727-1752

Jens Lytsen, en forbedelse.

Han har formentlig købt forbedelsen. Hvor han stammer fra, vides ikke, men måske fra en Kongsmark-familie med efternavnet »Lydicksen«. Jens Lytsen er stamfar til Rømøs Lytsen-familie. Han er sømand (HAV) og formodentlig gift med en Karen Pedersdatter fra With-familien, enten fra Juvre (lb.nr. 15) eller Tvismark (lb.nr. 58). Der kendes 3 børn, Mathias, Peder og Karen, født mellem omkring 1725 og 1738. Ved formuevurderingen i 1744 er der en bygning med 48 rd. værdi, mens Jens Lytsen har 20 rd. gæld. I 1752 sælges ejendommen for 230 rd., og Jens Lytsen med konen Karen (evt. 2. ægteskab?) findes derefter i Tvismark på en kongerigsk ejendom (se lb.nr. 50)

1752-1786

Peder Pedersen Klint æ., en forbedelse.

Han er født ca. 1730 (THH), men vi ved ikke, hvor. Konen kendes heller ikke. I 1780 bliver han brandopsynsmand i Juvre og vidner om en brand i byen i 1785 (THH). Brandforsikringsværdien er lav med 7-8 rd. pr. fag. 1786 laver ægteparret en overdragelses- og aftægtskontrakt med sønnen Peder (SPP).

1786-1813

Peder Pedersen Klint y., en forbedelse.

Han bliver gift med Karen Jørgensdatter, måske fra en af Juvres nordgårde. I 1787 fødes en datter, Ellen, i 1789 en søn Peder Jørgen. Peder Klint sejler som bådsmand 1779 på hukkerten »Pack an« fra København til Island og St. Ibes, et skib med man-

geårig »Rømø-tradition«. 1783 er han styrmand på en af Islands-selskabets hukkerter (PD). Han forbedrer åbenbart huset (BF). Peder Klint dør før 1801 (FKT). Enken må klare sig alene med sine børn og låner penge i 1802. 1813 sælger hun forbedelsen mod aftægt til Peter B. P. Holm.

1813-1847

Peter Bundes Petersen Holm, en forbedelse.

Han er født ca. 1779, formodentlig på fastlandet, og gift med den 10 år ældre Anna Poulsdatter, der stammer fra Brøns sogn (FKT). En datter, Anna Christine, fødes ca. 1803. Manden er skrædder, flytter til Rømø og overtager forbedelsen i Juvre. 1835 bor der også en kostgænger. I 1839 giftes datteren med den 10 år yngre skomager Jens Nielsen Falk, født 1813 i Kongsmark (se også lb.nr. 39). Han flytter ind i huset, og i 1840 bor de unge der med en søn Peter, født 1838. Familien flytter senere til Kongsmark. I februar 1847 sælger skrædderen forbedelsen til Jørgen Jensen Bleeg mod aftægt, dør dog selv allerede i juni samme år. Kun enken kan nyde det endnu i nogle år indtil december 1858.

1847-1905

Jørgen Jensen Bleeg, en forbedelse.

Han er 1819 født i Juvre som søn af Jens Gregersen Bleeg (lb.nr. 2) og sejler en række år som harpuner og styrmand til Grønland, inden han i 1853 selv bliver skipper på en jagt til Islandsfiskeri. Jørgen J. Bleeg har nu borgerskab i Rejkjavik og fortsætter med Islandsfiskeriet i flere år. Han er gift med Kirsten Nielsdatter Carl, født 1822 på »Hvalgården« i Juvre. Ægteparret får 5 drenge og 4 piger. Den ældste søn, Jens (1848), dør den 14. august 1870 i Ostindien af guldfeber, hans far 4 dage senere i Juvre. Enken står for ejendommen, indtil hun dør i 1905, og den yngste søn bliver efterfølger.

1905-1923

Jørgen Jensen Bleeg, landbrug.

Han er født i 1864 og får ejendommen testamenteret, men må overtage aftægtsforpligtelser for en ældre bror, Thomas Peter (1862), og en morbror fra gården lb.nr. 9, Carl Nielsen, der dør i 1911. Jørgen J. Bleeg gifter sig som 51-årig med Jette Magrethe Møller, født 1881 i Nørtvismark (lb.nr. 44) (billede 59). I årene

*Billede 59:
Bryllupspar Jørgen Jensen Bleeg
og Jette Margrethe Møller. (PD)*

1920-22 dør Thomas, Jette og Jørgen Bleeg af svindsot, og kun en lille datter, Kirsten, født i 1918, overlever. Ejendommen sælges til Sibrandt Martinsen.

1923-1946

Sibrandt Martinsen, landbrug.

Han er født 1883 i Juvre på en nabogård (lb.nr. 6) og bor fra 1911-23 i Juvres gamle krobygning uden jord (se lb.nr. 9). Efter købet af ejendommen her drives eget landbrug og indrettes en lille dagligvarebutik i huset. Der er 3 børn, Christine, Hans Carl, og Lise. I 1946 sælges ejendommen, og Sibrandt Martinsen flytter med konen Anna Christense til Sønderlandet, til Vråby.

siden 1946

Jørgen Hansen Møller, landbrug.

Han er født i Toftum på gården lb.nr. 21. Han køber ejendommen og udvider jordtilliggendet. Jørgen H. Møller gifter sig med

Gudrun K. Gundesen, født 1917 i Lustrup. 3 af hendes søskende findes på andre landbrugsejendomme i Juvre og Bolilmark. En søn, Gunnar, fødes 1953, og moderen dør i barselseng. I et nyt ægteskab, med Ingeborg Wind, følger en datter, Gunhild. I 1988 dør også denne kone. Efter faderens død arver han dennes gård i Toftum (lb.nr. 21). Begge ejendomme drives i fællesskab. 1998 sælges Toftum-bygningen til datteren og størstedelen af jorderne til jordfonden.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
13	85 Ju	Vestervej 46	Haderslev	-	-	D

2000

Bygningshistorie:

Da ingen dele af den gamle gårdbygning er bevaret, kan opførelsestiden ikke bestemmes. Stuehuset var dog kun 5.90 m bredt (1875-kortet, billede 56), hvilket taler for tiden før eller omkring 1600. Omkring 1710 findes en længe på 12 fag (HAV). I 1744 er værdien 76 rd., hvilket kan svare til de 13 fag, stuehuset med stald har i 1875. Også brandforsikringen af 1780 synes at vise 7 fag beboelse, 4 fag stald og 1 fag lade, en enlænget bygning, der ses på et udskiftningskort af 1802 (billede 3). I dette år er værdien sat så lavt, at ejendommen må være meget slidt, ikke så mærkeligt, når man erindrer familiens situation (se nedenfor). I første halvdel af 1800-tallet bygges en lade mod syd. Fra sidste fjerdedel af

1800-tallet er en vindfløj bevaret (billede 60). På billede 61 ses ejendommen umiddelbart inden i 1920 en ny ejer bygger et nyt stuehus i en stil, han allerede har benyttet ved sin forhenværende ejendom (lb.nr. 14). De ved denne lejlighed ikke nedbrudte dele af den gamle gård forsvandt med 1999-orkanen.

Billede 60:
Vindfløj fra huset lb.nr. 13. Initialerne PHP og AP henviser til ejeren i 1887, Peter Hansen Petersen, og til konen Anna.

Ejendoms historie:

Efter jordebøgerne at dømme, går ejendommens historie tilbage til 1500-tallet. Hvis man anser rækkefølgen i jordebøgerne som korrekt, havde en Hans Tuesen ejendommen i fæste omkring 1600 (JB 1596-1603) og en Jens Michelsen i 1600-tallets første halvdel (JB 1605-efter 1628). Pga. ejendommens senere betegnelse »ad Kiesten Ebs« (se nedenfor) formodes, at Kiesten Ebs, i en periode gårdkone på naboejendommen (lb.nr. 14), boede her i midten af 1600-tallet. Men først med Anne Hanskone begynder en sikker ejerrække omkring 1660.

~1660-1693

Anne Hanskone, en forbedelse.

Hun nævnes i fæsteprotokollen 1693 som mor til efterfølgeren. Måske er hun enke efter Hans Pedersen, der indtil 1671 synes at være indskrevet som fæstebonde på nabogården 2 generationer efter Kiesten Ebs. Denne meget gamle nabogård er på dette tidspunkt vist forfalden. Det kan tænkes, at manden dør, enken Anne sælger jorderne til en efterfølger, og selv tager til naboforbedelsen, hvortil allerede den gamle Kiesten Ebs var flyttet (se tabel 1a og lb.nr.14). Anne Hanskone, Peder Hansens mor, optræder endnu på Hviding herreds ting i 1721, 88 år gammel.

1693-1725

Peder Hansen, en forbedelse.

Han er født omkring 1660, fæster efter sin mor i 1693 (FP) og er

Billede 61:

I 1919, da det efter krigen igen var muligt, kom Mandø-beboere på besøg. Her danser de glade ø-naboer »kl. 7 om morgenen ved Juvre gadekær«. Alfred Bundesen og Niels Martinsen spiller violin. Billedet er den eneste kendte afbildning af den gamle bygning lb.nr. 13, t.h. i baggrunden, der blev revet ned samme år. (PD)

gift med en Maren, datter af Tvismark-mølleren Peder Pedersen. Det fremgår af en arvesag i 1728, hvor han giver afkald på arven på vegne af sin afdøde kone (THH). I fortegnelsen over kirkestadter kaldes han »Peder Hansen Kiesten Ebs«. En formodet søn Hans gifter sig ind på nabogården (lb.nr. 14). Omkring 1710 er der en ko og 6 får på ejendommen, og der sås 4 sk. rug, 7 sk. byg og 1 sk. havre (HAV). Hvornår Peder Hansen bliver enkemand, vides ikke. Men i 1721 er han gift igen. Flere børn får han sandsynligvis ikke, idet ejendommen 1725 overdrages til Maren Pedersdatter (FP) »Listmands ad Kiesten Ebs« (KS). Muligvis er Peder Hansen Hamborg-kommandør i 1693 hhv. 1698.

1725-1756

Maren Pedersdatter hhv. Niels Christensen, en forbedelse.

Da Maren betegnes som »Listmands«, er hun vist en datter af gårdmanden på den senere »Hvalgård«, der også kendes som »ad Listes« (lb.nr. 8). Hun bliver gift med Niels Christensen. Ægteparret får en søn Peder (1731) og en datter Kirsten (1733) (THH). I 1736 bliver ejendommen udvidet med yderligere jord (FP). I 1744 har huset en værdi på 76 rd., og der er hverken gæld eller pengeformue (HAV). Niels Christensen dør vist i dette år (THH), og enken beholder ejendommen i fæste, indtil sønnen er voksen.

1756-1798

Peder Nielsen, en forbedelse.

Han bliver gift med den 10 år ældre Bodil Eriksdatter, vist en datter af gårdmand Erik Hansen fra Toftum. Ægteparret får 4 børn, en søn Niels (1759), 2 døtre, Maren og Kirsten (1760 hhv. 1763), og igen en søn, Peder, i 1765. Den sidste er kun få uger gammel, da faderen dør (THH). Over 30 år står enken Bodil alene for driften, og der var vist små kår i familien. I juli 1785 slår lynet ned i husets østre skorsten, vinduerne i køkkenet og dørnset er ligesom gulvene dér spoleret, men tagets brand bliver slukket med naboernes hjælp. I 1798 overdrager Bodil ejendommen til datteren Kirsten og svigersøn Christen Thuesen. Endnu i 1801 lever hun som aftægtskone dér, sammen med den ugifte datter Maren.

1798-1820

Kirsten Pedersdatter og ægtefælle Christen Thuesen, 1/16 gård.

Hvorfra den næsten 20 år ældre Christen Thuesen stammer, vides ikke. I 1801 er han »søfarende«, og ejendommen betegnes nu som 1/16 gård. Det skyldes at Christen Thuesen køber jord i 1799 (FP). I 1798 fødes en søn, Peder Christensen. Efter konens død gifter Christen Thuesen sig igen, med Nicoline Jeppesdatter, født 1782 på fastlandet. I 1817 får de en søn, Niels Christian, og kort efter, i 1818 dør husbonden. Den 36-årige enke får nu fæste på ejendommen.

1820-1850

Nicoline Christine Jeppesdatter, en gård.

Hun gifter sig igen i 1822, med den 17 år yngre Peder Nicolai Møller fra Kongsmark, der i 1834 endnu betegnes som »daglejer«, først i 1840 som »gårdmand« (FKT). Det ulige par får 3 døtre, Cicilie (1822), Cornele (1825) og Lene (1827), alle med andet navn Christine. Efter Nicolines død får Peder N. Møller fæste og udbetaler pigerne deres arveandel.

1850-1874

Peter Nicolai Møller, en gård.

Han ægter nu en gårdmandsenke fra nabolaget, Mette Cathrine Manøe (se lb.nr. 6). Begge er over 50 år gamle og lever alene på gården med en tjenestepige. Efter Peter N. Møllers død i 1874 sælges gården til nabobonden (se lb.nr. 4) (SPP).

1874-1876

Christen Møller Jørgensen, en gård.

I den korte ejerperiode afhænder han enkelte parceller af ejendommens jorder, inden han sælger selve ejendommen, nu på ca. 24 ha, til en kaptajn fra Kongsmark, søn af en fhv. kommandørkollega (se lb.nr. 90).

1876-1920

Peter Hansen Petersen, en gård.

Han er 1847 født i Kongsmark som søn af kommandør Peter Jørgen Petersen og bliver også selv kaptajn. Peter H. Petersen gifter sig i 1875 med Anna Holm, født 1852 som datter af Peter Petersen Holm i Kirkeby (lb.nr. 105). Ægteparret får mellem 1876 og 1896 3 drenge og 6 piger. I 1915 dør »Peter Toft«, som naboerne kalder ham. I 1920 sælger enken, der flytter til Østerhede, ejendommen til nabobonden sydpå (lb.nr. 14), der samme dag afhænder sin gård. Anna Petersen, født Holm, dør i 1936.

1920-1950

Hans Nicolaus Nielsen, en gård.

Ægteparret (billede 62) har mistet alle børn, den sidste søn i første

Billede 62:

Hans Nicolaus Nielsen og hustru Jacobine Ellendine, født Bundesen. (PD)

verdenskrig. Nu adopterer de en forældreløs pige fra Kiel, Louise Kehler, født 1911. Hun bliver gift med Ernst Westensee, født i 1903 som søn af Johann Hermann Westensee, der stammer fra Ditmarsken og omkring 1910 kom til Rømø efter en række år i øst-Sønderjylland. Ernst har overtaget en anden gård i Juvre efter sin far (ejendommen tidligere fraskilt lb.nr. 7). Men den måtte sælges under landbrugskrisen. Derefter flytter Louise og Ernst først til Nørtvismark (lb.nr. 45), men senere til ejendommen her, hvor de driver landbruget for Louise's plejeforældre. Hans Nic. Nielsen dør i 1945, enken i 1949, hvorefter Louise arver gården.

1950-1954

Louise Westensee, f. Kehler, en gård.

I ægteskabet med Ernst Westensee fødes 5 børn, Agnete (1929), Elna (1931, se lb.nr. 25), Rosa (1933), Luis (1943) og Hermand (1950). Efter få år ejerskab sælges ejendommen. Familien flytter til Ottersbøl, hvor de køber en anden ejendom.

1954-1980

Peter Hansen Mikkelsen, landbrugsejendom.

Han er født i 1886 på Mandø og møder som sømand i USA en Hjerting-pige, Kathrine Kirstine Hansen, hos hendes onkel. Hendes søstre er Christian E. Petersen's kone (lb.nr. 4) og Christian Bleeg's anden kone (lb.nr. 42). De gifter sig og får i 1917 en datter, Betty. Senere købes ejendommen i Juvre. I 1966 dør Peter Mikkelsen, og datteren bygger et nyt hus i nabolaget sammen med mor Kathrine. Gårdejendommen lejes ud. Efter moderens død i 1979 arver Betty, der er enebarn. Udforpagtningen fortsættes foreløbigt.

1980-1983

Betty Mikkelsen, landbrugsejendom.

Hun sælger snart ejendommen til lejeren og dør i 1989.

siden 1983

Niels Offersen, landbrugsejendom.

Han kommer til Rømø som kirketjener og driver derudover mange andre aktiviteter.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
14	25 Ju	Vestervej 42	Haderslev	10	Cc	D

1915 (PD)

2000

Bygningshistorie:

Resterne af det gamle indhus, 8 fag, der nu er benyttet som stald, stammer formodentligt fra omkring 1670 (se nedenfor). Den ydre bredde er 6.50 meter. Der findes spor af indtappede skråbånd i

Billede 63:
Kapitæl af en egetræssøjle i den flv. pisel i lb.nr. 14, senere benyttet som hestestald.

bjælkerne, og deres usædvanlige mål (18-24 cm bred) vidner ligesom smalle fag (ca. 1.65 m) om bygherrens forsigtighed. Særlig interessant er 5 bevarede egetræssøjler, der måske engang skulle støtte bjælkerne i midten for at kunne danne et stort, åbent rum. Søjlerne er runde og har 4-kantede »kapitæler«, hvorpå spor af 1700-tals-farver kan ses (billede 63). Omkring 1710 har gårdbygningen 13 fag stuehus og 9 fag lade (HAV). 1744 vurderes den til 135 rd. I brandforsikringen af 1780 er stuehuset udvidet til 16 fag, hvoraf de 7 fag er stald. I 1800-tallet følger flere udvidelser, så at bygningen i 1875 står der med 18 fag stuehus, 5 fag lade mod syd, 10 fag mod nord, og i nordenden af denne læn-

ge igen 6 fag mod øst (kort billede 64). En statelig gård! Den nye generation, der overtager i 1895, har dog andre planer. I 1901 opføres et stort, nyt stuehus i den nye mode-stil. Høje værelser med fint malede lofter og delvis marmorerede vægge vidner om gårdens velstand. Rejsegildet var en stor fest (billede 65). De gamle bygninger bliver efterhånden nedrevet og erstattet med moderne lader m.v. Så får gården et helt nyt udseende.

Billede 64:
Opmålingskort fra 1875, udsnit med lb.nr. 14 og 16. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Billede 65:
Rejsegilde ved det for gården lb.nr. 14 i 1901 byggede nye stuehus. (PD)

Ejendoms historie:

omkr. 1520

Anders Jebsen, 1/5 gård.

Han står såvel i jordebogen 1524 med 2 mk. afgift som i Ribe ærkedegnens regnskab fra 1516 ff. og er vist bror til Svend Jebsen med en tilsvarende afgift i jordebogen (se lb.nr. 4). Sandsynligvis havde de et fælles driftssted mod syd i Juvre. Anders findes endnu i jordebogen og overskatregistret for 1542. I fæsteprotokollen af 1542 står en Gertrud Andersens med 2 dr. indfæste, måske Anders Jebsens enke.

~1550-(1590

Hans Andersen, gårdandel. Han er vist en søn af den forrige fæstebonde og dukker for første gang op i koregnskabet af 1554, derefter i jordebogen 1596/97. Da står han sammen med Las Lassen (se lb.nr. 4) på en fællesejendom, svarende til $\frac{13}{32}$ gård med en afgift af i alt 3 mk. 15 sk., 1.000 rødspætter og 40 rokker.

~1590-1604

Peder Mortensen, gårdandel. Han stammer fra nordgården (se tabel 1a og lb.nr. 1) og står i jordebogen 1602-13 efter Hans Andersen. Men formodentlig er hans bror Jeb allerede den faktiske ejer.

1604-1618

Jeb Mortensen, gårdandel.

Allerede i koregnskabet af 1588 findes navnet. I 1604 får han fæste på »Peder Mortensens gods«. Hans fornavn tyder på en forbindelse med gårdens tidligere ejerfamilie, måske gennem hans mor. Jeb Mortensen er skipper og sejler 1608 på et 20-læsters-skib gennem Øresund fra Königsberg til England, med rug og »klapholt«. Han dør formodentlig omkring 1615, idet konen »Kiesten Ebs« får fæste i 1618.

1618~1640

Kiesten Ebs, gårdandel.

Hun står i jordebogen 1627/28, senere gennemstreget og fulgt af Peder Madsen, der dog formentlig ikke bor i Juvre. Efter hendes og Peder Christensens fælles ejerperiode deles gården formodent-

ligt fysisk, idet den sidstes efterfølger flytter ud mod nord (se lb.nr. 4). Det formodes, at Kiesten Ebs selv tager bopæl på en forbedelse i nabolaget (lb.nr. 13), der senere betegnes som »ad Kiesten Ebs« (KS), og overlader sin andel af landbruget til efterfølgeren.

~1640~1660

Peder Madsen, gårdandel.

Han følger Kiesten Ebs i jordebogen, men driver den kro »norden kirken« i Kongsmark (FP), hvor han sikkert også bor (om kroen under Kongsmark). I 1642 er han gudfar til et af Peder Krommes' børn. I 1648/66-koregnskabet står han for en ko i Juvre. I List toldregnskabet af 1643 sejler en Peder Madsen med en 14-læsters bojert til Norge. Peder Madsens andel af Juvres sydlige Haderslevgård må være $\frac{6}{32}$ gård stor, idet Bodser Svendsen, efter senere fæsteprotokoller at dømme, har overtaget $\frac{7}{32}$ gård (se tabel 1b). Hvem der driver Juvre-gården, vides ikke, måske allerede den formentlige søn og efterfølger.

~1650-1671

Hans Pedersen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han er kun kendt fra fæsteprotokollen i 1671, da efterfølgeren Jens Jørgensen overtager en ikke nærmere beskrevet gård efter ham. Det formodes, at Hans Pedersen er død på dette tidspunkt, og at enken, Anne Hanskone, nu med bopæl på nabo-forbedelsen (lb.nr. 13), overlader jorden til Jens Jørgensen. De helt gamle gårdbygninger, formodentlig på stedet, der i dag kaldes »æ bygsted«, sløjfes.

1671-1702

Jens Jørgensen, $\frac{7}{32}$ gård.

Det er uklart, hvor han stammer fra. Han fæster i 1671 to ejendomme, en gård efter Hans Pedersen og, i fælleskab med Anders Lauridsen, en gård(andel) efter Kiesten Pedersdatter (se tabel 1b). Af hele herligheden, formodentlig $\frac{10}{32}$ gård, havner $\frac{3}{32}$ gård i 1687 ved Anders Lauridsens søn, Peder Andersen (se lb.nr. 3), og det drejer sig kun om jord. $\frac{7}{32}$ gårdandel fæstes i 1702 af Bodser Jespersen, men i Haderslev amts ejendomsvurdering står omkring 1710 endnu dennes mor, Jesper Bodsersens enke, som ejerinde. Hun er vist en datter af Jens Jørgensen, mens hendes mand

var en nabosøn (se lb.nr.4). Dette ægtepar må være mellemled mellem Jens Jørgensen og Bodser Jespersen. Om Jens Jørgensen vides ikke meget. Kun af bødeprotokollerne fremgår, at han i 1679 »strandede ulovligt om natten«. I øvrigt er det meget sandsynligt, at en ny avlsbygning for den nydannede gård bliver opført i hans ejerperiode, udgangspunkt for vore dages anlæg. Fra 1671 og fremover er ejerrækken sikker.

1702-1733

Bodser Jespersen, $\frac{7}{32}$ gård.

I hans ejerperiode er der 3 køer, 1 kvie, 4 heste og 11 får på gården. Der sås 1 td. 2 sk. rug, 3 tdr. 1 sk. byg og 5 sk. havre. Af hø høstes 21 læs (HAV). Bodser har mindst 2 døtre, hvoraf den enes, Merrets, mand overtager gården og står for driften langt før han får fæste. Bodser Jespersen dør formodentligt allerede i 1710erne, idet det er svigersønnen, der med sin »Frauen Schwester« i 1716 angiver kapital til formuebeskatning. Hun har alene 244 rd., mange penge, og der er kun én anden familie på Rømøs Nørland, i Kongsmark, der angiver kapital.

1733-1746

Søren Michelsen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han stammer fra en Toftum-gård (lb.nr. 25) og bliver omkring 1715 gift med Merret Bodsersdatter. Der kendes 3 døtre, deraf 2 med navnet »Merret«, født mellem 1717 og 1725 (FKT). Søren står allerede i 1724 for salget af gårdens $1\frac{1}{2}$ kirkekøer og betaling af kirketienden, mens han først i 1733 får fæste på gården. Udover gårddriften sejler han som styrmand (HAV). I 1744 har bygningerne en værdi af 135 rd., og der angives hverken gæld eller formue (HAV). I 1746 får svigersønnen overdraget gården, og ca.1747 dør Søren Michelsen (THH).

1746-1777

Hans Pedersen, $\frac{7}{32}$ gård.

Han stammer måske fra nabolaget (lb.nr. 13) og bliver gift med Merret Sørensdatter. Det kunne vel være den Hans Pedersen, der 1731-32 sejler som kommandør på »Juffrouw Johanna« fra Hamborg til Grønland (Davidstræde)(WS). Han har penge til udlån, dels til fastlandet, dels til øens beboere (SPP). Der er 2 døtre i ægteskabet, Anna Maria og Margretha, den sidste født i

1752 og senere gift ind på en gård i Toftum (lb.nr. 22). Hans Pedersen overdrager i 1777 gården til sin datter og svigersøn mod aftægt. Han dør vist ikke mange år derefter, mens konen Merret lever indtil 1804. Fra sterbeboet får døtrene mobilier til en værdi af 19 rd. og obligationer på 600 rd.

1777-1809

Peder Pedersen og hustru Anna Maria Hansdatter, ⁷/₃₂ gård.

Hvor Peder Pedersen er født ca. 1747, vides ikke. Han er skipper på en af Islandsselskabets hukkerte, »Torsken«, 34 læster, og sejler fra København til Island (SL,PD). En datter fødes ca. 1788. Brandforsikringens værdier tyder på 9 fag beboelse og 7 fag stald, dertil ladelænger på 10+2 fag. 1799 er konen død, og enkenmanden gifter sig igen, med en Margrethe Hansdatter fra Henne sogn, der er 20 år yngre end han selv. Datteren Mette Marie får lovet 400 rd., sølvtoj og mange andre ting, når hun bliver 21 år. I det nye ægteskab er der ingen børn, men en yngre søster til Peder Pedersens anden kone forsørges i familien. I 1808 får datteren Mette Marie gården overdraget mod aftægt til sin far og stedmor. Peder Pedersen dør kort efter, mens enken flytter til sin yngre søster, der også blev gift på Rømø og bor i Kongsmark (huset borte).

1809-1857

Mette Marie Pedersdatter, ⁷/₃₂ gård.

Hun driver gården alene i nogle år, inden hun gifter sig i 1817 med Christen Nielsen Holm fra Kongsmark, der nu bliver gårdmand. 2 sønner, Peder Nielsen og Hans Christian, fødes i 1817 og 1820. I 1835 bor mange medlemmer af husbondens familie med på gården. Det er hans mor og 3 af mosters børn, Tagholm'er, med deres familier, dels på kost, dels som »tyende«. I 1840 findes husbondens søster, en Tagholm-enke, med hendes datter blandt tjenestefolk på gården. Christen Nielsen Holm dør i 1844. Sønnen Hans Christian, der sejler som harpuner med Juvre-kommandøren Gregers Bleeg, bliver 1843 gift med Anne Margrethe Thomsen, f. 1815 i Juvre (lb.nr. 9), og ægteparret bor på ejendommen, der stadig er i mor Mette Marie's fæste. De første 2 døtre, begge med navn Mette Marie, dør inden et år efter fødslen. Derefter får de i 1847 igen en datter, Maren, der overlever, mens en søn i 1848 igen dør som spædbarn. Hans Christian selv dør i 1856

af kræft, i kirkebogen betegnet som »gårdbruger«. Enken gifter sig igen i 1857, med Hans Nielsen, en tjenestekarl, født 1831 i Aal sogn på fastlandet. Efter svigerdatterens andet giftermål overdrager den gamle Mette Marie gården til ægteparret. Hun dør i 1866.

1857-1895

Hans Nielsen, $\frac{7}{32}$ gård.

Allerede i 1859 begynder han at forbedre gården, som murankrene på østgavlen har vist. I 1860 dør konen, og Hans Nielsen bliver eneejer samme år. Han lover steddatteren 1.500 rd. og gifter sig samme år igen, med Cornele Margrethe Holm fra Kongsmark. De får en datter, der lige som den unge mor dør inden for få måneder. Sidst i 1861 begynder Hans Niensens tredje ægteskab, med Hanna Christine Maria Mærsk, født 1836 i Sønderby. Det første barn er en datter, der får samme navn som den døde fra sidste ægteskab, Marie Metteline. En søn, Hans Nicolaus, bliver født i 1864, men han dør snart. Et år senere fødes igen en søn, og han får samme navn. I 1870 giftes steddatter Maren Holm med en nabosøn, Thomas S. Manø fra lb.nr. 16. De unge køber en ejendom i Bolilmark (lb.nr. 31). Gårdens økonomi er i god orden. Hans Nielsen, der nu er Nørlandets strandfoged, køber 1891 et hus i Nørtvismark som bopæl for sønnen (lb.nr. 43). I 1894 dør Hans Nielsen, og enken overdrager gården, ca. 94 ha stor, til sin søn. Moderen får aftægt, og søsteren, nu gift på en anden Juvre-gård (lb.nr. 2), får en obligation på 14.500 mk. Enken Hanna dør i 1904.

1895-1921

Hans Nicolaus Nielsen, en gård.

Han bliver i 1891 gift med Jacobine Ellendine Bundesen, født 1866 i Toftum som datter af skibsfører Jens Hansen Bundesen, der stammer fra Billum sogn (lb.nr. 25). Hans N. Nielsen bygger et helt nyt stuehus i 1901. 5 af ægteparrets børn dør som små. Den sidste overlevende søn, Jens Hansen Nielsen, falder 1916 i første verdenskrig. Forældrene sælger gården og køber naboejendommen, lb.nr. 13.

1921-1943

Jens Hansen, en gård.

Han stammer fra Tjæreborg-egnen, født 1868, og kommer vidt

Billede 66:

Anna Christensen og Jens Hansen på den tid, da de bliver gift. (PD)

omkring i verden, bl.a. til Australien. Efter nogle års bopæl ved Tjæreborg slår han sig i 1919 ned på Rømø (se lb.nr. 3), hvor han havde fundet sin kone Anna, Juvre-gårdmand Søren Christensens datter (lb.nr. 5). Ægteparret (billede 66) får 8 børn, da de endnu bor ved Tjæreborg. Den ældste søn, Andreas, dør der i 1918. Så er der 4 andre drenge, Søren (1904), Alfred Magnus (1909), Elius Marinus (1912) og Otto Julius (1916), der alle bliver gårdmænd. De 3 piger er Bodil Cathrine (1907), Anne Kirstine (1912) og Kirstine Marie (1914), der alle gifter sig på fastlandet. Sønnen Søren får senere bedsteforældrenes gård (lb.nr. 5), mens faderen Jens Hansen køber nærværende ejendom, dengang Juvres næststørste gård. Efter konen Anna's død i 1938 sælger han i 1943 gården til Andreas Ibsen og flytter til sønnen Alfred i Nørtvismark (lb.nr. 44), hvor han dør kort efter. Søn Elius bliver på gården, der tages i forpagtning. Otto er gift på en anden Juvre-gård, lb.nr. 11. Alfred overtager senere Toftum-gården lb.nr. 24.

1943-1964

Andreas Ibsen »Vennemos«, en gård.

Han flytter aldrig til Rømø og sælger ca. 60 % af gårdens jorder til forskellige bønder i Juvre. Resten forpagter han til sælgerens søn Elius, der driver den nu mindre gård videre. Elius Hansen er

gift med Helga Gundesen, hvis 3 søskende også sidder på landbrugsejendomme i Juvre hhv. Bolilmark. De har 5 børn, Jens Carl, Andreas, Anna, Herluf og Verner. Efter Andreas Ibsens død bliver enken Ingeborg Marie, født Petersen, gårdens ejer.

1964-1971

Caroline Georgine Jessen og Catharina Marie Schou, en gård.
Gårdens arvinger fortsætter forpagtningen, indtil de til sidst sælger gården tilbage til to af Elius Hansen's sønner. Deres forældre bor videre på ejendommen. Mor Helga dør i 1984, far Elius i 1991.

siden 1971

Jens Carl Hansen og Andreas Hansen, en gård.

Med disse to sønner af Elius Hansen kommer gården igen i Hansen's familieej. I 1997 overtager Andreas Hansen den afdøde brors andel og er nu enejer. Der købes jord til fra lb.nr. 7, så at jordtilliggendet igen er på ca. 55 ha.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
15	51 Ju	Vestervej 49	Ribe	9	Cc	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Indhuset er bygget ca. 1862 i forbindelse med køb af jord fra lb.nr. 11. Den næste ejer bygger i 1912 en ladelænge mod nord i stedet for en lille trælade. Billedet 67 viser huset omkring 1925.

Billede 67: Hus lb.nr. 15 omkring 1925. Ved hegnet står datter Hansine With. (PD)

Ejendoms historie:

1862-1902

Rasmus Jensen Mathiesen, et hus.

Han er født 1832 i Billum, Oksbøl sogn, og kommer som tjenestekarl til Thade Harckes gård i Toftum (FKT). Senere sejler han og når at blive skibsfører på »Gefion« fra Bergen. I 1862 gifter han sig med en datter fra Juvres nordligste gård (lb.nr. 1), Bodil Maria Dahl, født 1828. Samme år køber han jord, ca. 8 ha i Juvre (RR), der oprindeligt var del af en kapitelsgård (lb.nr. 11), og bygger et hus derpå. Familien har 3 børn, en søn Jens, født 1862, en pige Meta Hansine, født 1867, og igen en dreng, Hans Dahl, født 1870. Den sidste bliver købmand og flytter til Angel i Sydslesvig. Rasmus J. Mathiesen dør i 1901, og ejendommen, nu på 10 ha, sælges til Andreas C. With (MR). Enken flytter til familie i Kiel.

1903-1970

Andreas Christian With, et hus.

Han er født 1869 i Nørtvismark (huset borte) og bliver sømand (billede 68) som sin far, Antona A. With. I 1894 gifter han sig med Cathrine Maria Bleeg, født 1858 i Juvre (lb.nr. 12). En datter, Jensine, fødes i 1899. Andreas With sejler i 33 år. En særlig oplevelse er et skibbrud i stillehavet, med 98 personer, passagerer og mandskab, der alle reddes til en ubeboet ø, hvor de klarer sig med Ro-

Billede 68:
Andreas With som matros i Kiel. (PD)

binson Crusoe-agtige midler. Efter mange års ægteskab dør Andreas Chr. With's kone i 1936, og han gifter sig igen, med Andrea Botilla Lytsen, født 1892 i Juvre (huset borte). Hun står efter mandens død i 1951 for ejendommen og overlader den til sidst til naboerne (se lb.nr. 14). Hun dør i 1972.

1970-1991

Elius Hansen og hustru Helga, født Gundersen, et hus.
Huset lejes ud til familie.

siden 1991

Anne P. Maass, født Hansen, et hus.

Elius' datter arver ejendommen og lejer den fortsat ud, nu som sommerhus.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
16	40 Ju	Vestervej 40	Haderslev	11	Cc Cb

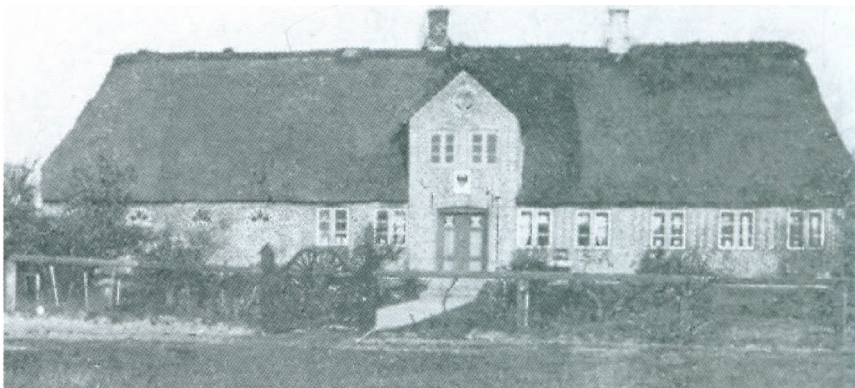

1999

2000 (SMS)

Billede 69:
Huset lb.nr. 16 før 1920. (PD)

Bygningshistorie:

Det første hus på stedet blev formodentligt bygget i anden halvdel af 1600-tallet. Deraf findes dog ingen spor undtagen en alkovevæg, nu på Flensborg Museum (billede 70). Omkring 1710 bestod ejendommen af 8 fag stuehus og 2 fag lade (HAV). Vurderingen i 1744 er med 33 rd. ganske lav og afspejler familiens økonomiske problemer. Endnu i brandforsikringen af 1780 er værdien med 54 rd. for stuehuset og 3 rd. for laden forholdsvis lav. Men med en ny ejer ændrer situationen sig totalt. I 1785 står der 117 rd. hhv. 18 rd. Der er nu opført en ny ejendom med 9 fag stuehus og 2 fag lade, og det kan ses den dag i dag, at husets største del stammer fra denne tid. Husets bredde er på 7.80 meter, det er grundmuret, og bjælkerne er forholdsvis smalle med gennemgående kvartstavsprofiler, der er typisk for tiden. Også højden under bjælkerne er med 1.90 meter forholdsvis stor. Indenfor bliver fine, nye panelvægge med Niels P. Bækkers malerier bygget ind (billede 119 i bind 1). I 1906 (murankre) følger endnu en større forandring. Huset forlænges med 3 fag mod øst, og indgangen lægges i husets midte, med en kvist over døren (billede 69). Ganske vist stammer også nordlakens største del fra denne tid, idet 1875-kortet (billede 64) kun viser en lille nordlængde. 1999-orkanen har ødelagt laden, og stuehuset har også lidt stor skade. Det har ført til en gennemgribende ny- og ommuring med en del væsentlige ændringer.

Billede 70:

Alkovevæg fra huset lb.nr. 16.
Selve væggen stammer fra
1735 (udskåret årstal), mens
Niels P. Bækker's malerier er
fra sidst i 1700-tallet.
(Flensborg Museum)

Ejendoms historie:

~1660-1679

Christen Jensen, en forbedelse.

Ejendommen findes ikke i jordebøgerne. Den er sandsynligvis udskilt fra Juvres sydlige Haderslevgård ved midten af 1600-tallet. I Haderslev amtsregnskabet står en Christen Jensen 1662 for en indfæstningsrestance. En Christen Jensen fæster 1670 i Juvre en forbedelse efter en Christen Nielsen. Pga. det begrænsede antal forbedelser i Juvre drejer det sig formentligt om den samme mand. Han kunne i øvrigt være identisk med den Christen Jensen, der 1678 fæster en forbedelse i Bolilmark (lb.nr. 31)

1679-1725

Peder Pedersen With, en forbedelse.

Han får fæste i 1679 og er en af de to ældste kendte With'er på Rømø, bror til Hans Pedersen With i Kongsmark. Desværre ved vi ikke meget om ham. Omkring 1710 kan sås 2 sk. rug, 3 sk. byg og 1 sk. havre. Der holdes 1 ko og 6 får (HAV). Før 1725 er han død, idet det er Hans Hansen Holm (lb.nr. 3), der i dette

år overlader forbedelsen til sin søn Jens (FP). Hans Holm må have overtaget ejendommen uden dokumentation i fæsteprotokollen. Rækkefølgen fremgår af en fortegnelse over kirkestaderne (KS).

1725-1782

Jens Hansen Holm, en forbedelse.

En indskrift på en alkovevæg fra huset fortæller, at han sandsynligvis er sejlet som skipper (billede 70). Konens navn kendes ikke. Mellem 1726 og 1730 fødes 3 døtre, Kirsten, Karen og Merret (THH). 1737 dør Jens H. Holm, og enken hhv. døtrene står for ejendommen i mange år. I formuevurderingen af 1744 har enken 40 rd. gæld og huset er slidt ned til 33 rd. værdi (HAV). 1782 sælger datteren Karen ejendommen til skipper Niels Pedersen. Endnu i 1801 nyder hun aftægt i huset.

1782-1820

Niels Pedersen, en forbedelse.

Han er født ca. 1751 i nabolaget (lb.nr. 4) og bliver skipper som sin far og sine to brødre. Som kone får han en datter af kommandør Peder Andersen List, Maren, født ca. 1763 på »hvalgård«*en*. En søn Peder fødes ca. 1783, en datter Maren ca. 1789. Niels Pedersen sejler først fra København til Island, på en af Islands-selskabets hukkerter, »Den Hvide Svane« (billede 53, bd. 1), senere, indtil 1795, fra Altona på hukkerten »Rødefjord«. Huset bliver bygget ud og forsynet med fine paneler, der lige som ældre vægge males af Niels Pedersen Bækker (billede 119, bd. 1). Men Niels Pedersens indtægter svigter efterhånden, og der er ingen reserver. I 1812 låner han forholdsvis mange penge, og i 1820 kommer ejendommen på auktion. Det er en af kreditorerne, der køber for 300 rd. plus 50 rd. for mobilier, et ikke tilstrækkeligt beløb til at dække gælden efter fratrukne retsgebyrer. Køberen selv får kun 20% af sit lån tilbage. Niels Pedersen får lov til at blive boende. I 1827 dør han på stedet. Enken flytter til sønnen Peder og dør 1833 i Kongsmark.

1820-1828

Hans Mathiesen Kræmer, en forbedelse.

Han er købmand i Kongsmark (lb.nr. 87) og låner i 1812 100 rd. til Niels Pedersen. Da denne går fallit, køber Hans M. Kræmer ejen-

dommen til dækning af lånet. Faktisk investerer han 80 rd. mere end købsprisen, idet kun 20 rd. bliver tilovers. Først efter Niels Pedersens død sælger han ejendommen videre til Jens Jørgensen.

1828-1843

Jens Jørgensen, en forbedelse.

Han er født 1805 i Juvre (lb.nr. 7) og bliver gift med Johanna Kirstine Manøe, født 1806 på en gård i Toftum (lb.nr. 23). Jens Jørgensen bliver skipper ved Islandsfiskeriet, 1833 på jagten »Lanken«, senere på hukkerten »Jonge Goose«. Tre drenge, Jørgen Michel, Hans Manøe og Knud, fødes 1828, 1830 og 1831 i Juvre. I 1832 køber han jorden fra en 1/4 forbedelse i nabolaget. Huset dér var lige blevet fjernet af den forhenværende ejer, konens fætter, Peder B. H. Manøe. Et år senere overdrager konens søster, den ugifte Margrethe Hansdatter Manøe, sin gård i Toftum (lb.nr. 23) til svogeren, der nu flytter derover. Jens Jørgensen lejer Juvre-ejendommen ud til en nabosøn fra Toftum, Christen Jensen Schmidt, og til en skomager, Johann Goldmann (FKT). Senere bor svogeren, Hinrich Hansen Manøe, på ejendommen, som han i 1843 får overdraget (SPP). Videre om Jens Jørgensens familie under lb.nr. 23.

1843-1862

Henrik Hansen Manøe, en forbedelse.

Han er født i 1799 som søn af gårdmand Hans Pedersen Manøe i Toftum (lb.nr. 23). I mange år bor han ugift på denne gård, og han arbejder som daglejer (FKT). I 1836 gifter han sig med den 14 år yngre Kirsten Nielsdatter Falk fra Nørtvismark (lb.nr. 39), der er tjenestepige på nabogården i Toftum. Ægteparret flytter til Juvre til svoger Jens Jørgensens hus. I 1843 får Henrik Manøe fæste. Der fødes 4 sønner mellem 1837 og 1851, Hans Henrik, Niels Jensen, Thomas Svendsen og Peder. 1862 får den ældste søn ejendommen overdraget.

1862-1896

Hans Henrik Manø, en forbedelse.

Han er styrmand og bliver gift med Bine Holm, født 1837 i Kongsmark (lb.nr. 61,89). En søn dør som spædbarn, den anden som 14-årig skibsdreng til søs. Kun datteren Hilda Kirstina, født 1865, overlever. I 1883 dør Hans H. Manø ved en ulykke på stranden,

og enken står efter skiftet som fællesejer med datteren, der i 1891 bliver gift med Bunde Jens Bundesen, en sømand fra Toftum. Han er født i 1866 som søn af Søren Bundesen (lb.nr. 17). Hilda Kirstina Bundesen, født Manø, får i 1896 ejendommen overdraget, dengang ca. 16 ha. Enken Bine får aftægt og forbeholder sig stuen nærmest forstuen. Hun får også 150 mk. pr. år. som »håndskilling«. Hun dør i 1913.

1896-1934

Hilda Kirstina Manø hhv. Bunde Jens Bundesen, landbrug.

Indtil 1923 er konen eneejer af ejendommen. Bunde J. Bundesen er en driftig mand. Som ung sømand opholder han sig nogle år i Australien og tiltrækker en del andre unge Rømø'ere. Efter hjemkomst i 1888 og giftermål i 1891 driver han landbruget. Derudover er han i mange år formand for Juvre's redningsvæsen (billede 71). Han har udarbejdet spændende skildringer af strandinger, som han har oplevet dem. I 1898 bliver han kommuneforstander for Juvre, senere også for Kongsmark. I 1905/06 forbed-

Billede 71:

Mandskabet på redningsbåden i Juvre, med medailen, de fik efter redningsaktionen af skibet »Schlei« i 1908. Fra højre: Bunde J. Bundesen (lb.nr. 16), Cornelius L. Møller (lb.nr. 8), Niels J. Simonsen (Juvre-gård, ikke i nærværende fortegnelse), Christen Ipsen (lb.nr. 35), Jens Chr. Jensen (lb.nr. 19), Niels Th. Nielsen (bådens kaptajn, lb.nr. 11), Jens J. Bundesen (lb.nr. 43), Carl E.M. Nielsen (lb.nr. 70), B. Marius Bundesen (lb.nr. 41) og Carl M. Møller (lb.nr. 53).(PD)

Billede 72:

Bunde Jens Bundesen og hustru, Hilda Kirstina, født Manø, ved deres guldbrøllup. (PD)

res og forstørres bygningen. Ægteparret (billede 72) får seks børn, Hermann Bischof (1894), Sørenus Metanus (1895), Sibrandine Holmine (1896), Christian Hølger (1897), Josephine Elise (1899) og Ernst Viktor (1909). Den yngste søn bliver efterfølger på ejendommen, mens forældrene med datter Sibrandine flytter ind i et nabohus, deres søn Christian havde bygget i 1920'erne. Han bor nu i Kongsmark og forsyner øen med el (lb.nr. 76). Hilda Kirstina og Bunde Jens Bundesen dør i 1954/55.

1934-1992

Ernst Viktor Bundesen og hustru Anna Helene, født Hansen.

Han driver stedets lille landbrug, nu ca. 27 ha, videre og sælger til sidst jorderne til andre bønder. I ægteskabet er der 2 børn, en søn Heinrich Louis og en datter Hilda.

siden 1993

Preben og Gitte Lauesen, et hus.

Ægteparret køber huset af arvingerne som fast bopæl.

Billede 73:

Toftum omkring 1915, set fra vest. I forgrunden Toftum plantage. Den nærmeste gård er lb.nr. 21, dengang forholdsvis ny. (Foto Vosswinkel)

Toftum

Toftum nævnes for første gang i Ribe Oldemoder med en senere håndskrift, måske fra 1300-tallet, som »toftenmark«. Da må jord-ejeren af Toftum, der hørte til hertugdømmet Slesvig, have givet en »otting« jord til Ribe Domkapitlet. Måske var det en af Limbekkerne, der dengang samtidig sad på Tørning Len og Trøjborg og også var herrer på Riberhus (se bind 1, kap. 2). De ejede også Rømø i anden halvdel af 1300-tallet. Den nævnte »otting«, dvs. $\frac{1}{4}$ gård, findes som lb.nr. 17 i det følgende. Denne »kapitelsgård« hørte indtil 1864 under kongeriget, direkte underlagt Ribe amt, Lø herred.

Toftum udgjorde lige som Juvre i alt 2 helgårde, hvoraf $1\frac{3}{4}$ gård forblev en del af hertugdømmet. Denne del af Toftum hørte indtil 1864 til Hviding herred i Haderslev amt og deltes efterhånden til 7 kvartgårde. Tabellerne 3 a og b viser forholdet for disse Haderslev-gårde fra begyndelsen af 1500-tallet indtil en vurdering, der i årene 1708-10 blev foretaget af Haderslev amt (HAV). Tabellerne er udarbejdet ved hjælp af jordebøger, kolejeregnskaber og for senere perioder også nogle fæsteprotokoller.

Ved den sidste af de gamle middelaldergårde, i 1524 endnu en $\frac{3}{4}$ -gård, skete delingen omkring reformationen. Gården stod på

den »varf«, hvor nu Nationalmuseets »Kommandørgård« (lb.nr. 18) og gården lb.nr. 19 findes, og begge er udgået fra den samme oprindelige helgård. To andre gårde, der skiltes derfra, blev bygget vest derfor (lb.nr. 21 og 22). For gården lb.nr. 21 fremgår det også af et fælles bomærke (billede 73 i bind 1). En anden storgård stod formodentlig der, hvor i dag bygningerne lb.nr. 23 hhv. 24 ligger, lidt højere end omgivelserne. Men den var allerede delt i 1524. Domkapitlets »toftenmark«-gård må være taget derfra i 1300-tallet. De to formodede, oprindelige gårdsteder er indtegnet på matrikelkortet fra 1875 (billede 74).

Alle Haderslev-kvartgårde i Toftum havde ved den førnævnte vurdering i årene 1708-10 den samme udsæd, høhøst og besætning af køer og heste. Kun antallet af kvier og evt. kalve såvel som får kunne være forskellig. Ingen skulle have en bedre chance end andre til udnyttelse af jorder, enge og fællesområder. Også de fleste bygninger lignede hinanden dengang (tabel 8 i sammenfatningen).

En af Toftums fineste gårde i typisk Rømø-stil (i modsætning til Kommandørgården, der er bygget i fremmed stil) var lb.nr. 22, der i 1936 blev flyttet til Frilandsmuseet i Lyngby. Der er den bevaret i al sin pragt fra 1700-tallet.

Af kådnersteder (»forbedelser«) fandtes kun 2 i Toftum, derudover et aftægtshus ved lb.nr. 22, formodentligt bygget sent i 1700-tallet (lb.nr. 26). Alle disse huse er bevaret. For bestemmelsen af ejerrækken gælder her det samme, som beskrevet i indledningen til Juvre-området. Pga. beliggenheden er yderligere et kådnersted, lb.nr. 29, der oprindelig hørte til Bolilmark, taget med i Toftum-områdets beskrivelse.

Toftum, som lå centralt på øens nordlige del, blev i 1784 til skoleby, og det varede indtil 1967. Det gamle skolehus fra 1784 findes som lb.nr. 20, mens det nye fra 1874 ikke er taget med. Fra 1903-69 havde øen sit eget andelsmejeri i Toftum, på en grund, der hørte til Bolilmark.

Et foretagende, som blev revolutionerende for øen, skal nævnes her. I 1883 stiftede Toftum-bønderne en »Planteforening for Toftum by« for at skaffe et lille skovareal. En lodsejer stillede grunden til rådighed (lb.nr. 19). 15 år senere findes regelmæssige afregninger over brændsel, solgt fra skoven.

På billede 73 ses Toftum, som byen så ud i 1900-tallets begyndelse.

% 1)	indtil omkring 1600				omkring 1600 - omkring 1650				%+fsk 2)	
44	Bundi Trøgelsen JB 1524 KR 1516	Jeb Jensen JB 1542 (Overskat 1542 11 %) KO 1554		Niels Jebesen (KO 1554) 3)	Michel Jensen JB 1596/97 (KO 1554)	Niels Michelsen JB 1602-1628 3) KO 1588			14,6% 500 sk 20 rk	
		Jens Gregersen JB 1542 (Overskat 1542 17 %)	Poul Andersen JB 1596/97			Asmus Benditsen JB 1602-13	Niels Bundesen FP 1604 KO 1588	Kiesten Nielses JB 1627/28 FP 1618	Jesper Svendsen (JB 1627/28)* FP -1691	14,6% 500 sk 20 rk
		Niels Jensen JB 1542 (Overskat 1542 22 %)	Peder Nielsen KO 1554	Christen Pedersen JB 1596-1613			Boeld Christens JB 1627/28* FP 1604			14,6% 500 sk 20 rk
14	Peder Nielsen JB 1524, 1542 KR 1516	(overskat 1542 17 %)	KO 1554	Jens Pedersen JB 1596/97 (KO 1554)	Karen Michels JB 1602-13 KO 1588	Peder Pedersen JB 1627/28*			14,0% 680 sk 26 rk	
14	Gregers Ebbesen JB 1524 KR 1516	Christen Gregersen JB 1542 (Overskat 1542 22 %)	(KR 1516) KO 1554	Michel Christensen Svend Hansen JB 1596/97 (KO 1554)	Truels Willadsen JB 1602-13 KO 1588	Kiesten Lauridses JB 1627/28*			14 % 500 sk 20 rk	
14	Hans Hansen JB 1524, 1542 KR 1516	(Overskat 1542 11 %)	KO 1554	Niels Pedersen (KO 1554)	Jens Lassen JB 1596-1613	Karen Schwens JB 1627/28* FP 1618			14,2% 500 sk 20 rk	
14	Jens Boosen JB 1524 KR 1516	Søren Pedersen JB 1542 (ingen overskat 1542)	KO 1554	JB 1596/97	Søren Nielsen KO 1588	Maren Søren Niels Sørensen (KO 1588)	JB 1602-13-28 FP 1616	Niels Nielsen (JB 1627/28)*	14 % 340 sk 14 rk	

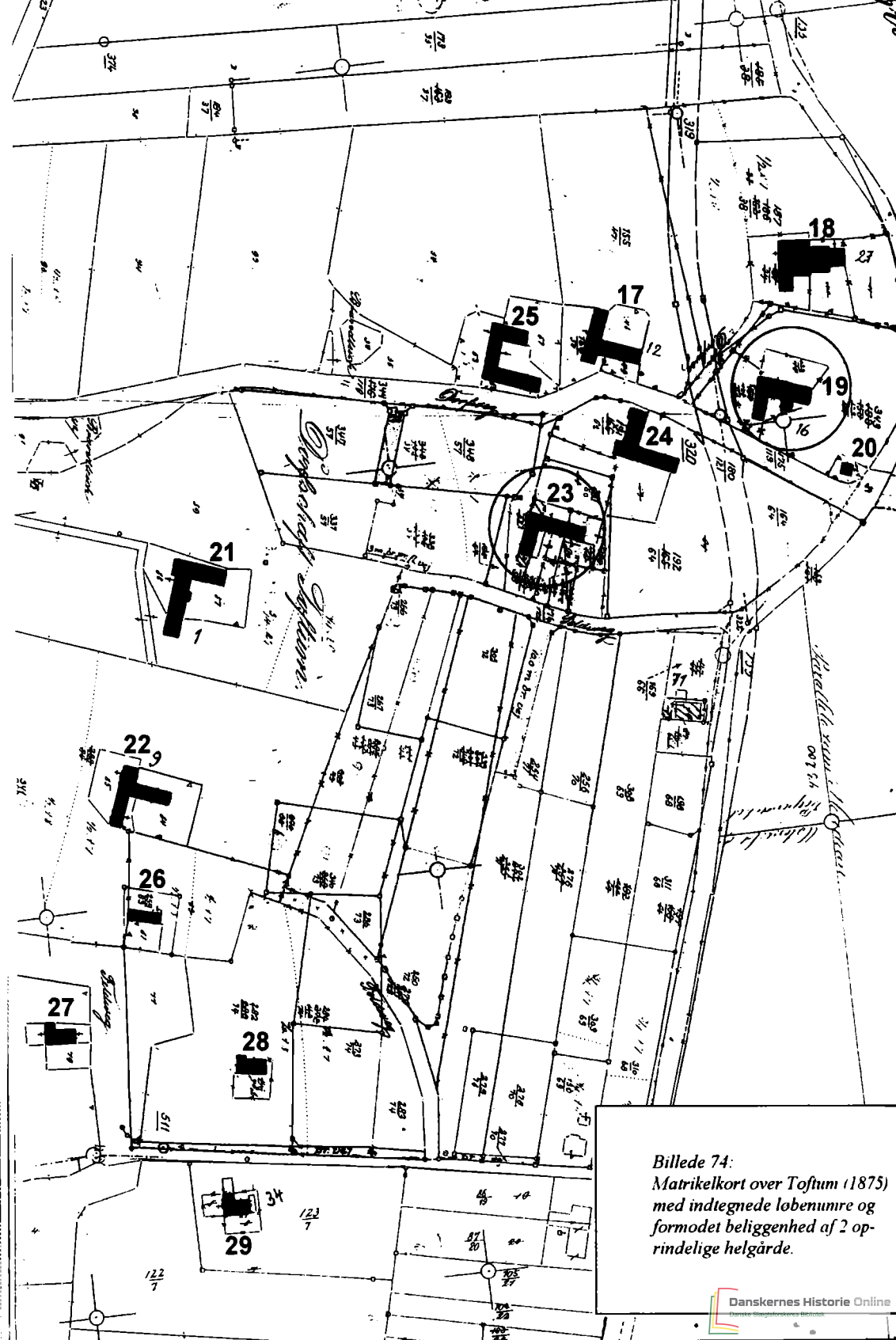
Tabel 3a:

Haderslevske gårde i Toftum mellem 1500 og 1650, i alt svarende til 1³/₄ helgård. En kvartgård i landsbyen ejes af Ribe Domkapitel. Ejerrækken er dannet ved hjælp af en kombination af jordebøgernes og koregnskabernes oplysninger såvel som enkelte fæsteprotokoller. Alligevel forbliver der en usikkerhed i 1500-tallet (lodrette dobbeltlinier, se også ejendomsbeskrivelser). I begyndelsen drejede det sig i Toftum formentlig om to driftssteder vest- og øst for landevejen på forhøjninger (kort billede 74). Hvornår ejendommene fik særskilte bygninger, vides ikke, men de fleste formentlig

% 1)	Div. kilder før 1650	Diverse kilder efter 1650			Vurdering 1708/10 m.v.	% 1)	Art.nr.	Lb.nr.
14,4	Niels Michelsen JB 1602-1628* KO 1588	Niels Hansen GS -1635 PD	Karen Nielsdatter FP -1669 PD (enke)		Peder Nielsen FP 1669-1742, 1/2 gård	14,4	334	18
14,4	Jesper Svendsen JB 1627/28* FP -1691	Niels Hansen FP 1691-1708			Christen Michelsen FP 1708-1742, 1/2 gård KO 1724	14,4	16	19
14,4	Boeld Christens JB 1627/28* FP 1604	Gregers Jensen FP 1654-91 KO 1648 4)		Jesper Christensen FP 1691-1719, 1/2 gård (KO 1724) 5)	14,4	1	21	
16,7	Peder Pedersen JB 1627/28*	Christen Pedersen FP -1683 KO 1648		Jens Christensen FP 1683-1718, 1/2 gård KO 1724	14,2	(9) 6)	22	
14,2	Kjesten Lauridses JB 1627/28*	Michel Christensen FP 1661-1701 KO 1648			Jens Jensen Bleeg FP 1701-1724, 1/2 gård (KO 1724)	14,2	14	23
14,2	Karen Schwens JB 1627/28* FP 1618	Peder Svendsen FP - 1668	Laurids Pedersen FP 1668-73)	Hans Jensen FP 1673-1701	Jens Pedersen Præst FP 1701-1734, 1/2 gård	14,2	19	24
11,7	Niels Nielsen JB 1627/28*	Søren Nielsen FP -1670 KO 1648			Michel Sørensen FP 1670-1733, 1/2 gård KO 1724	14,2	5	25

Noter:

- 1) Andel af afgifter i %, i jordebøgerne inden 1550 og efter midten af 1600-tallet, hvor kun angives pengebeløb, og hvor fisk er regnet om til penge.
- 2) Andel af pengeafgifter i % og naturalieafgifter i rødspætter (sk) og røkker (rk) for første halvdel af 1600-tallet.
- 3) Årstal i parentes angiver ejere, der senere er indført i samme dokument, dvs. efterfølgere af de oprindeligt indførte ejere/skyldnere.
- 4) "KO 1648" betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.
- 5) Her er mandens efterfølger på gården skyldner for en kirkeko i 1724.
- 6) Frilandsmuseets Rømhøgård.

Billede 74:
Matrikelkort over Toftum (1875)
med indtegnede løbenumre og
formodet beliggenhed af 2 op-
rindelige helgårde.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
17	12 Ju	Thadesvej 2	Ribe	14	Cc Cd

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Hvornår den første gård på stedet bliver bygget, vides ikke. Den ældste del af vore dages bygning stammer vist fra begyndelsen af 1700-tallet, som husets konstruktion og dendrokronologiske undersøgelser viser. Da ejer en velhavende skipper gården. Efterfølgeren fortsætter med at forbedre ejendommen. Der står et stuehus med 10 fag øst for stalden, 6.30 meter bredt, og bindingsværket har stolper og dokker, efter sporene i remmen at dømme. Senere laves en udvidelse med 2 fag mod øst. Ladelænger mod nord (15 m) og syd (5¹/₂ m) har godt 6 meters bredde. Den sidste stammer sandsynligvis fra omkring 1800 (muranke). Brandforsikringens værdier for den under Ribe amt sorterende gård er på det højest mulige niveau fra 1769 indtil midten af 1800-tallet, først 2, senere 4 lod. I 1800-tallet lægges indgangen i stuehusets midte. En del bjælker fornyes sandsynligvis i samme periode, da huset nyopmures med grundmur. Men i 1875 (kort billede 75) har gården ellers den samme form som 150 år før. Billede 76 viser gårdens udseende omkring 1910. I dag er husets indre og ydre betydelig ændret.

Billede 76:

Gården lb.nr.17 omkring 1910. Foran gården ses Søren Bundesen med hustru Mette Kirstine, født Jensen, deres datter Maren med husbonden, Jens Simon Jensen, og tjenestefolk. (PD)

Ejendomshistorie:

Ejendommen nævnes allerede i »Ribe Oldemoder«, indført formodentligt i 1300-tallet, som »1 attingh i Toftenmark«. Måske er det en gave fra 1300-tallets stormandsfamilie Limbek, der i en periode er øens herrer (se bind 1). Sandsynligvis drives jordbruget sammen med Domkapitlets Juvregård i mange århundreder.

omkr. 1550

Jørgen Bennetsen, 1/4 gård.

Han står i Ribe Domkapitlets jordebog fra efter 1530 og betaler »1 gylden mynt«. Også i koregnskabet fra 1554 findes manden.

omkr. 1590

Hans Pedersen, 1/4 gård.

Han følger Jørgen Bennetsen i jordebogen og i koregnskabet af 1554. Også i den nye koliste fra 1588 er han noteret. Muligvis er han identisk med den Hans Pedersen, der har halvdelen af Domkapitlets ejendom i Juvre i fæste (lb.nr. 5-7).

T.v. billede 75:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med gårde lb.nr. 17,19 og 23-25. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

omkr. 1630

Jørgen Hansen, 1/4 gård.

Han står som søn af Hans Pedersen i Domkapitlets 1530-jordebog, men ikke i 1588-kolisten. I en jordebog fra 1662 er han sammen med en Maren Kochis opført som »Niels Jørgensens Tjener«, dvs. endnu tilhørende Ribe Domkapitel.

~1650-1713

Søren Hansen, 1/4 gård.

Dette navn dukker op i kolisten fra 1648, dvs. i den eksisterende afskrift af 1666. Navnet findes også i en jordebog for Schackenborg gods fra ca. 1667, men sammen med en Hans Ibsen, et navn, der kendes i forbindelse med kapitelsgården i Kongsmark. I jordebøgerne synes at herske en vis forvirring i overgangsperioden fra Domkapitlet til Schackenborg. I 1683 (MA) er Søren Hansen død, og enken Maren Sørensen står for ejendommen. Hun overdrager gården i 1713 til Hans Eriksen, der sandsynligvis er hendes svigersøn, »på grund af alderdom og svaghed«.

1713-1722

Hans Eriksen, 1/4 gård.

Han er omkring 1670 født på Mulvad-gården nord for Ribe, en søn af Erik Iversen og Johanna Hansdatter. Hans Eriksen er måske i første omgang gift med en Christensdatter og bor i Tvismark (se lb.nr. 51). Det må være hans anden kone, Kirsten Sørensdatter, med hvem han gifter sig til den her gård. Der dør han allerede inden 1718 (TBB). Af de 4 kendte eller formodede børn fra første ægteskab bliver 3 i Toftum: Christen giftes med den ene, Erik med en anden nabodatter (lb.nr. 18 og 23), mens datter Marens mand Niels Pedersen (fra lb.nr. 18) overtager gården her. En anden datter får i 1718 Tvismark-ejendommen overdraget af Hans Eriksens enke Kirsten, der selv først dør i 1738 (skifte RAR). Hans Eriksens mor Johanna synes i øvrigt også at bo på gården. Hun dør i 1722 (GS). Mere om Hans Eriksen findes under lb.nr. 51.

1722-1766

Niels Pedersen, 1/4 gård.

Han er født i 1693 (GS), sandsynligvis på nabogården, hvor søsteren er gift med Christen Hansen, der omvendt vist stammer fra

Billede 77:

Indskrift på en dørkarm fra gården lb.nr. 17: »En Aaben Dør til Salighed, Ved Jesu Død, Er os Bereed, 1730«.

den her gård. Niels Pedersens kone Maren Hansdatter er født i 1696, og ægteparret får 6 sønner og 6 døtre (GS), der desværre ikke kendes. Husbonden er måske identisk med en Hamborgkommandør af samme navn (1733). Penge har han fra hans velhavende ungarl-brødre (lb.nr. 18) og fra Eriksen-familien. En bror til Marens far Hans, Niels Eriksen Mulvad, flytter som enke-mand fra København til Toftum og dør der i 1755. Et pænt pengebeløb deles mellem arvingerne på Rømø, men til sidst må en del afgives til en stedsøn i København (THH). Fra Niels Pedersens tid findes overdelen af en dørkarm med indskrift (billede 77). Husmor Maren dør i 1764 (GS), og Niels Pedersen overdrager gården til en svigersøn, Jens Lambertsen.

1766-1800

Jens Lambertsen, 1/4 gård.

Han er ca. 1734 født i Juvre som søn af skibstømrer og gårdmand Lambert Jørgensen (lb.nr. 10). I ægteskabet med en datter af Niels Pedersen får han en datter, Mette Marie, og to sønner, Niels og Jørgen Michel, født i årene 1762-70. Konen dør omkring 1770, og han gifter sig igen, med Mette Jens Engelbretsdatter fra Kongsmark (lb.nr. 70). Der fødes endnu 3 sønner, Jens, Christen og Cornelius, mellem 1775 og 1783. Jens Lambertsen sejler i mange år fra Hamborg til Grønland, 1769-72 som kommandør på »De jonge Maria«, senere igen som styrmand og harpuner. Til sidst deltager han som skipper i Islandsejladsen fra København (1780/81)(WS). 4 sønner bliver skippere, 3 af dem også gårdmænd. I 1800 får sønnen Jens gården overdraget mod aftægt plus 100 rd. for forældrene og en pengeudbetaling til søskende. Den gamle Jens dør før 1815, konen Mette i 1821.

1800-1816

Jens Jensen Lambertsen, 1/4 gård.

Efter styrmandseksamen 1799 gifter han sig med en Mette Jensdatter og indgår overtagelseskontrakt med forældrene. Murankre på sydgavlen henviser til ægteparret (billede 76). I 1801 sejler han med halvbror Jørgen Michel som skipper (WS). Hustruen dør snart efter, og han tager en ny kone, Mette Marie Bleeg, født ca. 1776 i Juvre (lb.nr. 2). I 1803 fødes en søn, Jens Lambert Jensen. I 1804 bliver Jens J. Lambertsen skipper fra København, og efter få år, i 1811, er han meldt død (SR). Enken gifter sig igen, med en mand fra nabolaget, Christen J.Chr. Smed (lb.nr. 28).

1816-1826

Christen Jensen Christensen Smed, 1/4 gård.

Han er født ca. 1787 som søn af smeden Christen Hansen og sejler som ung mand. I 1816 får han fæste på ejendommen, men aftalen er sandsynligvis, at stedsønnen senere skal overtage den. Der er ingen børn i ægteskabet med Mette Marie Bleeg. Allerede i 1825 laves en kontrakt med den 22-årige Jens Lambert, hvorefter Christen Smed og Mette Marie får aftægt og 90 rbd., i alt vurderet til 390 rbd. Aftægtsmanden er kun 38 år gammel og kommer til at nyde forsørgelsen i 35 år! Hans kone dør i 1844.

1826-1883

Jens Lambert Jensen, 1/4 gård.

Han lærer smedehåndværket og må i 1821, som umyndig, søge om en kongelig bevilling til giftermål med Maren Christensdatter Tagholm, født ca. 1797 i Kongsmark (lb.nr. 84). En søn fødes i juli samme år, og vielsen følger i august. Ved gårdens overtagelse er der allerede 3 børn, og der følger endnu 7 indtil 1838. Jens L. Jensen er nødt til at låne penge hos Møller-familien i Tvismark, fra 1834 og mange år derefter igen, til sidst i alt 1.000 rd. En del af pengene investeres vist i forbedring af bygningerne. I 1845 (FKT) bor konens gamle halvbror Peder, et almisselem, med på gården og dør der året efter. I 1860 (FKT) er alle børn borte på nær en, den ugifte datter Kirsten Holm, der siden 1851 har en lille søn. Hendes forlovede døde vist inden vielsen. Samme år, 1860, giftes en anden datter, Mette Kirstine, med Søren Bundesen, en bror til nabogårdens svigersøn (lb.nr. 25). Han kommer fra Billum sogn og har nogle år været på øen som tjenestekarl. De unge bor først

i Juvre, hvor de får 2 drenge, Bunde Marius og Jens Lambert. Den første dør dog som spædbarn. Efter få år flytter de ind på gården. I 1877 dør den gamle husmor, Maren Tagholm. Enkemanden står endnu for gården, indtil han overdrager den til den næste generation, 80 år gammel, mod aftægt, 700 mk. til hver af Mette Kirstines endnu levende 5 søskende, og overtagelse af en hel del gæld. Gården har da 46 ha jordtilliggende.

1883-1908

Søren Bundesen, en gård.

Han er 52 år, da han bliver gårdens ejer. Yderligere to drenge og en pige er født på gården, Bunde Jens (1866), Maren (1868) og Jens Christian (1870). I 1891 dør Jens L. Jensen, 87 år gammel, i 1894 hans ugifte datter Kirsten Holm, der også blev forsørget. Alle 3 Bundesen-sønner er da allerede flyttet ud og lever i en periode i Australien (billede 78). Kun datter Maren er nu hos

Billede 78:

Lidt andre fra Rømø, fotograferet i Australien omkring 1890. Stående fra venstre: Peter Petersen og Niels Petersen (begge fra lb.nr. 18), Eduard Jensen (lb.nr. 23), Peter Antin Jensen (lb.nr. 19), Hans Henrik Manø (lb.nr. 31). Siddende fra venstre: Jens Hansen (senere lb.nr. 14), Jens L. og Jens J. Bundesen (lb.nr. 17). Deres ældre bror, Bunde J. Bundesen, havde været i Australien i 3 1/2 år og har faktisk trukket de andre efter sig. (PD)

forældrene, og hun giftes i 1896 med Jens Simon Jensen, der i 1870 er født i Blåvand. I 1908 laver de unge en kontrakt med konens forældre, hvorefter de får gården tilskødet. Søren og Mette Kirstine får aftægt og 1.000 mk, og søskende skal efter forældrenes død hver få 3.000 mk. Det er en stor belastning.

1908-1932

Jens Simon Jensen, en gård.

Der er ingen børn i ægteskabet med Maren Bundesen. Så ses kun aftægtsparret, husbondeparret og tjenestefolk på billedet 76, der må stamme fra omkring 1910. Søren Bundesen dør i 1916 efter et uheld, og enken Mette Kirstine følger i 1918. Da må 10.000 mk. lånes til udbetaling af ovennævnte forpligtelser. I 1926 mister Jens Simon Jensen konen. Det er dårlige tider for landbruget, og som flere andre må han give op i 1932. Gården kommer på tvangsauktion. Jens Simon Jensen bor derefter mange forskellige steder, indtil han dør i 1956.

1932-1942

Signe Thorslund, født Breinholt, en gård.

Hun er fra Kærbøl ved Ribe, født 1880. Hendes mand ejede en større gård dér. Konen får Toftum-vejendommen tinglyst i 1934, og ægteparret driver gården indtil 1942.

1942-1967

Jes Mathiesen Jessen, en gård.

Han er født i Oksby 1887 og udvandrer først til USA, hvor han får borgerskab. Efter hjemkomsten køber han den ca. 40 ha store gård på Rømø for 44.000 kr. Han er gift med Thora Rømine Poulsen, født 1902 i Mosevraa. Der er 2 piger, Betty og Marie Kirstine, og 3 drenge, Poul, Christian Elmer og Mogens Harald, i familien. Efter 25 års gård drift overdrages ejendommen til søn Mogens mod aftægt for forældrene.

siden 1967

Mogens Harald Jessen, en gård.

Han er gift med Juliane Karsbæk fra Sønderby, der bringer to børn med i ægteskabet. Det gamle aftægtspar dør i 1980 hhv. 1989. Jorderne er i dag bortforpagtet.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
18	334 Ju	Juvrevej 60	Haderslev	18	B	A

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Forud for den nuværende bygning, opført i frisisk stil i 1749, lå her Toftums dengang største gårdanlæg, et stuehus med 18 fag beboelse hhv. stald og 6 fag ladelænge på en høj varf. Bygningen var da vist mere end 150 år gammel, fra en velstandstid med høj byggeaktivitet på Rømø, som en række dendrokronologiske resultater lader formode. To bevarede dørfyldinger (billede 85 i bind 1) stammer fra tiden omkring 1600. I 1749 bygges et stuehus med to fuldt udbyggede etager, efter sigende med blytag. Det viste sig at være for tungt, hvorfor den del af huset allerede i 1770 må ombygges. Da får gården det nuværende udseende (billede 125 i bind 1). Der fortælles, at håndværkerne tildels fik deres betaling med udtagne, store mursten, der senere bliver anvendt igen, f.eks. ved ommuring af gården lb.nr. 25. I brandforsikringen har den frisiske bygning omkring 1800 den højeste vurdering på Rømø, mere end præstegården. I 1875 (kort billede 73) har gården endnu en længe mod nord i bygningens sydvesthjørne, som efter 1920 bliver brækket ned. Husets indre er bedårende pga. mange detaljer, fliser, malerier, møbler og ure m.v. (billede 79). Der henvises i øvrigt til Esther Kappelgaards fine bog om Nationalmuseets Kommandørgård.⁵ Sidst i 1990'erne bliver en gennemgribende restaurering af gården gennemført.

Billede 79:

Sønderdørns i Nationalmuseets Kommandørgård omkring 1910, da gården endnu var i privat eje. (Tønder Museum)

Ejendoms historie:

omkr. 1520

Bundi Trøgelsen, $\frac{3}{4}$ gård.

Det er en statelig ejendom med tilliggender af øens bedste jord. Bonden svarer da også de højeste afgifter på Nørland Rømø, 6 mk. 4 sk., indført i Tørning lens jordebog af 1524. Senere står han også i Ribe Domkapitlets jordebog med en ejendom i Nørtvismark, for hvilken han betaler yderligere 3 mk. Juvres største Haderslev-gård ejes samtidig af en Jens Trøgelsen, der måske er en bror (lb.nr. 1 og 2). Begge bønder kunne lige som Knud Trøgelsen i Nørtvismark være sønner af Trøgels Boesen (lb.nr. 42). Efter Bundi Trøgelsen deles Toftum-herligheden i 3 kvartgårde, hvoraf den følgende er udgangspunkt for gården lb.nr. 18.

omkr. 1550

Jeb Jensen, gårdandel.

Han står i Tørning lens jordebog for 1542 med $\frac{1}{3}$ af Bundi Trøgelsens ovennævnte landgilde og en mindre andel i en ny

skat, den såkaldte »overskat«. At han er forgænger for den følgende ejerrække, fremgår af Ribe Ærkedegnens koregnskab af 1554 (tabel 3a).

omkr. 1570

Niels Jepsen, gårdandel.

Dengang var det meget sædvanligt, at en søn overtager gården efter sin far, som koregnskabet også viser i dette tilfælde. Pga. manglende jordebøger i perioden 1542-96 findes Niels Jepsen ellers ikke dokumenteret.

omkr. 1580

Michel Jensen, 1/4 gård.

Han er anden efterfølger af Jeb Jensen i koregnskabet af 1554 og står i Haderslev amts jordebog for 1596/97 med afgift for en kvartgård.

~1600-1630

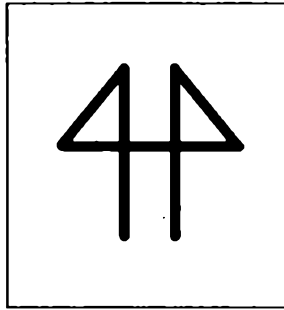
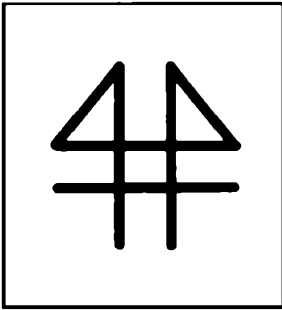
Niels Michelsen, 1/4 gård.

Han står opført såvel i koregnskabet omkring 1600 som i jordebogen fra 1602 og frem til tiden efter 1627/28. Niels Michelsen kunne vel være den skipper, der i 1608 sejler fra Ribe gennem Øresund (TR). To søstre fra Toftum, nævnt i en dispensations sag fra 1694 (HAR), Boeld (se lb.nr. 21) og Kirsten (se lb.nr. 19), kunne være døtre af ham, men de kunne også stamme fra naboejendommen (Niels Bundesen, lb.nr. 19). Sandsynligvis omkring 1630 overdrages gården til en anden datter, Karen, og hendes mand fra Juvre.

~1630-1669

Niels Hansen (og Karen Nielsdatter), 1/4 gård.

Af dokumenter vedrørende en kapitelsgård i Juvre (lb.nr. 5)(PD) fremgår det, at Karen Nielsdatter er gift med Niels Hansen derfra. Han er skipper og sejler mellem 1598 og 1610 mange gange gennem Øresund, ofte på faderen Hans Pedersens skib (TR). En gravsten for manden findes endnu (billede 41 i bind 1), med Toftum-gårdens bomærke (billede 80). Han dør i 1635 som 67-årig, da sønnen Peder kun er et år gammel. Konen må være betydelig yngre. Karen Nielsdatter overtager også Juvre-ejendommen pga. et arveforlig, se lb.nr. 5. Hun driver åbenbart både gården i

Billede 80:
Bomærker fra
gårdene lb.nr. 18
og 21. De viser, at
gårdene har fælles
oprindelse.

Juvre og i Toftum, hvor hun bor. Hendes yngste søn får i 1669 fæste på Toftum-ejendommen.

1669-1742

Peder Nielsen, $\frac{1}{4}$ gård.

Peder Nielsen er født 1634 og bliver som sin far først sent gift, med »Mergred Peddes«, der nævnes på et på gården bevaret dørpar. Vi kender med sikkerhed 2 sønner, Jens og Anders, og en datter, Karen, og derudover en sandsynlig søn, Niels (lb.nr. 17). Sønnen Jens, født 1684, dør i 1707 som ungarl. Sønnen Anders, født 1690, bliver sandsynligvis kommandør fra Hamborg (1715-20), samler en formue og dør ugift i 1746 (GS). Niels, født 1693 (GS) gifter sig ind i nabogården (lb.nr. 17). Karen giftes 1716 med den formentlige nabosøn (også lb.nr. 17) Christen Hansen, som man kan læse på ovennævnte dørpar. Da var faderen Peder allerede død, i 1702 (GS). I ejendomsvurderingen fra omkring 1710 (HAV) står: »Peter Nielsens Witwe $\frac{1}{4}$ Hoff 1669 gefestet«. Gården har da udover den i Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning af køer og heste også 2 kvier, 2 kalve og 8 får. Der betales 2 rd. 6 sk. i landgilde. Enken Mergred driver altså gården, og hun undgår ikke strid med naboer, som man kan læse i tingbogen (THH). Gårdens overdragelse til næste generation trækker ud, og i mellemtiden dør svigersønnen. Først i 1742, måske efter moderens død, får datteren Karen, forlængst enke, fæste på ejendommen.

1742-1755

Karen Pedersdatter, Christen Hansens enke, $\frac{1}{4}$ gård.

At Christen Hansen er en søn af den velhavende skipper Hans

Eriksen, der i en periode sidder på kapitelsgården i Toftum (lb.nr. 17), sandsynliggøres pga. såvel overladelsen af et kirkesæde (KS) som en arvesag i 1755 (THH). Han er noteret som fæstebonde i jordebøgerne fra 1728, mens indfæstet først bliver registreret i 1742 for enken. Fra ægteskabet med Karen kendes kun en datter, Margretha. Hvornår Christen Hansen døde, vides ikke. I Hviding Herreds tingbog nævnes enken allerede i januar 1730. En formuevurdering fra 1744 (HAV) viser velstanden på stedet. Gårdbygningen står der med 216 rd. værdi, den højeste vurdering for en bygning på Rømøs Nørland dengang. Enken har 185 rd. kapital i »sølv og guld«, og hendes bror »Anders Pedersen Tofftum«, som bor hos hende, har 2.066 rd. (angivet) kapital (ikke 160.000 rd., som sagnet siger), nordøens største formue og henvend 30 års-indkomster for en almindelig sømand på Grønlandsfart. Pengene arves af søsteren Karen i 1746. Samme år bliver datteren Margretha gift med Harcke Thades fra Føhr, født samme sted i året 1700 (PD). Der siges, at han bringer endnu flere penge med til gården. Og han river den gamle gård ned og bygger det store frisiske hus istedet for. I 1749 importeres 15.000 mursten fra Holland til dette formål (TR). Det sker endnu inden han får fæste på ejendommen. Karen, Christen Hansens enke, en lige så stridbar bondekone som sin mor, overlader først i 1755 gården til sin svigersøn (kontrakt udskrevet i ekskurs II).

1755-1767

Harcke Thades, 1/4 gård.

Harcke Thades og Margretha Christensdatter får først en datter, der dør som spæd, og i 1748 en søn, Thade Harckens. Om Harcke Thades vides desværre ikke meget. Det formodes, at han er skipper og reder. Ellers kender vi ham fra en større retssag i 1755. Der spiller han en vigtig rolle. Han bliver sammen med 5 andre mænd fra Toftum og Kongsmark anklaget for at have tilegnet sig boet efter Niels Eriksen Mulvad fra København, en bror til konens farfar. Han boede til sidst i og døde på nabogården. Rømø-arvingerne, anført af Harcke Thades, har ikke regnet med Niels Mulvads stedsøn udefra og slet ikke meldt arven til øvrigheden. Harcke overtager hovedansvaret og betaler 100 rd. i bøde. Den 15.8.1762 dør Harcke Thades (GS), og enken gifter sig igen i 1767, med Hans Peter Hansen fra Tønder.

1767-1794

Hans Peter Hansen, ¼ gård.

Om »Monsieur« Hans Peter Hansen fortælles, at han var kniplingskræmmer. Han får gården i fæste som formynder for stedsønnen Thade Harckens. Han forestår gårdens ombygning i 1770. I 1772 bliver Hans Peter Hansen udnævnt til landfoged for Rømø Nørland. I nogle år er han også medlem af strandkonsortiet for Nørlands strand, sammen med stedsønnen, og der holdes to gange ting i huset angående strandinger. Der er penge nok i familien til udlån. Både Hans Peter Hansen og konen Margrethe dør i 1778 (THH, PD), men først efter 16 år får Thade Harckens gården i fæste.

1794-1832

Thade Harckens, ¼ gård.

Han gifter sig i 1777 med Kirstine Michelsdatter, født 1753 i Nørtvismark som datter af kommandør Michel Michelsen, men hun dør allerede i 1779, og kort efter også deres knap 3 måneder gamle søn Harcke. Først 20 år senere gifter han sig igen, i 1797, med Kirstine Jørgensdatter, ligeså fra Nørtvismark, født i 1779 som datter af kommandør Jørgen Jessen Dahl. I 1799 får de en datter, Margretha. Om Thade Harckens har aktiviteter ud over gårdens drift, vides ikke. Han dør i 1810, og enken Kirstine driver gården videre, indtil hun overdrager den til svigersønnen Peder Hansen Manøe i 1832 mod aftægt. Hun lever endnu i over 20 år.

1832-1845

Peder Hansen Manøe, ¼ gård.

Han er født ca. 1793 på Toftum-gården lb.nr. 23 som søn af skipper Hans Pedersen Manøe og gifter sig med Margretha Thadesdatter i 1819. Ægteparret får først en datter, der dør efter 2 dage. I 1823 kommer en søn til verden, Thade Hans Peder Manøe. Peder Manøe er tilsyneladende gårdmand hele livet. I hans ejerperiode bliver huset delvist ændret indendørs.⁵ Snart efter sønnens giftermål med Marianne Iversdatter fra Ho i 1844 overlader Peder Hansen Manøe gården til det unge par mod aftægt for ham selv og konen, mens forsørgelsen fortsat også nydes af den gamle Kirstine Jørgensdatter.

1845-1869

Thade Hans Peder Manøe, 1/4 gård.

Nu bor der altså tre generationer på gården, indtil den gamle bedstemor dør i 1853. Om denne tid findes mundtlige overleveringer (PD).⁶ Thade og Marianne får tre døtre, hvoraf den første dør som barn. De to andre er Kirstine Ingeborgline (1845) og Iverline Jensine (1847). To senere fødte sønner dør som spædbørn. Kirstines senere mand, Christen Petersen, en søn af Peder Christensen Thuesen i Juvre og sømand, bor i 1860 som »kostgænger« på gården; ligeså bor der en plejesøn, Søren Smid, der også er matros. Fastboende tjenestefolk fandtes ikke dengang (FKT). Samme år dør Margretha Thadesdatter, og enkemanden Peder H. Manøe gifter sig igen. Den nye kone er Karen Nielsdatter, Michel Lists enke i Mølby, hvorhen han nu flytter. I 1866 giftes Kirstine med Christen Petersen, og snart får de gården med 73 ha jordtilliggender overdraget, mod aftægt for forældrene og en panteobligation for søster Iverline.

1869-1900

Christen Petersen, 1/4 gård.

Han er født i 1833 og bliver nu gårdmand. I ægteskabet med Kirstine Manøe fødes fem sønner og en datter. Thade Hans Marius, født 1866, bliver frimenighedspræst og er en kendt forfatter, især for sine skrifter om Rømø's historie.⁶ Peter Cornelius (1867) og Niels Peter (1870) udvandrer til Australien. Datteren Marie Caroline, født i 1871, bliver senere bestyrerinde på hvilehjemmet, og sønnen Carsten Elius (1876) flytter til fastlandet. Sønnen Christian, født 1873, overtager senere gården. Moderen Kirstine dør 1876 i barselseng. Christen gifter sig ikke igen og driver gården videre. Det er svigermoderen Marianne, allerede over 65 år gammel, der overtager husets styre (PD), indtil hun dør i 1890, 2 år efter hendes mand. Nu må Marie Caroline, 18 år gammel, overtage styret, indtil hendes bror Christian får gården overdraget og gifter sig i 1901. Ejendommens pris er 18.000 mk., hvoraf 1.000 mk. er gældsovertagelse, 4.000 mk. skal udbetales, resten er obligationer. Faderen Christen får dagligstuen til rådighed, »bedstefarsværrelset«, og 400 mk. håndpenge årligt.

Billede 81:

Christian Petersen, det sidste medlem af slægten, der i en uafbrudt række har ejet gården siden 1500-tallet. (PD)

1900-1939

Christian Petersen, en gård.

Han gifter sig med Hansine Cornele Jepsen, født 1881 som datter af gårdmand Niels H. Jepsen i Juvre (lb.nr. 3, 19). Der er ingen børn i ægteskabet. Far Christen dør i 1917. Christian Petersen (billede 81) driver gården indtil sin død i 1939. Enken sælger ejendommen, til Holger Vestergaard, men bliver boende på gården.

1939-1950

Holger Vestergaard, en gård.

Han er født i 1911 og gift med Rigmor Petersen, født 1915. Der er 2 døtre, Ida og Ingrid. Efter 11 år sælger han gården til Landbrugsministeriet, hvorefter bygningerne bliver indrettet som »Nationalmuseets Kommandørgård«. Christian Petersens enke Hansine kan blive boende dér indtil sin død i 1969.

siden 1950

Nationalmuseet

Ekskurs II: En overdragelseskontrakt fra 1755

i Toftum

På Landsarkivet for Sønderjylland i Aabenraa findes i retsbetjentarkivet, pk. 725, en overdragelseskontrakt for gården lb.nr. 18, i dag Nationalmuseets Kommandørgård. Dokumentet er ud-

færdiget den 21.11.1755 og omhandler ejendomsoverdragelsen fra Karen, Christen Hansens enke, til hendes svigersøn, Harcke Thades. Da havde den gamle, traditionelle gård allerede i mere end 5 år været erstattet med en ny bygning i frisisk stil, åbenbart godkendt af den gamle, ellers stridbare kvinde. Teksten lyder:

»Paa Övrigheds höygönstige Behag og med min Laugwerges Anders Schack i Bröns Villie og Samtöcke , haver Jeg Karen Christens, Sal. Christen Hansens Encke i Tufftum paa Römöe overdragen, opladt og afstanden, saasom jeg hermed overdrager, oplader og afstaar, fra mig min Sal. Mands og min hidindtil beboende $\frac{1}{2}$ Part Gaard i Tufftum Feste Grund med ald tilligende Rettighed, det være sig Huusz og Bygning, Agger og Eng, Bergskifft, Fiske Vand og Feeh Gang, Kirckestandelser og Begraffelser, og als anden tilligende Rettighed, som nu der tilligger, og af Arrildtz tid der tilliget og været haver, intet onttagen i nogen Maader med hvad Nafn det nafnis og optenckes kan, og det til min Sviger Sönn, Harcke Thades, og min enigste Daatter Magreta Harckes paa Römöe og begge deres Arvinger, desligeste overlader til denem Boe og Boehave, Kretter og Beester, Item Koren og Sæd, Senge og Seng Klæder, med alt Bosckab og Huuszgerad, at de det altsammen baade de $\frac{1}{4}$ Part Gaard og Godtz ligesom forskrefvet Staar, nu Strax maa antage, og for dem og deris Arvinger giöre sig det saa nöttig som de best ved og Kand i alle Maader, og tillades min Sviger Sönn Harcke Thades at söge Feste so snart som mugligt er og scker Kan.

Hvad min Huusztrues Moder Karen Sal. Christen Hansens Encke er belangende, da nöyes Hun for det förste at være paa Mad og Maal, med mig og min Huusztru, men om ved Dödsfald eller i anden Maader saadan Forandring maatte scker, at hun ville være for sig self paa Afftegt, da sckal Stafnens Beboere være forpflicht, naar Hun det begærer, at give Hende til aarlig Aftegt Hendes Lifstid dette effter skrefne, til Huusz Verelse sckal Hun have too Kammer vor Hun self forlanger at være, med Sckorsten og Kaggel-oun, og ald behörig sckal ind Rettes, at Hun Kand have Hendes beqvem Værelsze, hvor udi de forsckaffer Hende en forschvarlig Seng, og saa meget Boesckab som Hun Kand være behövende, og det alt vedlige holde, Aarlig sckal Hende leveris 15 schipper Rog, 12 schipper Malt, 8 schipper Frambyg, en schip Fader Gryn, en schip Haver Gryn, too schip Gruber Gryn, it halff fed Svin, tre feed Giesz, 10 Rdr. til Hommel Salt offer og andet,

Brensel og Lüis fersckaffer Boens Besieder Hende so meget som Hun er behövende, noch sckal Hun have en Koe Levendis og aldrig död, som med Foeder og Gresz lige ved en af Stafnens de beste sckal forsynes, Aarlig sckal födes og greszes for Hende 3 Faar lefende og aldrig Döe, som Hun beholder med deries Uld og Yngeling at giöre sig dem saa nöttig som Hun Kan, og sckal stavens Beboere betale Hyerdelön derfor, Kaal tager Hun af Kaalgaarden saa mange Hun haver fornöden, Heste og Wogne til Kircke og Mölle, eller hvor Hendis fornöden Ærende Kand falde, sckal Hende i beleylig Tid icke negtes, Brögger og Bagger Red-sckab bruges til fælligs, med Röchte og Tilsyn baade i Sunde og Sygdoms Tider sckal Hende gaaes til Haande som for Gud og Öffrighed forsvarlig Kand være, og naar Hun ved Döden afgaar, da Hende en sömmelig Jordefærd at bekoste, og saa allt hvis Hun sig effterlader i hvad Navfn det nafnes eller optænckes Kand, til Harcke Thades og min Enigste Daatter Magreta, som Boens besieder, allene at tilhöre.

At dette saaledes u-Rygeligen for os og voris Arvinger og Efterkommere sckal holdes og efterkommes, er saadan til Bekræftelse Egen Hændig undersckreven, og tjenstlig ombedet Rettens Betienter med os til Witterlighed at undersckrive.

Römöe, d. 21. Novbr. 1755

Anna Maria Schack
Sønn
A. Schack
Harcke Thades

Fælles ejendoms historie for gårdene

lb.nr. 19, 21 og 22:

Som der ses på tabellen 3 a og b, er 2 ejerskifter i midten af 1500-tallet usikre for disse 3 kvartgårde (lodrette dobbeltlinier). Alle stammer sandsynligvis fra den samme oprindelige helgård. Det er et spørgsmål, hvornår de enkelte ejendomme fik eget driftssted, dvs. hvornår de første gårdanlæg blev bygget der, hvor de står i dag. I tabellen 3a vises den mest sandsynlige ejerrække. Her skal ejendoms historien i 1500-tallet beskrives fælles for gårdene lb.nr. 19, 21 og 22.

Udgangspunkt for 2 kvartgårde er:

omkr. 1520

Bundi Trøgelsen, $\frac{3}{4}$ gård.

Det er en statelig ejendom med tilliggender af øens bedste jord. Bonden svarer da også de højeste afgifter på Nørland Rømø, 6 mk. 4 sk., indført i Tørning lens jordebog af 1524. Senere står han også i Ribe Domkapitlets jordebog med en ejendom i Nørtvismark, for hvilken han betaler yderligere 3 mk. Juvres største Haderslev-gård ejes samtidig af en Jens Trøgelsen, der måske er en bror (lb.nr. 1 og 2). Begge bønder kunne lige som Knud Trøgelsen i Nørtvismark være sønner af Trøgels Boesen (lb.nr. 42). Efter Bundi Trøgelsen og før 1542 (JB) deles Toftum-herligheden i 3 kvartgårde. Den ene bliver til lb.nr. 18, begyndende med Jeb Jensen i 1542. Følgende 2 kvartgårde, opført i jordebogen for 1542, leder til en af de ovenfor nævnte ejendomme.

omkr. 1550

Jens Gregersen og Niels Jensen, hver en $\frac{1}{4}$ gård.

Begge står i Tørning lens jordebog for 1542 med $\frac{1}{3}$ af Bundi Trøgelsens landgilde og en tilsvarende »overskat«. En af disse 2 kvartgårde må i midten af 1500-tallet være gået til en Peder Nielsen, der er opført i koregnskabet for 1554, evt. samme mand, som nævnt nedenfor.

Udgangspunkt for den tredje kvartgård er:

omkr. 1540

Peder Nielsen, $\frac{1}{4}$ gård.

I jordebøgerne fra 1524 og 1542 står en Peder Nielsen med en kvartgård i Toftum. Allerede i kirkeregnskabet af 1516 findes en mand med dette navn, og i koregnskabet af 1554 står der to Peder Nielsen'er som koskyldner i denne landsby. Det kunne vel være den samme mand, der måske har erhvervet en af de førnævnte kvartgårde. I Toftum findes i perioden efter ham i alt 4 »Pedersen'er« som gårdmænd, der kunne være sønner (se tabel 3a).

Den følgende gård, lb.nr. 19, har udviklet sig ud af en af disse ejendomme.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
19	16 Ju	Juvrevej 58	Haderslev	14	Cc	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Byggetidspunktet for den første gård på stedet, adskilt fra 1500-tallets storgård, er ukendt. I ejendomsvurderingen omkring 1710 (HAV) nævnes i modsætning til alle andre gårde ingen bygning. I 1744 (HAV) findes dog et hus, vurderet med 130 rd., faktisk svarende til de fleste andre Toftum-gårde. I 1780 (BF) er værdien i alt på 162 rd., hvilket i forhold til andre huse tyder på en del slid. Ved vurderingen er i rubrikken »udhus« anført ordet »Erker«, dvs. »karnap«. Når man ser på opmålingsbladet til matrikelkortet af 1875, forstås meningen (billede 75). Beboelsen har i midten en udvidelse mod syd, 3 fag, 5.30 meter bredt. Stald delen af hovedlængen er med 7.20 meter bredere end beboelsen mod øst, hvor kun 5.60 meter tyder på høj alder. I vestenden ses en lade mod syd, godt 6 meter bred. Man kan forestille sig følgende udvikling: Bygningen består i 1710 (HAV) kun af 8 smalle fag for beboelse og stald og en 3-fags lade mod syd, et gammelt anlæg, der mangler i vurderingen. I tiden indtil 1744 bliver 8 fag stald og en 7-fags lade tilbygget i vest. Det gamle og det nye bliver i 1744 ialt vurderet med ovennævnte 130 rd. Sidst i 1800-tallet bliver beboelsen ændret. Stueetagens loft forhøjes og stuehuset får samme bredde som stalden, 7.20 meter. »Karnappen« fjernes, og den nye facade mod syd får en kvist. Murankrene på østgavlen,

Billede 82:

Akvarel af gården, lb.nr. 19, sandsynligvis malet af en soldat under første verdenskrig. (Privateje)

siden ombygningen vist nok forvekslet, minder om Peder Chr. Jensen og hustru Anne C. Bruun (1850-91). Optegnelser af sognefogeden i 1896, Christen Knudsen (lb.nr. 25), omtaler byggeaktiviteter i samme år. Gården får et udseende som på billede 82. I 1960erne bliver den gamle lade erstattet med en moderne bygning. Det kunne tænkes, at gården en dag i retableret form forbindes med Nationalmuseets Kommandørgård til et museumskompleks, der også viser et egnstypisk gårdanlæg (billeder 83 a og b).⁷

Ejendoms historie:

omkr. 1570

Poul Andersen, 1/4 gård.

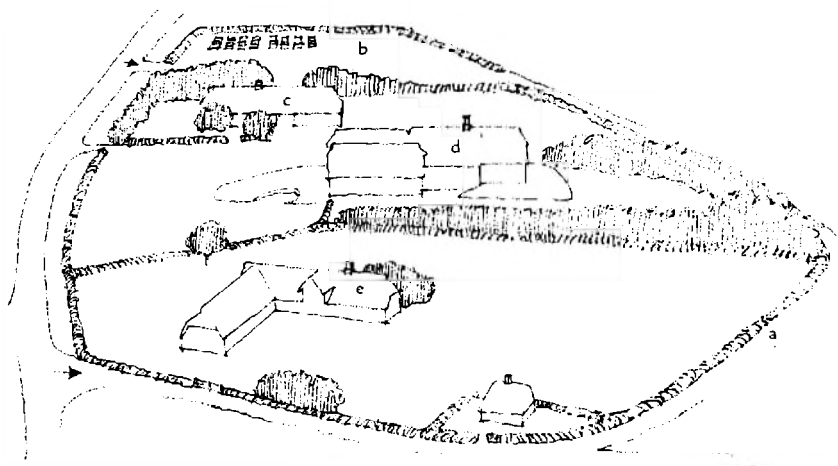
Han står i Haderslev amts første bevarede jordebog for året 1596/97 med en kvartgårds afgift og er ifølge rækkefølgen i jordebogen første led i den sikre ejerrække indtil i dag. Sandsynligvis var han dog i det år ikke mere gårdens ejer, idet kolejeregnskabet fra 1588, vist nok skrevet lidt senere, nævner den overnæste bonde i ejerrækken, Niels Bundesen, som skyldner. Måske er Poul Andersen bygherre for det første hus på stedet.

Billede 83a:
 Luftfoto af gårdene lb.nr. 18 og 19 såvel som den lille skole, lb.nr. 20, der samlet kunne tænkes som et museumsområde. (Foto John Frikke)

Billede 83b:
 Skitse af helhedsplan tegnet over luftfoto. a. Retableret grusvej øst om gårdene. b. Ny parkeringsplads. c. Billetsalg og cafeteria. d. Kommandørgården. e. Retableret 1800-tals-gård. (Skitseforslag Steffen M. Søndergaard)

omkr. 1600

Asmus Benditzen, 1/4 gård.

Han følger i jordebogen efter Poul Andersen, fra 1602 til 1613. En fæsteprotokol af 1604 viser dog et ejerskifte for dette år, til Niels Bundesen. Også i dette tilfælde er jordebogen ikke pålideligt ajourført. Manden kendes med fornavn Rasmus som vidne fra et 1594-dokument¹ og fra 2 slagsmål (RLR). I 1602 bliver han »fordelt med forke og anden delle af Fedder Nielsen«, og i 1604 af Hans Nielsen »huggen i hans hoffuit med en økse«. Det var hårde tider, og ikke så mærkeligt, at gården måtte afhændes.

1604-1618

Niels Bundesen, 1/4 gård.

Han er overhovedet ikke nævnt i jordebogen. Men fæsteprotokollerne fra 1604 og 1618 (HAR) viser utvivlsomt hans ejerskab i denne periode. Oven i købet findes manden i kolejeregnskabet af 1588 med stedsbetegnelsen Toftum.

1618~1650

Kirsten Nielskone, 1/4 gård.

Hun får fæste i 1618 efter Niels Bundesen (HAR) og kan være såvel dennes enke som ægtefælle til Niels Michelsen, der ejer nabogården (lb.nr. 18). Det er jo kun få generationer siden, at gårdene var en enhed, og familierne hænger vist endnu sammen. I jordebogen for 1627/28 bliver hendes navn senere streget og erstattet med efterfølgerens, der er gift med en Kirsten Nielsdatter (HAR).

~1650-1691

Jesper Svendsen, 1/4 gård.

Hans oprindelse kan ikke sikkert bestemmes. Måske er han en bror af Bodser Svendsen i Juvre (lb.nr. 4, se efterfølgerens kone). Ejerperioden fremgår på den ene side af jordebogen, efter 1627/28, på den anden side af en fæsteprotokol af 1691 (HAR), hvor overgangen til Niels Hansen er dokumenteret. I ægteskabet med Kirsten Nielsdatter er der en datter Kirsten, der giftes med en Peder (HAR).

1691-1708

Niels Hansen, 1/4 gård.

Han bliver i 1670 gift med en Catharina Bodsersdatter, der er i familie med ham (HAR). Ellers kendes manden kun fra fæsteprotokollerne af 1691 og 1708.

1708-1742

Christen Michelsen, 1/4 gård.

Han stammer fra gården lb.nr. 23 i Toftum og er et barnebarn af Boeld Nielsdatter, senere gift med Christen Pedersen (se lb.nr. 21/22). Han bliver i 1694 gift med Kirsten Pedersdatter, et barnebarn af Jesper Svendsen (se ovenfor). Gårdens landbrug vurderes omkring 1710 (HAV) som sædvanlig i Toftum. Udover køer og heste er der 1 kvie, 2 kalve og 10 får. Ægteparret har mindst en datter, der i 1744 (HAV) endnu bor på gården, med 30 rd. formue. Efterfølgeren på gården får fæste i 1742.

1742-1758

Hans Pedersen Jerpstedt, 1/4 gård.

Han stammer vist fra Hjerpsted, efter navnet at dømme. I 1744 (HAV) bliver han betegnet som »gammel matros«, dvs. han har overtaget ejendommen sent i livet. Han har ingen gæld, modsat er der tale om 20 rd. i penge, guld eller sølv. Han holder kro på gården og brænder snaps, ulovlig selvfølgelig, og bliver straffet i 1755. I 1758 overlader han gården til Anne Pedersdatter (FP).

1758-1789

Anne Pedersdatter, senere Lars Michelsen Holm, 1/4 gård.

Forholdene i denne periode kan kun formodes ud fra forskellige indicier. Anne Pedersdatter er formentlig enken efter Laurids Michelsen fra Nørtvismark (lb.nr. 41, 45). Hun søger ny bopæl for sig, en ugift datter Anne, og for sin søn, Peder Lauridsen Præst, der indtil 1757 har haft et hus i Toftum (lb.nr. 27). I 1772 gifter sønnen sig igen, med en enke i et andet Toftum-hus (lb.nr. 29). Den gamle Anne flytter nu til en anden datter, Maren, i Nørtvismark (lb.nr. 45), hvor hun dør efter få år. Gården overdrages 1772 til Peder Lauridsen Præsts svigersøn, Lars Michelsen Holm, der dog ikke findes i fæsteprotokollen. Samme år lover han forsørgelse for Anne Lauridsdatter, der afgiver alle sine ejendele til ham (SPP), og han laver også en kontrakt med Annes søster Maren (GA).

Derefter findes Lars M. Holm i brandforsikringen og i 1789-fæste-protokollen som gårdens ejer. Han er vist en søn af Michel Lorenzen Holm, født ca. 1739 i Havneby (TBB). I ægteskabet med Peder Præsts datter fødes 6 børn, drengene Michel og Peder og pigerne Anne Kirstine, Anne Marie, Kirsten og Bodil. De første 4 bor senere i Bergen (PD). Lars M. Holm sejler mange år til Grønland. I årene 1771-77 er han bådsmand på »De Zwaan« med kommandør Mathias Svendsen Skov fra Nørtvismark (WS). 1783 sejler han som styrmand fra København til Island (PD). I 1784 møder Nørlandets beboere op hos ham og beslutter opførelsen af en egen skole. Lars Michelsen Holm skænker 200 kvadratmeter byggegrund, hvor skolen står den dag i dag. I 1789 sælger han gården til en mand fra Sild, Niels Hansen Bleicken, og bliver skipper fra Bergen.

1789-1795

Niels Hansen Bleicken, 1/4 gård.

Han er gift med Anne Andreasdatter, og ægteparret har en datter, Anne, født ca. 1787. På Rømø er han tilsyneladende kun gårdmand. I 1795 er han død og enken gifter sig påny, og igen med en Bleicken fra Sild.

1795-1815

Niels Jensen Bleicken og hustru Anna Andreasdatter, 1/4 gård.

Den nye mand fortsætter som gårdmand. Børn får de ikke. I 1815 overdrager ægteparret gården til datter Anne og hendes mand mod aftægt. Den kan de nyde i mange år. Niels J. Bleicken dør i 1825, 68 år gammel, Anna i 1830, med 78 år.

1815-1850

Jens Christensen Bruun og hustru Anne Nielsdatter, 1/4 gård.

Jens Bruun er ca. 1780 født på nabogården, lb.nr. 24, som søn af Christen Christensen. I 1815 gifter han sig med Anne Nielsdatter og overtager gården sammen med konen. Efter nogle næsten barnløse årtier kommer der igen liv til gården. Der fødes 6 børn mellem 1815 og 1828, 4 drenge og 2 piger. Jens Chr. Bruun sejler bl.a. 1821-28 som første styrmand på hukkerten »Tykkebay« fra København, Rømø-søfolkenes traditionelle uddannelsesskib. Af de 4 drenge bliver Niels styrmand og gårdmand, Christen falder som 19-årig matros overbord på vej til Grønland, og Hans Antoni

og Christian bliver skippere. I 1850 dør husmor Anne Nielsdatter »af Tæring«. Samme år giftes den ældre datter Anne Cathrine, født i 1824, med nabosønnen fra lb.nr. 17, og de unge får gården overdraget. Kontrakten er meget belastende. 4 søskende får hver lovet et par hundrede rigsdaler, en bror og en søster skal nyde husly, så længe de er ugifte, og lillesøster skal oven i købet have forsørgelse ligesom far Jens.

1850-1891

Peder Christian Jensen og hustru Anne Cathrine, f. Bruun,
1/4 gård.

Peder Chr. Jensen er født 1826 og sejler indtil vielsen. Nu bliver han gårdmand for resten af livet. Ægteparret får 5 børn, Anne Cathrine (1851) og Marie Jørgeline (1855), Jens Christian (1857), Jens Lambert (1858) og Peder Antin (1862). I 1857 dør den gamle bedstefar Jens Chr. Bruun, mens skipper Hans Antoni bor der endnu, indtil han 1866 gifter sig med en enke i Bolilmark. Peder Chr. Jensen låner en del penge, tildels hos sin svoger Hans Antin. Pengene bliver måske investeret i bygningens forbedring. I 1888 dør husbonden, og sønnen Jens Christian skal overtage. Brødrene er i USA hhv. Australien, søstrene er gift på Rømø og har deres egne steder. I 1891 får sønnen adkomst til den knap 48 ha store gård og skal udrede aftægtsforpligtelsen overfor mor Anne Cathrine og pengebeløb til 4 søskende.

1891-1909

Jens Christian Jensen, en gård.

Han er siden 1886 gift med Petrea Caroline Møller, født 1853 i Kirkeby (lb.nr. 107). Tilsyneladende er der ingen børn i ægteskabet. I 1892 dør mor Anne Cathrine. Jens Christian begynder at stifte gæld, og i 1894 sælger han en del jorder til forskellige bønder. I året 1896 berettes om byggeaktiviteter på gården. Til sidst, i 1909, afhænder Jens Chr. Jensen hele gården, nu kun knap 25 ha, til Niels Hansen Jepsen fra Juvre (lb.nr. 3), der har en datter på nabogården (lb.nr. 18). Prisen er 12.000 mk. Jens Chr. Jensen bygger nyt i Nørtvismark (ikke i register), hvor parret dør i 1937 inden for få uger.

Billede 84:
Niels Hansen Jepsen og hustru,
Haldora Kirstine, født Bleeg. (PD)

1910-1922

Niels Hansen Jepsen, en gård.

Det forholdsvis lille landbrug klares vist med hjælp af svigersønnen på nabogården. I 1919 dør husmor Haldora, og enkemanden sælger i 1922 gården til Thue Thuesen. Han selv dør i 1932. Flere oplysninger om familien findes ved lb.nr. 3. Parret ses på billede 84 omkring 1915.

1922-1931

Thue Poul Thuesen, en gård.

Han stammer fra Guldager sogn, født 1872, og er i andet ægteskab gift med Kirstine Marie Fortine Jensen, søster af hans første kone. Fra 1900 ejede han en del af konens slægtsgård, som han i 1922 afhænder til sin svoger (se lb.nr. 23). Thue P. Thuesen dør i 1930, og enken sælger ejendommen. Hun lever endnu i 30 år.

1931-1970

Jens Lassen Jepsen og hustru Marie Holmine, født Petersen, en gård.

Manden kommer fra Astrup, født i 1907, og gifter sig med en datter af skomager Jens Bleeg Petersen, født 1910 i Nørtvismark

(lb.nr. 40). Der er en datter, Mary, og 2 sønner, Viggo og Ejnar. I 1951 dør konen i barselseng. I 1965 overtager Jens L. Jepsen en gårdandel af lb.nr. 23 og flytter dertil. I 1970 overdrager han den her gård til sønnen Ejnar. Jens L. Jepsen bor nu på plejehjemmet i Skærbæk.

siden 1970

Ejnar Jepsen, en gård.

Han er gift med Ruth Wraae, og ægteparret har 2 sønner og en datter.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
20	75 Ju	Gl. skole	Haderslev	17	B	A

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Da børnene i Rømøs nordligste landsbyer kun får en begrænset undervisning rundt om på gårdene, beslutter beboerne fra Juvre, Toftum og Bolilmark i januar 1784, at bygge en skole i Toftum. Lars Michelsen Holm skænker grunden, og der indsamles over 156 rd. til byggeriet. Skolen bliver opført samme år, og den står der faktisk uforandret den dag i dag. I 1792 er den lille bygning på 3 fag og 10 alen bred, vurderet med 24 rd. 1874 bygges et nyt skolehus længere sydpå i byen. Den gamle skole overtages af fattigvæsenet. Efterhånden er skolehuset så forfaldent, at det i 1930 må restaureres grundigt (billede 85). Den sidste fattighus-beboer

Billede 85: Den lille skole i Toftum.(PD)

dør omkring 1942. I 1961 overtager Nationalmuseet skolen. I 1999 ligger Toftum's gamle skole der pænt og nyrestaureret.

Ejendoms historie:

1784-1874

Fælles eje.

Følgende lærere virkede ved skolen:

1784-1820

Peder Nielsen With, fhv. skipper af Juvre (se også lb.nr. 10).

I begyndelsen drejede det sig måske kun om en vinterskole, idet han i folketællingen af 1787 endnu betegnes som »Gaardbeoer og Søfarende«, i 1801 dog som »Skoleholder«. I 1820 holder han som lærer, næsten 80 år gammel og enkemand siden 1819. Han dør i 1828.

1820-1828

Hans Jørgensen Bleeg, fhv. sømand af Tvismark

(se også lb.nr. 51).

Han er skipper- og gårdmandssøn fra Juvre, bliver sømand og bor efter 1804 i Tvismark. I 1828 ender lærergerningen. 1833 dør han på fattighuset i Kongsmark.

1828-1856

Niels Pedersen, fhv. styrmand af Toftum (se også lb.nr. 27).

Han er sømandssøn og bor i og ejer sit fødehjem, der i folketællingen 1840 betegnes som »Schulhaus«. Det er dog tvivlsomt om han også holder skole der. Fra 1831 lægges Toftum- og Kongsmarkskoler sammen under ledelse af lærer Jørgen A. Møller af Tvismark (se lb.nr. 50), der 2 dage om ugen underviser i Toftum, mens Niels Pedersen gør det i Kongsmark. Hvornår Niels Pedersen holder op med lærergerningen, vides ikke præcist. I folketællingen af 1855 står han endnu som lærer, mens Moritz⁸ nævner en seminarieuddannet mand, C. A. A. Priis fra København for årene 1854-56. Niels Pedersen dør i 1860.

1856-1858

Mathias Mathiesen.

Han er skippersøn, født 1831 i Sønderby, og sejler først. Efter to år som lærer ved skolen går han til seminariet i Jellinge.

1858-1864

Bonde Degn.

Han er født i Skærbæk omkring 1800 og bor med familien til leje i en gammel gårdbygning i Juvre (lb.nr.11).

1864-1867

H. C. Sørensen.

Han er autodidakt og stammer fra Øster Terp. Der er trange forhold i skolen, hvor der undervises henved 40 børn.

1867-1872

Hans Cornelius Mathiesen, fhv. styrmand fra Vråby.

Han er født og bor i sit fødehjem og har allerede undervist et par år på Sønderby skole.

1872-1874

Mathias Mathiesen (se 1856-58).

Efter seminarieuddannelsen er han tilbage igen, og efter 2 års virksomhed kan han med børnene flytte til den nye skolebygning. Der forbliver han som lærer indtil 1878.

1874-1961

Juvre kommune, senere Rømø sognekommune.

Huset bliver nu bolig for fattigfolk og enlige kvinder. I en periode lever endda 2 partier i huset på knap 40 kvadratmeter.⁶

siden 1961

Nationalmuseet.

Fælles ejendomshistorie for gårdene lb.nr. 21 og 22

For tiden før midten af 1500-tallet se fælleshistorien ved gården lb.nr. 19. Da ejerrækken for gårdene lb.nr. 21 og 22 er usikker i midten af 1600-tallet (se tabel 3 b), skal deres historie i perioden ~1570-~1650 beskrives fælles.

I jordebogen for perioden 1596-1613:

~1570-1604

Christen Pedersen, 1/4 gård.

Han står i Haderslev amts jordebøger for 1596/97 indtil 1613 med 1/4 gård. Christen Pedersen kunne være den skipper med bopæl under »Hadersleffhus«, der omkring 1600 sejler flere gange gennem Øresund (TR), måske også manden, der i Enkhuizen laver en fragtkontrakt for 18 »koppel ossen« (se bind 1). Muligvis har han bygget den første gård på stedet. Til trods for at han optræder længere i jordebøgerne sker ejendomsovergangen til efterfølgeren, Boeld Christens, allerede i 1604 (FP). Da er han formodentlig død.

~1570-~1620

Jens Pedersen, senere Karen Michels, 1/4 gård.

Jens Pedersen er i koregnskabet for 1554 opført som efterfølger af en Peder Nielsen, måske en søn. Og manden findes også i jordebogen for 1596/97. Karen Michels følger i jordebøgerne for 1602-1613. Hun er også opført i koregnskabet fra 1588. Det kan tænkes, at hun er gift med Michel Christensen, der i 1596/96 står for nabogården lb.nr. 23. I øvrigt kan det ikke udelukkes, at begge er identiske med familien på lb.nr. 1 i Juvre (tabel 1a). Sådanne kombinationer af ejendomme var ikke helt usædvanlige (se f.eks. lb.nr. 5-7 og 18). Det er i øvrigt påfaldende, at den her gård skal aflevere flere fisk, end alle andre i Toftum.

I jordebogen for perioden fra 1627/28:

1604--1650

Boeld Christens, 1/4 gård.

Hun fæster i 1604 »it godtz udi Toutum« og står med 1/4 gård i jordebogen 1627/28 der, hvor Christen Pedersen er opført før. Hun må være den Boeld Nielsdatter, der kendes som mor til Michel Christensen (1661-1701 på lb.nr. 23)(HAR). Og hun er en søster til nabokonen, Kirsten Jespers (lb.nr. 19). Da ingen efterfølger findes i jordebøgerne, må hun være gårdkone forholdsvis længe.

~1610--1650

Peder Pedersen, 1/4 gård.

Han er efterfølger af Karen Michels i de dårligt ajourførte jordebøger fra 1627/28 indtil 1716. Peder Pedersen kunne være den skipper, der i årene 1598, 1608 og 1615-18 sejler gennem Øresund (TR). Rømø-skipperne med samme navn forekommer også i perioden 1624 indtil 1640 i Hamborg og især i Ribe, men da findes allerede flere Peder Pedersen'er på øen. Da den her mand ikke findes i koregnskabet af 1648 (1666), kan man gå ud fra, at det næste ejerskifte foregik omkring midten af 1600-tallet.

De følgende 2 ejendomme har udviklet sig ud af disse 2 gårde.

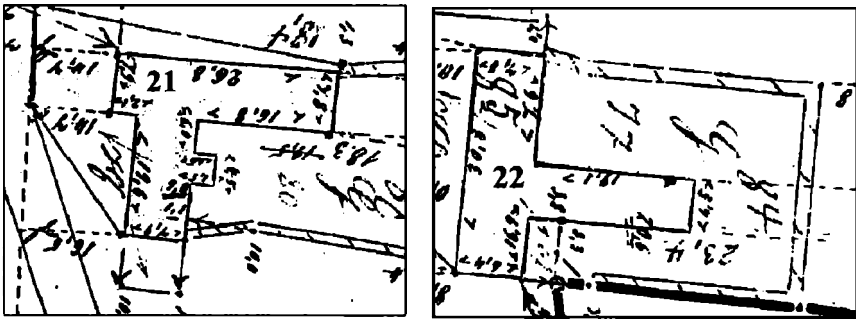
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
21	1 Ju	Vestervej 34	Haderslev	12	Cc	Cb

1967(AS)

2000 (SMS)

Billede 86:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med gårde lb.nr. 21 og 22. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Bygningshistorie:

Omkring 1710 står der 17 fag beboelse med stald og 5 fag lade. Det må være en gammel bygning fra delingsperioden i 1500-tallet. Den velhavende ejer omkring 1730 bygger åbenbart nyt, et kortere stuehus med stald og en lade, der begge er knap 8 meter bredt (se 1875-kortets opmålingsblad, billede 86). Bygningen vurderes i 1744 til 138 rd., lidt over landsbyens gennemsnit. 1780-brandforsikringen viser, at beboelsen er forholdsvis beskeden med ca. 7 fag, mens avlsafdelingen består af mindst 7 fag stald (måske med bagers) og 8 fag lade. I 1802 synes anlægget at være lidt slidt. Senere bliver laden sandsynligvis udvidet til de ca. 10 fag i 1875, og måske også indhuset forlænget. Men alt det har ikke noget at gøre med nutidens gård. Den bliver opført i 1896 (murankre og PD), efter at 1700-tals-gården er brændt ned i 1895 (billede 87). I dag står denne bygning fint restaureret i landskabet.

Ejendoms historie:

1654-1691

Gregers Jensen, 1/4 gård.

Herfra er ejerrækken for gården lb.nr. 21 sikker indtil i dag. Han fæster i 1654/55 »ein otting Erde« (FP). Også i koregnskabet af 1648 (afskrift fra 1666) er han opført. I 1691 er han nævnt igen ved efterfølgerens fæste.

Billede 87:

Gården lb.nr. 21 ca. 1927. Foran indgangen står ejerparret med fire af konens børn fra 1. ægteskab og 2 drenge fra 2. ægteskab. (PD)

1691-1719

Jesper Christensen, 1/4 gård.

I hans ejerperiode vurderes gården (HAV). Udover den for Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning af køer og heste er der 2 kvier og 5 får. I 1719 overdrages gården til en svigersøn. Jespers kone dør som 60-årig i 1721 (GS). Gravstenen viser samme bomærke (i reduceret form) som lb.nr. 18, hvilket viser forbindelsen mellem de to gårde i fortiden (billede 80).

1719-1744

Hans Michelsen, 1/4 gård.

I 1719 får han fæste. To sønner kendes fra ægteskabet med en Jespersdatter, Jesper og Michel. I 1724 er Hans Michelsen med ved afbetaling af kirkens køer. Sandsynligvis er han kommandør fra Hamborg i årene 1727 og 1729-31, på »Helena«, »St. Johannes« og »St. Michael«. Formodentlig bygger han også helt nyt, men med en forholdsvis beskedne beboelse (se bygningshistorie). Ved formuevurderingen af 1744 bliver Hans Michelsen betegnet som »Matros«, hvad sandsynligvis er en kraftig undervurdering. Oveni husets værdi har han en pengeformue på 40 rd. Samme år, 1744, indgår han en overdragelseskontrakt med sønnen Jesper.

Det er med aftægt for forældrene og 200 rd., en kiste og en seng såvel som 1 td. øl for bror Michel, der må bo der, så længe han er ugift. Far Hans Michelsen beholder sin fiskerbåd.

1744-1769

Jesper Hansen, 1/4 gård.

Vi kender ham fra en sladdersag i 1736 (THH), hvor han som fhv. hyrdedreng er anklaget til at have »latterliggjort« Christen Hansen's enke Karen (lb.nr. 18). Sagen bliver forliget pga. hans »ungdoms ubetænksomhed på andres persuasion«. Hans kone kendes ikke. Men der er mindst 3 døtre i et ægteskab, hvoraf to dør som unge (GS). Den tredje datter giftes med en kommandørsøn fra Juvre. Jesper Hansen overlader gården i 1769 til datter og svigersøn.

1769-1799

Jens Pedersen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1745 (lb.nr. 9). Der er 4 børn, en søn Jesper Hansen, to døtre Maren (1773) og Mette (1775), og igen en søn, Peder Thomas (1780). I brandforsikringen har stald og lade forholdsvis høje værdier. I marts 1799 laver husbonden en overdragelseskontrakt med sønnen Jesper Hansen. Der skal være aftægt for forældrene samt udbetalinger til alle søskende, i alt 385 rd.

1799-1800

Jesper Hansen Jensen, 1/4 gård.

Han dør endnu i 1799 til søs, inden fæstebrevet udstedes. Det lyder nu på Jesper Hansen og arvinger, og pga. »overtagerens fattige forhold« er indfæstebeløbet nedsat til 1 rd. (FP).

1800-1836

Niels Jensen Lambertsen, 1/4 gård.

Nu er det Jens Pedersens datter Maren, der bliver gift med kommandør Jens Lambertsens søn fra nabolaget, der overtager gården sammen med sin mand. Niels J. Lambertsen, født ca. 1767, begynder som skrædderdreng (FKT), men fortsætter til søs. I 1790erne er han skipper på en Islandshukkert, »Bosand« (WS). Nu bliver han gårdmand. Der er 3 børn, en datter Cornele Kirstine (1801), en dreng Jørgen Michel (1806) og en datter Mette (1809). Hustruens far, aftægtsmand Jens Pedersen, dør før 1815.

Niels Jensen Lambertsen forbedrer husets beboelse, som det fremgår af brandforsikringens værdier. I 1835 (FKT) lever alle børn endnu ugifte på gården. Men 1836 får datter Mette gården overladt, sammen med sin mand. Ved siden af aftægt for forældrene skal også bror Jørgen Michel forsørges.

1836-1887

Christian Pedersen Bleeg, 1/4 gård.

Han er sømand, født i 1800 på gården lb.nr. 24, og sejler endnu i nogle år. Der fødes 6 børn i ægteskabet mellem 1836 og 1851, 4 piger og 2 drenge. Hustruens søster Cornele Kirstine arbejder med på gården (1840: »Tjenestepige«), men giftes i 1848 med lærer Niels Pedersen, der er blevet enkemand. Bror Jørgen Michel bliver hele sit liv på gården, som karl. I 1860 (FKT) omtales også 2 børn på gården, Margrethe (1842) og Niels (1844), at de »tjener Faderen«. Den ældste datter, Cathrine Marie (1836) døde allerede i 1856 af en hjernebetændelse. I 1858 må husbonden låne 400 rd. (SPP). 1866 dør den yngste søn, Christian Metona »i udlandet«, som det skrives i kirkebogen, vist som sømand. I 1873 dør gamle far Christian. Enken Mette driver gården videre med hendes 3 endnu ugifte døtre. I 1874 udlejer hun knap 1.500 kvadratmeter grund som byggegrund for den nye skole. I 1886 er enken Mette død, og arvingerne enes om, at den endnu ugifte Margrethe skal få gården, der nu har 48 ha jorder. To søstre skal hver få en obligation på 6.000 mk. og del af en jordparcel, den også ugifte Petrea Kirstine (1846) derudover husly. Bror Niels må være død forinden.

1887-1914

Margrethe Bleeg, en gård.

Hun gifter sig nu med ungarl Hans Peter Hansen, der i 1843 er født på nabogården, lb.nr. 22. Han sejler til Grønland som ung mand og bor indtil vielsen på fødegården. Nu driver de to landbruget, sammen med Margrethes søster Petrea. I 1895 brænder gården ned og må genopføres. Året efter er den færdig. Efter Margrethes død (1906) gifter Hans P. Hansen sig i 1907 med hendes søster. Husbonden dør i 1913, og enken Petrea sælger gården for 22.800 mk., deraf 12.800 mk. kontant. Hun køber et hus i nabolaget, lb.nr. 28.

*Billede 88:
Anton Anders Møller og hustru
Kardine, født Holm. (PD)*

1914-1923

Christen Jørgensen, en gård.

Han er født i 1876 i Kirkeby som søn af skibsfører Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101). I 1902 bliver han gift med Kardine Petrine Sørine Holm, datter af tømmer Sibrandt Magnus Holm fra Kongsmark, født 1882. Efter nogle år som landmand på gården lb.nr. 46 i Tvismark køber han gården her i 1914. Der fødes 4 drenge og 3 døtre i ægteskabet, der brat ender, da Christen Jørgensen dør på gården i 1917. Enken Kardine gifter sig snart igen, med Anton A. Møller fra Kongsmark (billede 88). I 1919 bliver hun tinglyst som gårdens ejer. Samme år får hun en søn, Jørgen Hansen, og i 1922 følger endnu en søn, Hermann.

1923-1990

Anton Anders Møller, en gård.

Han er i 1899 født som søn af skibsfører Jørgen Hansen Møller (lb.nr. 82) og får tilskrevet ejendommen i 1923. Anton A. Møllers søn Jørgen køber i 1946 en ejendom i Juvre (lb.nr. 12). Kardine dør i 1949, hendes mand i 1988. Jørgen overtager nu også gården her.

1990-1998

Jørgen Hansen Møller, en gård.

Se lb.nr. 12. I 1998 sælges gårdbygningen uden jordtilliggendet til datter Gunhild.

siden 1998

Gunhild Leve, et hus.

Hun driver sammen med sin mand Holmer Leve en sommerhusformidling, ligesom hendes bror Gunnar Møller. Bygningen er fint restaureret og tjener udover at være bopæl som forretningssted for »Rømø Holidays«.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
22	(9Ju)	Frilandsmuseet Lyngby	Haderslev	–	–	A

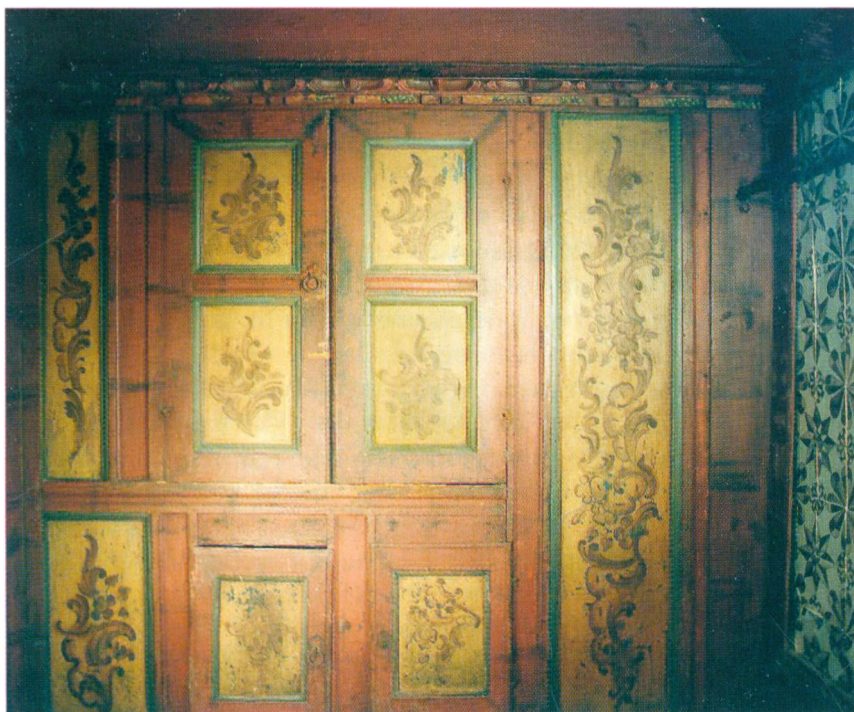
1996

Bygningshistorie:

Gårdbygningen, der er genopført på Frilandsmuseet i Lyngby, er den bedst bevarede, typiske Rømøgård fra 1700-tallet. Hvornår den ældste bygning på oprindelsesstedet i Toftum bygges, vides ikke. Frilandsmuseets Rømøgårds ældste dele er formodentligt opført sidst i 1600-tallet med genbrug af ældre byggelementer, som enkelte spor viser, f.eks. af en påbladet knægt ved én af stuehusets bjælker, mens andre korbånd var indtappet. Også stue-

husets bredde (6.50 meter) sandsynliggør en byggeperiode i anden halvdel af 1600-tallet. Omkring 1710 (HAV) står der en bygning med 15 fag stuehus inkl. stald og 7 fag lade, det hele vist i bindingsværk, som syldstensfundamenter viser. I 1744 (HAV) synes situationen at være uændret, men en husværdi på 139 rd. peger på en god vedligeholdelse af en ejendom i den typiske størrelse. Gennem to generationer er der investeret i fine paneler, i malerier m.m. Den næste ejer, en særlig veltjenende kommandør, foretager større forbedringer, der fortsættes af den ligeså dygtige søn. Nordlængen forkortes fra de oprindelige 7 fag til 4 fag, og bageovnen flyttes derhen. En ny lade bygges mod syd, og formodentligt samtidigt grundmures vestfacaden. Murankre på den nye nordgavl viser årstallet 1773, efter at Michel Hansen holdt op med sælfangsten, og inden sønnens overtagelse af gården. I brandforsikringen af 1780 står 110 rd. for stuehuset, 35 rd. for

Billede 89:

Kammer i gården lb.nr. 22 med fliser og Niels P. Bäckers malerier fra 1700-tallets sidste årtier. Selve panelvæggen er ældre.

Billede 90:

Gården lb.nr. 22, som den stod på hjemstedet i Toftum i 1930. (Nationalmuseet)

stalden, 56+4 rd. for lade/lo og 32 rd. for bagehuset («Backhaus«), værdier, der ligger i overkanten af Toftums gårde, undtagen lb.nr. 18. Fra brandforsikringen 1795 fremgår, at laden nu er større (64+4 rd.), hvad også murankre »1793« på sydlængen bekræfter. Stuehuset bliver også højere vurderet (122 rd.), sandsynligvis pga. en forlængelse med 1 fag mod øst og grundmuring af stuehuset. Af stuehusets indretning med paneler, døre og skabe, malerier, fliser og kakkelovne, alt fra forskellige tidsperioder, kan man slutte, at man også indenfor i huset har foretaget større ændringer og forbedringer, først og fremmest i 1770erne og i 1790erne (billede 89). Derefter sker der ikke meget mere med bygningen. I 1862 (murankre) må østgavlen genopmures, formodentlig pga. dårlig fundamentering. Billede 90 viser gården i 1930, på hjemstedet. Sådan står Frilandsmuseets Rømøgård også uændret i dag. Gårdens grundplan findes som billede 90 i bind 1.

Ejendomshistorie:

~1650-1683

Christen Pedersen, 1/4 gård.

Han er den første sikre fæstebonde i gårdens ejerrække og kunne være en søn af Peder Pedersen (se fælleshistorie med lb.nr. 21).

Christen Pedersen er opført i kirkens koregnskab fra 1648 (1666) med en kirkeko. I samme regnskab overtager han derudover 1 sk. rente for en anden af »kirkens køer« i landsbyen. I 1683 fæster Jens Christensen en kvartgård efter ham (FP).

1683-1718

Jens Christensen, 1/4 gård.

Han er Christen Jensens søn fra Bolilmark (lb.nr. 31), født omkring 1660. Måske er Jens Christensen identisk med kommandør Jan Carstens, der sejlede 1686-89 på hvalfangst fra Hamborg (WS). Det er tænkeligt, at han har bygget den ældste del af Frilandsmuseets gård. Gården har omkring 1710 (HAV) 1 kvie, 1 kalv og 7 får foruden den i Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning af køer og heste. Afgiften (Landgilde) betales med 2 rd. 4 sk. 9 p. Jens Christensen er i første ægteskab gift med Peder Jensen Præsts datter Anna fra Nørtvismark (lb.nr. 41)(HAR), og der er mindst 2 børn, en datter Karen og en søn Anders. Hans anden kones fornavn er Karen, og der fødes endnu en søn, Bodser. I 1711 er Jens Christensen i København, og i 1717 deltager han med en stor båd og 5 mand, deriblandt sønnen Anders, i bjærgning af et skibsvrag ved Rømø (THH). Datteren Karen giftes med skipper Peder Jørgensen, der i 1718 får gården overdraget. Jens Christensen flytter til fødehjemmet i Bolilmark og fæster det i 1725 (se lb.nr. 31). Mærkeligt er, at han beholder kirkesæderne; efterfølgeren på gården findes slet ikke i fortegnelsen (KS).

1718-1748

Peder Jørgensen, 1/4 gård.

Han er formodentlig identisk med kommandør Peter Jürgens, der i årene 1731-38 sejler på »Mercurius« fra Hamborg til Grønland (WS). Peder Jørgensen kaldes i formuevurderingen af februar 1744 (HAV) »en gammel skipper«. Huset er vurderet til 139 rd., og der er også 116 rd. i rede penge hhv. sølv. Konens navn er Karen, sandsynligvis forgængerens datter. Lågestøtterne foran gården (billede 91) fortæller, at Peder Jørgensens datter Anna er født d. 28.7.1722. Hun giftes i 1748 med kommandør Michel Hansen, der får gården overdraget af sin svigerfar. Peder Jørgensen dør kort efter, idet enken Karen nævnes i jordebogen som efterfølger.

Billede 91:

Indgangsparti af gården lb.nr. 22 på et fotografi fra omkring 1910 (Tønder Museum). På den venstre lågestøtte 3 figurer med initialer MH (Michel Hansen), AMK (Anna Michelskone) og PM (Peder Michelsen), derunder tekst med husbondens fødselsdato (i 1722) og ægteparrets vielsesår (1748). På den højre støtte teksten med konens og sønnens fødselsdatoer (i 1722 hhv. 1750) såvel som fremstillingsåret for støtterne, 1767.

1748-1775

Michel Hansen, 1/4 gård.

Han er født den 1.5.1722 i Toftum som søn af naboen, kommandør Hans Michelsen (lb.nr. 21). I 1750 fødes en søn, Peder Jørgen Michelsen. Michel Hansen er kommandør på »jonge Maria« og »Maria und Susanna« fra Hamborg i årene 1757-71 og sejler på robbefangst. I denne periode har han bragt mere end 36.000 sæler hjem, en særlig stor succes. Udover investeringer i gården låner han penge ud, 1.200 rd. til en Havervad-bonde, 200 rd. til Tønder by og 99 rd. til en Østerbybonde på Rømø. I 1762 bliver han formynder for den afdøde nabo Erik Hansen's 40-årige datter Kirsten og overtager hendes forsørgelse hos sig. Efter gårdens forholdsvis tidlige overdragelse til sønnen lever han endnu i mange år som aftægtsmand på stedet. Muligvis er det Michel Hansen, der bygger sig det lille aftægts hus i sydøsthjørnet af gårdens store hustoft (lb.nr. 26). Formodentlig omkring 1790 dør denne dygtige mand.

1775-1808

Peder Jørgen Michelsen, 1/4 gård.

Han bliver skipper og senere hyreagent med god fortjeneste. Han bliver første gang gift omkring 1775, med Else, gårdmand Gregers Jørgensens datter fra Bolilmark (lb.nr. 32). Der fødes to sønner, Michel Jensen (1776) og Gregers Nielsen (1778). Konen dør kort efter, og Peder Jørgen Michelsen giftes igen i 1780. Der laves et skifteforlig angående moderens arv. Udover opdragelsen får sønnerne lovet hver 250 rd., en kiste og moderens sølvtøj, når de er voksne. Den anden kone, Margretha Hansdatter, født ca. 1752 som gårdmandsdatter i Juvre (lb.nr. 14), får en første søn i 1781, Hans Peder. Ca. 1784 følger en datter Else, ca. 1788 en søn Peder Hansen. I 1808 aftales en aftægtskontrakt med sønnen Hans Peder. Peder Jørgen Michelsen dør den 30.5.1815 og efterlader sig 3.588 rd. 16 mk. i rede penge og andre værdier. Enken lever endnu i mange år på gården og dør i 1835, 85 år gammel.

1808-1843

Hans Peder Pedersen, 1/4 gård.

Han sejler som ung mand, men driver landbruget efter gårdens overtagelse. Han gifter sig med Karen Hansdatter Manø, født ca. 1791, datter fra en nabogård (lb.nr. 23). Ægteparret får 5 sønner, Peder Jørgen (1812), Michel Jens (1814), Hans Peder Manø (1816), Hans Cornelius (1818) og Thomas Svend (1820). Karen Manø dør i 1824, og enkemanden med 5 små børn gifter sig igen i 1825. Den nye kone er Christina Jepsen, født ca. 1785 på fastlandet, i Aller sogn. 4 af sønnerne bliver sømænd, Hans Cornelius skomager. I 1843 indgås en aftægtskontrakt med sønnen Hans Cornelius. Han får gården, sørger for forældrene og to endnu ugifte brødre, Hans Peder Manø og Thomas Svend, og han skal overtage 333 rd. gæld, der hviler på gården.

1843-1885

Hans Cornelius Hansen, 1/4 gård.

I overtagelsesåret bliver han gift med Margrethe Andreasdatter Lindgaard fra Juvre (lb.nr. 11). Der fødes 4 sønner og 3 døtre: Hans Peter (1843), Andreas (1844), Cornelius (1846), Christian Marius (1848), Christiane (1849), Hansine Margrethe (1853) og Petrea Magdalena (1858). Husbonden må stifte gæld i 1851, 1861 og 1873. Den ældste søn sejler til Grønland og gifter sig først i

1887 ind til en nabogård (lb.nr. 21). Cornelius bliver skipper og køber et hus i nabolaget (lb.nr. 29). Christiane giftes i 1883 med Nis Nielsen fra Hjerting, og det er denne mand, der får gården overdraget i 1885. Hans C. Hansen og hustru får aftægt, datter Petrea ophold, Hans Peter, Cornelius, Christian Marius og Hansine hver 500 mk.

1885-1930

Nis Nielsen, en gård.

Først køber han i 1883 et lille hus i Nørtvismark (lb.nr. 39), inden han bliver gårdmand her. Der er ingen børn i ægteskabet med Christiane Hansen. Efter Nis Niensens død i 1927 får enken adkomst, men hun dør i 1929, hvorefter gården sælges.

1930-1935

Niels Christian Petersen, en gård.

Han kommer fra fastlandet og sælger bygningerne til Nationalmuseet med kontrakt af 21.3.1935 for kr. 8.500. Han driver landbruget videre fra en nyopført gård.

siden 1935

Nationalmuseet.

Bygningen flyttes til Frilandsmuseet i Sorgenfri, hvor den står den dag i dag.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
23	14/219 Ju	Thadesvej 3/5	Haderslev	-	-	Cd

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Gården ligger lige som lb.nr. 24 på en forhøjning i landskabet, hvor formodentligt den ene af Toftums to helgårde lå. I den vestlige del af bygningen findes 5 tildels usædvanlig smalle fag med egetræsbjælker. De har udskæringer fra påbladede knægte og er fra midten af 1500-tallet, som en dendrokronologisk undersøgelse viser. Omkring 1710 står der en gård med 15 fag beboelse og stald plus 6 fag lade. Det må være den bygning, der i det væsentlige stadig findes i 1875 (se kort billede 75), med godt 6 meter i bredden såvel for beboelsen som for laden. Men hovedlængen er da på 17 fag, og laden har 4 fag mod nord og 11 fag mod syd. Når vi ser på vurderingerne i mellemtiden og på de endnu stående rester af gården, kan vi antage følgende udvikling: I 1744 (HAV) har bygningen en værdi på 123 rd., i underkanten af det sædvanlige for Toftums gårde, uændret siden 1710 og vist lidt slidt. I 1780 (BF), kommandør Thomas Svendsens tid, er gården tydeligt forstørret og forbedret, 9 fag beboelse, 8 fag stald med bryggers og framgulv, og åbenbart en ny lade mod syd, måske 8 fag lang. Mod nord er laden mindre, måske de gamle, nedslidte 6 fag. I 1802 (BF) har ejeren videre forbedret beboelsen, måske udvidet den med det oprindelige framgulv og bryggers. Lade-

Billede 92:

Indgangsparti af gården lb.nr. 23 omkring 1910. (Tønder Museum)

*Billede 93:
Gården lb.nr. 23 på et maleri fra 1950'erne, inden nedbrydning af ladelængerne.
(Privateje)*

længen mod syd bliver senere udvidet, mod nord fornyet. Pga. gårdens deling bliver i begyndelsen af 1900-tallet en avlslænge mod nord bygget ved østenden af gården. Denne længe bliver senere i en periode benyttet som forsamlingsaal. På billedet 92 ses gårdens indgangsparti fra sydsiden omkring 1910, maleriet på billedet 93 viser bygningen i hele sin gamle pragt. Laderne i vest rives ned i 1960'erne. I de sidste år er østfacaden forandret med en udbygget loftetage. I alt er gården ikke mere til at genkende.

Ejendomshistorie:

omkr. 1530

Gregers Ebbesen, 1/4 gård.

Han er første led i den for denne gård forholdsvis sikre ejerrække indtil i dag. Gregers Ebbesen findes i kirkeregnskabet af 1516 for en ko og i Tørning lens jordebog for 1524 med en kvartgård i Toftum.

omkr. 1550

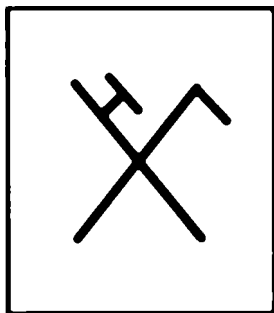
Christen Gregersen, 1/4 gård.

Denne sandsynlige søn står allerede som forriges efterfølger i koregnskabet fra 1516 (ajourført indtil ca. 1540) og senere i koregnskabet fra 1554. Desuden er han gårdmand i jordebogen for 1542 og betaler samme år en overproportional »overskat«.

omkr. 1590

Michel Christensen og Svend Hansen, 1/4 gård.

Michel Christensen følger Christen Gregersen i koregnskabet af

Billede 94:
Bomærke fra gården lb.nr. 23.

1554 og er i jordebogen for 1596/97 opført sammen med Svend Hansen for en kvartgård. Måske er han en søn af forgængeren, født omkring 1550. Denne mand er en vigtig skikkelse på Rømø sidst i 1500-tallet. I 1594 vidner han sammen med præsten og en række andre Rømø'ere om kirkens tilhørsforhold til Ribe.¹ Han er da »foged« og i samme periode også kirkeværge (KR) for Nørlandet. Fra tingsvidnet kendes også bomærket for gården (billede 94). Michel Christensen er formentlig gift med Karen Michels på naboejendommen, lb.nr. 22, der måske endnu ikke har særskilte bygninger. I øvrigt kan det ikke udelukkes, at begge er identiske med familien på lb.nr. 1 i Juvre (tabel 1a). Sådanne kombinationer af ejendomme var ikke helt usædvanlige (se f.eks. lb.nr. 5-7 og 18).

omkr. 1600

Truels Willadsen, 1/4 gård.

I jordebogen følger han i 1602 og bliver der indtil 1613, hvorefter der mangler en del årgange. Han står også i koregnskabet fra 1588, for Rømø's vedkommende vist skrevet et par år senere.

omkr. 1630

Kiesten Lauritzkone, 1/4 gård.

Hun står i jordebogen der, hvor Truels Willadsen før er opført. Og i en udgave af gårdvurderingen fra omkring 1710 (HAV) findes hendes navn som forgænger for Jens Jensen Bleeg.

1661-1701

Michel Christensen, 1/4 gård.

I fæsteprotokollen fra 1661 overtager Michel Christensen den her gård. Han står også i koregnskabet af 1648, der kun eksisterer i en afskrift fra 1666, som formodentlig viser ajourførte navne. Michel Christensen er født i 1623 og bliver gift med en Anne, født 1634 (GS). Fra en vielsesdispensation i 1694 (HAR) fremgår, at han er en søn af Boeld Christens (lb.nr. 21) og selv har en søn Christen Michelsen (lb.nr. 19). Og der må være en datter, der giftes med

præstens søn, Jens Jensen Bleeg. Dette par overtager gården, efter Michel Christensen's død i året 1700.

1701-1725

Jens Jensen Bleeg, 1/4 gård.

Han er født omkring 1660 og kan være den kommandør, der i årene 1683-86 og 1688 sejler fra Hamborg til Grønland på »Abraham«, »König Salomos Gericht« og »Engel Gabriel«. Jens Jensen's navn findes også på den lysekrone, Rømø-kirken får i 1704 som skippergave. Gården har omkring 1710 (HAV) 2 kvier og 8 får udover den i Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning af køer og heste. I ægteskabet med en Michelsdatter får Jens Jensen Bleeg mindst to sønner, Jens og Niels, og en datter med ukendt fornavn, der senere overtager gården. En Hans Jensen Bleeg, hvis navn findes på et ur fra 1750erne, kunne også være en søn, eller et barnebarn. Sønnen Jens overtager en gård i Kongsmark (lb.nr. 88), sønnen Niels bliver i 1724 styrmand i København (SLK) og leverer i 1727 nogle lovbøger til landfoged Peder Holm i Tagholm (PD). Datteren bliver i 1720 gift med Erik Hansen fra kapitelsgården i nabolaget (lb.nr. 17)(GS).

1725-1762

Erik Hansen, 1/4 gård.

Han er født i 1693 som søn af skipper Hans Eriksen i Tvismark (lb.nr. 51), der senere overtager gården lb.nr. 17. Erik Hansen er ikke så dygtig som sin far. I formuevurderingen af 1744 (HAV), hvor gårdbygningen står med 123 rd., angiver han 400 rd. gæld. I årene 1755 og 1756 findes manden igen i skyldprotokollerne med ny gæld, og han må være blevet glad, da den velhavende farbror Niels dør i 1755 (lb.nr. 17). Sammen med andre arvinger deler han boet uden offentlig arvesag, men det bliver ikke accepteret af myndighederne. Han må, som de andre, levere arven tilbage, men får dog til sidst, i 1758, udbetalt 267 rd. (THH). I ægteskabet med Jens Bleegs datter fødes mindst 6 børn mellem 1721 og 1735, 3 piger og 3 drenge. En søn, Hans, bliver kommandør (lb.nr. 75), en anden, Christen, kendes som bager og kromand i Kongsmark (lb.nr. 74). Den yngste datter, Karen, giftes med en kommandør fra Sønderlandet, Thomas Svendsen, der overtager gården og tilbagebetaler hele gælden.

1762-1784

Thomas Svendsen, 1/4 gård.

Han er en af 5 kendte kommandørbrødre (se liste i bind 1), født ca. 1733 i Havneby som søn af Svend Andersen Kimer, formodentlig også en kommandør. Thomas Svendsen fører Grønlandsskibet »Anna« af Hamborg i en lang periode, 1760-73. Det giver gode indtægter, og der kan lånes penge ud. Gården bygges ud, og beboelsen forbedres til et »kommandørshjem«, lignende nabo-huset, lb.nr. 22. I ægteskabet med Karen Eriksdatter fødes kun en datter, Cathrina Maria, født ca. 1762. Hun giftes i 1784 med en søn af Islandsselskabets direktør Peder J. Manøe (lb.nr. 5), Hans, der allerede er skipper. Samme år overdrages gården til det unge par mod aftægt for forældrene.

1784-1831

Hans Pedersen Manøe, 1/4 gård.

Han er født i 1761 på en kapitelsgård i Juvre (lb.nr. 5) og bliver skipper på en af Islandsselskabets hukkertter fra København, kun 21 år gammel. Senere, da en del af selskabets flåde flyttes og sælges til Altona, overtager han skibet »Ørnen« derfra, en 45¹/₂ læster stor hukkert, der sejler på Island og Middelhavet. Dette skib fører han fra 1788-1805. Mellem 1786 og 1806 fødes 4 piger og 2 drenge. Hans Pedersen Manøe tjener godt. Han låner penge ud og køber andre ejendomme på auktioner til videresalg (lb.nr. 75 og 33). Beboelsen forbedres (BF). I 1798 flytter aftægtsfolkene til et hus i Tvismark (lb.nr. 51). Men i 1804 kommer Thomas Svendsen som enkemand tilbage og bliver hos datterens familie, indtil han dør i 1827, 94-årig. Da er husmor Cathrine Maria allerede død, og husholdet føres af den ældste, ugifte datter Margrethe Hansdatter Manøe (født 1786). Af familien er der nu kun hendes far og bror Henrik (født 1799) på gården. 2 søstre er gårdkoner i Toftum (lb.nr. 22) og Juvre (lb.nr. 6), søster Johanna (født 1806) er gift med en skipper i Juvre (lb.nr. 16), og bror Peder er gift ind på Toftums pragtgård, lb.nr. 18. I 1831 dør Hans Pedersen Manøe, og datter Margrethe køber gården.

1831-1833

Margrethe Hansdatter Manøe, 1/4 gård.

Hun afhænder gården til sin svoger, skipper Jens Jørgensen, søster Johanna's mand. Margrethe får aftægt på livstid, og Jo-

hanna's bror Henrik får lov til at bo i Jens Jørgensen's flotte Juvrehus (lb.nr. 16).

1833-1870

Jens Jørgensen, 1/4 gård.

Om ham findes flere oplysninger under lb.nr. 16. Familien får i Toftum en fjerde søn, Thomas (1833), og en datter, Anne Marie (1836). Jens Jørgensen sejler endnu i nogle år som skipper, inden han samler sig om landbruget. Den ældste søn er styrmand og gift i Bolilmark (lb.nr. 30). To sønner nævnes endnu på gården, men de sejler fra hhv. bor i Amerika. Vsa. to tjenstefolk siges også om datter Anne Marie, at hun »tjener Faderen«, men hun bliver samme år gårdkone på Juvre-ejendommen lb.nr. 8. Og så er der den gamle aftægtspige Margrethe Manøe, der dør i 1862. I januar 1870 dør hustruen, Johanna Kirstine, og i februar husbonden. Da er også datteren i Juvre allerede død. Sønnen i Bolilmark overtager den nu 49 ha store gård. Søsterens 2 vaisenbørn og bror Knud får obligationer.

1871-1900

Jørgen Michel Jensen, en gård.

Om hans første år som styrmand, gift med Ellen Maria Laustsen fra nabogården, lb.nr. 24, findes oplysninger under lb.nr. 30. Da han overtager forældrenes gård, er der 6 børn i familien. På gården fødes endnu 7 børn, hvoraf et dør som spædbarn. Nu er børneflokket på 8 drenge og 4 piger. En søn drukner 1888 som 16-årig dreng ved San Francisco. I året 1900 lever endnu 7 af børnene, 3 sønner i San Francisco, 2 sønner i Toftum og 2 døtre på fastlandet. Det er sønnen Knud, der overtager gården i 1900 efter forældrene, der får aftægt. Og alle levende søskende får obligationer. Knud afhænder samme år halvdelen af gårdens jord og den østlige del af bygningen til svoger Thue Thuesen fra Guldager sogn. Ejendommen er siden delt. I østenden indrettes også aftægtsværelser med skorsten. Den gamle Jørgen M. Jensen, kendt under navnet »Bismarck«, dør i 1903, konen i 1904.

Art. 14 Juvre, den vestlige del af huset:

1900-1930

Knud Jensen, en gård.

Han (billede 95) er født i 1876 og gifter sig i 1899 med Karkondine

Caroline Emelie Hinrichsen, født 1877 i Kongsmark. Ægteparret får 3 børn, en datter Ellen Maria (1900) og sønnerne Cornelius Conrad (1901) og Johann Christian (1903). I 1923 får han størstedelen af gårdens oprindelige jorder tilbageskødet fra svoger Thue Thuesen. I en periode er han igen eneejer, indtil han i 1930 overdrager gårdens vestlige del til sønnen Cornelius, mens han selv bliver på den østlige del.

1930-1946

Cornelius Conrad Jensen, en gård.

Han er ungkarl, opgiver senere landbruget, og flytter til Kongsmark.

1946-1987

Niels Peter Nielsen, en gård.

Han stammer fra Emmerlev, født 1907 af en svensk far, og gifter sig med Kirstine Marie Møller, født 1898 i Nørtvismark (lb.nr. 38). På Rømø kaldes manden »stor Niels«. Først bor ægteparret i Kromose, hvor deres hus bliver bombet. Der er ingen børn i ægteskabet. Jordtilliggendet sælges i deres ejerperiode. De store ladelænger brækkes ned. Efter mandens død i 1974 får enken ejendommen tinglyst. Hun dør i 1987, hvorefter den vestlige del af den gamle gård sælges af arvingerne.

siden 1987

Knud Hansen.

Han er født på nabogården (lb.nr. 24) og bliver tækkemand, som 2 af sine brødre.

Art. 219 Juvre, den østlige del af huset:

1900-1922

Thue Poul Thuesen, en gård.

Han er født i Guldager sogn, arbejder som tjenestekarl i Toftum, og bliver gift med Jørgeline Dosine Jensen, født 1875 på den her gård. Hun dør dog snart, og han ægter nu en søster, Kirstine Marie Fortine, født 1876 (billede 95). To børn, søn Jens Christian (1898) og datter Ella Jørgine (1904), findes senere på gårdene lb.nr. 6 og 7 i Juvre. En søn Anders Christian (1908) bliver urmager på fastlandet. I 1922 afhænder Thue P. Thuesen delgården til svoger Knud Jensen og køber en anden Toftum-gård, lb.nr. 19.

Billede 95:

*Kirstine Marie Thuesen, født Jensen, og Knud Jensen, født i 1876. De var tvillinger.
(PD)*

1923-1950

Knud Jensen, en gård.

Om ham se ovenfor.

1951-1965

Søren Christensen Hansen.

Han stammer fra Juvre (lb.nr. 5) og er gift med Astrid Bundesen fra Nørtvismark (lb.nr. 43). Efter salget flytter familien til et nyt hus i nabolaget.

1965-1987

Jens Lassen Jepsen.

Han ejer i forvejen gården lb.nr. 19, flytter herover som aftægtsmand, og sønnen Ejnar driver begge landbrug i fællesskab.

siden 1987

Lars Peter Petersen og hustru Inger Anker Petersen.

Ægteparret køber den østlige del af gårdbygningen og bygger den ud.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
24	19 Ju	Thadesvej 1	Haderslev	15	Cc Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Omfangrige ombygninger af gården i løbet af 1800-tallet forhindrer en sikker beskrivelse af bygningshistorien. Omkring 1710 (HAV) står der 16 fag stuehus med stald og 6 fag ladelænge. Da såvel stuehusets og ladens bredde på 6.70 hhv. 7.00 meter sandsynligvis ikke blev ændret indtil i dag (syldstensfundamenter), formodes byggetidspunktet at være sidst i 1600-tallet. Værdien i 1744 (HAV) er med 121 rd. den laveste af Toftum-gårdene, hvad der tyder på slid af en ellers uændret bygning. Også i 1780 (BF) er vurderingen med i alt 132 rd. sådan, at man må antage en gård i samme størrelse, men i en forholdsvis dårlig tilstand. Naboerne, lb.nr. 22 og 23, har alene for beboelse og stald en tydelig højere værdi, ved faktisk samme mål. I 1802 synes avlsbygningen at være forbedret, måske er stalden da forlænget. Beboelsen er videre sunket i værdi. Den næste ejer går omkring 1840 grundigt til værks, som det er dokumenteret med murankrene i østgavlen, LP og KP (billede 96). Indhuset og stald med en længde på over 32 meter bliver delt i 19 fag af forskellig bredde. Det skyldes vist en omlægning af gamle og en hel del »nye« bjælker, deraf 8 i egetræ i husets østende. De er pænt bearbejdet og har en kantprofilering, som er typisk for anden halvdel af 1700-tallet. De må være genbrug, idet bjælkernes træ stammer fra anden halvdel af 1400-

Billede 96:
Gården lb.nr. 24 i begyndelsen af 1900-tallet. (PD)

hvv. 1500-tallet. Stuehøjden øges til ca. 1.95 meter, mens gamle remrester viser den oprindelige højde, 1.84 meter. Husets sydindgang lægges i beboelsens midte, som man gerne gjorde dengang, formodentlig med en pæn rundkvist. Også den gamle framgulvdør mod nord får sådan en kvist. Hvornår nordladden bliver udvidet til den form, den har i 1875 (se kort billede 75), kan ikke vurderes. Men af murankre på en udvidelse af ladens nordende mod øst fremgår, at den er fra 1897, med ejerens initialer, PEL. Samme bogstaver, tilføjet konens AKL, findes på en i 1884 fornyet kvist over indgangsdøren. På gamle billeder ses en indgangsdør i østgavlen til en aftægtslejlighed, tidligere måske en »ligdør«. Bygningen står der i dag velholdt, for det meste med nyt rørtag.

Ejendoms historie:

omkr. 1540

Hans Hansen, 1/4 gård.

Bonden findes i 5 dokumenter, med en kirkeko i 1516, i jordebøgerne af 1524 og 1542, som betaler af en underproportional overskat i 1542 og med en kirkeko i 1554.

omkr. 1570

Niels Pedersen, 1/4 gård.

Han er Hans Hansen's efterfølger i koregnskabet af 1554.

omkr. 1600

Jens Lassen 1/4 gård.

Han er ikke dokumenteret som efterfølger. Men da alle andre gårde, der stammer fra den samme helgård, er dokumenteret igennem enten koregnskabet eller jordebogsrække, må han komme efter Niels Pedersen. I jordebogen står han fra 1596/97 indtil 1613.

1618--1640

Karen Schwens, 1/4 gård.

Hun fæster i 1618 sin »Husbondes Gaard« (FP), men står i jordebogen efter Jens Lassen. Gårdene lb.nr. 23 og 24 (se tabel 3) har da sandsynligvis endnu et fælles driftssted. Karen »Schwens« efterfølger er formodentlig hendes søn. Rækkefølgen fremgår også af en gårdvurdering fra omkring 1710 (HAV), hvor der står »Karen Schwens« foran Jens Pedersen (Præst).

~1640-1668

Peder Svendsen, 1/4 gård.

Måske er han den skipper, der findes i List toldregnskab fra 1643 på en 8-læsters krejert til Norge og flere gange, mellem 1623 og 1647, i Hamborgs toldregnskab. I fæsteprotokollen af 1668 er Peder Svendsen nævnet som formand til Laurids Pedersen, måske igen en søn.

1668-1673

Laurids Pedersen, 1/4 gård.

Han har gården, »1 otting«, i fæste ganske kort. Allerede i 1673 følger »hans Svoger« i fæsteforholdet (FP).

1673-1701

Hans Jensen, 1/4 gård.

Han er altså sandsynligvis en svigersøn af Peder Svendsen. Han forekommer ikke i arkivalierne igen før 1701, da efterfølgeren får fæste.

1701-1734

Jens Pedersen Præst, 1/4 gård.

Han er formodentlig igen en svigersøn af forgængerens. Efter al sandsynlighed er han født i Nørtvismark som søn af skipper, gårdmand og kirkeværge Peder Jensen, og derved barnebarn af øens præst Jens Engelbretsen. Ved vurderingen omkring 1710 har Jens Pedersen's gård udover den i Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning af køer og heste 1 kvie og 10 får. Fra 1713-15 er Jens Pedersen Præst kirkeværge, efterfølger af hans afdøde svoger, Lars Michelsen fra Nørtvismark. I 1734 overlader han gården til en formentlig svigersøn.

1734-1771

Jeb Jørgensen, 1/4 gård.

Han er vist den kommandør Jacob Jürgens, der sejler fra Hamborg, 1730 på »Liefde« og 1731-36 på »Fama Galley«. Formodentlig stammer han fra Sønderby, idet en formentlig bror Bodser, født der, sejler i samme periode som kommandør for samme reder, 1731-35 på »Liefde«. I vurderingen af 1744 (THH) er bygningen med 121 rd. forholdsvis lavt vurderet, og der er meldt 10 rd. gæld. Økonomien er altså ikke mere den bedste. Ca. 1752 dør Jeb Jørgensen, og fra formyndersagen i 1754 (THH) kender vi børnenes navne og alder: 4 døtre, Kirsten (1732), Maren (1733), Karen (1737) og Mette (1739), og en søn Jørgen (1743). Enken driver gården videre, ikke en let opgave med en del umyndige børn. Fra 1763 forbedres situationen, idet sønnen Jørgen bliver kommandør i Holland og kan hjælpe med tilskud. Men han er ikke særlig heldig. I 1765 havarerer hans skib, »De Zeerob«, i isen, men kommer dog tilbage til Holland. I 1771 går det helt galt. Samme skib findes drivende ved Orkneyøerne uden søfolk, og der var mange fra Rømø ombord. I dette ulykkesår overdrager Jeb Jørgensens enke gården til en svigersøn, gift med datter Karen.

1771-1796

Christen Christensen, 1/4 gård.

Fra ægteskabet kendes 3 sønner, Jef Jørgen (1771), Christen (omkr. 1775) og Jens (1780). Jef og Jens kendes begge senere med tilnavnet »Bruun«, der sandsynligvis kommer fra deres far. Og der er også en datter, Merred, født ca. 1777. I brandforsikringen

står i 1780 endnu Jeb Jørgensen's enke for ejendommen. Bygningernes værdi er endnu forholdsvis lav, men i 1785 sker der noget med laden, der åbenbart udvides, og nu står også Christen Christensen i protokollen. Inden 1796 dør husbonden, og enken overlader gården til datter og svigersøn. Hun går på aftægt, og brødrene får i alt 250 rd.

1797-1833

**Peder Engelbrechtsen Bleeg og Merred Christensdatter,
1/4 gård.**

Peder E. Bleeg er ca. 1763 født på gården lb.nr. 54 i Tvismark, som søn af Engelbret Jensen. Han virker først og fremmest som sømand og bliver styrmand, bl.a. på Rømø's »uddannelsesskib«, hukkerten »Tykkebay« fra København. I 1799 underskriver han et skifteforlig med kors, måske pga. et alvorligt sår. I ægteskabet med Merred fødes 5 sønner og 4 døtre mellem 1797 og 1822. En pige dør som barn. De andre 3 bliver gårdkoner, Kirstine Marie (1798) på gården her, Margrethe (1808) og Maren (1811) i Nørtvismark (lb.nr. 42). Alle sønner bliver først sømænd. Christen (1797) drukner med 3 andre unge Rømø'ser i 1824 på vej fra Ballum til øen. Christian (1800), Engelbret (1801) og Jens (1813) gifter sig senere ind i forskellige gårde. Om Peder (1822) findes ingen oplysninger efter 1840 (FKT). Husbonden dør i 1831, og enken overdrager snart gården til sin ældste datter og svigersønnen. Der aftales aftægt for enken og forsørgelse for ugifte søskende.

1833-1858

Laust Pedersen og hustru Kirstine Marie, f. Bleeg, 1/4 gård.

Laust Pedersen er født 1809 i Sønderby som søn af tækkemand Peder Andersen Lassen, der senere bor i Nørtvismark (lb.nr. 40). Laust opgiver snart sømandsgerningen og bliver gårdmand. I 1840 (FKT) er der 3 børn i familien, Peder Engelbret (1833), Ellen Maria (1835) og Christiane (1837), derudover aftægtsenken, 3 af konens søskende og to tjenestepiger. 15 år senere er alle 3 børn endnu i huset, to af dem dog gift. Og der er et barnebarn og stadig en søster af hustruen. Tjenestefolk behøves ikke mere. I Laust Pedersens ejerperiode falder en større ombygning og forbedring af gårdens bygninger. I 1857 laves en kontrakt med sønnen Peder Engelbret, hvorefter forældrene får aftægt og de to søskende

penge i form af obligationer. Gården har da 53 ha Aftægtsparret lever endnu i mange år på gården. Laust Pedersen dør i 1875, enken Kirstine Marie følger efter i 1878.

1858-1898

Peder Engelbrecht Lausten, 1/4 gård.

Han er sejlet som ung mand og siden 1854 gift med en pige, født 1830 i Oksby sogn, Anne Kirstine Thorsten. Ægteparret får 4 drenge og en datter. Laust (1857), Antona (1858) og Christian Marius (1862) går til Californien, hvor den sidste dør i 1882. Om den yngste, Marius (1866), vides ikke noget. Datteren Sophia Maria (1864) bliver gift med styrmand Carl Hinrich Møller fra Kirkeby og tager bopæl i Nørtvismark. I Peder E. Lausten's ejerperiode bygges gården ud og om, i 1884 og 1897. Den sidste udvidelse er vist sket med efterfølgerens samtykke. I 1898 overdrages nemlig ejendommen til svigersønnen. Konens forældre får aftægt, og der tinglyses 16.000 mk. gæld for konens 2 brødre i Californien, der skal udbetales uden rente efter forældrenes død. Laust er nu gæstgiver, Antona jernbaneforvalter, begge i San Francisco. Marius er vist død.

1898-1945

Carl Hinrich Møller, en gård.

Ved gårdens overtagelse er der allerede 2 døtre, Anne Kirstine (1890) og Alvilda Christine (1894). En tredje datter dør som spædbarn i 1897. Da bor forældrene allerede på gården. 1909 er et ulykkesår. I januar dør datter Alvilda, og i marts hustruen selv. Hendes mor må i 1911, 81 år gammel, indlægges på landssygehuset i Slesvig, hvor hun kort efter dør. Enkemanden Peder Engelbret Lausten flytter til Vråby. Han dør i 1922. I 1914 giftes Carl H. Møllers forblivne datter, Anne Kirstine, med gårdmands-søn Theodor Petersen fra Juvre (lb.nr. 4). Vielsen er en ekstra bemærkning værd i kirkebogen: Brudens slør glemmes i præstegården, og på vejen tilbage til bryllupsfest vælter hestevoغن ved » æ pyt« i Juvre. Men ingen kom til skade. Samme år får de unge deres første barn, en datter Sophie Marie, og i 1917 endnu en datter, der efter moderens afdøde søster kaldes Alvilda Christense (billede 97). Sophie vies med Willy Thorwald Christensen fra Esbjerg-egnen (se lb.nr. 44), Alvilda bliver gift i Ellum.

Billede 97:
Theodor Petersen med hustru Anne
Kirstine, født Møller, og 2 døtre i 1918.
(PD)

1945-1946

Theodor Petersen og hustru Anne Kirstine, en gård.

Efter 30 års ægteskab arver de gården og sælger den umiddelbart efter for 35.000 kr. Med i købet er et bytte af bopæl, dvs. de overtager køberens hus i Nørtvismark (lb.nr. 44).

1946-1973

Alfred Magnus Hansen, en gård.

Han er en søn af gårdmand Jens Hansen i Juvre (lb.nr. 14), født 1909 ved Tjæreborg, og i 1938 gift med Anne Marie Hansen, født 1916 på Mandø. I Nørtvismark har de plejet et bondepar på aftægt og arvet deres hus. 3 af deres børn, Erik, Elsa og Bent, er født dér. I Toftum følger Børge, Lilly, Lene og Knud. Børge overtager ejendommen i 1973. Forældrene bliver boende på gården indtil deres død i 1990 hhv. 1991.

siden 1973

Børge Hansen, en gård.

Han er gift med Inger Keuchel fra Flensborg, og der er 3 døtre i familien. Udover at drive landbruget arbejder Børge Hansen som tækkemand, lige som 2 brødre.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
25	5 Ju	Thadesvej 4	Haderslev	13	Cb	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Hvornår den første særskilte bygning bliver bygget på stedet, vides ikke. Pga. stuehusets bredde på 6.80 meter formodes det at være bygget sidst i 1600-tallet. Omkring 1710 (HAV) er der tale om i alt 21^{1/2} fag beboelse, stald og lade, faktisk lige som 6 andre Haderslevske Toftum-gårde (dvs. undtagen lb.nr. 18). Ved vurderingen i 1744 (HAV) har bygningen den højeste værdi i gruppen med 142 rd. imod 121-139 rd. ved de andre ejendomme. Det skyldes vist den indre indretning, med bl.a. fine barokdøre fra århundredets første årtier (billede 98). Derimod har beboelsen i 1780 (BF) den laveste værdi af alle Toftum-gårde, og avlsafdelingen er heller ikke meget bedre. Formodentlig har hele anlægget endnu den samme størrelse, som omkring 1710. Det ændrer sig heller ikke indtil 1800-tallets første årtier. Men ejeren i 1830erne foretager en stor ombygning. Murankre med årstallet 1840 på østgavlen vidner om dette. Gården bliver nu u-formet med et 17-fags-stuehus/stald i syd, en nord-syd-længe i vest og igen en mindre vest-øst-længe i nord (se 1875-kort billede 75). Efter sigende lå det oprindelige stuehus i nord, hvoraf rester måske findes i den nordlige lade. Men mangfoldige ombygninger siden 1840 gør det meget vanskeligt at finde sandheden om den gamle gård. I hvert fald er hele beboelsen forsynet med nye bjælker uden spor af bin-

*Billede 98:
Barok-døre fra første halvdel af 1700-tallet, sammensat med ældre paneler, i gården lb.nr. 25. (Nationalmuseet)*

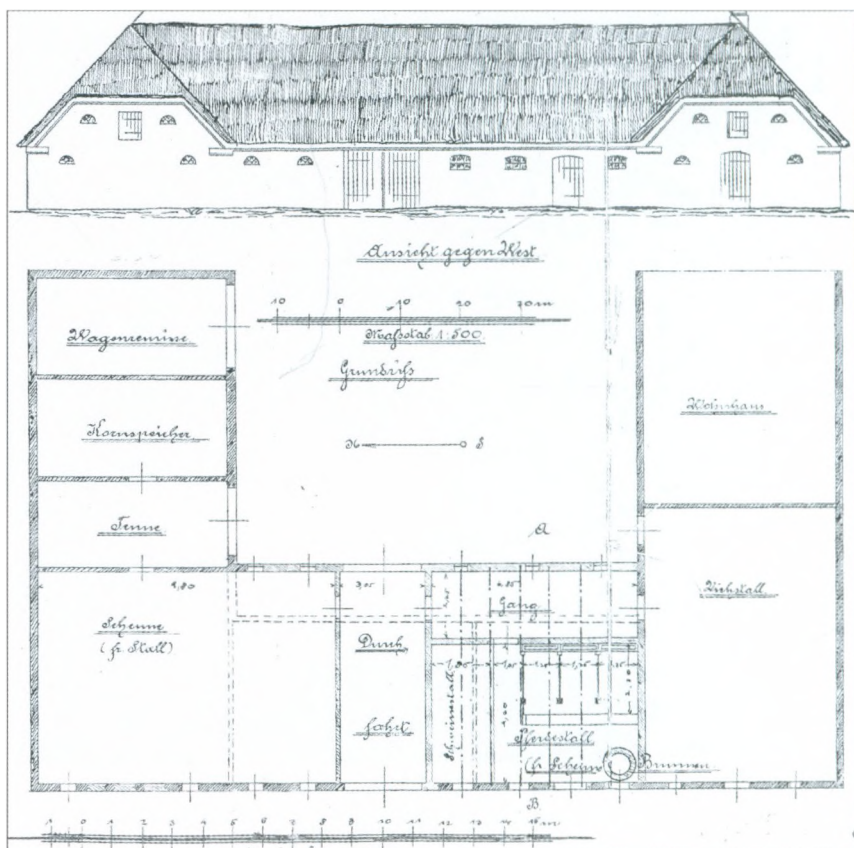
dingsværk og stammer vist nok som den grundmurede facade mod syd med midterindgang fra dette tidspunkt. De store klinkesten skal være genbrug fra nedbrydningen af den anden etage af »Kommandørgården« (lb.nr. 18), dvs. fra omkring 1770. I 1911 bliver den gamle nord-syd-lade lavet om til hestestald og gennemkørsel med større bredde og højde. Og en ny brønd anlægges indenfor (se plan billede 99). I dag er situationen næsten uændret. Billede 100 viser gårdens udseende omkring 1920.

Ejendomshistorie:

omkr. 1530

Jens Boosen, 1/4 gård.

Han er første led i den for denne gård faktisk uafbrudte sikre ejer-

Billede 99:
 Grundplan af ændret hestestald for gården lb.nr. 25, lavet om i 1911. (LAA)

række indtil i dag. Jens Boosen (eller Boesen) findes i kirkeregnskabet af 1516 for en ko og i Tørning lens jordebog for 1524 med en kvartgård i Toftum.

omkr. 1560

Søren (Severin) Pedersen, 1/4 gård.

Han er opført i jordebogen for 1542 og kan kun være efterfølgeren af Jens Boosen. Overskat betaler han ikke. Bonden forekommer også i koregnskabet fra 1554 og endnu i jordebogen for 1596/97. Da er han dog måske allerede afløst af efterfølgerne.

~1590-1616

Maren Sørensen, Niels Sørensen, 1/4 gård.

I 1588-koregnskabet står en »Søffren Nielsen« i Bolilmark (se lb.nr. 35), senere gennemstreget og erstattet af Niels Sørensen (Severinsen) i Toftum, vist en søn. I jordebøgerne fra 1602-10 for Toftum står Niels Sørensen i fællesskab med Maren Sørensen. Efter fæsteprotokollen af 1616 arver en Niels Sørensen »1/4 gård«. Deraf kan man vel slutte, at Maren Sørensen kunne være en datter af Søren Pedersen, gift med Søren Nielsen i Bolilmark. Efter faderens død overtager hun Toftum-gården sammen med sønnen, der efter hendes død arver ejendommen.

1616~1630

Niels Sørensen, 1/4 gård.

Han er fra 1613-27 alene opført i jordebogen og er formodentlig identisk med den Rømø-skipper, der i årene 1606, 1608 og 1615 sejler gennem Øresund og som også findes i Hamborg's toldregnskab for 1625. Om han endnu er skipper i 1643 (LTR), må betvivles.

omkr. 1640

Niels Nielsen, 1/4 gård.

Han er kun kendt fra jordebogen for 1627/28, hvor han er indført som efterfølger af Niels Sørensen, måske en søn. Der findes dog en småskibsskipper fra Rømø med dette navn mellem 1625 og 1632 i Hamborg, Ribe og Varde.

Billede 100:

Gården lb.nr. 25 omkring 1920.(PD)

~1650-1670

Søren Nielsen, 1/4 gård.

Med denne formentlige søn begynder den absolut sikre ejerrække for gården. Manden findes i koregnskabet fra 1648 (1666) og som forgænger til den følgende bonde i fæsteprotokollen af 1670. Forøvrigt er han vist identisk med den Rømmø-skipper, der står i List toldregnskabet af 1643 med en 30-læsters krejert. I 1670 er han død (FP).

1670-1733

Michel Sørensen, 1/4 gård.

Han fæster »1 otting« efter hans »S. Fader Sören Nielsen« og kommer i mange år til at stå for ejendommen. Af en dispensationssag (for giftermål indenfor familie) fra 1704 fremgår, at han er gift med en Mergred Pedersdatter, formodentlig fra Bolilmark (lb.nr. 32/34). Der er 2 døtre, Kirsten og Karen, der bliver gift med 2 brødre fra Bolilmark, Hans og Peder Pedersen (lb.nr. 33). Og en søn Søren bliver styrmand og gårdmand i Juvre (lb.nr. 14). På gården findes ved vurderingen omkring 1710 udover den for Toftum sædvanlige udsæd, høhøst og besætning også 2 kvier og 6 får. Michel Sørensen vidner 1717 i en vragssag og er 1723 »Tilsynsmand« i byen (THH). Først i 1733, ganske vist i høj alder, overlader Michel Sørensen gården til en svigersøn.

1733-1743

Peder Pedersen, 1/4 gård.

Han må ved overtagelsen allerede være ret gammel, over 50 år, gift siden 1704. I 1718 er han allerede på gårdens vegne i strid om tyderettigheder, med den stridbare bondeenke fra lb.nr. 18 (THH). I 1737 har han i 10 år været medforpagter af Nørlandets strandrettigheder, sammen med Tvismark-mølleren Christen Pedersen og nogle Sønderlandsfolk, foran deres »matador« Peder Holm (THH). Og i formuevurderingen af 1744 betegnes Peder Pedersen som »gammel matros«. Da har han allerede overladt gården til en svigersøn, men i vurderingen står han endnu som gårdmand. Bygningen har da en værdi på 142 rd., forholdsvis meget for Toftums gårde, mens han selv angiver 138 rd. gæld.

1743-1745

Michel Rasmussen, 1/4 gård.

Han fæster gården i 1743 på basis af en aftægtskontrakt med svingerforældrene. De forbeholder sig bl.a. 2 køer, ved en sædvanlig besætning af 3 køer meget. Og så skal de altid have heste og køretøj, f.eks. til kirken. Michel Rasmussen er ikke en almindelig »matros«, som der skrives i 1744-vurderingen. Han angiver 500 rd. formue i sølv og guld, og det er ikke ringe! Men han dør samme år eller senest et år efter, idet svingerfaderen fæster gården tilbage i 1745, »efter Michel Rasmussens Arvinger«.

1745-1747

Peder Pedersen, 1/4 gård.

Den gamle gårdmand overdrager gården anden gang til en efterfølger, måske igen en svigersøn. Kontrakten laves i marts 1747, og i 1748 er hans kone Karen enke.

1747-1785

Jens Sørensen, 1/4 gård.

Han er gift med Bodil, en formodet datter af Peder Pedersen. Hvor han kommer fra, vides ikke, måske fra en gård i Tvismark (lb.nr. 46). Husbonden dør i 1772, og der er to sønner, der får formynder, Søren (ca. 1754) og Lars (ca. 1760). Formodentlig er de økonomiske forhold ikke så gode. Stuehuset har 1780 den laveste vurdering i Toftum, samtidig er der dog en forholdsvis stor lade. Enken overlader i 1785 gården til sønnen Lars. Søren er måske allerede død.

1785-1829

Lars Jensen, 1/4 gård.

Han er sømand og har siden 1783 sejlet som styrmand ved Islandsselskabet i København (PD), senere på andre skibe fra hovedstaden. Hjemme på gården lever hans mor indtil sin død i 1797. Som det fremgår af et brev, landfoged Winther skriver ved denne lejlighed, »er de uformuende«, og der er gæld på stedet. Lars Jensen er da lige blevet gift med en Maren Jørgensdatter, og hendes »forældre er død siden nogle år«. Begge er da allerede næsten 40 år gamle. En datter, Botella, født 1799, bliver også deres eneste barn. Husfar Lars sejler videre og bliver i 1805 skipper fra København (SL). I dette år sejler han med en 27-læster-

skonnert »Frederikshavn« til Libau. Senere, 1816-18, fører han hukkerten »Tykkebay« af København, det kendte uddannelseskib for Rømø'serne. Lars Jensen dør i 1827, i kirkebogen betegnet som »gårdmand«. Nu sidder enken Maren med datter Botella alene på gården. Botella gifter sig i 1828 med en ældre ungkarl fra fastlandet, måske en tjenestekarl. Han får gården overladt mod aftægt for svigermor Maren.

1829-1833

Peter Nielsen, 1/4 gård.

Han stammer fra Hviding (KB) og må være født ca. 1787. En datter fødes i 1829, men hun dør kort efter. Ægteparret forbliver barnløst. Snart beslutter de at opgive eget landbrug og sælger til en bonde fra fastlandet. Selv flytter parret 1832 til Kongsmark (lb.nr. 74), og Peder Nielsen arbejder fremover som daglejer. Overdragelseskontrakten sluttet først i 1833, med aftægtsforpligtelser for den gamle Maren, Lars Jensen's enke.

1833-1874

Jens Jacobsen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1805 i Billum sogn, gift med en et år ældre pige fra Aal sogn, Zidse Maria Sørensen. Da han i 1831 ankommer til Rømø, kaldes han allerede »Gårdbesidder i Toftum«. Kort efter fødes en datter, Kirstine. Jens Jacobsen er en dygtig bonde og driver gården med succes. I 1840 er gården grundigt restaureret og forstørret. I 1841 kommer en datter mere til verden, Jacobine Ellendine. I 1845 dør aftægtsenken Maren, 85 år gammel. På gården bor forøvrigt også 2 indtingede børn, og en eller to tjenesteydere. Jens Jacobsen er kirkeværge i mange år. Hans bror Jes kommer også til Rømø, tjener på Tagholmgård, og bliver gift med gårdkonen dér. Jens Jacobsen's datter Kirstine giftes i 1854 med en søstersøn, skipper Jens Hansen Bundesen, født 1820 i Billum sogn (billede 101). Også to af hans brødre kommer med til Rømø (lb.nr. 11 og 17). Jens H. Bundesen fører bl.a. skibet »Familien« af Nyborg. Ægteparret bor fremover med på gården. De får 5 børn, sønnerne Bondo Marius (1857) og Jens Jacob (1862), og døtrene Jensine Cicilie Marie (1855), Jacobine Ellendine (1866) og Christiane Eleonore Kirstine (1869). Ved den sidstes fødsel betegnes far Jens allerede som »fhv. Skibsfører, nu Gårdmand«. I 1871 dør Jens Jacobsens kone Zidse Maria, 3 år senere han selv. To

*Billede 101:
Kaptajn Jens Hansen Bundesen,
fotograferet omkring 1860. (PD)*

måneder inden når han at lave en overdragelseskontrakt med svigersønnen.

1874-1890

Jens Hansen Bundesen, en gård.

Han får den 71 ha store gård i 1874 helt uden belastninger. Samme år giftes datter Jensine Cicilie med tjenestekarl Christen Knudsen fra Varde-egnen, og de unge bor med på gården. Sønerne sejler og bliver styrmænd. Jens H. Bundesen er 1878-81 kommuneforstander og 1876-86 strandfoged for Juvre-kommune (PD). I 1881 køber han et hus i Toftum (lb.nr. 28) for sønnen Bondo Marius, der flytter ind med sin kone. To år senere dør hustruen Kirstine, mens husbonden endnu lever i 7 år. I 1890 laver arvingerne en kontrakt med Christen Knudsen, der overtager gården. Bondo Marius får huset, han bor i, og de andre søskende får dele af ejendommens jordtilliggender. En del jord sælges med det samme til en gård i Juvre (lb.nr. 3).

1890- 1923

Christen Knudsen, en gård.

Han har boet i 16 år på gården som svigersøn, og der er allerede

Billede 102:

For 30 år siden blev fårene vasket inden klipning. På billedet ses Elna Møller, født Westensee, med hendes to døtre, Marie-Louise og Birgit. I baggrunden står sønnen Ernst Christian . (PD)

7 børn født i ægteskabet med Jensine, hvoraf et døde som spædbarn. To sønner dør i 1891 hhv. 1894, men der fødes endnu en datter, Marie, i 1893. Christen Knudsen bliver strandfoged og i en periode i 1890erne også kommuneforstander. Gården er efter arvedelingen og delsalg reduceret til 58 ha Det er dårlige forudsætninger for økonomien. I årene 1903-08 låner Christen Knudsen penge, der dog tilbagebetales efter salg af mere jord. Den ældste søn, senere sognefoged Jens Christian Knudsen (født 1874), er fra 1898 gift med en pige fra Oksby sogn og køber 1903 en ejendom i Kongsmark (lb.nr. 67). Datter Kirstine (1887) giftes med en gårdmand i Billum sogn. I 1917 dør husmor Jensine. Datter Marie får en gårdmandssøn fra Juvre som mand, Chr. P. Møller, født 1898 (lb.nr. 8), og i 1923 sælges gården til denne svigersøn. Sønnen Carl Christian får nogle jordparceller, men han flytter til fastlandet. Prisen for de resterende 40 ha, bygningen og løsøre er 21.050 kr., der efter Christen Knudsens død skal udbetales til arvingerne.

1923-1951

Christian Petersen Møller, en gård.

Han bliver Nørlandets strandfoged ligesom svigerfar Christen Knudsen, der i 1931 dør på gården. I familien er der 2 sønner,

Christen Knudsen (1920) og Cornelius Lausten (1925), og en datter Cicilie Marie (1921), der giftes med Erling Stenrøjl Kristensen, født 1921 i Tømmerup sogn, stamfar til fiskeskipper-slægten på Rømø. Mor Marie bliver senere alvorligt syg, og så sælges gården til søn Cornelius.

fra 1951

Cornelius Lausten Møller, en gård.

Han giftes med Elna Westensee, født 1931 i Juvre, og de får en søn og 2 døtre (billede 102). Bedsteforældrene har en lejlighed i huset, hvor farmor Marie dør i 1969, farfar Christian i 1993.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
26	238 Ju	Vestervej 24	Haderslev	22	Cc	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

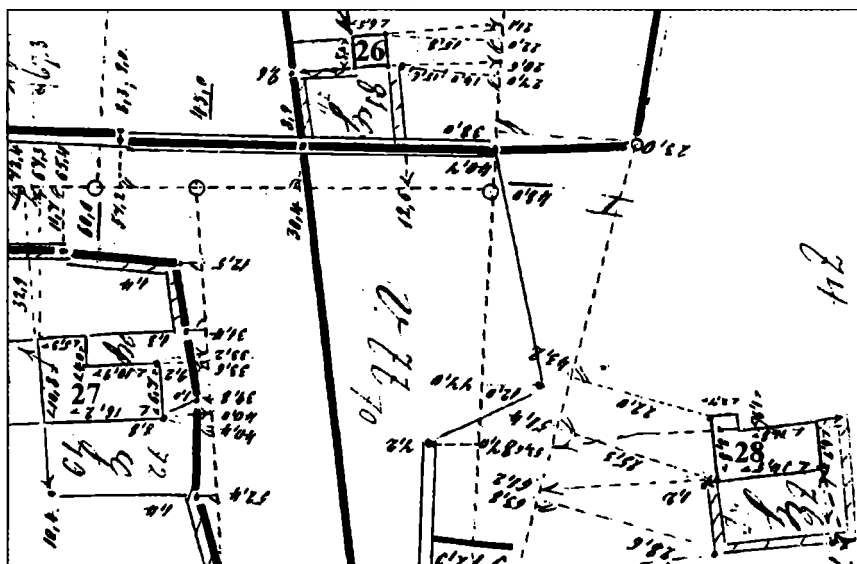
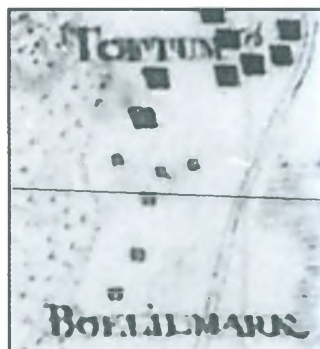
Bygningshistorie:

Huset er sandsynligvis bygget som aftægtshus for gården lb.nr. 22, måske for Michel Hansen i sidste fjerdedel af 1700-tallet. Det formodes, fordi Bruun's konceptkort fra 1796 (billede 103) viser 3 huse i det sydvestlige Toftum. I brandforsikringen for 1802/12 findes huset dog ikke nævnt som særskilt bygning. I folketællingen af 1860 er der tale om »et aftægtshus«, dengang lejet ud. I 1875 (kort billede 104) er det 5 meter bredt og 6.50 meter, dvs. 4 smalle fag langt. Sandsynligvis omkring århundredskiftet udvides det lille hus med 2 fag til de nuværende 6 fag (billede 105).

Billede 103:

Udsnit af S. Bruun's konceptkort fra 1796 med 3 husmandssteder i det sydlige Toftum samt 3 husmandssteder i det nordlige Bolilmark. Det må være lb.nr. 26-31. (Kort- & Matrikelstyrelsen, A.131-97)

Billede 104:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med huse lb.nr. 26-28. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Ejendomshistorie:

fra o. 1780

Aftægtshus.

Husets beboere er ikke særskilt nævnt i folketællingerne før 1860. I det år kaldes det »Aftægtshuus«, og der er lejet ud til arbejdsmand Lars Michel Pedersen (før i lb.nr. 30), en bror til lærer Niels

Billede 105:

Huset lb.nr. 26 omkring 1920. Foran huset står Jette og Margrethe Bleeg. (PD)

Pedersen (lb.nr. 27). Derudover er der brødrenes ugifte moster, Bodil Larsdatter Holm, indtinget af fattigvæsenet.

indt. 1894

Juvre ejerlav.

På et ukendt tidspunkt kommer ejendommen i fælleseje. I det præjisiske ejendomsregister fra omkring 1880 (»Mutterrolle«) står ejendommen med godt . 3 ha england og 7 ha strandstykker under »Dorfschaft Juvre«. Af den tilhørende »Grundakte« fremgår, at ejerne er alle 8 gårdmænd af Toftum i fællesskab, mens den lille bygning ejes af en ukendt beboer. I 1894 køber ejeren af gården lb.nr. 22, hvor aftægtshuset oprindeligt hørte til, de 3.418 m² af for-nævnte ejendom, hvorpå huset står, af fællesskabet. Selve huset kommer formodentlig omkring dette tidspunkt i Jette Bleegs eje.

o.1895-1933

Jette Bleeg, et hus.

Hun er gårdmandsdatter fra Juvre (lb.nr. 2), ugift og omkring 40 år gammel. Hun lever i huset sammen med sin søster Margrethe (billede 105). I 1930 skødes grunden til hende af dødsboet efter Nis Nielsen (lb.nr. 22). Jette Bleeg dør i 1933. Det er hendes nevø, Jens Hansen Bleeg, ejer af gården lb.nr. 2, der arver og i oktober 1933 sælger huset til efterfølgeren.

1934-1972

Christian Marius Nielsen, et hus.

Om hans liv indtil 1933 se under lb.nr. 10. Han køber dette hus for 1.200 kroner og flytter ind med familien. Christian M. Nielsen har i en periode en kiosk ved Nationalmuseets Kommandørgård. Naboerne kalder ham »Skipper«. Han dør ligesom konen i 1972.

1972-1982

Line Petrine Petersen, født Nielsen, et hus.

Hun bor i Kongsmark, gift med murmester Frederik Petersen. Huset lejes ud, indtil ejendommen sælges i 1982.

siden 1982

Jytte Andersen, et hus.

Hun stammer fra Bylderup-Bov-egnen, er bankuddannet og bor ved Skærbæk. Huset lejes ud som sommerbolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
27	42 Ju	Vestervej 17	Haderslev	21	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Huset må være bygget ca. 1732, formodentlig med 7 fag, 6.70 meter bredt. Bygningen er opført i bindingsværk med dokker, hvoraf der findes spor i remmen. I 1744 (HAV) er værdien 49 rd. Ved brandforsikringen af 1780 er bygningen udvidet mod vest, til

Billede 106:

Huset lb.nr. 27 på en akvarel, vist malet under første verdenskrig af samme soldat, som billede 81. (Privateje)

9 fag stuehus og 2 fag lade, sådan, som det endnu ses på 1875-kortet (billede 104). 1780-værdien er 81 plus 12 rd., der senere sættes lidt ned, vist pga. slid. I 1912 forlænges laden mod nord, og ejerparret sætter murankre med deres initialer på østgavlen. Et pænt, typisk Rømøhus, som det ses på billede 106.

Ejendoms historie:

1733-1757

Peder Lauridsen (Præst), 1/4 forbedelse.

Han er sandsynligvis en søn af Laurids Michelsen og Anne Pedersdatter Præst, født omkring 1710 på gården lb.nr. 41 i Nør-tvismark. Han gifter sig med en Kirsten, født i 1702 (GS), og bygger dette hus. Konen er måske en Christensdatter fra en Toftumgård (lb.nr. 18 eller 19), idet en søn kaldes Christen og byggegrunden vist stilles til rådighed af en Toftum-bonde. Der fødes 5 børn i dette ægteskab. 2 sønner, Laust og Christen, dør som unge (GS). Den tredje dreng, som ses på familiens gravsten, kendes ikke. En datter Kirsten fødes ca. 1732, og der må være en anden datter med ukendt fornavn (billede 107), der bliver gift

med Lars Michelsen Holm (lb.nr. 19). Det fremgår også af folketællingen fra 1801, hvor Kirsten er betegnet som »Moster«. I 1741 fæster Peder Præst jord i Juvre efter mølleren i Tvismark, Christen Pedersen. 1744 (HAV) står han i vurderingen som »matros«, og der er hverken gæld eller pengeformue. I 1757 overdrager Peder og Kirsten ejendommen til deres svigersøn, gift med datteren Kirsten, mod aftægt (SPP).

1757-1785

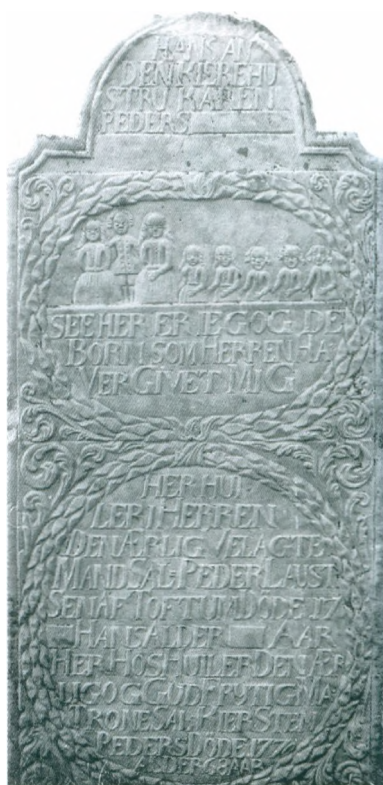
Niels Madsen, 1/4 forbedelse.

Hans oprindelse kendes ikke. I 1759 er han harpuner på Grønlandsskibet »Twe jonge Hermans« fra Hamborg, med kommandør Michel Jensen (lb.nr. 48). Der kendes ingen børn af ægteskabet med Kirsten. I 1770 dør Kirsten's mor (GS) og enkemanden Peder Lauridsen giftes igen, med den betydelig yngre naboenke Karen Carstensdatter (født ca. 1729). Niels Madsen køber sig ud af aftægtsforpligtelsen med 100 rd. Formodentlig kort efter 1780 dør Niels Madsen. Enken giftes igen, med Laust Andersen. I 1785 får han fæste på huset, der fejlagtigt kaldes »indestehus« (FP).

1785-1792

Laust Andersen, 1/4 forbedelse.

Hvor han kommer fra, vides ikke. Måske er han den mand, der fra 1750erne indtil ind i 1770erne sejler fra Hamborg til Grønland, først som matros, senere som skibskok (WS). I 1792 overlader han ejendommen til konens søsterdatter og hendes mand mod aftægt. Laust Andersen dør før 1801, Kirsten før 1815.

Billede 107:
Gravsten over Peder Laustsen og 2 koner, Kirsten med 5 børn og Karen uden børn. (Foto F.J. Falk)

1792-1848

Peder Pedersen og hustru Kirsten Laustdatter, 1/4 forbedelse.

Manden er sømand og er født ca. 1765 på et forbedelsessted i Juvre (lb.nr. 13). Kirsten er en datter af Lars Michelsen Holm (lb.nr. 19), født ca. 1772. Ægteparret får 5 børn mellem 1794 og 1810, deraf 4 sønner. I 1799 sælger Peder Pedersen den siden 1741 til forbedelsen hørende Juvre-jord til en bonde dér (lb.nr. 13). Husfaderen dør inden 1815, og det er den ældste søn Niels, født ca. 1794, der må overtage medansvaret. Han bliver snart styrmand. I 1826 gifter han sig med en skipperdatter fra Kongsmark Bodil Cathrine Jefsdatter. De unge får en søn, Peder Nielsen (1827) og to piger, Anne Kirstine (1828) og Cornелиe Kirstine (1830). Fra 1828 bliver Niels Pedersen hjemme og virker som lærer ved den lille Toftum-skole. En bror, Lars Michel, født 1802, giftes i 1831. Han overtager et hus i nabolaget (lb.nr. 30). En anden bror, Peder (1810), er sømand og bor ugift med i huset endnu i mange år. Om en anden bror, Peder Nielsen (1799) og en søster Anne Kirstine (1796) vides ikke noget. I 1847 dør Niels Pedersens kone Bodil Cathrine. De 3 børn er voksne, men bor endnu hjemme. Året efter gifter den 54-årige Niels Pedersen sig igen, med Cornele Kirstine Nielsdatter fra nabogården, født i 1801 (lb.nr. 21). Nu overtager han også ejendommen efter sin mor, Kirsten Laustdatter. Hun dør først i 1861, 88 år gammel, og overlever sin søn og sine børnebørn.

1848-1861

Niels Pedersen, 1/4 forbedelse.

Indtil 1855 (FKT) virker Niels Pedersen ved skolen, nu kaldet »hjælpe lærer«. 1850erne er en uheldig tid for familien. I 1851 forliser sønnen Peder til søs. Året efter dør datter Anne Kirstine, i 1856 datter Cornелиe Kirstine. I 1860 dør Niels Pedersen selv, en mand, der har sørget for en generations skoleundervisning. Enken sælger ejendommen og flytter til sin søster på fødegården.

1861-1899

Niels Simon Nielsen, et hus.

Han er ca. 1819 født i Øster Vrøgum i Aal sogn og kommer i 1842 til Rømø, som tjenestekarl. I 1855 (FKT) findes manden som fra-skilt arbejdsmand og tærsker på Kongsmark-gården lb.nr. 93, hvor også den yngre bror Hans tjener (senere gårdmand lb.nr. 14

i Juvre). I 1857 gifter han sig igen, med Mette Kirstine Tønnes, født 1832 i Sønderby. Ægteparret køber et hus i Nørhede på auktion (lb.nr. 113). I 1861 købes den her ejendom, og de flytter med deres første 2 børn, Maria (1858) og Micholine (1860). I Toftum kommer flere børn: Niels (1862), Caroline (1863), Sibrandt Michael Linius (1869) og Marius Nicolaus (1872). 2 børn dør som unge, Micholine (1868) og Niels (1871). Far Niels Simon tjener videre som arbejdsmand og driver det lille landbrug med 5 ha jordtilliggende. I 1889 drukner sønnen Sibrandt i Kattegat. 1896 flytter Marius Nicolaus, der endnu er ugift, tilbage til forældrene og plejer de gamle. Der sluttes en kontrakt med søstrene, der bor andetsteds, at de skiftevis skal hjælpe. Far Niels Simon dør samme år, mor Mette Kirstine i 1899. Efter arveforliget får Marius ejendommen til gengæld for plejen, men han må overtage 1.000 mk. gæld.

1899-1953

Marius Nicolaus Nielsen, et hus.

I mere end 10 år lever han alene i huset, inden han i 1910 gifter sig med Metha Kræmer, født 1861 i Kromose (lb.nr. 98). Hun boede med sin nu afdøde mor på naboejendommen (lb.nr. 28) og bringer en hel del jord med ind i ægteskabet. Marius N. Nielsen investerer i husets forbedring og viser det med murankre på østgavlen. Ægteparret (billede 108) tilbringer resten af livet her. Metha dør i 1933, og efter Marius' død i 1952 kommer ejendommen med 32 ha jorder på auktion.

siden 1953

Carl Petersen, et hus.

Gårdmanden fra Juvre (lb.nr. 4) køber ejendommen og indretter en campingplads på jorderne. Selve huset lejes ud som sommerbolig.

Billede 108:
Marius Nielsen med hustru Metha, født Kræmer. (PD)

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
28	188 Ju	Vestervej 18	Haderslev	20	Cc	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Huset er vist oprindeligt bygget omkring 1667, det første kendte fæstetidspunkt. Vurderingen 1708-10 (HAV) melder om et 7-fags hus, der også findes i 1744 med en værdi på 43 rd. 16 sk. Nordremmens vestlige del vidner med naglehuller af bindingsværk om denne bygning. I 1780 (BF) er der endnu 7 fag med 49 rd., mens en ny ejer bygger 1 fag til og forbedrer kvaliteten, så at værdien stiger til 72 rd. i 1785. Fra denne forbedring stammer sandsynligvis en del bjælker i husets østlige fag og murankrene »1784« på østgavlen. Inden 1812 bygges et lille »udhus« til mod nord, i husets vestlige ende. I midten af 1800-tallet får syddøren en rundbuet kvist. Sådan står huset også i 1875 (kort billede 104), 6.90 meter bredt, og bliver faktisk uændret indtil midten af 1900-tallet (billede 109).

Ejendoms historie:

1667--1710

Hans Pedersen Westergaard, forbedelse.

I vurderingen fra årene 1708-10 (HAV) findes kun én forbedelse i Toftum med dette ejernavn, fæstet i 1667. Han har en »Kohlhoff« (kålgård) og en »Tofft« for en udsæd af 1 sk. rug og 1 sk. byg,

Billede 109:

Huset lb.nr. 28 i 1942. Huset har endnu den fine, rundbuede kvist over døren. (PD)

»wenn die Hälfte ruhet«. Og der er en ko. Han yder ingen landgilde, fordi han skal betale til den bonde, jorden stammer fra. Mandens tilnavn betyder vist, at han er født på en af de vestlige gårde i Toftum eller Bolilmark. Hvornår forbedelsen bliver viderefæstet, vides ikke. Men ejendommen er den eneste af den slags i Toftum indtil 1733, og her kan kun den følgende mand komme på tale.

~1710-1730

Niels Pedersen, 1/2 forbedelse.

Om Niels Pedersen findes ingen andre oplysninger end at han står i fæsteprotokollen af 1730. Hvorfor ejendommen ved nyfæste i dette år betegnes som 1/2 forbedelse, er uvist.

1730-1760

Hans Jespersen, 1/2 forbedelse.

Han er måske en svigersøn af forrige, idet en søn, født ca. 1739, kaldes Niels. Ellers er der 3 døtre, Karen (ca. 1730), Kirsten (ca. 1731) og Anna (ca. 1732), som det fremgår af en formyndersag. Hans Jespersen er i 1739 vurderingsmand for Toftum (THH). I 1744 (HAV) er han død. Enken betegnes som »arm«, men der er

ingen gæld. Hun dør senest et år derefter. Det er uvist, hvem der nu sørger for børnene. Først i 1748 bliver formynderne udpeget. I 1760 får datter Anna fæste på ejendommen. Søstrene overlader hende deres andel. Bror Niels nævnes ikke. Måske lever han ikke mere.

1760-1764

Anna Hansdatter, senere Thomas Hansen, 1/2 forbedelse.

Eneste oplysning, der findes om forholdene, er fæsteprotokollen fra 1764. Da overlader en Thomas Hansen denne ejendom til efterfølgeren.

1764-1777

Laust Laustsen, 1/2 forbedelse.

Han er formodentligt født på Juvre-gården lb.nr. 11, og han er sandsynligvis identisk med den Rømø-skipper, der i 1767 og 1769 sejler gennem Øresund til Riga og Memel for at hente rug hhv. potaske, hamp, hør og træ for rederen, rådmand Rahr af Ribe. Laust Laustsen er gift med en Bodil, og der en søn Niels. Begge får aftægt hhv. forsørgelse, da ejendommen i 1777 sælges efter husmandens død (SPP). Niels findes senere som skibsdreng ved Islandsselskabet fra København (PD).

1778-1821

Christen Hansen Smed, 1/2 fb.

Han er født ca. 1747 i Juvre på gården lb.nr. 2 og har tilnavnet såvel hjemmefra som pga. sin profession. I 1778 bliver han anklaget for strandrøveri (THH). Han har tilegnet sig jerndele fra et vrag.² Christen Hansen gifter sig med en Kirsten Jørgensdatter, og der er i 1801 (FKT) 4 børn, Hans Jensen (ca. 1775), Mette (ca. 1782), Peder Hansen (ca. 1785) og Christen Jensen (ca. 1787). Huset forstørres snart efter overtagelsen med et fag. Alle sønner går til søs. Hans Jensen finder vi fra 1799 som styrmand, senere som skipper i København. Om Peder Hansen vides ikke mere. Christen Jensen gifter sig og bliver gårdmand (lb.nr. 17). Husfar og smed Christen Hansen dør i 1820. Samme år giftes datter Mette, og få måneder senere dør husmor Kirsten. Ejendommen overdrages til Mette og hendes mand. Eneste forpligtelse overfor den øvrige familie består i et mindre pengebeløb til en Mette Hansdatter, formodentlig en niece af Mette.

1821-1875

**Jørgen Svend Johannsen Lassen og Mette Christensdatter,
1/2 forbedelse.**

Manden er i 1799 født i Nørtvismark, en møllersøn (lb.nr. 37). Han er sømand, senere tømmer. I ægteskabet med den 16 år ældre Mette fødes en datter i 1821, Kirstine. Fem år senere dør moderen, og enkemanden gifter sig med Else, født 1800 i Kongsmark som datter af kommandør Anders Jespersen Møller (lb.nr. 75). Nu er ægtefolkene jævnaldrende, og der kommer 6 børn, deraf 4 piger, Mette Christine (1827), Elene Marie (1828), Mette Marie (1833) og Andrea Marie (1837). 2 sønner får navne Svend Jørgen (1831) og Hans Antoni (1840). Den ældste dør i 1846. Af pigerne giftes én med en arbejdsmand i Kongsmark (lb.nr. 80), to dør ugift i høj alder og to findes senere ikke mere. Et år efter konens død i 1874 overdrager Jørgen S. J. Lassen ejendommen, med 5 ha jordtilliggende, til sin søn mod aftægt. I 1881 ender hans lange liv.

1875-1881

Hans Antoni Lassen, et hus.

Han er sømand, endnu ugift. I 1879 ægter han en enke med en gård i Tvismark (lb.nr. 50), Cathrine Maria Møller, født Schmidt. Hun er enke efter skipper Jens Chr. Møller og søster til reder Jep H. Schmidt. Umiddelbart efter faderens død sælger han Toftum-ejendommen til en bonde fra nabolaget, hvis søn får huset som beboelse efter sit giftermål.

1881-1892

Jens Hansen Bundesen, et hus.

Om denne mand se ved gården lb.nr. 25.

1892-1894

Bondo Marius Bundesen, et hus.

Han er styrmand og bliver i 1879 gift med Hansine Jørgeline Møller, født 1856 i Kirkeby. Det unge par får i 1881 huset stillet til rådighed af mandens far. De får 2 sønner, Jens Christian (1880) og Anton Alfred Christian (1883), mens en pige dør umiddelbart efter dåben i 1887. I 1894 overtager han den største del af en gård i Nørtvismark med bygningerne (lb.nr. 41). Aftalen er, at sælgerinden, enken efter Andreas Kræmer, får ejendommen i Toftum og 7.500 mk. Bondo M. Bundesen flytter med familien derover, hvor

forøvrigt en søn mere bliver født i 1896, Adolf Marius. Mere om familien under lb.nr. 41.

1894-1913

Anna Kirstine Kræmer, f. Mærsk hhv. Metha Kræmer, et hus.

Om hende i tiden forud se lb.nr. 41. Nu bor hun med en datter, Metha, i dette lille hus, indtil hun dør i 1909, 78 år gammel. Datter Metha får ejendommen tilskødet ved et arveforlig. I 1910 gifter Metha sig med naboen, Marius N. Nielsen (lb.nr.27) og sælger 1913 ejendommen for 2.550 mk.

1913-1919

Petrea Kjerstine Hansen, f. Bleeg, et hus.

Hun har lige solgt gården lb.nr. 21 efter mandens død. I 1919 dør hun selv.

1919-1942

Caroline Nielsen, et hus.

Det er nabo Marius Nicolaus Nielsen's ugifte søster (se lb.nr. 27), der overtager ejendommen. Senere flytter hendes søster Maria med ind i huset. Efter søstrenes død arver Marius sammen med andre familiemedlemmer ejendommen, og huset sælges.

1942-1998

Aksel Ibsen, et hus.

Han er i 1913 født på gården lb.nr. 35 i Bolilmark og arbejder som tømrer. Aksel ægter Kirstine Marie, født Juhl, og får 4 børn, Juliane Magrethe, Henry, Jens Marinus og Jensine Asmine. Alle flytter senere fra øen. Aksel Ibsen dør i 1977, og enken får tilskødet ejendommen. I 1998 afhænder hun huset.

siden 1998

Vera Gundersen, et hus.

Ejendommen lejes ud som sommerbolig.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
29	336 Ju	Vestervej 9	Haderslev	19	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Huset er sandsynligvis bygget i 1732, idet fæsteprotokollen i 1733 nævner et »nyt hus«. Det er opført i bindingsværk på syldsten, 6.80 meter bredt, og har, efter vurderingen af 1744 (HAV) at skønne, 6 fag med en værdi på 42 rd. I brandforsikringen af 1780 står de 6 fag endnu med 42 rd., der i 1785 reduceres til 30 rd., dvs. huset må være temmelig slidt. Det gælder endnu i 1802, mens værdien stiger i 1812, formodentlig kun pga. en reovering. Indtil 1875 bygges et fag til i vest og en lille 2-fags lade mod nord. Den næste ejer forlænger laden mod nord i 1896 (murankre) og indretter en dagligvarebutik i østenden, der forlænges lidt. Murankre dér viser bygherrens hhv. konens initialer, CH JH. På billede 110 ses huset i 1930'erne fra vest.

Ejendomshistorie:

1733-1769

Carsten Madsen, 1/4 forbedelse.

Han kommer fra Kongsmark, hvor han nævnes som »stokkemand« på tinget i 1726. I 1733 fæster han et nyt hus i Bolilmark (ved skellet til Toftum), regnet for 1/4 forbedelse (FP). I vurderingen af 1744 kaldes han »en matros, er arm«. Husets jordtilliggen-

Billede 110:
Huset lb.nr. 29 set fra vest, i 1930'erne. (PD)

de vurderes da til 5 rd., derimod har han 50 rd. gæld. Af fæste-protokollen for 1769 fremgår, at han har en datter Karen.

1769-1772

Laust Knudsen, 1/4 forbedelse.

Han er gift med Carsten Madsens datter Karen og får fæste i 1769 (FP). I 1772 er han død og efterlader konen med 3 umyndige børn, en datter Ellen (ca. 1764) og to sønner, Carsten (ca. 1766) og Anders (ca. 1769). Hun gifter sig igen, og børnenes formynder overlader stedet til den nye ægtefælle, enkemanden Peder Lauridsen, der senere kaldes for Præst. Han nyder aftægt fra nabohuset og flytter nu herover (om ham se ellers ved lb.nr. 27 og 19). I en kontrakt med formynderne for Laust Knudsens børn lover han forsvarlig opdragelse, skolegang, konfirmation m.v.

1772-1817

Peder Lauridsen Præst, 1/4 forbedelse.

Han får fæste i 1772 (FP), men i brandforsikringen findes manden først fra 1785, idet enken står for huset indtil da. Det ulige par – han er omkring 30 år ældre end konen – får endnu 2 børn, Kirsten, født ca. 1775, og Laust, født ca. 1781. Da er far Peder vist

over 70 år gammel. Disse børn har han vel ikke regnet med, idet de mangler på gravstenen (billede 107). Af forsikringsværdiens udvikling i 1780erne kan man slutte, at der mangler penge til vedligeholdelse af huset. I 1801 (FKT) er Peder L. Præst død, og enken lever i huset sammen med sin datter Ellen fra første ægteskab og de 2 børn, avlet med Peder Præst. Husets vurdering stiger efterhånden lidt (BF 1812), og en »Torfscheune« er nævnt. Sønnens indkomst som sømand hjælper vist på økonomien.

1817-1839

Laust Pedersen Præst, 1/4 forbedelse.

Han overtager ejendommen fra moderen mod aftægt for hende (SPP). Han er gift med Margrethe Jespersdatter Møller, født ca. 1776 som gårdmandsdatter i Bolilmark (lb.nr. 35). Der er 3 børn, Cornelius (1811), Anna (1812) og Jesper (1814). I 1818 dør Laust's søster Kirsten, året efter inden for få dage konen Margrethe og datter Anna. Husfar Laust indgår i 1822 et andet ægteskab med Anna Jepsdatter fra Aal sogn, der er tjenestepige i Toftum, ved Thade Hærkes. Laust's gamle mor, Karen Carstensdatter, lever indtil 1826. Sønnerne bliver begge sømænd. I folketællingen af 1835 skrives, at forældrene forsørges af dem. Laust Pedersen Præst dør i 1837, og enken Anna overlader ejendommen til en af sønnerne.

1839-1871

Cornelius Lausten Præst, 1/4 forbedelse.

Han sejler som matros og overtager ejendommen mod aftægt for stedmor Anna og husly for bror Jesper, der er styrmand (SPP). Cornelius er siden 1835 gift med Kirsten, født 1804 som datter af kommandør Hans Eriksen i Kongsmark. Ægteparret får 2 sønner, Lehmann Hansen (1840) og Michel Elius (1842), der begge bliver sømænd. En datter, Margretha, fødes i 1844. I 1857 dør aftægtskonen Anna. Og 2 år senere er Cornelius savnet. Han står endnu i folketællingen af 1860, men senere findes en bemærkning i kirkebogen, at han er død i 1859. I 1865 giftes sønnen Lehmann med en pige fra Kirkeby, hvor han også flytter hen (lb.nr. 104). 1867 følger datter Margretha, der ægter en styrmand fra Tvismark, søn af lærer og landfoged J. A. Møller (lb.nr. 50). Michel Elius Præst forbliver ugift og dør i 1876. Men da har huset allerede skiftet

ejer, idet Margretha og hendes mand overtager det i 1871, efter mor Kirsten Hansdatter's død i 1869.

1871-1876

Martin Elius Møller, 1/4 forbedelse.

Ægteparret har 2 sønner, senere skipper Jørgen Andersen Møller (1867, lb.nr. 38) og senere gårdmand Cornelius Lausten Møller (1869, lb.nr. 8). Allerede i overtagelsesåret 1871 forliser Martin E. Møller med skonnerten »Genius« på vej fra Kronstad til Bremen. Enken gifter sig i 1875 igen, med skipper Martin Nielsen Carl af Juvre (lb.nr. 8).

1876-1881

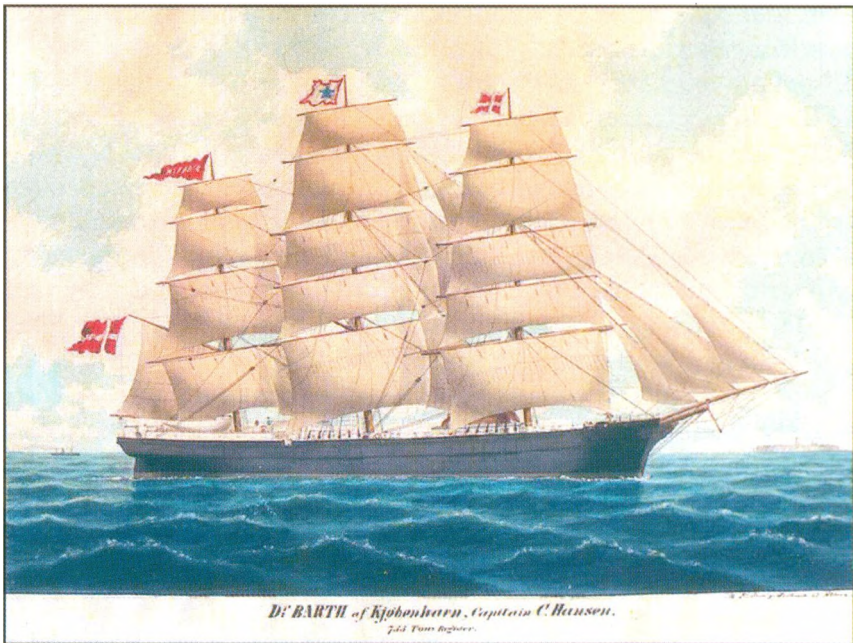
Martin Nielsen Carl, 1/4 forbedelse.

I 1875 dør konen Margretha i barselsseng, den fødte søn et år senere. Martin N. Carl får adkomst til ejendommen i 1876 efter skifteattesten. De 2 moderløse drenge får deres arv, hver 1.204 mk. Stedfaderen gifter sig i 1877 med Kirstine Maria, datter af harpuner Peter Thomsen i Kongsmark (lb.nr. 82), og i 1878 fødes en søn Niels Todsén. I 1881 sælger Martin N. Carl ejendommen, med 13 ha jordtilliggende, til skipper Cornelius Hansen og overtager selv halvdelen af Juvre-gården lb.nr. 8 (om familien se også dér).

1881-1923

Cornelius Hansen, et hus.

Han er sømand, født 1846 på Toftum-gården lb.nr. 22. Som styrmand sejler han i 1875 på fregatten »Dr. Barth« til Stillehavet, hvor kaptajnen dør. Han fører skibet tilbage og bliver siden selv skipper (billede 111). I 1876 gifter han sig med Iverline Jensine Manø, født 1847 på Toftum-gården lb.nr. 18. 4 sønner og en datter fødes i ægteskabet, hvoraf 3 sønner, Hans Magnus (1876), Andreas Peter (1885) og Hans Nyholm (1886), udvandrer til USA før første verdenskrig. Cornelius Hansen er en aktiv mand, der efter at have opgivet sømandslivet indretter en dagligvarebutik i huset. Han bygger huset ud, såvel mod øst som også med en lade mod nord. Han køber mere jord, så at ejendommen til sidst har 16 ha. I 1921 dør konen, og han følger kun et år senere. Sønnen Carl Ivandt (1891) overtager ejendommen. Søster Kirstine Marie (1880) forbliver boende i husets østlige ende.

Billede 111:
Barkskibet »Dr. Barth«, ført af Cornelius Hansen. (Rømø kirke)

1923-1957

Carl Ivandt Hansen, et hus.

Han gifter sig i 1915 med Anne Marie Jacobsen fra Ballum og får 2 sønner, Aage (født i 1917) og Frode (1919, se lb.nr. 32), der begge senere flytter fra øen. Søster Kirstine Marie dør i 1935. Carl Ivandt og konen sælger ejendommen i 1957 og følger sønnerne til fastlandet.

1957-1996

Carl Petersen, et hus.

Han er gårdmand fra Juvre, indretter en del af ejendommen sammen med lb.nr. 27 som campingplads og lejer selve huset ud. I 1996 skænker han huset til Rømø Lokalhistorisk Forening.

siden 1996

Rømø Lokalhistorisk Forening, et hus.

Der indrettes et brandsikkert arkiv i huset. Den gamle beboelseslænge lejes ud som bolig, til dækning af omkostningerne.

Billede 112:

Bolilmark omkring 1910, set fra sydvest. T.v. ligger lb.nr. 32, t.h. lb.nr. 33. I baggrunden ses lb.nr. 34 t.h., mens det lille hus t.v., bygget efter 1875, er borte igen. (Tønder Museum)

Bolilmark

Den ældste omtale af området findes i Ribe Ærkedegnens regnskabsbog fra 1516-32, hvor en »Anders Nielssen i Lillemck« er indført med en kirkeko. I Tørring Lens jordebog af 1524 kaldes stedet »Bolillemarck«. Navnet hænger måske sammen med, at området kun omfatter én helgårds størrelse, i modsætning til Juvre og Toftum. Og her findes ingen blanding med kongerigske ejendomme, Bolilmark hørte udelt under Slesvig.

Helgården blev med tiden delt i $\frac{1}{3}$ -dels-, senere i $\frac{1}{6}$ -delsgårde. Tabellerne 4 a og b viser, hvordan udviklingen sandsynligvis foregik fra begyndelsen af 1500-tallet indtil 1710. Tabellerne er sat sammen med hjælp af jordebøger, koregnskaber og fæsteprotokoller såvel som enkelte kendte familieforhold, men især for den ældre periode gælder visse forbehold.

Når man ser på terrænforholdene, bemærker man et areal øst for landevejen, som ligger højere end omgivelserne. På 1800-tallets udskiftningskort (billede 174 i bind 1) og matrikelkortet fra 1875 (billede 113) ses det som en flerkantet plet, hvorpå der står to huse, lb.nr. 34 og 35. Det første ligger højest, og her fandtes for-

And.	før omkring 1590			omkring 1590 - 1650				And.
1) 1/3	Niels Poulsen JB 1524 KR 1516	Peder Gregersen JB 1542	(Overskat 1542 38 %) KO 1554	Anna Jeps JB1596/97	Peder Jespersen (Maren Peders) JB 1602-10 (13) (FP 1604)	Jørgen Pedersen FP 1613 (øde)	JB 1612-28 2) (JB 1627/28)*	1) 1/3 1/6
				Christen Andersen JB 1596-1613		Peder Christensen FP 1617, JB 1627/28	Mette Peders (JB 1627/28)	
				Knud Hansen, FP 1616, JB 1627/28		Maren Hanskone (JB 1627/28)*		
1/6	Hans Hansen JB 1524 KR 1516	Mathies Nielsen JB 1542	(Overskat 1542 13 %)	Jep Pedersen JB 1596/97	Hans Schreder JB 1602-28	Peder Hansen (JB 1627/28)*		1/6
1/6	Peder Jessen JB 1524 KR 1516	Niels Jessen JB 1542	Jens Nielsen (Overskat 1542 9%) KO 1554	Jens Nielsen JB 1596/97 KO 1588	Karen Jenses JB 1602-13	Niels Jensen JB 1627/28	(JB 1627/28)*	1/6
1/3	Anders Nielsen JB 1524 KR 1516 (Oversk. 1542 9 %) (Anne Andersens FP 1542)	Søren Nielsen JB 1542	KO 1554,1588	Niels Jensen JB 1596-1613		Michel Jensen FP 1602, JB 1627/28	Mergret Michels (JB 1627/28)*	1/6
		Hans Gregersen JB 1542	(Overskat 1542 31 %) KO 1554	Mette Hanses JB 1596/97	Anne Jørgens JB 1602-13	Christen Jørgensen FP 1618, JB 1627/28	(JB 1627/28)*	1/6

Tabel 4a:

Haderslevske gårde i Bolilmark mellem 1500 og 1650. I begyndelsen drejede det sig formodentligt om et driftssted for Bolilmarks helgård på en lille forhøjning i øst (i dag art. 77 og 130 Juvre, lb.nr. 34 og 35). Derfra deltes allerede før 1524 en gård i vest (lb.nr. 32 og 33) (kort billede 113). Hvornår gårdene fik særskilte bygninger, vides kun for lb.nr. 34 og 36, der byggedes lige efter 1600. De viste ejerrækker baserer på en kombination af jordebørgernes og koregnskabernes oplysninger såvel som enkelte fæsteprotokoller. Især i den ældre periode skal man dog tage tabellen med forbehold.

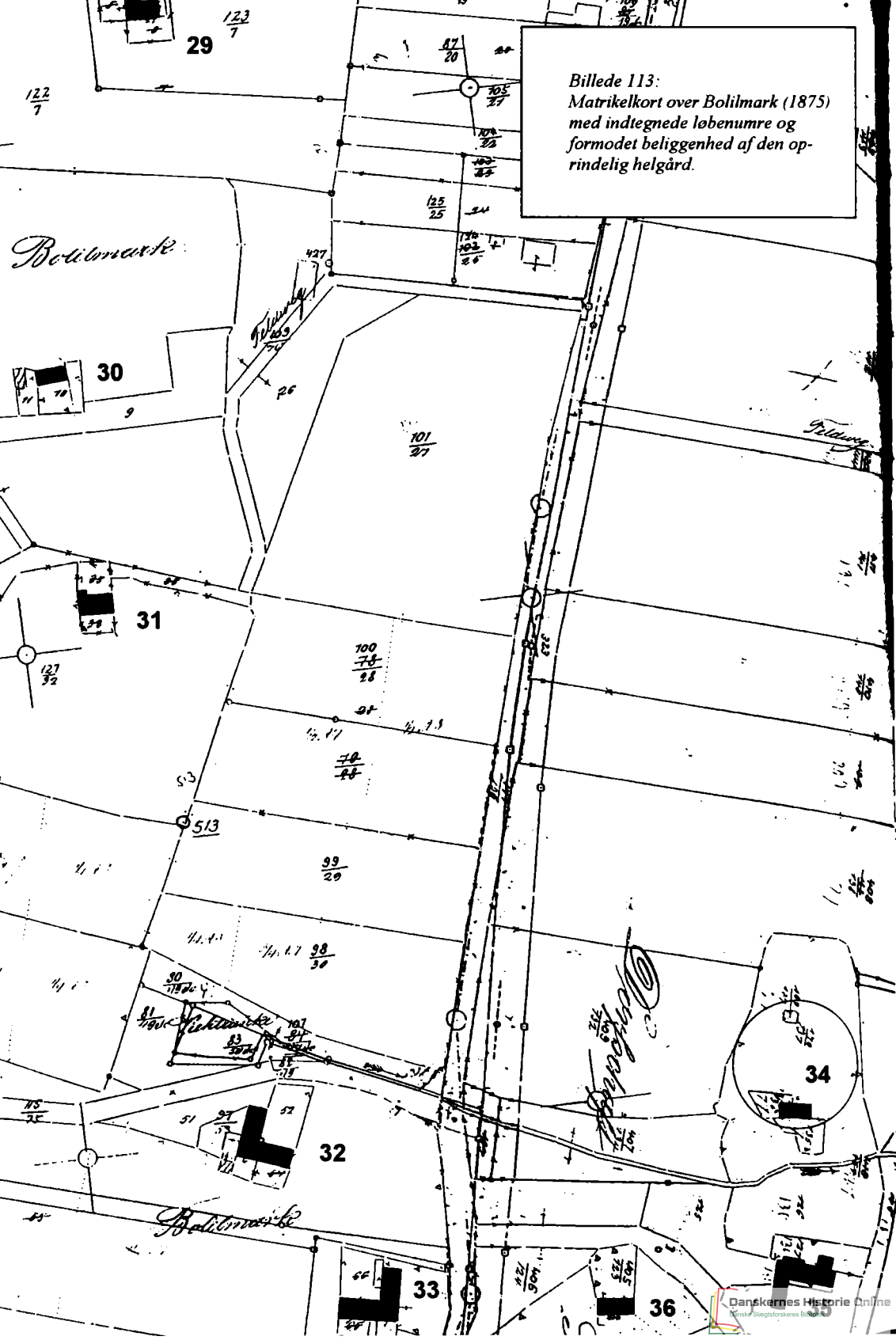
Tabel 4b:

Haderslevske gårde i Bolilmark i tiden 1650-1725. Jordebøgerne i denne periode viser uændrede ejere, her vist med *. Pga. fæsteprotokoller og andre dokumenter er ejerrækken alligevel sikker eller højst sandsynlig.

And.	Div. kilder før 1650	Diverse kilder efter 1650		Vurdering 1708/10 m.v.	Gd.	Art.nr.	Lb.nr.
1) 1/3	Jørgen Pedersen FP 1613, JB 1627/28*	Peder Krommes Peder Hansen FP 1653 3)	Fedder Michelsen FP - 1693	Michel Feddersen FP 1693 -	1/12 1)	Tvmk.	--
	Knud Hansen FP 1616, JB 1627/28*		Jesper Christensen FP - 1683	Peder Jespersen FP 1683 – 1725 3)	1/12	26	32
	Maren Hanskone JB 1627/28*	Peder Hansen FP 1669 - 1708		Hans Pedersen FP 1708 - 1741	1/6	33	1/6
1/6	Peder Hansen JB 1627/28*	Hans Pedersen FP 1673 - 1704		Jørgen Jensen Bleeg FP 1704 - 1740	1/6	34	1/6
1/6	Niels Jensen JB 1627/28*	Peder Christensen Smed FP - 1709 KO 1648 4)		Engelbret Hansen FP 1709 - 1736 KO 1724	1/6	130	1/6
1/6	Mergret Michels JB 1627/28*	Peder Michelsen FP - 1690		Mathias Pedersen Smed FP 1690 – 1728	1/6	33	1/6
1/6	Christen Jørgensen FP 1618, JB 1627/28*	Christen Christensen FP - 1690		Hans Christensen FP 1690 - 5)	1/6	--	--

Noter:

- 1) *Spalterne (And.) hhv. (Gd.): Andel af afgifter i jordebøgerne, dvs. også andelen af Bolilmarks helgård. For første halvdel af 1500-tallet drejer det sig om en ren pengeafgift, for første halvdel af 1600-tallet er også fiskeafgiften med, for hver 1/6 gårdandel 500 »skuller« og 20 rokker. For anden halvdel af 1600-tallet er fiskeafgiften i jordebøgerne regnet om til penge.*
- 2) *(JB 1627/28) i parentes angiver de sidst anførte ejere i samme jordebog, dvs. også efterfølgere af de oprindeligt indførte ejere.*
- 3) *Fæsteprotokollen udviser dem som efterfølger af Knud Hansen. Peder Krommes var derudover efter al sandsynlighed Jørgen Pedersens svigersøn. Peder Jespersen får i et senere dokument (KS) betegnelsen »ad Knuds«, og han klager et andet sted over deling af ejendommen før i tiden.*
- 4) *»KO 1648« betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.*
- 5) *Hans Christensen betegnes senere som »= Jørgens« (KS). Der findes to gravsten med bomærke for ham (1653-1731) og konen Kirsten (1658-1733). Ægteparret havde 10 døtre (GS). Gårdbygningen er borte siden 1800-tallet.*

Billede 113:
 Matrikelkort over Bolilmark (1875)
 med indtegnede løbenumre og
 formodet beliggenhed af den
 oprindelig helgård.

Bolilmarkse

Falding

Havne

[Handwritten signature]

Bolilmarkse

modentlig Bolilmarks første gårdanlæg. Også lb.nr. 36 ligger på en lille forhøjning. Alle 3 bygninger indeholder rester af gamle gårde, der stammer fra omkring 1600. Det var sandsynligvis på dette tidspunkt, at udflytningen fra stamgården fandt sted.

Udsæd og besætning på 1/6-dels-gårdene er ikke helt ens i Haderslev amts vurdering i begyndelsen af 1700-tallet. Det gælder også for høhøsten. Gårdbygningerne er omkring 1710 på mellem 16 og 22 fag (tabel 8 i sammenfatningen).

Skibsfarten spillede tidligt en vigtig rolle for Bolilmarks bønder, hvis område var mindre frugtbart. For enkelte førte det til en særlig velstand, der f.eks. finder udtryk i nogle gravsten. Endnu i 1744 (HAV) har kun én gård gæld. Hvor gårdejerer ikke havde held med skibsfarten, går det derimod nedad også med gården, og i midten af 1800-tallet er kun 3 af de 6 gårde tilbage. Af 2 gårde er der kun enkelte huse tilbage, en gård sydøst i byen er totalt forsvundet.

Pga. bevarede gravsten kendes bomærkerne af 4 Bolilmarkgårde, hvoraf den ene dog er forsvundet (billeder ved ejendommens beskrivelse).

Til Bolilmark hører 3 kådnersteder (»forbedelser«), hvoraf det ene pga. beliggenheden er opført under Toftum (lb.nr. 29). Alle ligger i den nordvestlige del af området (kort billede 113).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
30	208 Ju	Juvrevej 31	Haderslev	–	–	–

1990 (PD)

*Billede 114:
Huset lb.nr. 30 omkring 1920. (PD)*

Bygningshistorie:

Hvor der i dag ligger et nyt parcelhus stod indtil for få år siden et gammelt Rømø-hus, der formodentlig allerede var anden bygning på stedet. I ejendomsvurderingen fra omkring 1710 (HAV) findes dér et 6-fags hus, vist ejet af nabogårdmanden Hans Pedersen (lb.nr. 34). Byggetidspunktet kendes ikke. I 1744 (HAV) synes dette hus at være totalt nedslidt, til en værdi af kun 12 rd. Der står: »dette huus skal nedbrydes, naar hun (se nedenfor) dør.« Ved siden af denne ruin bygges i begyndelsen af 1730'erne et nyt hus med sandsynligvis ikke mere end 4 fag (værdi i 1744 24 rd.) og den ringe bredde af 5.80 meter. Indtil 1780 (BF) udvides huset til 7 fag (49 rd.). I løbet af 1800-tallet bygges et udhus i vest, mens stuehuset står uændret med 7 fag i 1875 (se kort billede 112). I 1990'erne må det gamle Rømøhus (billede 114) vige for noget nyt.

Ejendomshistorie:

Af jordebogen for 1728 og følgende fremgår, at denne ejendom hører sammen med naboforbedelsen sydpå (lb.nr. 31). De står der som én forbedelse med én afgift og to ejere. Sandsynligvis blev ejendommene i anden halvdel af 1600-tallet udskilt af Bolilmarks jorder.

indtil 1702

Anne Peders, 1/2 forbedelse.

Ejendommen findes ligesom lb.nr. 31 endnu ikke i jordebogen. Anne Peders er formodentlig i familie med Peder Hansen, der sidder på en af Bolilmarks vestlige gårde (lb.nr. 33), måske en datter. Hendes efterfølger på stedet, Hans Pedersen (FP), overtager senere denne gård efter sin far Peder Hansen.

1702--1720

Hans Pedersen, 1/2 forbedelse.

I 1708 (HAV), da Hans Pedersen allerede har fæstet faderens gård, beboes huset af en Hans Hansen, måske en farbror. Det 6-fags hus har »ein Kohlhoff« og en toft ansat til 2 sk. rug og 2 sk. byg udsæd. Eneste kreatur er et får.

~1720-1733

Bodel Michels, 1/2 forbedelse.

Hun er ikke nævnt i fæsteprotokollen, men til gengæld i jordebogen af 1728, sammen med Jens Christensen, der sidder på forbedelsen lb.nr. 31. Hun er måske en yngre søster til Hans Pedersen's kone Kiesten Michelsdatter, der formodentligt stammer fra Toftum (lb.nr. 25). Bodel bor sammen med en søster Mette. Omkring 1730 gifter hun sig med en sømand fra Mandø, der i 1733 får fæste på en »øde« 1/4 forbedelse (FP).

1733-1772

Jens Pedersen Manø, 1/4 forbedelse.

Han er født på Mandø ca. 1702, stamfader til Manø-slægten på Rømø. Han bygger vist et nyt, men ganske lille hus. I vurderingen af 1744 skrives: »1/2 landbol, Jens Pedersen, en matros, er arm, hus 24 rd., 15 rd. gæld.« Ved siden af dem bor Mette Michelsdatter, der beskrives som arm og »fra forstand«. Peder Jensen Manø skriver i sine erindringer (PD): »1744 døde min moster Mette Mikkelsdatter; hendes bedste efterladenskaber var ulden vadmél eller vef, og eftersom disse ting tilfaldt mine forældre, kunne disse sætte mig ud i stand med klæder, således at jeg kunne komme til søs at fare«. Senere, måske med sønnens hjælp, må de økonomiske forhold har været bedre, idet huset bliver udvidet. Jens Pedersen Manø og Bodel Michelsdatter har mindst to sønner. Peder Jensen Manø, født i 1732, bliver senere direktør

i det Kongelige Islandske Handelsselskab (lb.nr. 5). Christen Jensen, født ca. 1746, køber i 1772 huset af faderen. Jens Pedersen Manøe dør i 1790, 88 år og 7 måneder gammel.

1772-1806

Christen Jensen, 1/4 forbedelse.

Han er gift med Kirsten Laustdatter (f. ca. 1745), er sømand og ægteparret har mindst to børn: Laust (1773) og Ingeborg (1778).

1806-1833

Laust Christensen, 1/4 forbedelse.

Han bliver også sømand og køber huset af faderen i 1806, efter han før havde boet til leje i Kongsmark. Han er gift med Anna Kirstine Hansdatter Lyders (født ca. 1781), og der fødes 2 børn, Hans Christian (1800) og Hanna Kirstine (1804). Laust Christensen dør før 1815, konen 1822. Om børnene vides ikke noget. Huset »adjudiceres« i 1833 til Lars Michel Petersen, vist efter en auktion.

1833-1858

Lars Michel Pedersen, 1/4 forbedelse..

Han er 1802 født som søn af sømand Peder Pedersen i Toftum (lb.nr. 27), køber huset og bor dér med konen Anna Kirstine Thygesdatter. Hun er 1797 født i Kongsmark, datter af sømand Tøge Michel Andersen (lb.nr. 65). Der fødes en søn i 1834, der kaldes Peter Lassen Holm. Han bliver kaptajn og gifter sig ind i gården lb.nr. 5. Lars M. Pedersen arbejder som daglejer. En moster, Bodil Holm, bor 1855 (FKT) med i huset. I 1858 sælges ejendommen med 160 rbd. gæld og familien lejer huset lb.nr. 26.

1858-1872

Jørgen Michel Jensen, 1/4 forbedelse.

Han er født 1828 i Juvre som søn af Jens Jørgensen (lb.nr. 15, senere lb.nr. 23) og bliver sømand, til sidst styrmand. I 1854 gifter han sig med Ellen Maria Laustdatter, født 1835 i Toftum som datter af gårdmand Lars Petersen (lb.nr. 24). De køber ejendommen i 1858, får fæste i 1859 og køber lidt jord til i 1860. Der fødes mindst 6 af i alt 15 børn her i huset (se lb.nr. 23). I 1868 laver Jørgen M. Jensen en overtagelseskontrakt med forældrene og søskende, hvorefter han skal overtage forældrenes gård. Han låner penge til formålet, der tilbagebetales efter salg af huset her til Marcus Boysen.

1872

Marcus Boysen, et hus.

Han er arbejdsmand fra fastlandet, gift med Maria Tønнис Pedersdatter, Christen Jørgen Petersen på »Tønнисgård« fhv., fra-skilte kone. Han køber ejendommen i juni 1872 og sælger den umiddelbart efter til stedsønnen. Da var han vist allerede meget syg, idet han dør »af indvortes svaghed« i november samme år. Enken lever endnu indtil 1876 hos sin søn.

1872-1918

Peter Hansen Petersen, et hus.

Han er født i 1839 på »Tønнисgården« (lb.nr. 53) og køber huset mod aftægtsforpligtelser for Marcus Boysen og sin mor (SPP). 1873 gifter Peter H. Petersen sig med kusinen Maren Tønнис Bleeg, født 1844 som datter af sømand Peder Hansen Bleeg (lb.nr. 61). Efterhånden køber Peter H. Petersen flere parceller jord til ejendommen, der bliver 29 ha stor. Der er 6 døtre i ægteskabet med Maren Tønнис, hvoraf 3 dør unge og ugifte. En datter, Maria Therese, født 1878, forbliver også ugift. Sara Kirstine, født 1882, giftes med Carl Thuesen, der overtager nabogården (lb.nr. 33). Den yngste datter Mary Boyeline, født 1886, ægter slagtermester Christian Schmidt fra Broager, der åbner forretning i Kongsmark. I 1909 dør husmanden. I 1914 følger enken Maren Tønнис, og i 1918 sælges jord til Elius Møller i Kongsmark, hvorved en større hypotek kan afbetales og arveforliget gennemføres. Samme år får datter Maria huset med 17 ha jord tilskødet.

1918-1931

Maria Therese Petersen, et hus.

Hun er forløbig ene i huset og ernærer sig ved syning. Senere flytter Johann Hermann Westensee med ind i huset, som han arver efter Maria Therese.

1931-1938

Johann Hermann Westensee, et hus.

Han er landmand, født i Ditmarsken, og er efter nogle års bopæl i Sønderjylland kommet til Rømø, hvor han først boede i Vesterhede. Senere overtog han en gård i Juvre (ikke medtaget i fortællelsen her). Konen døde allerede i 1923, og Johann H.

Westensee overdrog gården til sin søn, Ernst (se lb.nr. 13). Derefter boede han skiftende ved sine børn, der er gift rundt omkring på øen, indtil han kom hertil. I 1938 sælger han ejendommen og flytter til Sønderlandet, hvor sønnen Adolf bor. J. H. Westensee dør i 1945.

1938-1994

Peter Johansen Nielsen og hustru Anne Kirstine, født Martinsen, et hus.

Manden er fra Emmerlev, født af en svensk far, og konen stammer fra ejendommen lb.nr. 12 i Juvre. Parret bor først til leje i lb.nr. 16 i Juvre, inden de køber huset her. Peter arbejder bl.a. som vejmand for kommunen. Han kaldes »Peter Musik«, idet han tit spiller ved private fester. En gang imellem virker han også som frisør. 2 sønner, Victor og Eluf, flytter fra øen. Huset sælges til sidst til en familie fra Skærbæk.

siden 1994

Anna og Søren Peter Schmidt, et hus. Ægteparret nedriver det gamle hus og bygger et nyt parcelhus.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
31	41 Ju	Juvrevej 27	Haderslev	23	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Billede 115:

Huset lb.nr. 31 ca. 1927. Foran huset står Anne Marie Manø, født Petersen, med datter Chrestence og søn Niels. (PD)

Bygningshistorie:

Omkring 1710 (HAV) står der et 8-fags hus. I 1744 (HAV) har huset kun en værdi på 34 rd., ganske lavt for størrelsen. Da var det vist meget slidt. I brandforsikringen af 1780 og senere svarer vurderingen igen til et pænt hus. Der er 4 grunde til at antage, at et helt nyt hus bliver bygget af den nye ejer efter 1751: det endnu bevarede hus er med 7.60 meter usædvanlig bredt, bjælkerne i opholdsstuen har en gennemgående kvartstavprofil helt ind i væggen, der er ingen spor af bindingsværk, og en gammel hus-tomt kan spores vest for huset. Det nye hus har antagelig 7 fag, som indtil 1949. Også fagene er meget brede med 1.83 – 1.90 meter, og vurderingen i 1780 svarer med 56 rd. til husets forholdsvis storstilede byggemåde. Den gamle grundplan kan endnu genkendes: 2 fag stald i vest, et framgulvsfag, 2 fag sønderdørns hhv. køkken og 2 fag pisel hhv. kammer. I 1785 stiger forsikringsværdien pga. en lille, tilbygget nordlade på 3 fag, ca. 5.80 meter bred. Sådan står huset der i 1875 (se kort billede 113). Kort efter fornyes nordladen, der nu bliver til 5 fag, men kun 4.80 meter bred. I 1949 forlænges huset med 2 fag mod øst, med plads til en aftægtslejlighed. Billede 115 viser situationen før denne ændring.

Ejendomshistorie:

Af jordebøgerne fra 1728 og fremefter fremgår, at denne ejendom hører sammen med naboforbedelsen nordpå (lb.nr. 30). De to ejendomme står anført som forbedelse med én afgift og to ejere. Sandsynligvis blev ejendommene i anden halvdel af 1600-tallet udskilt af Bolilmarks jorder.

1678-1725

Christen Jensen, en forbedelse.

En forgænger på ejendommen er ikke nævnt i fæsteprotokollen af 1678. Af en fortegnelse over kirkesæderne fra 1728 fremgår dog, at ejendommen kaldes »ad stor Anne's«. Denne betegnelse for ejendommen bruges endnu sidst i 1800-tallet (PD). Kvinden »Stor Anne« er kendt fra historien om Kongsmark's forbryderpar, Jens Tanderup og Niels Knudsen Styrck, der i 1675 har stjålet hendes lærred fra en eng i Bolilmark, hvor det skulle bleges.⁹ Hun må dengang have boet på stedet. Om Christen Jensen vides ikke meget. I vurderingen fra omkring 1710 står ejendommen med en toft for 2 sk. rug og 3 sk. byg som udsæd, og med en ko. Manden skylder endnu 1 rd. 6 sk. bøde fra 1681. Han havde ikke fulgt en stævning til tinget. Nu betaler han, efter 29 år! I 1725 overtager en søn ejendommen.

1725-1751

Jens Christensen, en forbedelse.

Om denne mand berettes under lb.nr. 22, en gård, han havde i fæste indtil overdragelsen til en svigersøn i 1718. Det er med hans anden kone, Karen, han flytter herover. Omkring 1730 dør han, og den betydelig yngre enke beholder huset endnu i mange år, indtil hun overlader det til kommandør Jeb Jørgensens datter fra gården lb.nr. 24 i Toftum.

1751-1804

Peder Hansen Falk og hustru Kirsten Jepsdatter, en forbedelse.

Det er Kirsten Jepsdatter, der fæster ejendommen, men hun bliver vist snart efter overtagelsen gift. Peder H. Falk er omkring 1720 født i Nørtvismark, vist en søn af Hans Nielsen Falk. Fødehjemmet, der lå lige nord for lb.nr. 40, er borte. I ægteskabet med Kirsten fødes 4 sønner og en datter. Peder (ca. 1753) bliver

sømand, aldrig gift, og bor i 1801 endnu hos sin mor. Om en søn Jørgen skrives i en familiebog, at han flytter til Ballum. Jef (ca. 1758) når at blive skipper fra Altona og bor senere i Kongsmark i et nu forsvundet hus. Hans (ca. 1759) sejler også, bliver styrmand og overtager en ejendom i Tvismark (lb.nr. 46). Far Peder selv sejler mange år til Grønland. I 1766 er han styrmand på »Hoffnung und Geduld« fra Hamborg, med bror Niels som kommandør. Senere er han spækskærer eller bådsmand på forskellige Grønlandsskibe. Ulykkesåret 1777 overlever han, som næsten 60 år gammel spækskærer, idet han efter »Frau Agatha's« forlis bliver bragt hjem af et andet Hamborg-skib. Sønnerne Hans, bådsmand på samme skib, og Jef, matros på »Twe jonge Hermanns«, bliver også reddet, men kommer først hjem i 1778. Peder Hansen Falk dør omkring 1795. Enken overdrager i 1804 ejendommen til den nygifte datter Mette (født ca. 1772), og hun dør få år efter.

1804-1831

Jef Jørgen Bruun og hustru Mette Pedersdatter, en forbedelse.

Jef Jørgensen Bruun er Mette's fætter, idet deres mødre er søskende. Han er født ca. 1771 på gården lb.nr. 24 i Toftum og bliver sømand. En søn, Peder Falk, fødes i 1804, en datter, Cornele Kirstine, i 1811. 1826 dør mor Mette, og i juli 1828 drukner far Jef, da han ville gå til fods fra Ballum til Rømø. Søn Peder får i 1831 adkomst til ejendommen efter en aftægtskontrakt med søsteren.

1831-1850

Peter Falk Jepsen Bruun, en forbedelse.

Han er gift med Anna Holm, datter af skipper Jesper Pedersen Holm's andet ægteskab med en pige fra Bolilmark (lb.nr. 35). Peter er arbejdsmand og daglejer. Der fødes en datter Mette Maria i 1832 og en datter Mette Kirstine i 1834. Den sidste dør dog allerede i 1835. I 1840 kommer endnu en datter, Anna Kirstine Henriette. I perioden 1848-50 bytter Peter Falk Jepsen Bruun ejendommen med sin fætter Christian Jensen Bruun, der i 1847 køber et hus i Nørtvismark og sælger det videre til Peter (om ham se videre ved lb.nr. 38). Modkontrakten for huset i Bolilmark udfærdiges først i 1850, og Christian overtager aftægtsforpligtelsen for Peter's søster Cornele og også for de fhv. ejere af Nørtvismark-huset.

1850-1870

Christian Jensen Bruun, en forbedelse.

Han er født 1822 i Toftum som søn af styrmand og gårdmand Jens Christensen Bruun (lb.nr. 19). I 1844 gifter han sig med en gårdmandsdatter fra Juvre (lb.nr. 6), Karen Schmidt, født i 1820. Efter en kort periode med bopæl i Nørtvismark-huset flytter de med 2 børn til den her ejendom, hvor endnu 2 børn fødes. Datter Anna er 1845 født i Juvre, søn Søren 1847 i Nørtvismark. Sønnen Jens (1850) og datter Mette Cathrine (1852) følger i Bolilmark. Aftægtsparret fra Nørtvismark, Anna Kirstine og Niels Hansen Jensen, der er flyttet med herover, dør i 1851 hhv. 1852. Christian J. Bruun er sømand, nævnes i 1852 som »krydsskipper« (KB) og i 1860 (FKT) som skibsfører. I januar 1868 er han meldt forlist som styrmand, på en rejse fra Jylland til England. Enken sælger 1870 ejendommen til Thomas S. Manø.

1870-1915

Thomas Svendsen Manø og hustru Maren, født Holm, en forbedelse.

Han er født 1843 i Juvre som søn af husmand Henrik Hansen Manø (lb.nr. 16). I 1870 gifter han sig med Maren Holm, født 1847 på nabogården lb.nr. 14 som datter af harpuner Hans Christian Holm. Ægteparret (billede 116) får 3 børn, Hans Henrik (1871), Kirstine Margretha (1875) og Niels Christian (1877). Thomas S. Manø tilkøber efterhånden en del jordparceller og når til sidst at eje 18 ha. Huset forbedres med en ny lade. Sønnen Hans Henrik udvandrer til Australien (billede 78), datter Kirstine giftes med Ivar Pedersen fra fastlandet, og det yngste barn, Niels Christian, bliver skræddermester. Han ægter i 1898 en pige fra gården lb.nr. 4 i Juvre, Anne Marie Petersen, og tager bopæl i Nørtvismark (lb.nr. 38). I 1907 dør husmor Maren. Niels Christian flytter ind i Bolilmark og overtager ejendommen i 1914 for 7.000 mark. Far Thomas får den sydøstlige stue til at bo i, indtil han dør i 1935.

1915-1945

Niels Christian Manø sen., husmandssted.

I ægteskabet med Anne Marie fødes de første to døtre, Maren (1899) og Elise (1904), i Nørtvismark. I Bolilmark følger Hans Henrik (1911), Christense (1912) og Niels Christian (1919). Den sidste overtager stedet for 7.500 kr. og forældrenes forsørgelse.

Billede 116:

Thomas Sv. Manø med konen Maren, født Holm, og børn Hans Henrik, Kirstine Margretha og Niels Christian, fotograferet ca. 1878. (PD)

siden 1945

Niels Christian Manø jun., husmandssted.

Han gifter sig i 1948 med Hansine Chrestense Møller, datter af Svend Cilius Møller i Juvre (lb.nr. 9). I 1949 bygges to fag i øst med en udvidelse mod nord som aftægtslejlighed for Niels' forældre. De dør i 1958 hhv. 1972. Hansine og Niels får to børn, en dreng Niels og en datter Jenny, der begge bor på Rømø. I 1993 dør Niels Christian Manø jun., og enken står nu for ejendommen. Sønnen Niels er kustode ved Nationalmuseets Kommandørgård, som moderens far havde været før.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr. 32 og 33:

Efterfølgende 2 gårde, løbenumre 32 og 33, har deres udgangspunkt i $\frac{1}{3}$ -del af Bolilmark's oprindelige helgård, delt før den første kendte jordebog fra 1524 (se tabel 4 a). Den udskilte ejendom blev bygget vest for landevejen. Et bomærke for denne vestlige ejendom kendes fra året 1600 (se bind 1, tabel 6) og senere igen fra 1719 (GS).

omkr. 1520

Niels Poulsen, $\frac{1}{3}$ gård.

Han er opført i koregnskabet fra 1516 og ligeså i jordebogen for 1524. Afgiften svarer til $\frac{1}{3}$ -dels-gård.

omkr. 1550

Peder Gregersen, $\frac{1}{3}$ gård.

Pga. landgilde og overskatbeløbet i 1542 må han være efterfølgeren. I kolisten fra 1554 findes manden med en kirkeko. Han kunne vel være identisk med den bonde, der samtidig i Juvre står for halvdelen af Ribe Domkapitlets ejendom. To bønder i Toftum og Bolilmark, Christen og Hans Gregersen, kunne være brødre.

~1580--~1615

Christen Andersen og Anna Jeps/Peder Jespersen, $\frac{1}{3}$ gård.

Her begynder efterhånden en videre deling med flere navne for én ejendom i jordebogen. Christen Andersen findes dér fra 1596-1613. Anna Jeps, kun nævnet i jordebogen af 1596/97, er måske gift med en anden, samtidig delgårdsbonde i Bolilmark, Jep Pedersen (lb.nr. 34). Om hendes efterfølger i jordebogen, Peder Jespersen, er en søn, kan kun formodes. Han står der i perioden 1601-10, mens konen (sandsynligvis enken) Maren Peders følger i 1613-bogen. Hun er vist den kvinde, der i 1604 får fæste på sin »husbonds woring« (FP).

~1615-1653

Peder Christensen, Jørgen Pedersen, Knud Hansen, $\frac{1}{3}$ gård.

Omkring 1615 deles jorden videre, idet Jørgen Pedersen i 1613 fæster »et forfalden gods«, Knud Hansen i 1616 » $\frac{1}{2}$ gård« og Peder Christensen i 1617 »hans faders gård«. Alle 3 ejendomskifter fremgår også af den næste bevarede jordebog af 1627/28,

hvor også efterfølgerne er indført. Mens Peder Christensen erstattes af enken Mette (født Hansdatter, HAR), optræder de andre to fortsat i bogen. Men en Maren Hanskone bliver nu medindført. Hun findes sammen med Jørgen Pedersen og Knud Hansen i alle jordebøger indtil 1716, mens Mette Peders mangler fremover. Fæsteprotokollerne byder på bedre oplysninger, med et fæste, der leder til gården lb.nr. 32.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
32	26 Ju	Juvrevej 21	Haderslev	24	Ca	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Hvornår denne delgård får egne bygninger, vides ikke. Omkring 1710 (HAV) findes et gårdanlæg med 15 fag beboelse hhv. stald og 3 fag lade, faktisk lignende de andre Bolilmark-gårde. I 1744 (HAV) vurderes huset til 94 rd., passende til førnævnte størrelse. I juli 1755 brænder gården ned (THH). Der er tale om 10 fag »vaanhus«, 4 fag »sens« og 5 fag »fadehus«. Den nye bygning bliver opført i traditionelt bindingsværk, på syldsten, men kun med enkelte skråbånd til afstivning. Indhuset er 7.60 meter bredt, laden 7.20 meter. Pisel-bjælkerne får kvartstavsprofiler, der ender indenfor stuen, som det var sædvanligt i anden kvartal af 1700-tallet. I 1780 (BF) er værdien i alt på 192 rd. Det ligner en bygning

Billede 119:
 Dør fra stuehuset lb.nr. 32, med malerier af
 Niels P. Bækker. Døren findes i dag på
 Nationalmuseet.

i den nævnte bredde og med de 12 fag stuelænge inkl. stald og en 12 1/2-meters lade, som opmålingskortet fra 1875 viser det (billede 117). I 1793 sker en ganske betydelig forbedring, men uden udvidelse af bygningen (murankre på nordgavlen med årstal og på vestgavlen med initialer, GB KB). Formodentligt ommures hele gården i grundmur. Stueafdelingens inddeling ændres (se plan billede 118), og panelerne males af Niels P. Bækker (billede 119). Som følge af forandringerne stiger bygningens værdi i 1802 betydeligt. Billederne 120 og 121 viser gården i 1930erne.

Ejendoms historie:

1653--1670

Peder Krommes og Peder Hansen, 1/6 gård.

I 1653 får disse to mænd fæste på 1/2 gård efter Knud Hansen. Peder Krommes er Sønderlandets landfoged og har en storgård i Kromose (lb.nr. 98-100 og 105). Han synes dog at bo i Kongsmark, hvor næsten alle børn fødes (PD). Hans svigerfar er Jørgen Pedersen, og det drejer sig vist om ejeren af den øde delgård i Bolilmark. Man kan formode, at disse jorder er tilfalden Peder Krommes uden dokumentation i protokollerne. Peder Hansen er sandsynligvis samme mand, der i forvejen sidder på en anden gård i Bolilmark, lb.nr. 77. Der behøves foreløbig ingen særskilt bygning for driften. Peder Krommes kommer i pengehød (TBB) og sælger jorder i perioden 1660-70. Det må være ved dette tidspunkt, ejendommen bliver delt op i 1/12-del-gårde, hvoraf den ene

*Billede 120:
Gården lb.nr. 32 i 1930erne, set fra sydvest. (Foto F.J. Falk)*

*Billede 121:
Gården lb.nr. 32, set fra nordøst, fotograferet i 1930. Vippebrønden er stadigvæk i brug, og i nordvæggen findes endnu et blyindfattet vindue. (Nationalmuseet)*

kommer i Fedder Michelsen's eje, der bor i Tvismark (lb.nr. 53). De tre mænd, Peder Krommes, Peder Hansen og Fedder Michelsen synes iøvrigt alle at have været skippere i 1643 (TR), året før Rømø-flådens brand. Den anden halvdel af ejendommen fæstes på et ukendt tidspunkt af Jesper Christensen.

~1670-1683

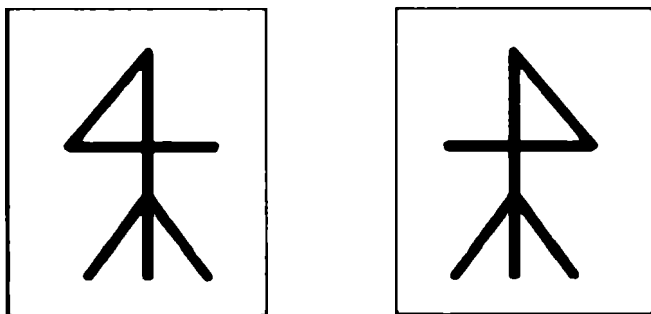
Jesper Christensen, $\frac{1}{12}$ gård.

Denne mand kendes kun fra protokollen for 1683, da sønnen Peder får fæste i gården efter sin far. At det drejer sig om denne gård, bekræftes i en senere fortegnelse over kirkestader (KS), hvor den kaldes for »ad Knuds«.

1683-1725

Peder Jespersen, $\frac{1}{12}$ gård.

Han er født i 1651 og gift med en 4 år yngre Mergred (GS). En sandsynlig søn Jesper findes senere på nabogården, lb.nr. 36. En anden søn, Peder, overtager gården her. Peder Jespersen er kommandør fra Hamborg (GS, WS), i årene 1683-86 (»St. Jan Baptist«). Om han også er identisk med en Hamborg-kommandør af samme navn i perioden 1673-77 og 1693-1700, kan ikke afgøres. Der findes to andre Rømø'ser med dette navn, der kan have været kommandør. I 1704 er Peder Jespersen med til at skænke en stor lysekrone til kirken. I 1705 dør konen Mergred (GS). Omkring 1710 (HAV) har gården en udsæd på 6 sk. rug og 1 td. 4 sk.

Billede 122:

Bomærker fra 2 gårde i Bolilmark, lb.nr. 32 i vest og lb.nr. 36 i øst.

byg. Der høstes 6 læs hø, og der er 2 køer, 1 kalv og 2 heste. I vurderingen klager Peder Jespersen over at Michel Feddersen i Tvismark har den anden halvdel af gården efter en tidligere deling, og at han gerne vil have den igen – hvilket ikke lykkedes. I 1719 dør Peder Jespersen. Fra gravstenen kendes gårdens bomærke (billede 122). Nu får sønnen Peder fæste på ejendommen. I jordebogen får han binavnet »Westerby«.

1725-1749

Peder Pedersen (Westerby), 1/2 gd.

Han er født i 1692 (GS) og gifter sig med Anne, Hans Falks datter, der er fra Nørtvismark (huset er borte). Der fødes 3 børn, der endnu er umyndige, da Anne dør ca. 1719 (HAR). Peder Pedersen gifter sig påny, med en Maren Christensdatter. Om deres mulige børn vides ikke noget. Peder Pedersen er muligvis identisk med en Hamborg-kommandør i årene 1723-30 («Prinz Friederich»). I 1743 dør han, og på gravstenen ses, ligesom ved faderen, bomærket for Bolilmarks vestlige gård (billede 122). Enken Maren angiver i 1744-vurderingen 140 rd. som pengeformue. I 1747 overlader hun gården til Gregers Jørgensen, måske en svigersøn.

1749-1777

Gregers Jørgensen, 1/12 gård.

Han er ca. 1716 født i Tvismark som søn af Jørgen Jespersen (lb.nr. 46). De økonomiske forhold tyder på, at han er ganske dygtig. Fra 1752 og fremover kendes manden som hyppig pengeudlåner. I juli 1755 brænder gården. Høet var tændt, og der kunne kun reddes enkelte møbler og småsager. Fra familien kendes 6 børn. Døtrene Kirsten og Maren findes senere på denne og på nabogården (lb.nr. 33). Datter Else giftes med skipperen Peder Jørgen Michelsen i Toftum (lb.nr. 22). Datter Anne Margrethe (født ca. 1758) får senere far Gregers' anden gård (lb.nr. 41). Søn Jesper (født ca. 1752) bliver gårdmand i Kongsmark (lb.nr. 93). Cathrine Gregersdatter giftes med Hans Peder Falk (lb.nr. 46). Om styrmanden Peder Gregersen (lb.nr. 64) også er et barn, er tvivlsomt. Far Gregers Jørgensen får i 1766 fæste på en kongerigsk gård i Nørtvismark, sandsynligvis efter bror Cornelius (lb.nr. 41). I 1769 arver han 3.000 rd. efter samme bror. I 1773 køber datter Kirsten nabogården (lb.nr. 33) og får fæste på den. 4 år

senere overlader far Gregers sin Bolilmark – ejendom til Kirstens mand, Gregers Jensen Bleeg, og flytter selv til sin anden gård i Nørtvismark. I en kort periode ejer de unge begge gårde i Bolilmark, inden Kirsten overlader nabogården til sin søster Maren i 1779 (se lb.nr. 33).

1777-1799

Gregers Jensen Bleeg, $\frac{1}{12}$ plus $\frac{1}{12}$ gd.

Han er ca. 1746 født i Kongsmark som søn af kommandør Jens Jørgensen Bleeg (lb.nr. 93). I ægteskabet med Kirsten fødes en datter Maren (ca. 1780). Gregers J. Bleeg er tilsyneladende gårdmand hele livet, med gode biindtægter fra familiens formue. I 1784 køber han den $\frac{1}{12}$ -gårds jord tilbage, der gennem delingen i 1600-tallet var havnet ved en Tvismark-ejendom (lb.nr. 53). 1785 er Kirsten død, og Gregers gifter sig igen, formodentlig med en datter af Niels Hansen Ewes (lb.nr. 34). Der avles to børn i det nye ægteskab, Gregers Nielsen (1785) og Jens Gregersen (1790), begge senere gårdmænd (lb.nr. 46 og 2). 1789 arver Gregers endnu en gård, som »eneste fæstearving«, efter kommandør Peder Jensen i Tvismark, hvis kone er en søster til Niels Hansen Ewes. Denne gård, der i dag ikke mere findes, sælges 1797 videre. I 1793 forbedres gårdbygningen væsentligt (se ovenfor). I 1799 er Gregers igen enkemand (FKT). Da sælger han gården til datter Maren's mand for 600 rd., aftægt for sig selv og forsørgelse for Maren's to umyndige halvsøskende.

1799-1845

Hans Pedersen Bleeg, $\frac{1}{6}$ gård.

Han er ca. 1773 født i Tvismark som søn af Peder Hansen Bleeg (lb.nr. 46), der ca. 1780 i andet ægteskab bliver gift med Maren Gregersdatter Bleeg's moster, også en Maren Gregersdatter Bleeg (lb.nr. 33). Hans P. Bleeg er altså vokset op på nabogården. Han bliver sømand som sin far. Hvornår han går i land og tager sig af landbruget, vides ikke. I ægteskabet med Maren fødes to drenge, Gregers (1798) og Jørgen (1801), der begge bliver landmænd. I 1805 køber Hans P. Bleeg nabogården lb.nr. 36, lægger landbruget sammen, nedriver avlsbygningerne og lejer det tilbageblevne indhus ud. I 1806 dør svigerfar Gregers J. Bleeg og efterlader sig guld og sølv og en stor obligationsformue (se ekskurs III). Hans Bleeg's kone Maren får en søsterlod deraf, 20 %. I 1812 køber

Hans P. Bleeg som »tutor« for sønnen Gregers endnu en nabo-gård (lb.nr. 33), den, hvor han er vokset op. Denne søn dør dog allerede i 1826, ugift. Så får far Hans som arving i 1836 gården selv i fæste, men den var vist alligevel drevet i fællesskab. Gårdens indhus lejes ud. Søn Jørgen giftes i 1827 med et 8 år ældre barnebarn af hans oldefar Gregers Jørgensen, Kirstine Marie Hansdatter Falk fra Tvismark (lb.nr. 46). De unge lever med på gården, og de får 3 børn, Maren (1828), Karoline Kirstine (1830) og Hans Jørgen (1833). I 1835 dør Jørgen, og snart også to af hans børn. Den gamle gårdmand Hans P. Bleeg sælger nu én af sine 3 ejendomme (lb.nr. 36), inden han selv dør i 1839. Enken Maren sælger i 1842 gården lb.nr. 33 til sin bror Jens i Juvre, og snart efter, i 1843, dør hun. Nu er kun svigerdatter Kirstine Marie Falk og hendes datter Maren tilbage på ejendommen, der arves af Maren. Hendes mor gifter sig igen, og Maren sælger gården til sin mor og stedfar, for 2.400 rd. 2 år senere dør hendes mor, et år derefter følger pigen selv. En tragisk skæbne har afsluttet den familie, der i en periode ejede halvdelen af Bolilmark.

1845- 1887

Mads Nielsen og hustru Kirstine Marie Falk, en gård.

Han er landmand, født 1821 i Ål sogn. Efter at have mistet den 28 år ældre kone ægter han i 1849 en datter af gårdmand Gregers Nielsen Bleeg i Tvismark (lb.nr. 47), Kirstine Maria, født i 1819. Hendes far er en halvbror til Hans Pedersen Bleeg's kone Maren, og han er født på gården her. Så kommer familien igen ind på ejendommen. I 1850 fødes tvillinger, hvoraf den ene søn, Niels, dør kort efter dåben. Den anden, Greis, overtager senere gården. I 1851 kommer en datter, Kirstine Maria, til verden. På gården lever i 1855 også 2 fattiglemmer og en kostgænger (FKT), men i 1860 er der kun en tjenestepige udover familien. Senere optages husmors far, Gregers N. Bleeg på gården, og han dør her, på sin fødegård, i 1871. I 1881 giftes datter Kirstine Maria med sin fætter, sømand Gregers Nielsen Falk i Tvismark (lb.nr. 69). Søn Greis er sømand og gift med en datter af kommandør og gårdmand Gregers Jensen Bleeg i Juvre (lb.nr. 2), Kirstine Magrethe, født i 1849. Han bor nogle år i Toftum, inden han i 1887 overtager fødegården, et år efter moderens død. Han forpligter sig til aftægt for far Mads. Derudover skal søsteren have 3.600 mk., og Lene With,

der i 28 år har tjent på gården, loves 50 mk. årligt fra begge søskende. Far Mads dør i 1892.

1887-1920

Greis Nielsen, en gård.

Der er 3 børn i familien, der nu flytter til gården. Martin er født i 1876, Thomasine Magretha i 1878 og Kirstine Maria i 1881. Den sidste giftes i 1903 med Cornelius Holm i Kongsmark (lb.nr. 93). I 1920 afhænder Greis ejendommen til sønnen Martin, med 43 ha jorder. Forældrene får aftægt og årlige håndpenge. Søster Thomasine får en seng og sølv såvel som 3.500 kr. Den afdøde søster Kirstine's 2 børn får 4.500 kr.

1921-1937

Martin Nielsen, en gård.

Han bliver aldrig gift. Efter moderen's død i 1925 lever han sammen med sin gamle far på gården. I 1933 overtager en søstersøn nabogården (lb.nr. 33). Martin Nielsen dør forholdsvis ung, og ejendommen sælges af de eneste to arvinger, søster Kirstine's to sønner, der selv hver ejer en gård.

1937-1947

Fritz Eduard Salzmänn, en gård.

Han stammer fra Tyskland, men er opdraget i Koldby. Han gifter sig med en pige fra Døstrup, Brigitte. Der er to døtre og to drenge i familien. Fritz Salzmänn har evner for helbredelse af kreaturer, og mange henter hjælp hos ham, da øen ikke har en dyrlæge. Han er stadigvæk tysk statsborger, hvorfor ejendommen konfiskeres efter 1945, og familien må flytte. I marts 1947 købes gården af Frode Hansen, der stammer fra nabolaget (lb.nr. 29).

1947-1950

Frode Hansen, en gård.

Lige efter købet gifter han sig med Thora Jessen fra Vrøgum. Der fødes en søn i Bolilmark (1948). I 1948 foretager Nationalmuseet en opmåling af gården. Frode Hansen sælger paneler m.v. til museet, hvor de er bevaret. Gården overtages i 1950 af Landbrugsministeriet, der snart sælger den videre. Frode Hansen flytter med familien til fastlandet.

1950-1991

Agsel Bleeg, en gård.

Han er født 1916 i Juvre som søn af Ellendine Nielsine Kirstine Hansen i Juvre, senere gift med gårdmand Christian Bleeg i Nørtvismark (lb.nr. 42). I 1945 gifter han sig med Anne Hansigne Bundesen, født 1928 i Nørtvismark (lb.nr. 43). Der fødes 4 børn, Egon Bundesen, Yrsa, Arne Bundesen og Bent Bundesen. Efter gården er overdraget til sønnen, flytter parret til et parcelhus i Toftum.

siden 1991

Arne Bundesen Bleeg, en gård.

Han er født i 1954 og gift med Karen Margrethe Rodenberg. Udover at drive landbruget sørger han for øens renovation. Der er to børn, Steffen og Vicki.

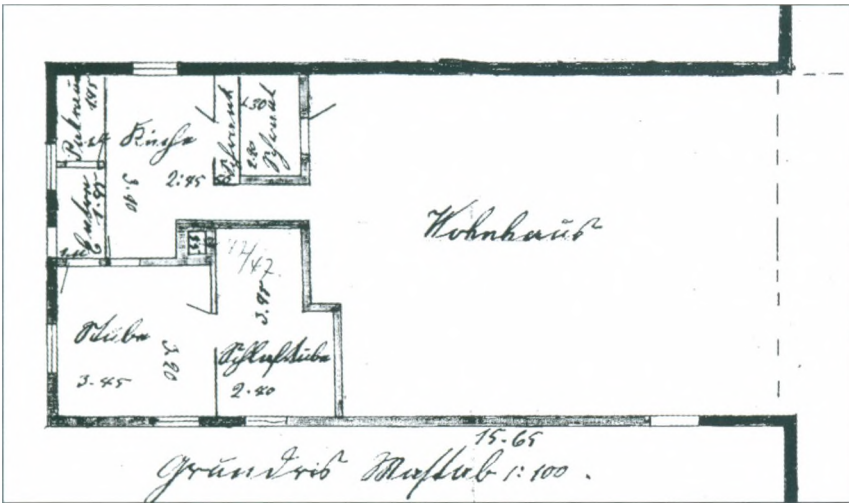
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
33	3 Ju	Juvrevej 17	Haderslev	25	Cc	-

1967 (AS)

Bygningshistorie:

Det vides ikke, hvornår det første gårdanlæg på stedet blev bygget. Omkring 1710 (HAV) har gården »17 fach Wohnhaus und Scheune« (stuehus og lade), en typisk størrelse for Bolilmark's gårde. I 1744 (HAV) vurderes bygningen til 91 rd., hvad der passer til førnævnte størrelse. Brandforsikringen af 1780 nævner 77

Billede 123:
Grundplan af aftægtslejlighed i gården lb.nr. 33.(LAA)

rd. for stuehuset, 47 rd. for stalden og 56 rd. for laden, svarende til ca. 7+6+7 fag i den ringe bredde (lige over 6 meter), de fleste Bolilmark-gårde fra 1600-tallet har. På gården her vender avlsafdelingen mod øst, en sjælden byggemåde på Rømø. I tiden indtil en ny vurdering i 1792 laves det hele om. Mens antal af fag forbliver uændret, bliver såvel stuehusets som ladens bredde udvidet til 7.70 hhv. 7.30 meter ved samtidig nyopførelse af syd- hhv.

Billede 124:
Gården lb.nr. 33 omkring 1920, set fra sydvest. (PD)

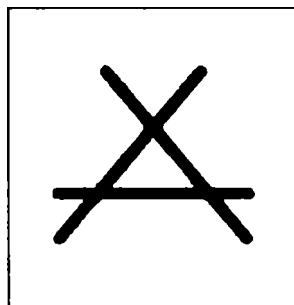
vestsiden i grundmur. I indhuset lægges nye bjælker med gennemgående kvartstavsprofil. Også indretningen fornyes delvist, f.eks. med nye døre. Værdien er nu 91 rd. for indhuset, 54 rd. for stald/framgulv og 63 rd. for laden. Derefter står gården uændret indtil 1875 (kort billede 117). Inden århundredskiftet bygges en ny ladelængde til mod nord. I 1913 indrettes en aftægtslejlighed i indhusets vestende (plan billede 123). På billedet 124 ses gården omkring 1915. I 1995 nedbrydes det hele, og et nyt parcelhus bygges.

Ejendoms historie:

1669-1708

Peder Hansen 1/6-gård.

Han får fæste i 1669 (FP), og det må være efter hans sandsynlige mor, Maren Hanskone (se ejendoms historie fælles med lb.nr. 32). Peder Hansen er født i 1648 og er gift med en Kirsten, født i 1647 (GS). Hun er en datter af skipper Peder Michelsen på nabogården (lb.nr. 36) (HAR). Der kendes 2 sønner, Hans og Peder. Den sidste gifter sig ind på en Toftum-gård (lb.nr. 25) (HAR). Peder Hansen dør i 1698, og enken overlader gården til søn Hans i 1708. Hun dør først i 1727. På gravstenene findes gårdens bomærke (billede 125).

Billede 125:
Bomærke fra gården lb.nr. 33.

1708-1741

Hans Pedersen 1/6-gård.

Som første ejendom har han en forbedelse i nabolaget (lb.nr. 31), inden han overtager faderens gård. Han er gift med Kirsten Michelsdatter fra gården lb.nr. 25 i Toftum, søster til broderens kone (HAR). I ægteskabet er der en datter, Kirsten (1706), og en søn, Peder (1708) (THH). Hans Pedersen står i vurderingen fra omkring 1710 (HAR) som gårdens ejer »anstatt Peter Hansen«, og i fæsteprotokollen af 1708 som dennes søn. Gården har 1 1/2 tdr. rug og 2 tdr. 4 sk. byg i udsæd, der høstes 12 læs hør, og der findes en besætning af 3 køer, 1 kalv, 3 heste og 9 får. Afgiften er 1

rd. 30 sk. 6 p., som i 1690. Hans Pedersen dør ca. 1724, idet børnene får formynder i dette år. Enken er nævnet i Peder Holms 1727-fortegnelse over kirkestader. I 1741 overlader hun ejendommen til sin sandsynlige svigersøn, Johannes Hansen.

1741-1760

Johannes Hansen $\frac{1}{6}$ gård.

Han er født i 1712, men stedet kendes ikke. I 1744-vurderingen (HAV) står »Johannes Johannsen, er Matros«. Han har da 30 rd. gæld. Formodentlig er der ingen børn, idet han sælger ejendommen i 1760, måske efter konens død, til konens niece hhv. hendes mand.

1760-1764

Peder Pedersen Lassen $\frac{1}{6}$ -gård.

Han er født omkring 1725 i Nørtvismark (lb.nr. 37). Nu er han vist nygift med Anna, født ca. 1737 som datter af Peder Hansen Westerby, en bror af Johannes Hansens kone, der er gårdmand i Tvismark (lb.nr. 56). En søn fødes i 1762, der får navnet Johannes, formodentlig efter forgængeren på gården. Allerede i 1764 sælger Peder P. Lassen igen og flytter til sit fødehjem (se dér).

1764-1773

Kjeld Nielsen $\frac{1}{6}$ -gård.

I 1771 optræder han en gang som tinghører. Han sælger gården til Kirsten Gregersdatter fra nabogården nordpå (lb.nr. 32), men står endnu i 1780 (BF) for ejendommen.

1773-1779

Kirsten Gregersdatter $\frac{1}{6}$ -gård.

Hun får fæste i 1773, men bor næppe på gården. Kirsten bliver snart gift, og manden får 1777 hendes fødegård i fæste. Efter fæsteprotokollen overlader hun i 1779 gården til sin søster Maren.

1779-1810

Maren Gregersdatter (og Peder Hansen Bleeg) $\frac{1}{6}$ -gård.

Det er vist hende, der med familiens penge bygger gården om (se ovenfor). Maren giftes omkring 1785 med enkemanden Peder Hansen Bleeg fra Tvismark (se lb.nr. 46). Han er født ca. 1740 i Sønderby, som søn af skipper Hans Jørgensen Bleeg (lb.nr. 173).

Peder H. Bleeg bringer 3 børn med fra sit 1. ægteskab: Hans (ca. 1773), Svend (ca. 1775) og Margarethe (ca. 1776). I ægteskabet med Maren Gregersdatter er der ingen børn. I 1801 er Peder Bleeg igen enkemand og bor alene på gården med datter Margarethe. Søn Hans er gift med nabodatteren (lb.nr. 32), Svend bor på Føhr. I 1810 deles arven efter afdøde Peder Hansen Bleeg (THH). Arvingerne er søn Hans ($\frac{2}{5}$ -del), datter Margarethe ($\frac{1}{5}$ -del), og den i mellemtiden døde søn Svend's eneste søn, den $9\frac{1}{2}$ årige Peder Hansen Bleeg på Føhr ($\frac{2}{5}$). Gården sælges på auktion til Hans Pedersen Manø, en gårdmand i Toftum (lb.nr. 23) til en pris, der ligger et godt stykke over vurderingen (se ekskurs III).

1810-1812

Hans Pedersen Manø $\frac{1}{6}$ -gård.

Han driver vist gården fra Toftum. Efter kun to år sælger han ejendommen til **Jørgen Knudsen**, en gårdmandssøn fra Juvre (lb.nr. 7), der straks afhænder gården igen, tilbage til et medlem af nabogårdens Bleeg-slægt. Han selv køber en anden gård i Tvismark (lb.nr. 48)

1812-1838

Gregers Hansen Bleeg $\frac{1}{6}$ -gård.

Denne 14-årige dreng fra lb.nr. 32 fæster bedstefars ejendom tilbage med sin far Hans Pedersen Bleeg som »tutor«. Gregers Bleeg dør dog allerede i 1826, ugift. Faderen arver ejendommen og driver gårdene i fællesskab. Stuehuset lejes ud til Botella Jespersdatter, enke efter skipper Jesper Pedersen Holm (se lb.nr. 76), og hendes søn Rasmus, der er styrmand (FKT).

1838-1843

Hans Pedersen Bleeg $\frac{1}{6}$ -gård.

Han får først fæste i 1838, og han dør selv i 1839. Enken Maren sælger gården i 1842 til sin halvbror Jens Gregersen Bleeg i Juvre (lb.nr. 2) for 1.360 rd.

1843-1851

Bodser Jensen Bleeg $\frac{1}{6}$ -gård.

Jens G. Bleeg har købt ejendommen for sin nygifte søn og hustru Thomasine Margrethe Thomsen, der er fra Nørtvismark, født 1819 (lb.nr. 43). Bodser J. Bleeg, født 1814, bliver i 1843 kaptajn på

jagten »Anne Margrethe«, 7 cl., fra København og sejler på fiskeri under Island. Der forliser han uden spor. Samme år fødes en datter, Bodjette Margrethe. I 1849 giftes den unge enke igen, med sin svoger Gregers Jensen Bleeg, der får fæste på gården i 1851, men kun for at overdrage den videre til søster Mette Marie's mand, Jens Pedersen Bleeg. Det var aftalt i forvejen, da Gregers J. Bleeg får faderens gård i Juvre (lb.nr. 2) (PD).

1852-1882

Jens Pedersen Bleeg 1/6-gård.

Denne søn (f.1813) af Peder Engelbretsen Bleeg i Toftum (lb.nr. 24) var fra 1840-53 kaptajn på div. jagter, der sejlede fra København til Island. Han kaldes »stor Jens«. Konen Mette Marie, f. 1816, døde kun 3 år efter vielsen i 1851, barnløs. Enkemanden tager en husholderske ind på gården, Mette Lambertsen, født 1821 i Nørhede som datter af skipper Cornelius Lambertsen (lb.nr. 111). Hun bringer et uægte barn med, Andreas Christensen, født 1848. Som far nævnes i kirkebogen Cornelius Engelbretsen Degn fra Sønderby. I 1860 giftes Mette med Jens P. Bleeg. Hun dør i 1870, og manden i 1880. Andreas har da fået gården, 44 ha stor, testamenteret (SPP).

1882-1923

Andreas Christensen, en gård.

I 1881 gifter han sig med stedfaderens brordatter, Thomasine Marie Bleeg, født 1848 i Toftum (lb.nr. 21). Der er ingen børn i dette ægteskab. På gården arbejder senere en tjenestekarl, Carl Thuesen, 1879 født i Hostrup sogn, hvis bror har en gård i Toftum (lb.nr. 23). Han vies 1913 i Hostrup kirke til en nabodatter fra Bolilmark, Sara Kirstine Petersen, født 1882 (lb.nr. 30). Parret (billede 126) har bopæl hos Andreas Christensen, og der fødes 4 børn, Caroline Petrea (1914), Andreas Christian (1916), Margrethe Birgitte (1917) og Peter Hansen (1919). I 1923 overdrager Andreas Christensen gården til denne familie mod aftægt. De gamle beholder 3 fag aftægtslejlighed i vest som bopæl. Andreas dør samme år, enken 2 år senere.

1923-1933

Carl Ole Marius Thuesen, en gård.

Under landbrugskrisen sælges gården på auktion, og familien

Billede 126:
Carl O.M. Thuesen og hustru
Sara Kirstine, født Petersen.
(PD)

bor derefter forskellige steder på Rømø. Døtrene giftes på øen, mens sønnerne finder arbejde på fastlandet. Sara Thuesen dør i 1947, Carl i 1950.

1933-1995

Jens Cornelius Holm, en gård.

Han er født i 1906 på gården lb.nr. 93 i Kongsmark, hvor der også var krohold. Kort efter købet gifter han sig med Dora Nielsine Otte fra Skodborg sogn, født 1911. Der fødes 3 døtre, Kirstine Margrethe, Elisabeth og Johanne. I 1982, efter mandens død, får enken tilskødet gården. Hun flytter senere til en af Rømø's alderslejligheder og overlader gården til mandens brorsøn.

siden 1995

Jørgen M. Holm, landbrugsejendom.

Han er født på gården lb.nr. 93 og bliver fiskeskipper. Jørgen er gift med Marianne Albrechtsen, der stammer fra Jylland. Ægteparret har en dreng og en pige. De gamle gårdbygninger nedbrydes i 1995, og et nyt hus bygges.

Ekskurs III: To arvesager i Bolilmark i 1807 og 1810.

Omkring 1800 er der stor forskel i den økonomiske situation på Bolilmarks gårde. Mens det står dårligt til på lb.nr. 34 og 36, er der stor velstand på gårdene lb.nr. 32 og 33. Rigdommen er først og fremmest nedarvet, men vel bevaret og forøget. To arvesager vidner om det.

* I 1806 dør Gregers Jensen Bleeg, der indtil 1799 ejede gården lb.nr. 32 (se der) og i nogle år også en i dag forsvunden gård i Tvismark. Arvingerne er:

- en datter af første ægteskab, Maren (26), gift med nabosønnen Hans Pedersen Bleeg, der i 1799 har købt svigerfaderens gård for 600 rd.,
- en søn, Gregers Nielsen Bleeg (21), af den afdødes andet ægteskab,
- en anden søn af andet ægteskab, Jens Gregersen Bleeg (16), med formynder Jørgen Nielsen Bleeg, gårdmand og fhv. skipper i Juvre (lb.nr. 2), en morbror af drengen.

Der skal fordeles 49 obligationer, hvoraf de fleste stammer fra fastlandet, de ældste går tilbage til 1738. Den største lyder på over 900 rd. og er fra Morsbøl. Efter at nogle små gældsposter og rettens gebyr er trukket fra, forbliver der i alt over 13.000 daler »Dansk Courant« hhv. »Slesvig-Holstensk Courant« til deling. Drengene får hver $\frac{2}{5}$ -del af herligheden, pigen $\frac{1}{5}$ -del.

Guld og sølv fordeles »i natura efter taksation«. Der er bl.a. gyldne halsknapper, sko- og knæspænder af sølv, en tebakke af sølv og mange skeer, gafler, knive m.v. ligeså af sølv. Efter fordelingen betaler svigersønnen, Hans P. Bleeg, 27 mk. som udligning til medarbejderne.

Jens G. Bleegs formynder, Jørgen N. Bleeg, benytter chancen til et fordelagtigt salg af sin egen gård i Juvre til sin myndling. Han får i 1808 2.000 af de arvede rigsdaler og en aftægtsaftale med drengen.

* I 1809 dør Peder Hansen Bleeg, enkemand efter Maren Gregersdatter, der var en søster til ovennævnte Gregers J. Bleeg's første kone. Han ejede gården lb.nr. 33 efter konen, og det er hans søn, der nu sidder på gården lb.nr. 32. Ved denne arv er der ikke så mange penge, men alligevel viser sig en pæn velstand.

Her er gården med i boet. Bygningen vurderes til 399 rd., brønden, plankeværk m.v. til 88 rd., og mobilier er solgt for 219 rd. Fæstejorden anslås til 400 rd., men den regnes ikke med i boets vurdering. Obligationer og andre tilgodehavender er der med i alt ca. 1.235 rd., og der findes også en kassebeholdning på 335 rd. Efter gældsposter og rettens gebyr forbliver i alt over 1.950 rd. til fordeling.

Arvingerne er sønnen Hans på nabogården og en 9¹/₂-årig sønnesøn på Føhr, Peder, der begge får en broderlod med ²/₅-dele, og en datter, Margarethe, der får en søsterlod. Afregningen sker på den måde, at Hans og Margarethe får deres andel udbetalt i form af obligationer og kontanter, mens lille Peder får sin del efter salget af gården. Den sælges med bygning, besætning og hø til 1.120 rd. Da han også får en andel af mobiliernes salgspris, ender han med at få 1.207 rd., betydeligt mere end farbrors broderlod udgjorde.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
34	77 Ju	Juvrevej 18	Haderslev	26	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Det må være Hans Schreder, der omkring året 1600 bygger gården på Bolilmarks højest liggende grund. To bevarede bjælker i husets ældste del mod øst er af egetræ, og er fra sidst i 1500-tal-

Ejendomshistorie:

omkr. 1530

Hans Hansen, 1/6 gård.

Han er den første kendte bonde i denne gårds sandsynlige ejer-række (se tabel 4a). Med en afgift på 1 mk. 2 sk. står han i Tørring lens jordebog for 1524, svarende til 1/6-del af Bolilmarks afgifter. I kirkens koliste af 1516 findes flere mænd med dette navn.

omkr. 1560

Mathies Nielsen, 1/6 gård.

Han står i jordebogen af 1542 med 1/6-del af afgifterne, betaler også overskat i samme år og er den sandsynlige efterfølger på gården.

omkr. 1590

Jep Pedersen, 1/6 gård.

Han er pga. jordebøgernes ejerrække den første forholdsvis sikre bonde på denne gård. Måske er »Anna Jeppis« (se fælleshistorie for lb.nr. 32/33) mandens kone, der er medejer af en anden del af Bolilmarks jorder.

~1600--1640

Hans Schreder, 1/6 gård.

Han står i jordebogen fra 1602-28 og er måske identisk med skipperen Hans Jensen, der i året 1600 tegner en skibskøbekontrakt i Enkhuizen i Holland med et Bolilmark-bomærke (se tabel 6 i bind 1). Bomærket kan antyde en forbindelse mellem denne gård og lb.nr. 32. En skipper af samme navn får i 1600 borgerskab i Ribe og sejler i 1614 gennem Øresund.

~1640-1673

Peder Hansen, 1/6 gård.

I jordebogen for 1627/28 er han efterfølger af Hans Schreder, vist en søn. Han kunne vel være den skipper, der i 1643 fører en 27-læsters skude til Norge og Glükstadt og være identisk med den Peder Hansen, der fra 1653 ejer en anden del af Bolilmarks jorder i fællesskab med Peder Krommes (se lb.nr. 32). Peder Hansen er gift med Karen Pedersdatter fra nabogården (lb.nr. 36) og har mindst en datter, Mergret, der giftes til Toftum (lb.nr. 25) (HAR), og en søn, der bliver efterfølger på ejendommen.

1673-1704

Hans Pedersen, 1/6 gård.

Han nævnes i fæsteprotokollen for 1673 som søn af forgængerens. I 1704 får efterfølgeren fæste på gården. Han er sandsynligvis en svigersøn.

1704-1740

Jørgen Jensen Bleeg, 1/6 gård.

Denne søn af præsten Jens Nielsen Bleeg er gift med en Maren, der vist er en datter af Hans Pedersen (se sønnens fornavn). Ejendommen har omkring 1710 (HAV) 1 td. 4 sk. rug og 2 tdr. 4 sk. byg i udsæd. Der høstes 12 læs hø og besætningen er på 3 køer, 1 kvie, 2 heste, 1 føl og 4 får. På gården hviler da endnu en bøde-restance fra 1679, da en Jørgen Jepsen sammen med nabobonden, skipper Peder Smed (lb.nr. 35), ulovligt har taget strandingsgods. Hvem Jørgen Jepsen er, vides ikke. Jørgen Jensen Bleeg sejler i 1714 som skipper fra København, hvor han er medlem af skipperlauget. Det er en galiot, »Unge Tobias«, han fører. I 1717 er han meldt død. Penge er der i familien. Enken Maren er én af kreditorerne i en større konkurssag i 1730erne (THH). Fra ægteskabet med Maren kendes 3 børn. Søn Jens bliver kommandør og gårdmand i Kongsmark (lb.nr. 93). Søn Hans bliver skipper og gårdmand i Sønderby (lb.nr. 173). Og en datter med ukendt navn får gården sammen med sin mand.

1740-1774

Niels Hansen Ewes, 1/6 gård.

Han er i 1713 født i Tvismark på en nu forsvunden gård (THH 1718 og arvesag 1788), en søn af Hans Nielsen, der måske var kommandør fra Hamborg 1726-32. Niels Hansen Ewes bliver selv kommandør, formodentlig først fra Hamborg (1752-54, »De bloyende Hoop«), senere fra Holland (1763-66). I vurderingen af 1744 er han nævnt som »matros«, men hans forholdsvis stor pengeformue med 250 rd. tyder allerede på en højere position til søs. I 1750 låner han penge ud (TBB). Fra ægteskabet kendes en søn, der får morfars navn, Jørgen Nielsen Bleeg (født ca. 1743). Han bliver skipper og gårdmand i Juvre (lb.nr. 2). Og der er også 3 døtre. Den ældste, Maren (1738), bliver gift med kommandør Mathias Svendsen Skov (lb.nr. 43). Anna (ca. 1749) får også en kommandør som mand og arver gården. En datter med ukendt for-

navn giftes med enkemanden på nabogården (lb.nr. 32), og de arver ovennævnte Tvismark-gård. I 1772 er Niels Hansen Ewes død (THH), og enken overdrager gården til datter Anne og hendes mand.

1775-1794

Hans Christian Jespersen og hustru Anna Nielsdatter, 1/6 gård. Parret gifter sig i 1773, og en datter Margretha fødes ca. 1775. Ellers kendes kun en søn Jesper, født ca. 1785. Hans Chr. Jespersen er med i ulykkesåret 1777 som kommandør på »Mercurius« fra Hamborg. Skibet forliser totalt, men han overlever. Senere, 1785, sejler han igen som kommandør, nu fra Altona (»Geheime Rat von Gähler«). Det går galt for anden gang. Skibet forliser i 1786, men meldes i 1787 som ankommet i en havn i Skotland. Hans Chr. Jespersen synes dog at være død, idet børnene får formynder ikke langt senere. I 1794 er også enken Anna død, og den 9-årige Jespers »tutor« overlader gården til søster Margretha.

1794-1797

Margretha Hans Christiansdatter, 1/6 gård.

Hun gifter sig i 1797, hvorefter hendes mand får fæste på gården.

1797-1829

Michel Jensen Pedersen, 1/6 gård.

Han er født ca. 1776 i Toftum (lb.nr. 22) som søn af gårdmand og hyreagent Peder Jørgen Michelsen's første ægteskab (THH). I 1801 er han »søfarende« (FKT). Han bliver vist nok snarere gårdmand, som han kaldes senere i kirkebogen. Der fødes 2 døtre, Anna Maria (1798) og Else (1802), der begge aldrig giftes. Husbonden dør før 1815, og enken følger i 1825. Der er nu formodentlig små kår på ejendommen med de to piger som eneste beboere. I 1829 indgår de en kontrakt med en gårdmand og købmand fra Kromose, der overtager ejendommen, mens de to kvinder får lov til at blive boende i huset.

1829-1847

Hinrich Carsten Hinrichsen, 1/6 gård.

Han er i 1782 født i Rosenkranz og kommer i 1810 til Rømø, hvor han gifter sig ind på en gård i Kromose (se mere ved lb.nr. 98).

Han tjener sine penge først og fremmest som købmand. Hinrich C. Hinrichsen får fæste i 1832. Han nedbryder husets avlsafdeling, således at kun 4 fag beboelse bliver tilbage. Anna Maria får i 1834 en lille dreng, Michel Jensen. Faderen er Peder Svendsen Falk, der bor på naboejendommen som »kostgænger« (se lb.nr. 35), men parret gifter sig ikke. Anna Maria spinder og går som daglejerske, mens søster Else syer. I 1847 overdrager H. C. Hinrichsen ejendommen til sønnen Carsten, der dog fortsat bor i Kromose.

1848-1881

Carsten Hinrichsen, 1/6 gård.

Anna Maria og Else må stadigvæk bo på ejendommen. Drengen Michel Jensen bliver matros og falder i 1854 overbord på en rejse fra Kiel til Hamborg. Else dør i 1857, Anna Maria kun 2 måneder senere. Huset lejes nu ud til sømand Thomas Svend Hansen, der bor i det lille bitte hus med konen, 3 børn og konens bror. Carsten Hinrichsen dør i 1858 i Kromose, hvor han også har overtaget faderens gård. Enken, Anne Kirstine, født Mærsk, beholder ejendommen i Bolilmark, lejer fortsat huset ud og gifter sig med Andreas Chr. Kræmer, der har en gård i Nørtvismark (lb.nr. 41). Jorderne lægges sammen med Nørtvismark-gården, og i 1881 sælger hun huset med 0,7 ha jord til sin søn Hinrich Carsten Hinrichsen, der lige er gift med Cornele Kirstine Hansen (1855), datter af husets lejer, Thomas S. Hansen.

1881-1916

Hinrich Carsten Hinrichsen, et hus.

Han er født 1852 i Kromose og bliver sømand, i 1909 kaldt bådfører. Huset udvides med det samme med nogle fag mod vest. Der fødes en datter i 1881, Kjestine Holmine, der senere skal overtage ejendommen. 3 drenge, født mellem 1883 og 1888, dør som småbørn. Derefter følger i 1892 en søn Jacob Mærsk, der får navnet efter en få år før forlist farbror, og i 1895 kommer endnu en søn, Andreas Christian. Hinrich C. Hinrichsen overtager mere jord i 1894 fra sin mor, der nu bor i Toftum (lb.nr. 28). I 1905 gifter datteren med skibskok Sibrandt M. With, født 1877 i Nørtvismark. Dér var han også gift første gang, men er blevet enkemand, uden børn (huset er borte). Hans anden kone flytter med derover. Efter Hinrich C. Hinrichsen's kone Corneles død i

Billede 129:

Sibrandt With's skib, da det bliver slæbt tilbage til vadehavet, efter det ved en stormflod næsten var drevet hen til Toftum-gårdene. (Foto Vosswinkel)

1915, overlader han ejendommen til datter og svigersøn mod aftægt, en årlig håndskilling og 500 mk. kontant.

1916-1958

Sibrandt Marius With, et hus.

Han tjener nu penge med egen båd til godstransport mellem Rømø og fastlandet (billeder 129, 130). I ægteskabet er der 6 børn, tildels allerede født i Nørtvismark. Der er sønnerne Antoni Andresen (1905), Thomas (1912) og Christian Jacob (1914), og døtrene Mette Cathrine (1908), Cornele Kirstine (1915) og Henriette Castense (1919). Kun Antoni giftes og flytter til Kongsmark (lb.nr. 66), mens alle andre forbliver ugifte i huset. Efterhånden bliver ejendommen kaldet »ad Wittes«. Henriette dør som ung pige i 1934, i 1946 husmor Kjestine, og året efter drukner sønnen Tho-

*Billede 130:
Sibrandt M. With. (RLA)*

mas som endnu ugift skibskok ved Gdansk. De andre 3 børn bor fortsat hos deres far. I 1956 dør datter Cornele, fulgt af den gamle far i 1957. Christian får ejendommen tilskødet.

1958-1994

Christian Jacob With, et hus.

Han er arbejdsmand mange steder. Søster Mette Cathrine bor fortsat med i huset. Til sidst sælges ejendommen i 1994, da begge søskende dør.

siden 1994

Andreas Hansen Petersen, et hus.

Han er bagermester fra Toftlund, der sammen med konen Lis, født Frederiksen, har ejet et sommerhus på Rømø. De bosætter sig nu helårs på øen. Ægteparret har 2 børn, Klaus og Anja.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
35	130 Ju	Søvej 20	Haderslev	-	-	Cd

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Den ældste del af gårdbygningen, stammer formodentligt fra samme tid, som de 2 nabohuse. Alle ligger lidt højere end omgivelserne, og alle har en lignende husbredde. For ejendommene lb.nr. 34 og 36 kendes byggeperioden, begyndelsen af 1600-tallet. Sandsynligvis blev ikke bare jorderne, men også driften af en

Billede 132:

Gården lb.nr. 35 på en akvarel, vist malet under første verdenskrig af samme soldat, som billederne 81 og 106. (Privateje)

~1530--~1590

Niels Jessen, Jens Nielsen, $\frac{1}{6}$ gård.

Niels Jessen, måske en bror af forgængereren, står i 1542-jordebogen, mens Jens Nielsen, vist en søn, betaler overskatten samme år og for en kirkeko i 1554. Mens en sandsynlig søn af Jens Nielsen, Niels Jensen, findes på naboejendommen (lb.nr. 36), overtager igen en Jens Nielsen den her delgård.

~1590--~1620

Jens Nielsen, senere Karen Jenses, $\frac{1}{6}$ gård.

Det kan vist ikke være den samme Jens Nielsen som i 1542, der i 1596/97 står i jordebogen, efter 1588 i koregnskabet, og hvis sandsynlige kone følger i jordebøgerne indtil 1613. Men han kan vel være et barnebarn af forgængereren. Manden kunne være identisk med den Rømø-skipper, der i 1591 får Ribe-borgerskab og sejler i perioden 1593-1610 hyppigt gennem Øresund, mellem Danzig/Königsberg og Hamborg, Holland og England. Ægteparret har formodentlig nogle sønner. Der er igen en Niels, der får den her ejendom, en Michel overtager naboejendommen efter farfar Niels Jensen (lb.nr. 36), og en Hans er måske identisk med

Hans Schreder på lb.nr. 34. Alle 3 findes som skippere i toldregnskaberne.

~1620~1660

Niels Jensen, 1/6 gård.

Han overtager ikke bare faderens gård, men han følger også samme spor som skipper. Fra 1618-41 finder vi manden på sejlads mellem Øresund på samme ruter. I 1622 køber han et 55-læsters skib i Holland (se bind 1), og i 1620erne finder vi navnet blandt skippere, der anløber Hamborg (TR).

~1660-1709

Peder Christensen Smed, 1/6 gård.

Han er en søn af en Christen Hansen (HAR) og dukker for første gang op i koregnskabet af 1648 (afskrevet og vist ajourført i 1666). Han er gift med en Mette Mathiasdatter med ukendt oprindelse. Der formodes mindst 3 børn i ægteskabet, en søn Mathias P. Smed (HAR, se lb.nr. 36), en søn Anders P. Smed (gård i Kongsmark er borte), og en datter, der overtager gården. I 1679 bliver Peder Smed dømt for ulovligt at have været på stranden om natten (HAR). Ellers er han velkendt som skipper. Fra en skibsliste (1677) fremgår, at han ejer en 12-læsters galiot. Mellem 1681 til 1686 findes manden i forskellige toldregnskaber med sejlads mellem Norge og Danmark. I 1689 er han med ved den store »Engelske Transport«, idet han bl.a. sejler 39 heste fra fastlandet til hjælpeflåden ved Jordsand (se bind 1). For transporten og beredskabet i en 2-måneders periode får han 175 rd. udbetalt. Da efterfølgeren får fæste i 1709, må Peder Smed være død. Den nye mand står allerede i vurderingen af 1708 (HAV) som bonde uden fæste.

1709-1735

Engelbret Hansen, 1/6 gård.

Han er en søn af Hans Gregersen i Kongsmark (PD), et barnebarn af Peder Krommes (se lb.nr. 32). Senere får han binavnet »Smed«, måske som svigersøn af forgængerens. Der vides ikke, hvordan han tjener penge, men der var vist ikke fattige forhold. I vurderingen omkring 1710 har ejendommen 1 td. 4 sk. rug og 2 tdr. 4 sk. byg som udsæd, 10 læs hø fra engene og 3 køer, 1 kalv, 2 heste og 4 får som besætning, lige som de andre Bolilmark-bønder. Engelbret Hansen er gift med en Maren, der i 1698 straffes for at

have været ulovligt på stranden. Der fødes mindst 2 børn. Sønnen Hans optræder som vidne i en vragssag i 1717 (THH), datter Karen bor endnu ugift på gården i 1744 (HAV) og ejer 60 rd. i rede penge hhv. sølv. Sandsynligvis er der endnu en datter, Merret, der giftes med efterfølgeren på gården.

1735-1774

Peder Michelsen, 1/6 gård.

Han kommer sandsynligvis som svigersøn til gården og lover aftægt for konens søster. I 1744 (HAV) skrives, at han er »matros«, men det siger ikke noget om stillingen ombord. Gårdbygningens vurdering (se ovenfor) og en pengeformue på 133 rd. beviser en god økonomisk situation i familien. Der er også råd til at udlåne 200 rd. til Tønder by. Der kendes 2 døtre af Peder Michelsen. Mette lever endnu i 1801 ugift på gården, mens datter Anna giftes med en skipper, og parret får i 1774 gården overdraget mod aftægt for far Peder, mor Merret og søster Mette, »som mangler hendes forstand«.

1774-1831

Jesper Christensen Møller, 1/6 gård.

Han er ca. 1746 født på møllegården i Tvismark, som søn af Christen Pedersen Møller (lb.nr. 55). I ægteskabet fødes 5 døtre mellem 1776 og 1785, et 6. barn fra samme ægteskab (SPP) kendes ikke. Kun 2 døtre bliver gift. Margaretha (1776) findes senere ved lb.nr. 29, Mette Christine (1781) ved Bolilmarks totalt forsvundne gård, dengang i Svend Møller Falks eje. Bodil (1778), Karen (1779) og Anna Maria (1785) lever længe ugifte på gården. I 1785 dør mor Anna, måske i barselsseng, og Jesper Chr. Møller gifter sig igen, med en Karen Thuesdatter. De 6 børn af første ægteskab loves forsørgelse. Der kommer endnu 2 børn, en datter Anna (1789) og en søn, Christen (1791), hvis senere skæbne er ukendt. Jesper Christensen Møller sejler mange år som skipper. Et maleri på et fad (billede 133) fra hans første ægteskabsperiode viser skibet »De Henrietta«. I 1796 finder vi ham som skipper på briggen »Det gode Haab« af Randers til Vestindien. Han lever endnu mange år på gården, sammen med sine døtre, og dør først i 1830. Datter Anna af det sidste ægteskab får gården i et arveforlig, hvorefter hun overtager gårdens gæld og søsterens forsørgelse efter kontrakten af 1785.

Billede 133:

»De Henrietta«, ført af skipper Jesper Christensen Møller, omkring 1780. Maleri på et fayencefad. (Privateje)

1831-1838

Anna Jespersdatter Møller, $\frac{1}{6}$ gård.

En halvsøstersøn fra nabogården (i dag forsvundet), Peder Svendsen Falk, bor allerede i 1835 (FKT) på gården som kostgænger. Han køber i 1838 ejendommen mod overtagelse af gæld og af gamle aftægtsforpligtelser, samtidig med, at Anna også skal nyde forsørgelse.

1838-1844

Peder Svendsen Falk, $\frac{1}{6}$ gård.

Han er født i 1807 som søn af Svend Møller Falk og hustru Mette

Christine Jespersdatter Møller. Han sejler som harpuner til Grønland. I 1834 bliver han far til et barn med en pige fra nabolaget (lb.nr. 34), men han gifter sig i 1836 med en anden, den 40 år gamle Maren Christensdatter With fra Tvismark (lb.nr. 56). I 1840 forliser Peder Sv. Falk med galeasen »Wilhelmine« ved Island, sammen med 7 andre Rømø'ser.

1844-1873

Maren Falk, født With, 1/6 gård.

Hun får ejendommen tilskødet ved et arveforlig. Endnu i 1844 gifter Maren sig med den afdødes yngre bror, Niels Christian Møller Falk, der er 22 år yngre end Maren. På gården bor fortsat Anna og Bodil Møller på aftægt. Og der optages også andre kostgængere. I 1855 bor der styrmand Rasmus Jespersen Holm med datter Mette Marie, mens dennes kone må tjene i Juvre (lb.nr. 12). Maren og Niels Falk driver gården i mange år, indtil den sælges til en pengemand og spekulant fra Hamborg, der i forvejen ejer mange ejendomme i Havneby. Han lover gældsøvertagelse – »600 Thaler« – og aftægt i livstid for ægteparret.

1873-1904

Hans Christian Schmidt, landejendom.

Han bortforpagter formodentligt de erhvervede 42 ha jordtilliggende. Niels Chr. Møller Falk dør i 1878, kun 59-årig, mens Maren Falk nyder forsørgelsen endnu i mange år. Hun bliver 98 år gammel. Fra 1897 hviler 35.500 mk. hypotek på gården, men det må vist ses i sammenhang med Havneby-husene. I 1899 bliver Hans Chr. Schmidt's søn Mathias Christian »likvidator« af ejendommen (GA). Fra 1903 begynder han, der selv bor i Skærbæk, at sælge jorderne til forskellige bønder. Bygningen med knap 2 ha jord sælges i 1904 til Christen Jensen Ibsen.

1904-1929

Christen Jensen Ibsen, landbrug.

Han kommer fra Jylland som daglejer, en meget dygtig, flittig og nøjsom mand (billede 134). Efterhånden køber han mere og mere jord til ejendommen og har til sidst henvend 20 ha. Christen J. Ibsen giftes med Jette Kirstine Christensen, steddatter af gårdmand Niels Jensen Simonsen (lb.nr. 43). Der fødes 5 sønner, Peter Bernhard (1902), Carl Christian (1905), Jens Christian (1907),

Billede 134:
Christen Jensen Ibsen. (RLA)

Hans Christian Wilhelm (1909) og Aksel (1912). De 3 ældre flytter fra øen. Wilhelm bliver klitinspektør på Rømø, og Aksel bor senere som tømrer i ejendommen lb.nr. 28 i Toftum. Af 2 døtre dør den ene som 2-årig, den anden, Marie Jensine (1900), giftes med en arbejdsmand fra Vendsyssel. I 1925 dør mor Jette Kirstine. 4 år senere overtager datter Marie Jensine's mand ejendommen, der nu igen kan kaldes for en gård. Christen J. Ibsen dør mange år senere på hvilehjemmet i Skærbæk.

1929-1949

Jens Sørensen Jacobsen, en gård.

Efter datterens og konens tidlige død sælger han gården, forlader øen igen og flytter tilbage til Vendsyssel.

siden 1949

Jørgen Jessen Gundersen, en gård.

Hans far, Carl Gundersen, er kommet fra fastlandet til Rømø og har i 1938 købt en nyere gård i Juvre (ikke med i registranten). En yngre bror, Carlo, overtager senere Juvre-ejendommen, mens Jørgen, gift med Anne Marie Nielsen fra Hønning, køber den her gård. 2 søstre er gift i Juvre (lb.nr. 12 og 14). Der er 5 børn i Jørgen J. Gundersen's familie. Døtrene Gudrun, Karla og Vera giftes på fastlandet, Rita i Tyskland. En søn, Hans Carl, bliver murer på Rømø. Efter Jørgen J. Gundersen's død i 1992 får enken tilskødet ejendommen. Landbruget drives af sønnen sammen med murergeringen. Datter Vera køber Aksel Ibsen's fhv. bolig i Toftum som sommerhus (lb.nr. 28).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
36	33 Ju	Søvej 13	Haderslev	27	Cb	Cb

1967 (AS)

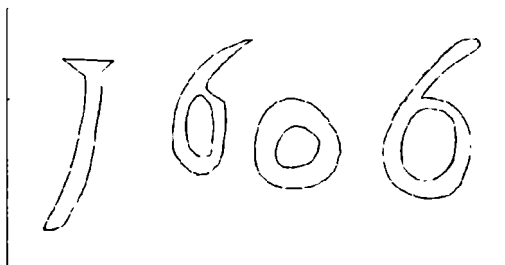

2000 (SMS)

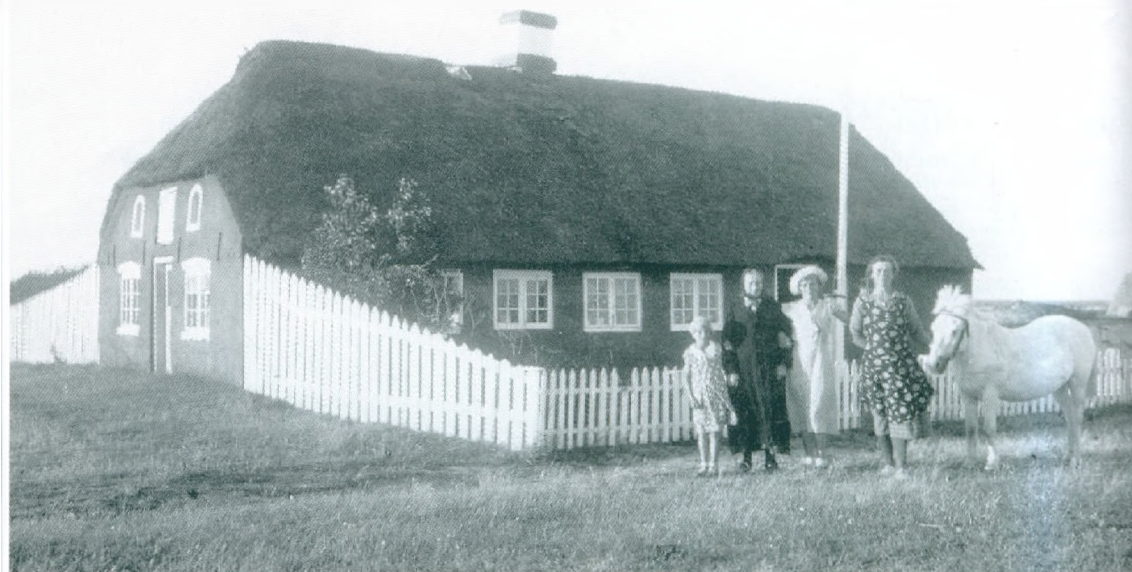
Bygningshistorie:

Ligesom lb.nr. 34 er den oprindelige gårdbygning opført omkring år 1600. På en egetræsbjælke, der endnu for 50 år siden fandtes i husets vestlige del, stod årstallet 1606 (billede 135). Stuehusets oprindelige bredde er den samme som ved lb.nr. 34, 6.30 meter. Fagbredden er for det meste kun på 1.65 meter. Omkring 1710 (HAV) er bygningen den største af Bolilmark-gårdene, med 17 fag indhus med stald og 5 fag lade. Derefter går det nedad. I 1744 (HAV) er bygningens vurdering med 86 rd. den laveste i Bolilmark, og i 1780 har beboelsen kun 56 rd. værdi, den laveste af alle Nørlandets gårde. Avlsafdelingen er med 82 rd. heller ikke imponerende. I 1806 er den nedbrudt, og kun 8 fag beboelse er tilbage, der er bevaret indtil i dag (kort billede 131 og billede 136).

Billede 135:
Årstal 1606 på en bjælke i huset
lb.nr. 36. (Nationalmuseet)

illede 136:

Huset lb.nr. 36 i 1930'erne. Foran hegnet står Maria Winther, født Thomsen, hendes datter Anna, gift Vogt (t.h.) og to af Annas døtre. (PD)

Ejendomshistorie:

omkr. 1530

Anders Nielsen, 1/3 gård.

Han står i 1524-jordebogen, og en mand med dette navn findes også i kirkens koregnskab af 1516. Han er måske en søn af bonden på lb.nr. 32 og 33, der får en 1/3-del af Bolilmarks helgårdsjorder. Sandsynligvis drives landbruget endnu fra et fælles driftssted. I 1542 (JB, FP) sker der en ændring i ejendomsforholdet. Mens Anders Nielsen står for en del af overskatten, får en Anne Andersens fæste, formodentlig hans enke. I jordebogen dukker en Søren Nielsen op med 1/6-dels-gård uden overskat, og en Hans Gregersen også med 1/6-dels gård, men med den største del af overskatten. Pga. den senere udvikling (se tabel 4a) må antages, at Søren Nielsen er udgangspunkt for den følgende ejerrække, der leder til nutidens lb.nr. 36.

1542--1590

Søren Nielsen, 1/6 gård.

Han synes at være gift med en Maren Sørensen fra Toftum (se lb.nr. 25), idet han i 1554 og 1588 står for en ko i Bolilmark, senere dog gennemstreget og ændret til Niels Sørensen i Toftum (lb.nr. 25),

der sammen med Maren Sørensen står i jordebogen dér, vist en søn. Bolilmark- ejendommen tilfalder sandsynligvis en Niels Jensen, måske en brorsøn (lb.nr. 35). Ejendomsovertagelsen sker måske allerede tidligere end her antaget.

~1590-1602

Niels Jensen, 1/6 gård.

Han står i jordebogen fra 1596/97 til 1613, men efterfølgeren Michel Jensen får allerede i 1602 fæste på »Niels Jensen's worring, som han har hannem opladt«. Formodentlig er det en sønnesøn, igen fra lb.nr. 35, der får ejendommen overdraget.

1602--1650

Michel Jensen, 1/6 gård.

Efter jordebogen af 1627/28 at dømme skulle manden være efterfølger af Karen Jenses, vist hans mor (lb.nr. 35), men fæsteprotokollen af 1602 er mere pålidelig. Det må være Michel Jensen's bror, skipper Niels Jensen, der får lb.nr. 35. Michel Jensen synes at være bygherre for den første gård på det her sted. Han er i øvrigt også kendt som skipper, fra toldregskaberne mellem 1614 og 1643. I 1643 fører han en krejert på 30 læster, på skift med den sandsynlige søn Fedder (lb.nr. 53). Udover denne søn findes en datter Karen (lb.nr. 32/34) og en søn Peder (HAR) i Michel Jensen's ægteskab med Mergret. Hun er nævnt i jordebogen, inden søn Peder overtager gården.

~1650-1690

Peder Michelsen, 1/6 gård.

Der findes en gravstensrest som fundamentsten ved lb.nr. 77 i Kongsmark, der viser initialerne »S.P.M.« og bomærket fra Bolilmarks østergård (billede 122). Da der samtidig lever en mand med samme navn i Tvismark (lb.nr. 58), kan man ikke med sikkerhed sige, om Peder Michelsen her er den skipper, der i 1677 ejer en 24 år gammel 6-læsters-smakke, egnet til transport af 22-24 okser (SL). Skipper-traditionen på ejendommen gør det dog sandsynligt. Peder Michelsen er gift med en Kiesten Pedersdatter, formodentlig fra den vestlige nabogård, og der er mindst 3 døtre (HAR). Kirsten, født i 1647, findes senere gift på lb.nr. 33, Kiesten (1658) på den forsvundne, østligste Bolilmark-gård, og Karen's mand får forældrenes gård overdraget (FP).

1690-1728

Mathias Pedersen Smed, 1/6 gård.

Han er født ca. 1662 (HAR), en søn fra nabogården, lb.nr. 35. Han virker med ved østersfiskeriet og er kendt som vidne i en række retssager desangående (THH). Muligvis er han, traditionen tro, skipper og i 1704 medstifter af en lysekrone til kirken. På gården holdes 3 køer, en kvie, 4 får, 2 heste og et føl (HAV). Der kendes to døtre fra ægteskabet med Karen Pedersdatter, Kirsten (HAV 1744) og én med ukendt fornavn, der ægter nabosønnen. Mathias P. Smed overdrager gården til denne svigersøn, inden han dør efter 1728.

1728-1755

Jesper Pedersen, 1/6 gård.

Om denne kommandørsøn fra nabolaget (lb.nr. 32), der i 1728 får fæste, skrives i 1744, at han er en »gammel styrmand«. Han har 60 rd. »Capital«, og svigerinden Kirsten Mathisdatter ejer 25 rd., mens gårdbygningen med en værdi på 86 rd. allerede virker slidt. Ellers findes manden kun lejlighedsvis som stokkemand ved tinget. Om familien vides kun, at der er en søn, der får ejendommen overladt af sin far (FP).

1755-1805

Peder Jespersen, 1/6 gård.

Han er gift med en Ellen Christensdatter og har 2 døtre, Anna Cathrina (ca. 1766) og Kirsten (ca. 1771). Husets tilstand i 1780 (BF) må være ganske dårlig, da den omkring 1710 endnu største gårdbygning i Bolilmark nu har den langt laveste værdi. Inden 1801 dør Peder Jespersen, og familien betegnes som fattig (FKT). Snart er også enken død, og døtrene sælger ejendommen til nabobonden (lb.nr. 32) mod aftægt.

1805-1835

Hans Pedersen Bleeg, 1/6 gård.

Han sidder nu på 2 af Bolilmarks gårde, senere følger en tredje gård. Avlsbygningerne rives ned, og 8 fog beboelse forbliver til aftægtsfolkene. Anna Cathrina dør i 1817, søster Kirsten et år senere. Derefter lejes huset ud til enlige kvinder. I 1835 afhænder Hans Pedersen Bleeg ejendommen.

1835-1876

Thomas Greis Hansen, 1/6 gård.

Han er skibstømrer med ejendom i Kongsmark (lb.nr. 77) og sælger straks halvdelen af gårdens jorder til mølleren i Tvismark (lb.nr. 57). Huset lejes fortsat ud. I 1855 (FKT) bor der en sømand, Jesper Svendsen Møller, med familien. Derefter flytter Thomas G. Hansen's søn Hans Christian Thomsen ind med konen Kirstine, født Schmidt. I 1859 falder den unge styrmand (født 1829) overbord. Enken forbliver bosat i huset, med et barn og en tjenestepige. I 1866 gifter hun sig igen, med den 46-årige ungkarl og skipper Hans Antoni Jensen Bruun fra Toftum (lb.nr. 19). Kun to år senere falder også han overbord. I 1876 køber enken hus og kålhav af Thomas G. Hansen's dødsbo.

1876-1904

Kirstine Bruun, f. Schmidt, et hus.

Hun er født i 1824 i Kongsmark som datter af Henning Jepsen Schmidt (lb.nr. 85). Nu lever hun her med sin datter. Det er måske bror og reder Jep Henningsen Schmidt's midler, der hjælper enken. Datter Maria Petrea, født i 1856, giftes i 1888 med styrmand Niels Christian Winther fra Kongsmark, født 1859 (lb.nr. 82). Samme år købes lidt jord til, hvorefter 1,7 ha tilhører ejendommen. De unge bor med her i huset. I 1889 fødes en søn, Hans Conrad. I 1893 følger en datter, Anna Maria. I 1894 drukner far Niels Christian i nærheden af Buenos Aires. I 1903 dør den gamle Kirstine Bruun, og hendes eneste datter arver huset.

1904-1938

Maria Petrea Winther, f. Thomsen, et hus.

Sønnen Hans Conrad sejler og bliver senere hovmester i Esbjerg. Datter Anna Maria giftes med arbejdsmand Huwald Andreas Christian Vogt, født 1889 i Bolilmark. Parret bor med i huset. Der fødes 4 døtre, Kirstine Marie, Anna Constance, Jensine Karoline og Marie Jensine. Anna Maria Vogt arver huset efter moderens død (1938).

1938-1978

Anna Maria Vogt, f. Winther, et hus.

Datter Marie forbliver ugift og dør i 1968. Datter Anna gifter sig

til Tagholmgård (lb.nr. 96), mens de andre giftes til fastlandet.
Anna Maria Vogt dør i 1977.

1978-1984

Anker Vogt Svarrer, et hus.

Han er et barnebarn af Anna Maria, søn af hendes datter Christence. Huset bliver restaureret. Efter få år flytter Anker V. Svarrer fra øen igen og sælger ejendommen.

siden 1984

Chresten Hansen Trans, et hus.

Konens fødenavn er Ruth Schmidt, og ægteparret har 2 døtre, Lone og Susanne. Efter et arbejdsliv som forretningsfører i Esbjerg og København har Chresten H. Trans taget fast bopæl på Rømø. Her er Lone gift med snedkermester Svend Møller, der bor i nabolaget.

Billede 137:

Husmandssteder i den østlige del af Nørtvismark i 1920'erne, da diget bliver bygget. I forgrunden huset lb.nr. 40. Lige nord for ses hjørnet af det forsvundne hus, hvor Rømø's Falk-familie har haft deres rødder. Længere nordpå lb.nr. 39, 38 og 37. I baggrunden skimtes Bolilmarks huse og Toftum-mejeriets skorsten. (PD)

Nørtvismark

Navnet Tvismark kendes i Tørning lens jordebog fra 1524 som »Twysmarck« og betegner formodentlig et område, der består af to dele, to marker. Den nordlige del, der her beskrives, blev ved inddelingen af Rømø i 3 ejerlav tilslået Juvre ejerlav, mens den sydlige del blev indlemmet i Kongsmark ejerlav.

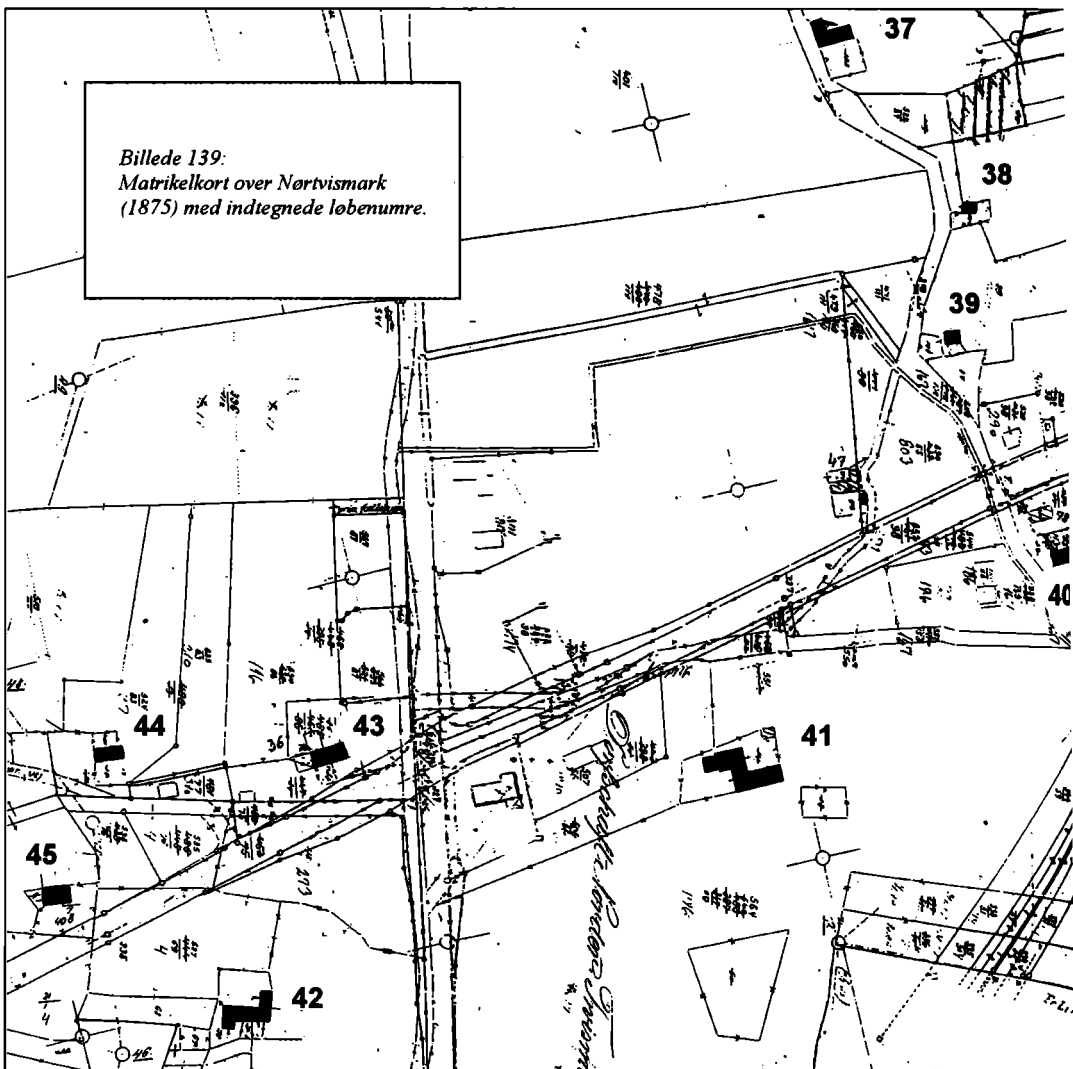
Nørtvismark, der i øvrigt også kaldes »Parborg«, er særlig blandet hvad angår tilhørsforhold i 1500-tallet (se også tabel 1 i bind 1). En gård, lb.nr. 41, hører siden anden halvdel af 1500-tallet til Ribe Domkapitel og sorterer fra 1680'erne under Ribe amt. Gården har gennem hele 1600-tallet en særlig tæt tilknytning til kirken, da ejerne var kirkeværger. En anden gård, lb.nr. 42, er som oprindelig bispeejendom efter reformationen indlemmet i Riberhus len, senere Ribe amt. Mens de i 1700-tallet dannede småejendomme hører under Ribe amt, findes forbedelsessteder fra ældre perioder under Haderslev amt.

Gårdenes ejerrække er pga. dårligt ajourførte og mangelfulde kilder svær at udrede. I tabel 5 forsøges dannet et sandsynligt billede af deres ejerforhold. Men der mangler måske enkelte mellemled, og rækken skal ved en del anførte ejendomsskifter tages med forbehold.

Mens Haderslev amts småejendomme er rimelig vel dokumenteret, kendes sikre ejerrækker for Ribe amts kådnersteder først fra efter midten af 1700-tallet. Af de på 1796-kortet (billede

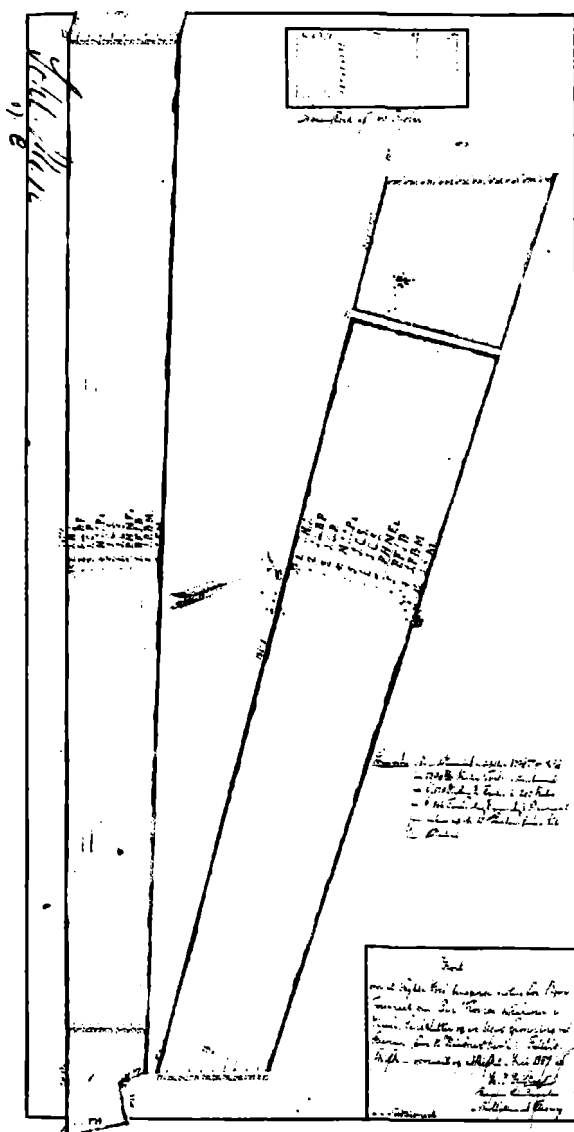

Billede 139:
Matrikelkort over Nørvismark
(1875) med indtegnede løbenumre.

138) indtegnede 10 småejendomme findes i dag kun 7. 3 under Haderslev amt sortende steder er forsvundet, et hus lige nord for lb.nr. 40, og to huse i det nuværende engområde nordøst for trafikset (kort billede 139).

Billede 138: Udsnit af S. Bruun's konceptkort med endnu 10 småejendomme.

Billede 140:
 Udskiftningskort for
 klit- og strandstykker
 for Nørvismarks
 småejendomme. (LSH)

Efter 1851 fik alle 10 småejendomme, hvoraf 2 allerede var sammenlagt, del i klitområder og strandstykker. Derfor udviser alle i anden halvdel af 1800-tallet jordtilliggende på 5-6 ha. Udskiftningskortet på billede 140 viser, hvilke ganske smalle striber de enkelte ejendomme fik tildelt. Det var vist den eneste måde at undgå stridigheder ved udskiftningen.

Sted	før omkring 1590	omkring 1590 - omkring 1670	omkring 1670 - omkring 1740	Art.nr.	Lb.nr.	
Nør-Tvismark Ribe Domk.	Bundi Trøgelsen ¹⁾ gård, JB o. 1550 KR 1516, KO 1554	<i>Jens Gundesen ?</i>	Mathias Jensen gård JB o. 1640	Peder Jensen (Præst) 1/4 gård, MA 1683 ²⁾ FP 1670-1723	Kirsten Pedersdatter 1/4 gård, KO 1724 FP 1723-(66)	176 Ju 41
(Nør-)Tvismark Riberhus	Bendt Nielsen gård, JB 1562-93 KR 1516	Jesper Andersen gård JB 1598-1643	Hans Jensen Gård, FP 1633 JB 1645-65	Hans Hansen (Langkjær) 1/4 gård, MA 1683 JB 1667-70	Oued Hansdatter 1/4 gård FP (1723)-39, KS	4 Ju 42
	Trøgels Boesen, gård, JB 1562-93, KR 1516 (Knud Trøgelsen KO 1554)	Hans Hansen gård JB 1598, (KO 1554)	Hans Knudsen gård JB 1602-65	Niels Hansen (Langkjær) 1/4 gård, MA 1683 JB 1667- 70	Hans Svarrer KS (Hans Knudsen KO 1724) ³⁾	59 Ko 50
Tvismark Ribe Domk.	Jens Knudsen JB o. 1550 ⁴⁾	?	JB o. 1640 ⁴⁾	(Peder Michelsen JB 1665-70)		

Tabel 5:

Kongerigske ejendomme i Tvismark fra omkring 1520 til omkring 1740. Før midten af 1600-tallet står for Ribe Domkapitlets ejendom kun en jordebog fra efter 1530 med senere tilføjelser til rådighed. Schackenborgs jordebøger i perioden 1662-70 virker ikke særlig pålidelige. 1683-matriklen er sandsynligvis ikke fyldestgørende. Fæsteprotokoller og derved årstal for ejerskifter findes i perioden ikke, med tre undtagelser. En fortegnelse over kirkesæder fra 1728 hjælper ved lb.nr. 42 og 50. I alt må man tage tabellen med et vist forbehold.

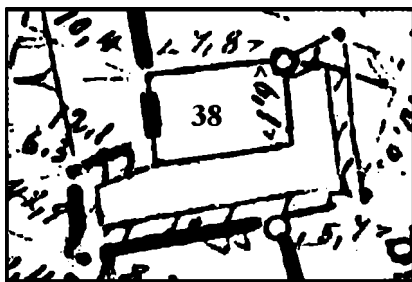
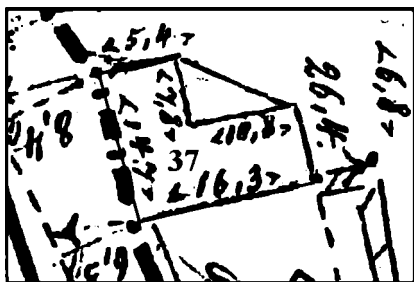
Noter:

- 1) Bundi Trøgelsen har også en storgård i Toftum.
- 2) På Peder Jensen Præsts gård bor ca. 1700-1712 en Laurids Michelsen, formodentlig en svigersøn, der nævnes i Haderslev amts fæsteprotokol af 1724 som forgænger af Peder Præstes datter Kirsten. Han var i øvrigt Peder Præstes efterfølger som kirkeværge 1706-12, året, han døde.
- 3) Efter Niels Hansen og Hans Hansen (Langkjær) findes kun fortegnelsen over kirkesæder som henvisning til efterfølgere. En Hans Knudsen findes med en kirkeko i 1724 i Tvismark.. Det drejer sig formodentligt om Hans »Svarrer«. Senere fæsteprotokoller udviser en kvartgård i Nørvismark (lb.nr. 42) og et helkåd i Tvismark (fra 1748 Peder Hansen's enke, lb.nr. 50), der må være identisk med disse ejendomme.
- 4) Ejendommen svarer 12 sk. afgift til domkapitlet, kun henved 25 % af beløbet, de tre andre ejendomme må betale. Ejendommen forsvinder fra dokumenterne efter Schackenborgs tid, og den mangler også i matriklen af 1683. Den er sandsynligvis forenet med gården. Peder Michelsen (Schackenborgs JB 1665 ff.), der samtidig har en naboforbedelse under Haderslev amt, havde måske jorden i fæste i en kort periode.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
37	46 Ju	Søvej 14	Haderslev	-	-	-

Bygningshistorie:

I vurderingen fra omkring 1710 (HAV) står her et 9-fags hus, altså forholdsvis stort. Bygningen er vist 6.80 meter bred, som i 1875. I 1744 (HAV) peger husets værdi (37 rd.) på en relativ dårlig tilstand. Indtil brandforsikringen af 1780 har situationen ændret sig. De 9 fag må være restaureret, idet de nu vurderes med 81 rd., en pæn værdi. Og en lille ladelænge, 5.40 meter bred, er bygget til. Sådan forbliver bygningen uændret, men i god tilstand, i mange år. Formodentlig i midten af 1800-tallet udvides laden til de 4 fag, som situationen er i 1875 (opmålingskort billede 141). På billede 142 ses huset i mellemkrigsperioden. Efter anden verdenskrig brænder huset ned, og det nuværende parcelhus bygges i stedet for.

Billede 141:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med huse lb.nr. 37 og 38. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Ejendoms historie:

Indtil 1693

Maren Hanskone, en forbedelse.

Hun er nævnt i fæsteprotokollen af 1693 som forgænger for Jens Sørensen. Måske er hun identisk med Maren Sørensdatter, der i 1676 får fæste på en forbedelse i Tvismark efter en Jens Hansen.

Billede 142:

Huset lb.nr. 37 i 1930erne. Nielsine Kirstine Præst står foran huset. (PD)

1693-1733

Jens Sørensen, en forbedelse.

Han er sandsynligvis en søn af Søren Jensen, der mellem 1668 og 1685 har fæste på et andet hus i Nørtvismark (lb.nr. 40). I vurderingen fra omkring 1710 står han med et 9-fags-hus, en kålhav og en toft, hvorpå kan sås 4 sk. rug og 8 sk. byg. En ko holdes på toften. I 1733 overlader han ejendommen til en efterfølger, der formodentlig er en svigersøn.

1733-1765

Peder Hansen Lassen, en forbedelse.

Han er sømand (HAV) og gift med en Maren. En søn, Peder, og en datter, Anna, kendes med sikkerhed. Men muligvis hører også en Michel (lb.nr. 7) og en Bodser (lb.nr. 59) til børneflokken. I 1744 (HAV) har Peder H. Lassen 40 rd. gæld. Han optræder nogle gange som stokkemand, brandopsynsmand og helligdagsfoged. I 1765 er han død, og enken såvel som datter Anna får kuratorer (THH). Samme år overlader enken huset til sin søn Peder.

1765-1796

Peder Pedersen Lassen, en forbedelse.

Han har siden 1760 haft fæste på en gård i Bolilmark, lb.nr. 33. Nu flytter han tilbage til fødehjemmet. Da han udvider huset med en

ladelænge, kan økonomien ikke være så dårlig. Han er gift med Anna, født ca. 1737 i Tvismark på en af møllegårdene (lb.nr. 54), som datter af Peder Hansen Westerby. I ægteskabet er der 4 kendte børn (THH), Johannes (1762), der senere overtager forældrenes hus, Peder (1767), der bliver sømand, ægter en kommandørdatter på Sønderlandet og til sidst selv bliver kommandør, Margretha (1775) og endnu en Peder (1779), begge med ukendt skæbne. I 1779 dør faderen, og der indsættes formynder for disse børn. Enken, vist med hjælp af møllefamilien, klarer sig alene og overdrager i 1796 ejendommen til den ældste søn mod aftægt og forsørgelse for Margretha.

1796-1822

Johannes Pedersen Lassen, en forbedelse.

Også denne søn gifter sig med en kommandørdatter fra Sønderlandet, Mette Marie, født ca. 1773 i Østerby. Hendes far er Jørgen Svendsen (lb.nr. 146). Der fødes 4 sønner i ægteskabet, Peder (1798), Jørgen Svend (1799) (lb.nr. 28), endnu en Peder (1802) (lb.nr. 170) og Andreas (1807). Johannes P. Lassen arbejder som møller i Tvismark. I 1821 dør han, og et år senere overdrager enken ejendommen til sin ældste søn mod aftægt for hende selv og opdragelse for de to yngste sønner.

1822-1832

Peder Johannes Lassen, en forbedelse.

Han gifter sig i 1821 med Karen Holm Nielsdatter fra Juvre (lb.nr. 1), og der fødes en søn, Johannes, samme år. Allerede i december 1823 dør den unge far, i kirkebogen betegnet som husmand. I 1832 får enken en søn med den anden ægtefælle, sømand Erich Christensen fra Kirkeby (lb.nr. 104). Umiddelbart derefter sælger hun ejendommen for 176 rd. og flytter til Tvismark, hvor parret bor til leje i lb.nr. 51.

1832-1871

Niels Jørgen Jespersen Præst, en forbedelse.

Han er 1797 født i Kongsmark (lb.nr. 92) som søn af skipper Jesper Jensen Hansen Præst, og han følger faderens spor. Han sejler både som harpuner, styrmand og skipper. Først i 1831 gifter han sig, med Kirsten Holm, datter af skipper Peder Jørgensen Holm i Kirkeby (lb.nr. 105). Det første barn, en datter Kirstine,

fødes samme år. Nu køber han huset, og der kommer endnu 6 børn, deraf 4 piger, Bodil Cathrine (1834), Mette Cathrine (1838), Jensine Kirstine (1841) og Nicoline (1847). Og så er der to drenge, Peder Jespersen (1836), og Jesper Hansen (1844). I 1850 dør deres far, og enken må klare økonomien alene. Pigerne skal ud som tjenestepiger, og i huset optages mange lejere, i 1855 et ægtepar med 2 børn og en kostgænger. Den sidste, en bådfører Christen Pedersen, bor der i mange år og får til sidst aftægt i huset. I 1868 dør enken, og sønnen Peder Jespersen får i 1871 huset tilskødet efter en kontrakt med arvingerne, med førnævnte aftægtsforpligtelse. Ejendommen har da 6,8 ha jordtilliggende.

1871-1929

Peder Jespersen Præst, et hus.

Hen er sømand og sejler mange år fra USA, hvor han får borgerskab. Indimellem kommer han hjem, og i 1870 indgår han ægteskab med en nabodatter, Else Margrethe Pedersen, hvis fødehjem lige nord for lb.nr. 40 er borte. Efter to nye ophold i Amerika, hvor han driver østersfiskeri, bliver Peder J. Præst hjemme og betegnes senere som skipper (GA). En datter, Anna Christine Margretha, bliver født i 1871, en anden datter, Nisine Kirstine, i 1879. Til sidst følger en søn, Peter Elius, i 1883. Siden 1881 bor også hustruens far, Jørgen Cornelius Pedersen, med i huset og får kontraktmæssigt ophold, der ender med hans død i 1883. I 1898 dør husfar Peder J. Præst. Enken står nu for ejendommen, og hun lever endnu indtil 1928. Det er den ugifte datter Nisine Kirstine, der arver huset.

1929-1963

Nisine Kirstine Præst, et hus.

Med i huset bor også søster Anna (billede 143). Under byggearbejdet for dæmningen kører transporttogene forbi huset. En gnist fra lokomotivet tænder husets tag, og hele herligheden brænder ned. Et nyt hus bygges på stedet. Anna Chr. M. Præst dør i 1952. Søster Nisine flytter i 1962 til en brordatter i Esbjerg, hvor hun dør i 1963. Denne niece arver ejendommen.

1963-1971

Karen Marie Andersen, et hus.

Hun er en datter af Peter Elius Præst, der sejler med egen fiske-

*Billede 143:
Nisine Kirstine Præst med søster Anna og nabokonen, Maren Jensen (fra lb.nr. 39).
(PD)*

kutter fra Esbjerg. Karen Marie, gift med Oluf Andersen, der også bor i Esbjerg, benytter huset som sommerbolig.

1971-1979

Frede Schmidt, et hus.

Han er revisor med bopæl i Møgeltønder og køber ejendommen som sommerhus. Fra tid til anden udlejes huset også som midlertidig beboelse, f.eks. for familier, der ombygger deres hjem.

Siden 1980

Hans Iver Enemark, et hus.

Han er læge i Tinglev og udnytter huset som sommerbolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
38	32 Ju	Søvej 8	Ribe	28	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Huset er formodentligt bygget omkring 1785, idet det ikke omtales i tidligere dokumenter. I brandforsikringsprotokollerne for Ribe amt er huset opført første gang i 1822, og vurderingen er på det lavest mulige niveau, $\frac{1}{4}$ lod, undtagen få år mellem 1837 og 1852 med $\frac{1}{2}$ lod. I 1875 (opmålingskort billede 141) har huset 5 fag, som i dag, deraf er de 4 ca. 1.65 meter og et lige over 1 meter bredt. Husets bredde er på kun 6.20 meter, og det dækker i alt 48 m².

Ejendomshistorie:

Indtil 1787

Karen Hansenke, $\frac{1}{4}$ kåd.

1787 indgås en salgs- og aftægtskontrakt med den efterfølgende kvinde (FB). Huset er da temmelig nyt, da det ikke findes i brandforsikringen af 1783. Af en senere brandforsikringsprotokol fremgår, at hendes mand var en Hans Nielsen.

1787-1826

Karen, Michel Jørgensen's enke, $\frac{1}{4}$ kåd.

Hun er en Karstensdatter, født omkr. 1740, køber huset i 1787,

men får først fæste i 1797 (FB). Hendes mand var formodentlig den Michel Jørgensen, der i årene 1772-78 sejler med kommandør Mathias Svendsen Skov (lb.nr. 43), dels som harpuner eller spækskærer, dels som menig matros. Om børn vides ikke noget. I 1801 (FKT) bor hun alene i huset. I 1826 får en efterfølger fæste. Den gamle Karen dør 3 år senere.

1826-1847

Niels Hansen Jensen, 1/4 kåd.

Han er sømand, født ca. 1784 i Juvre (lb.nr. 3), måske en brorsøn af Karen Karstensdatter. I 1815 bliver han gift med Else Cathrine Christensdatter, født ca. 1777. En søn, Jens Niels, fødes 1817 i Kongsmark, hvor parret først bor til leje. Sidst i 1834 dør hustruen, og enkemanden gifter sig 1835 igen, med en pige fra Fanø, født 1786. Sønnen fra første ægteskab får lovet forsørgelse i endnu 2 år (ekskurs IV). I 1847 sælges ejendommen mod aftægt og gældsøvertagelse.

1847-1848

Christen Jensen Bruun, 1/4 kåd.

Han stammer fra Toftum og køber huset her som bopæl for familien, der endnu bor i Juvre hos konens forældre. Men efter kun et år bytter han huset med sin fætter, Peder Falk Jepsen Bruun i Bolilmark (se mere om sagen og Christen J. Bruun ved lb.nr. 31).

1848-1876

Peder Falk Jepsen Bruun, 1/4 kåd.

Om tiden før flytningen se lb.nr. 31. I Nørtvismark virker han som hyrde. Aftægtsfolkene, hvis underhold betales af Christen Jensen Bruun, dør i 1851 hhv. 1852. I 1860 (FKT) bor Peder F. J. Bruun alene i huset og »lever af sit håndarbejde« (FKT), mens konen og døtrene tjener andre steder på Rømø. Der er vist fattige forhold i familien. I 1864 dør Peder, og enken beholder ejendommen. I 1873 giftes datter Anna Kirstine Henriette med tjemestekarl Hans Nielsen Hansen, født 1846 i Abild. 3 år senere overtager han huset med 5 1/2 ha jord mod aftægt for svigermor Anna.

1876-1887

Hans Nielsen Hansen, et hus.

I 1875 bliver en søn, Peter Marius, født. Da drengen er 8 år, dør

hans mor. I 1887 bliver Hans N. Hansen gift igen, med Margretha Bruun, født 1841 i Juvre som datter af Christen Jensen Bruun's bror Niels, der nu er gårdmand i Nørtvismark (lb.nr. 42). Parret flytter derover (se videre dér), og huset sælges mod overtagelse af aftægtsforpligtelsen for svigermor Anna.

1887-1888

August Heinrich Rerup, et hus.

Han kommer vist fra fastlandet, gift med en Berteline Marie Bertelsen, der stammer fra Ballum. Der fødes en datter, Ane Cathrine Nielsine, i marts 1888. Snart efter sælger August H. Rerup ejendommen videre til Juvre Kommune's fattigvæsen, der skal sørge for enken Anna Bruun.

1888-1976

Juvre Kommune, senere Rømø sognekommune, et hus.

Enken Anna Bruun frasiger sig retten til forsørgelse i 1889, fordi »fattigvæsenet alligevel vel sørger for hende«. Hun dør i 1902, 95 år gammel. I 1890erne bor også en ung sømandsfamilie i huset (billede 144). Jørgen Andersen Møller fra huset lb.nr. 29 med konen Cicilie Carl fra Juvre (lb.nr. 11) får 3 børn her, Svend Cilius (1896, senere lb.nr. 9), Kirstine Marie (1898, senere lb.nr. 23) og Jørgine Cicilie (1901, senere lb.nr. 11). Manden bliver skipper på

Billede 144:

Kaptajn Jørgen A. Møller og hustru Cicilie, født Møller, ca. 1899. (PD)

egen båd, men dør ganske ung, inden den yngste datter fødes. Enken bliver boende i huset, indtil børnene er voksne. I en periode bor samtidig et andet ungt par der, Niels og Anne Marie Manø, inden de kan overtage hans fødehjem (lb.nr. 31). Senere udnytter kommunen huset til bopæl for fattige familier og ældre enkeltpersoner. I 1920'erne bor der f.eks. en familie med 7 børn. Det er et 5-fags hus! I 1976 sælges ejendommen til en privat ejer.

Siden 1976

Werner Andersson, et hus.

Han er født 1923 i København. Hans far, Albert A. Andersson, er fra Sverige, og mor Minna Frederikke Nicoline er født 1900 i Mølby på Rømø. Werner Andersson er gift med Rita Heitmann Møller fra København og køber huset som sommerbolig. I dag er han pensionist med fast bopæl på Rømø (lb.nr. 89).

Ekskurs IV: Skiftesag og overdragelseskontrakt ved en småejendom, lb.nr. 38

Også i familier fra de lavere samfundslag bliver forpligtelserne vel dokumenteret. Her beskrives 2 kontrakter, indgået af en sømandsfamilie i et 5-fags-hus (SPP).

1. Niels Hansen Jensen gifter sig anden gang.

»1835. Hus nr 207. Såsom jeg underskrevne Niels Hansen Jensen, Nør Tvismark, Nørland Rømø under Ribe amt, agter efter Guds forsyn at skride til andet ægteskab og derfor bør give rigtighed med min søn Jens Nielsen Jensen angående arvedet efter sin salige mor Else, Niels Hansen Jensen's kone.«

Så lover han at svare den 18-årige søn 2 års vinterkost, enhver vinter beregnet til 3¹/₂ måned. »Om samme af ham ej vorder nydet straks, skal det stå ham frit for i eftertiden at fordre samme.«

Dertil mødrenes arv på 11 rbd., som betales sønnen 2 år efter dags dato. Endvidere skal han i de 2 første år have fælles ild, lys og seng ved stedet. »Men siden så længe han er ugift, da nyder han ikkun husly.«

Og så skriver drengens kurator, Jørgen A. Møller fra Tvismark (lb.nr. 50):

»At Niels Hansen Jensen efter hans formue og omstændigheder ej har kunnet udlove mere til bemeldte hans søn af 1. ægteskab i mødrenes arv og af stedet end som her er meldt, sligt vorder af undertegnede bevidnet.«

Sønnen får 2. prioritet i huset som sikkerhed for mødrenes arv og bekræfter, at han »finder (sig) i alle henseender fornøjet og tilfreds«.

2. Ejendommen sælges i 1847.

»Niels Hansen Jensen, Nør-Tvismark, sælger til Christen Jensen Bruun af Juvre det ham tilhørende og iboende kådhus nr. 207 med tilliggende, der i nye matrikel står anført for 1 fjerdingkar 1³/₄ album under nr. 6 i Nør-Tvismark.«

Betingelserne er, at køberen skal

- betale gælden, der hæfter på stedet,
- forsørge sælgeren og hans kone,
- holde dem en gås, som skal have fri gang på stranden om sommeren og på agerland om vinteren. Men skulle denne fri gang med gæs ophøre, da skal der betales sælgeren eller hans kone 1 rbd. om året,
- holde dem et får med foder og græsning, hvoraf sælgeren og kone skal nyde uld og yngel, så længe de lever.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
39	38 Ju	Søvej 6	Ribe	29	Cb	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

*Billede 145:
Jordhytte i Tvismark, på et ukendt sted. (PD)*

Bygningshistorie:

Oprindelig stod kun en jordhytte på stedet, måske en bygning som den der ses på billede 145. Efter en periode uden bygning omkring 1835/45 opføres et nyt hus ca. 1846, der står dér næsten uændret i dag. Huset har 4 fag og er 6.20 meter bredt. Påfaldende er det usædvanlig høje tag.

Ejendoms historie:

Indtil 1829

Thomas Jacobsen Smed, 1/4 kåd.

Tidspunktet for ejendommens oprettelse kendes ikke. I sørullen (1802) skrives, at sønnen Hans er født i 1771, i Tvismark. Måske eksisterede ejendommen da allerede, men er ikke nævnet i dokumenterne pga. yderst fattige forhold. Ellers nævnes familien for første gang i folketællingen af 1801. Da er Thomas Jacobsen Smed 60 år gammel og gift for 3. Gang, med den 34-årige Cathrine Marie Knudsdatter. Hverken hans eller hendes oprindelse kendes. Hos dem bor mandens førnævnte søn fra et tidligere ægteskab, Hans, der er »døv og uduelig til søfart«. I sørullen bemærkes om Hans, at »vides ej, hvor han er, har været bort i et år«. Familiens bopæl er »en jordhytte« (FKT). I 1807 får Thomas Ja-

cobsen et fæstebrev, »pga. fattigdommen ikke i fæste før«. Manden dør før 1815, og enken bor nu alene i hytten. I 1826 gifter hun sig med en enkemand fra nabolaget, Niels Pedersen Jensen Falk, født ca. 1771 i lb.nr. 40. Han er sømand og har 3 børn fra ægteskabet med en ukendt kvinde, der døde før 1815. Familien boede da til leje i Kongsmark. Enkemanden er derefter vist flyttet til fødehjemmet i Nørtvismark. Den ældste datter, Inger, dør dér 13-årig i 1819. En datter Kirsten er født 1812, en søn Jens i 1813. Niels' nye ægteskab varer ikke længe. Cathrine Marie Knudsdatter dør i 1829, mens manden er i fart fra Altona. Den »ussel jordhytte« bliver forseglet, indtil han kommer hjem. Hans børn er da vist allerede flyttet ud. Datteren findes senere som tjenestepige i Toftum (lb.nr. 19), sønnen som skomager i Kongsmark (huset borte).

1829-1836

Niels Pedersen Jensen Falk, 1/4 kåd.

Han når ikke at få fæste på stedet. I 1832 dør han, og ejendommen arves af datter Kirsten, også uden fæsteforhold. Da hun gifter sig med en ældre gårdmandssøn i Toftum, får hendes mand åbent ejendomsret til stedet.

1836-1846

Henrik Hansen Manøe, 1/4 kåd.

Om ham mere ved lb.nr. 16 i Juvre, hvor han efter vielsen flytter hen med konen Kirsten. Jordhytten rives ned. Efter 10 år sælges jorden for 46 rd. til Jens Nielsen Jensen (RR).

1846-1883

Jens Nielsen Jensen, 1/4 kåd.

Han er sømand, født 1817 i Kongsmark, hvor hans far dengang boede til leje. Siden 1826 ejer forældrene nabohuset (lb.nr. 38). Jens gifter sig i 1842 med Hanna Maria Pedersen, født 1818 i lb.nr. 40. På den erhvervede grund bygges et nyt hus. Ægteskabet forbliver barnløst. I 1855 har de sågar en tjenestepige i det lille hus, Cathrine Marie Nielsdatter Sieverts, født 1801 i Kongsmark (lb.nr. 66). I 1860 dør hustruen, og Jens N. Jensen gifter sig igen i 1861, med Christiane Lausten, født 1837 i Toftum (lb.nr. 24), en brordatter af hans første kone. I 1862 fødes en datter, Louise Kirstine, et år senere den næste, Ermine. I 1866 hhv. 1868 følger 2

sønner, Hans og Christian. Far Jens dør i 1872, i Rømø Sønderlandets fattighus. Enken bor fortsat i Nørtvismark, men bliver sindsforvirret og i 1879 indlagt i landssygehuset i Slesvig (PD). Ejendommen sælges i 1883.

1883-1887

Nis Nielsen, et hus.

Han stammer fra Hjerting og er nygift med en gårdmandsdatter fra Toftum (se lb.nr. 22). Han køber huset med 5 1/2 ha jord. Efter 2 år kan han overtage svigerforældrenes gård, og han lejer ejendommen ud til styrmand Jacob Mærsk Hinrichsen, der køber stedet i 1887.

1891-1887

Jacob Mærsk Hinrichsen, et hus.

Han er født 1856 i Kromose (lb.nr. 98) som søn af gårdmand Carsten Hinrichsen og Anna Kirstine Mærsk. I 1882 ægter han Felicia Marie Duysen, født 1859 på Fanø. Der fødes 4 børn i ægteskabet, deraf 2 døtre på Rømø, Charstinse Andrea (1886) og Petrea (1888). Jacob M. Hinrichsen er nu kaptajn. På en rejse fra Island til København i december 1889 forliser skibet sporløst. Enken flytter tilbage til Fanø og sælger huset i 1891 til en svigerinde, der er ugift.

1891-1918

Cathrine Marie Hinrichsen, et hus.

Hun er født 1853 i Kromose og ernærer sig af syning. I 1915 indgår hun en kontrakt med Maren Jensen, der flytter ind i huset og lover at pleje hende indtil hun dør. Til gengæld skal hun få ejendommen.

1918-1956

Maren Jensen, et hus.

Hun er født 1866 i Mølby som datter af sømand Hans Jørgen Jensen (huset borte). Hendes mor er Kirstine Præst, der stammer fra et nabohus i Nørtvismark (lb.nr. 37). Maren Jensen er kendt som »lille Maren« (billede 146), og huset findes på mange billeder og postkort. Efter hendes død i 1955 arver morbror's søn, Peter Elius Præst, der bor i Esbjerg. Han sælger direkte videre til Thomas Mensel (lb.nr. 47), der igen afhænder huset kort efter.

*Billede 146:
Maren Jensen modtager post af Niels Post. (PD)*

1957-1982

Betty Skøtt, et hus.

Hun er organist ved Helligåndskirken og bibliotekar ved Dansk Centralbibliotek i Flensborg. Oprindeligt stammer hun fra Aabenraa. Hun er så tit som mulig her i feriehuset. Efter hende får Flensborg Avis ejendommen skænket og sælger den videre.

1982-1989

Johanne Knudsen, et hus.

Hun arbejder på sygehuset i Tønder, og huset bruges fortsat som sommerbolig.

1989-1996

Mona Ann Andresen, et hus.

Hun har sammen med sin mand kroen i Aventoft. Det her bliver deres sommerhus.

Siden 1996

Andreas Johnsen, et hus.

Han er pedel i Løgumkloster. Huset restaureres grundigt og bruges som feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
40	43 Ju	Vesterhavsvej 1	Haderslev	30	Cc	Cb

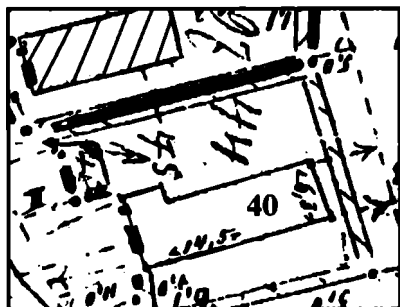
1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Stuelængen af det nuværende hus, 6,30 meter bred, er vist ikke ældre end anden halvdel af 1600-tallet. Omkring 1710 (HAV) står et 8-fags hus på stedet, og dette ses endnu på 1875-kortet (billede 147). Vurderingen i 1744 viser en bygningsværdi på 32 rd., passende til størrelsen og en normal tilstand. I de følgende 80 år går det nedad med værdien. I 1875 (opmålingskort billede 147) har vestenden en lille tilbygning, kun et fag, 3 1/2 meter bred. I 1909 (murankre) sker der en stor forbedring. Huset mures om og stu-

Billede 147:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med ejendomme lb.nr. 40 og 41. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Billede 148:

Huset lb.nr. 40 i 1913. Foran huset står familien, Jens B. Petersen og Marine med deres børn Marie og Elly. (PD)

ens loft hæves i højden. Sådan ses huset på billede 148. I 1920erne bygges en sydlænge i øst. Efter 1993 bliver et pænt, stråttækt udhus bygget, samtidig med en renovering af selve huset.

Ejendoms historie:

Ejendommens historie er fra omkring 1700 tæt forbundet med naboejendommen, et forsvundet hus få meter nordpå (se billede 137).

~1590--~1630

Anders Pedersen, en forbedelse.

Denne mand står i jordebogen fra 1596-1610, og derefter hans sandsynlige enke, Mergrethe Anderskone, indtil 1627/28.

~1630-1668

Mergrethe Hanskone, en forbedelse.

Hun følger i jordebogen efter 1628 (indtil 1716), idet »Anders« (Kuen) er gennemstreget og erstattet med »Hans«. Det kunne måske være den samme person med en anden mand.

1668-1685

Søren Jensen, en forbedelse.

Denne mand er den første ejer, der ses i fæsteprotokollen. Han har sandsynligvis en søn Jens (lb.nr. 37) og en datter Giertrud, der er gift med en Hans Hansen og overtager fæstet.

1685-1701

Giertrud Hanses, en forbedelse.

Hendes mand, Hans Hansen, er måske identisk med Hans Falk, der nævnes med bopæl i den Haderslevske del af Rømø i denne tidsperiode (HAR). På naboejendommen nordpå bor Peder Falk, udgangspunkt for Rømø's kendte Falk-slægt. Giertrud og Hans har en søn Peder, der får ejendommen efter sin mor (FP).

1701-1767

Peder Hansen Gretenborg, en forbedelse.

Tilnavnet får han vist til forskel fra naboen, Peder Falk. Oprindelsen til navnet kommer sandsynligvis fra Mergrethe'rne, husets tidligere ejere. Omkring 1710 (HAV) kan der sås 4 sk. rug og 2 sk. byg, og der er et får og en ko, der går »getüdert« (bundet fast) på hustofte. Huset har 8 fag, mens naboen Peder Falk's er på 9 fag, og dertil hører jord med i alt 8 sk. udsæd, 3 får og ligeså en ko. Peder Falk nævnes tit i List toldregnskab, som skipper af et mindre skib. Der kendes 4 børn af Peder Gretenborg: en søn Niels og en datter Karen nævnes i 1767, da de overlader deres andele i ejendommen til deres søster Giertrud. Og der må være en datter mere, gift med naboen. I 1744 (HAV) er Peder Gretenborg død. Familien har da hverken gæld eller pengeformue. Mens Peder Gretenborg's søn Niels flytter fra fødehjemmet, forbliver de to ugifte døtre Giertrud og Karen i huset. Det må være kort inden 1767, at Peder Gretenborg's enke dør og datter Giertrud får fæste på ejendommen.

1767-1771

Giertrud Pedersdatter, en forbedelse.

Efter kun 4 år overlader hun ejendommen til sin sandsynlige nevø, Jens Hansen Falk fra naboejendommen, der i 1771 får fæste. Han er et barnebarn af Peder Falk. De to søstre, Giertrud og Karen, får aftægt, og endnu i brandforsikringen af 1780 står de to for huset.

1771-1826

Jens Hansen Falk, en forbedelse.

Han er født i 1741 og bliver sømand. I ulykkesåret 1777 er han spækskærer på »Johannes« med kommandør Michel Michelsen, der ejer en gård i Nørtvismark (lb.nr. 42), og som kom heldigt hjem fra isen. Han er gift med en Ingeborg Nielsdatter, født ca. 1742. Der kendes 4 børn i familien: to sønner, Niels Peder (1771) og Hans Jørgen (1780), og to døtre, Kirsten (1773) og Ingeborg (1775). Sønnen Niels, der bliver sømand, giftes ca. 1805 (se lb.nr. 39). Lave brandforsikringsværdier i begyndelsen af 1800-tallet tyder på voksende økonomiske problemer. Mor Ingeborg dør inden 1815, far Jens i 1825. Ejendommen sælges i 1826 på auktion. På naboejendommen går det lidt bedre, efter brandforsikringen at dømme. I 1801 overtager en nevø af Jens Hansen Falk, Peder Jensen Falk, naboejendommen efter sin mor. Han er også sømand og overlader huset senere, i 1842, til en datter og svigersøn, Jørgen Cornelius Pedersen, hvorved Falk-navnet forsvinder fra dette hus.

1826-1837

Christen Svendsen Møller, en forbedelse.

Denne skipper og gårdmand fra Tvismarks Møller-familie (lb.nr. 55) køber ejendommen og lejer den ud til Peder Andersen Lassen, der senere overtager huset.

1837-1853

Peder Andersen Lassen, en forbedelse.

Han er tækkemand, født ca. 1777, sandsynligvis på fastlandet, idet han i 1801 (FKT) ikke er på Rømø. Konen, Margretha Bleeg, er født ca. 1786 i Sønderby som datter af Jens Hansen Bleeg (huset er borte). Ægteparret bor først i Sønderby, hvor manden har fæstet svigermors lille kådnersted. Det sælges i 1828, og familien flytter til Nørtvismark. Da er 7 børn med, deraf 4 drenge: Jens Lorenzen Bleeg (1807), Laust (1809), Jørgen Cornelius (1813) og Jesper Hansen (1815). De tre piger er Maren (1811), Hanna Maria (1818) og Margretha (1821). Sønnerne begynder alle som sømænd. Senere overtager Jens ejendommen, Laust gifter sig ind på en Toftum-gård (lb.nr. 24), Jørgen til nabohuset (borte) og Jesper til Nørhede (huset borte). Også pigerne findes senere gift rundt omkring. I 1842 dør Peder A. Lassen. I 1853 overdrager enken huset til sønnen Jens mod aftægt for hende.

1853-1906

Jens Lorenzen Bleeg Petersen, en forbedelse.

Året efter overtagelsen gifter han sig med enken efter den yngre bror Jesper, Ingeborg Erichsen, der stammer fra Tagholm (født 1805 i lb.nr. 97). Kun få uger senere dør mor Margretha. Jens holder op med søfarten og bliver tækkemand, ligesom faderen og hans bror i nabohuset også er. I 1868 dør konen Ingeborg, og Jens gifter sig igen i 1870, dengang med en 34 år yngre kvinde, Jensine Kirstine Præst, født 1841 i lb.nr. 37. Nu får han 3 børn, Ingeborg Line Jensine (1870), Marie Holmine (1875) og Jens Bleeg (1879). Kort efter dør den 72-årige far. Kun 3 uger inden dødsfaldet køber han endnu nogen jord til ejendommen. I 1892 giftes datter Ingeborg med gårdmand Peder Cornelius Jensen i Tvismark (lb.nr. 55). Og i 1906 overdrager enken huset med nu 8,3 ha jord til sønnen Jens, der er skomagermester. Hun får 3 fag i vestenden af huset, med stue, køkken, pumpe og skorsten såvel som en lille tilbygning i nord til brændsel. Oven i købet en del af haven og 4.500 mk. i obligationer.

1906-1949

Jens Bleeg Petersen, et husmandssted.

I 1906 ægter Jens B. Petersen en kaptajnsdatter fra Tvismark, Marine Elise Møller, født 1873 (billede 149). Han investerer

Billede 149:

Jens Bleeg Petersen med konen, Marine Elise Møller. (PD)

mange penge i en renovering og udbygning af huset. I 1910 fødes ægteparrets første barn, Marie Holmine, i 1912 endnu en datter, Elly. Senere, i 1917, følger en søn, Lehmann Magnus, der bliver sømand. Under anden verdenskrig sejler han på allierede handelsskibe. Efter hjemkomsten gifter han sig med Kirstine Hansigne Mensel, født 1924. Forældrene dør i 1946 hhv. 1949. Lehmann arver ejendommen sammen med søster Marie Holmine og overtager hendes andel. Der ligger nu 13 ha jord til ejendommen.

1949-1993

Lehmann Magnus Petersen, et husmandssted.

Han køber en egen kutter og sejler i vadehavet, hvor han vedligeholder søtegnene. I 1983 dør Lehmann, og enken får ejendommen tilskødet. I 1993 sælger hun og flytter til fastlandet, hvor hendes søster bor.

Siden 1993

Andreas Henningsen, et hus.

Han ejer en kyllingefarm på fastlandet og køber huset som udlejningsejendom. Huset restaureres og et nyt udhus bygges.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000
				Løbenr.	Gruppe
41	176 Ju	Vesterhavsvej 11	Ribe	-	- Cd

2000 (SMS)

Billede 150:
Gården lb.nr. 41 i 1928, set fra syd. (PD)

Bygningshistorie:

Gården ligger på en varf, sikkert det oprindelige bygsted. Om bygningens udvikling indtil 1700-tallet vides ikke meget. I brandforsikringerne fra 1769 og senere har gården altid den højest mulige vurdering. Sidst i 1700-tallet må der være sket en større om- eller nybygning (se nedenfor). For 1858 findes for første gang en forsikringsværdi, nemlig 2.100 rd. for stuehuset og 950 rd. for en ladelænge i vest, i alt omkring dobbelt så meget, som en af de sædvanlige kapitelsgårde i Juvre. I 1875 (opmålingskort billede 147) står der en Z-formet bygning. Stuehuset er 26 meter langt, 9 meter bredt, og har en karnap på sydsiden, 7.40 x 1.10 meter. I vest strækker sig en formodentlig ældre ladelænge ca. 8 fag mod nord, godt 7 meter bred. Og fra den nordlige ende af denne ladelænge går igen en længe mod vest, 7¹/₂ meter mod vest i 9¹/₂ meters bredde og endnu 7 meter mod vest i 7¹/₂ meters bredde. Denne længe må være bygget efter ovennævnte forsikringsvurdering. I alt er det en meget statelig gård, der vidner om mere velstand, end landbruget kunne byde på. Et billede fra 1928 viser,

at den nordlige ladelænge mod vest er borte igen (billede 150). Også karnappen er fjernet, men til gengæld findes en kvist over syddøren, i fag 9 fra øst. I dag står der endnu de 9 østlige fag af dette stuehus, men uden kvist. Pga. spor i murværket, husets bredde og indre lofthøjde såvel som bevarede døre indenfor kan antages, at stuehuset er bygget sidst i 1700-tallet. Det ligner 2 andre bygninger fra denne periode, gårdene lb.nr. 86 i Kongsmark og lb.nr. 96 i Tagholm. Fundamentet er grundmuret af en slags munkesten. I den østlige del af nordfacaden findes spor af 2 kældervinduer, sandsynligvis fra byggetidspunktet. Sydfacaden er ommuret ved fjernelsen af karnappen. Da må stuehuset også være forsynet med buede vinduer. Hvornår østgavlens øvre del er muret op til at få mere plads i loftetagen, kan ikke afgøres. Avlsafdelingen i vest er senere i 1900-tallet erstattet af en stor lade- og staldbygning, hvoraf den nordlige del er ødelagt af 1999-orkanen.

Ejendoms historie:

Ejendommen findes for første gang dokumenteret i en jordebog fra Ribe Domkapitel, indrettet i 1530. Ved et senere tidspunkt, formodentlig omkring 1550, bliver gården af kronikøren nyindført i denne jordebog. Ribe Domkapitel må have erhvervet ejendommen omkring dette tidspunkt af en ukendt ejer (se tabel 1 i bind 1).

omkr. 1560

Bundi Trøgelsen, en gård.

Gårdens størrelse er ikke nærmere angivet. Afgiften er 1 daler. Bonden ejer i forvejen Toftum's største gård (se lb.nr. 18, 19 og 21). Måske er han en søn af Trøgels Boesen, der står for en mindre Nørtvismark-gård, der ligger under Ribe len (lb.nr.42). I koregnskabet af 1554, på et tidspunkt, da Bundi Trøgelsen's Toftum-gård allerede er delt, står han endnu for en kirkeko. Pga. alderen – han er allerede nævnet i 1516 (KR) – må gården senest omkring 1570 være gået over til en efterfølger. Den i Domkapitlets jordebog senere indførte Mathias Jensen fødes dog først omkring 1600. Her skal en mulig mellemmand opføres, dog med et stort spørgsmålstegn.

Billede 151:

Jens Gundesens på en dørfylding fra slutningen af 1500-tallet.¹⁰

omkr. 1590

Jens Gundesen, en gård.

Denne mand kendes fra en dørfylding, der stammer fra Rømø og er fremstillet af den såkaldte Sydvestjyske Billedskærerskole (billede 151).¹⁰ Dens virke gennem en række generationer kendes fra ca. 1560 til 1640. Ellers findes navnet ingen steder i dokumenterne, men dørfyldingen vidner om en velhavende familie. Øens samtidige præst, Jesper Gundesen, kunne være en bror. Og den kendte efterfølger på gården i første halvdel af 1600-tallet, Mathias Jensen, kunne vel være en søn.

omkr. 1640

Mathias Jensen, en gård.

Han er i Domkapitlets jordebog indført med en håndskrift, der sandsynligvis stammer fra perioden 1630/40. Manden er ellers kendt som småskibs-skipper, der mellem 1638 og 1649 tit kommer til Ribe (TR), og som kirkeværge i perioden 1643-66 (KR). Gårdens tilknytning til Rømø-kirken synes at være igennem en række generationer. I 1670 får Rømø-præsten, Jens Engelbretsen's søn Peder, fæste på ejendommen (FP).

1670-1723

Peder Jensen Præst, 1/4 gård.

I Schackenborg gods' fæsteprotokol for 1670 er han betegnet som »des Pastors ander Sohn«, altså den næstældste søn, der fæster en kvartgård. I en del af dokumenterne bærer han tilnavnet Præst. Han må være født omkring 1635. I 1683-matriklen står han også med 1/4 gård, men faktisk er jordtilliggendet større end for de fleste andre Nørlandsgårde. Peder Jensen Præst er kirkeværge i perioden 1667-1706. Peder Præst findes også nævnt som brændevinskøber i en tingsag i 1678, og i 1717 som ejer af en større båd, der er med ved bjærgning af et vrag (THH). Der kendes 5 børn: Anna, der giftes med en bonde og kommandør i Toftum (lb.nr. 22), en søn Jens P. Præst (lb.nr. 24), endnu en datter Anne, gift

med efterfølgeren som kirkeværge, Laurids Michelsen, en datter Kirsten, gift med efterfølgeren på gården, og en datter, der er gift med en bonde i Tvismark, Hans Nielsen (THH). De to yngre er måske fra et andet ægteskab, efter børnenes alder at dømme. En »Anne Per Præstes« nævnes i en tiendesag i 1724. Da er Peder Jensen Præst død. I 1722 opfordres nemlig arvingerne til at betale 14 rd. gæld (THH). Fra et notat i Haderslev amts fæsteprotokoller fremgår, at svigersønnen Laurids Michelsen skulle have gården i fæste som efterfølger, ligesom han overtog kirkeværgembedet. Men i 1712 dør Laurids (KR), og Ribe amts fæsteprotokol for 1723 melder Peder Præst's datter Kirsten som gårdens overtager.

1723~1758

Kirsten Pedersdatter, 1/4 gård.

Hun giftes snart efter overtagelsen med Michel Michelsen, der formodentlig stammer fra Tvismark (lb.nr. 59). I senere dokumenter gælder han som gårdens fæstebonde (KS) og bliver kaldt »Michel Præst«. Da såvel hans far som sønnen Peder(y.) (lb.nr. 48), formodentlig er kommandører, ligger det nær, at også Michel Præst har deltaget i Grønlandsfarten. I hvert fald er han istand til at låne penge ud. En anden sandsynlig søn har også fornavnet Peder (æ.). Han giftes ind i With-slægten (lb.nr. 52). Hvornår forældrene dør, vides ikke. Men i 1758 sker der formodentlig en ejendomsovergang, der ikke er dokumenteret, fordi der ikke findes fæsteprotokoller fra Ribe amt for dette tidspunkt.

~1758-1766

Cornelius Jørgensen, 1/4 gård.

Han er født 1717 i Tvismark (GS) som søn af Jørgen Jespersen (lb.nr. 46). Som mange andre søfolk fra Rømø sejler han fra Holland til Ostindien og bliver »Capitain-Lieutenant«, et officersembede, der normalt er forbeholdt Hollænderne selv (TBB). Cornelius – oprindelighed han Niels – tjener rigtig godt. Som 40-årig kommer han tilbage til Rømø og ægter i 1757 datteren af en anden dygtig kaptajn, Hans Jørgensen Bleeg i Sønderby (lb.nr. 173), Margrethe. Og da må han også have købt gården i Nørtvismark, hvor han bor i 1760 (SPP). Allerede i 1763 dør Cornelius' kone Margrethe Bleeg, og så beslutter han sig sandsynligvis for at overdrage gården til bror Gregers i Bolilmark, der får

fæste i 1766. Cornelius dør året efter og efterlader sig en stor formue, henved 7.000 rd., der fordeles mellem to brødre, Gregers og Jørgen (lb.nr. 1), og en søster Karen, gift med Knud Hansen (lb.nr. 46)(TBB).

1766-1792

Gregers Jørgensen, 1/4 gård.

Han har i forvejen en gård i Bolilmark (se lb.nr. 32) og er en ganske velhavende mand. I 1777 flytter han til gården her og bor der i 1787 med datter Anne Margrethe og en tjenestepige. I 1788 er Gregers Jørgensen død. I arveforliget overlades gården til Anne Margrethe og hendes mand Jesper Pedersen for 1.000 rd. Derfra skal hendes udstyr fratrækkes, der beløber sig til 400 rd. som ved hendes søstre, med rente nu 537 rd. Sølvtøjet fordeles »til vekomendes samtlige fornøjelse«. Og oven i købet er der obligationer for 10.358 rd., der deles i broder- og søster-lodder.

1792-1833

Jesper Pedersen, 1/4 gård.

Han er skipper (FKT 1787), født ca. 1759 i Østerby som søn af kommandør Peder Jespersen (lb.nr. 148). Vielsen med Anne Margrethe Gregersdatter holdes i vinter 1787/88, og fæstebrevet udstedes i 1792. Der er 3 døtre i ægteskabet. Anna og Kirsten er tvillinger, født 1788, Else følger 3 år senere. Jesper bliver nu gårdmand. Datter Kirsten dør ugift i 1820. I 1822 ægter datter Else styrmanden Jørgen Nielsen Jørgensen, født 1796 i Juvre (lb.nr. 3). Et år senere får datter Anna en datter med svogerens bror Jens Nielsen Jørgensen, og de gifter sig kort efter. Manden dør dog allerede i 1826 af en sygdom, på en rejse til St. Croix. Anna gifter sig i 1828 igen, med den velhavende, barnløse enke-mand Mathias Pedersen With i Tvismark, der er 72 år gammel (lb.nr. 58). Sidst i 1829 dør husmor Anne Margrethe, og enke-manden Jesper Pedersen overdrager gården i 1833 til svigersøn Jørgen N. Jørgensen mod aftægt.

1833-1857

Jørgen Nielsen Jørgensen, 1/4 gård.

Else og Jørgen har allerede deres 2 børn, da gården overtages. Datter Anne Margrethe fødes i 1822, sønnen Jesper Peder i 1830. I 1833 sejler husfar Jørgen som styrmand på galeasen »Succurs«

fra København til Island og Middelhavet. I 1838 dør Else's far. Da hendes søster Anna også døde 2 måneder før hendes far, er Else og Anna's datter Kirsten de eneste arvinger. Pigen Kirsten optages som tjenestepige i huset. Hun har fra sin mor 2 ejendomme (lb.nr. 58 og et hus, der er borte), der sælges samme år. Pigen gifter sig snart (se lb.nr. 94). I 1849 holdes bryllup for datter Anne Margrethe, med skomager Hans Peter Nielsen fra Aal sogn (senere lb.nr. 71). Deres lille datter Else Jørgeline forsørges i en periode hos bedsteforældrene (FKT). I 1857 flytter Jørgen Nielsen Jørgensen med konen til Sønderby, hvor han køber et kådnersted (huset borte). Gården i Nørtvismark sælges for 4.550 rd. til Andreas Nielsen Lindgaard, der stammer fra Bergen i Norge og siden 1818 ejer en gård i Juvre (lb.nr. 11). Ægteparret i Sønderby dør i 1865 hhv. 1867.

1857-1863

Andreas Nielsen Lindgaard, 1/4 gård.

Manden sælger Juvre-gården parcel efter parcel med Indenrigsministeriets tilladelse, mens han allerede bor i Nørtvismark. Men gården her beholder han heller ikke længe. Efter en aftale i 1860 får Andreas Christensen Kræmer adkomst til ejendommen i 1863. Prisen er 4.700 rd. Andreas Lindgaard flytter med familien fra øen.

1863-1893

Andreas Christensen Kræmer, en gård.

Han er født 1832 på nabogården (lb.nr. 42) som søn af skipper, gårdmand og købmand Christen Hansen Kræmer og bliver snedkermester. I 1859 gifter han sig med enken efter gårdmand Carsten Hinrichsen i Kromose (lb.nr. 98), der bringer 3 børn med i ægteskabet. Anne Kirstine Mærsk er født 1831 som datter af skipper Jacob J. P. Mærsk i Mølby (lb.nr. 166). Hendes første svigerfar havde i 1829 erhvervet en Bolilmark-gård (lb.nr. 34), og jorderne kan nu let drives sammen med Nørtvismark-gården. Hele herligheden har i alt ca. 140 ha, dels under Ribe amt, dels under Haderslev amt. Andreas Chr. Kræmer sælger ejendommen i Kromose og flytter med familien til Nørtvismark. 3 børn var da allerede født i Kromose, datter Carstine Henriette (1860)(senere lb.nr. 68), datter Meta (1861)(senere lb.nr. 27 og 28), og datter Sophie (1863)(senere lb.nr. 94). Og en søn, Christen Hansen, fødes her på

gården i 1865. Han dør ugift i 1895, på landssygehuset i Slesvig. Allerede i 1876 dør Andreas Chr. Kræmer, kun 44-årig. Enken driver gården videre indtil 1893. I dette år overdrager hun 102 ha af gården med bygningerne til Bondo Marius Bundesen, der til gengæld overlader hende en ejendom i Toftum (lb.nr. 28) og oven i købet betaler 7.000 mk. Enken Anne Kirstine og hendes endnu ugifte datter Meta bor fremover i Toftum. Herfra sælger hun en del af de resterende jorder til en søn af hendes første ægteskab, Hinrich Carsten Hinrichsen (se lb.nr. 34), en del til Jens Jacob Bundesen i Nørtvismark, en bror til gårdkøberen. Og hun selv beholder godt 27 ha ved Toftum-ejendommen, hvor hun dør i 1909.

1893-1928

Bondo Marius Bundesen, en gård.

Om denne familie se også lb.nr. 28. B. Marius Bundesen bliver kaptajn, men helliger sig efterhånden helt landbruget. Den ældste søn bliver sømand og giftes med en pige fra Grærup, men de unge flytter snart til Amerika. Sønnen Anton Alfred sejler også, gifter sig i Flensborg og bliver kaptajn fra denne by. Søn Julius,

Billede 152:

Bondo Marius Bundesen med hustru Hansine Jørgeline, født Møller. (PD)

ligeså sømand, ægter Christian Møllers datter Thora, bor i nogle år på Rømø (lb.nr. 45), men er som kaptajn nødt til at flytte til danske havnebyer. Den yngste søn, Adolf Marius, følger den ældste til Amerika, hvor han tager en Rømø-født pige til kone, et barnebarn af Niels J. Simonsen (lb.nr. 43). Da ingen børn bliver hjemme, sælger Bondo Marius Bundesen gården til søsterens barnebarn og flytter med konen (billede 152) til et mindre hus i nabolaget (lb.nr. 44).

1928-1970

Hans Poulsen Knudsen, en gård.

Han er født 1898 i Kongsmark, som søn af sognefoged Jens Christian Knudsen (lb.nr. 67). Hans P. Knudsen kommer uskadt hjem fra 1. verdenskrig, besøger højskolen i Lyngby sammen med to andre Nørlands-drenge og ægter en pige fra Lyngby på Sjælland, Rigmor Hansen. En søn, Arne, fødes i 1923. Hans P. Knudsen bliver sognefoged efter sin far (billede 153), der i 1957 dør på Nørtvismark-gården. I 1965 dør også Rigmor, og få år senere overdrager enkemanden gården til sin søn. Hans P. Knudsen bliver 97 år gammel og dør i 1995.

Billede 153:

Politimester Bøving fra Tønder (t.h.) da sognefoged Jens Chr. Knudsen gik af og blev afløst i samme embede af sønnen Hans P. Knudsen. (PD)

1970-1993

Arne Knudsen, en gård.

Han er gift med Hilda Bundesen, født 1933 i Vestergård (lb.nr.169). Der er 4 børn, Birgitte, Rigmor, Hans og Ellen. I 1993 overdrages gården til datter Rigmor. Forældrene bygger et nyt hus øst for gården.

Siden 1993

Rigmor Larsen, født Knudsen, en gård.

Hun er gift med Knud Larsen, der stammer fra Guldager sogn og er vokset op i Østergasse. Ægteparret har 4 børn, Klaus, Dorte, Tom og Heidi.

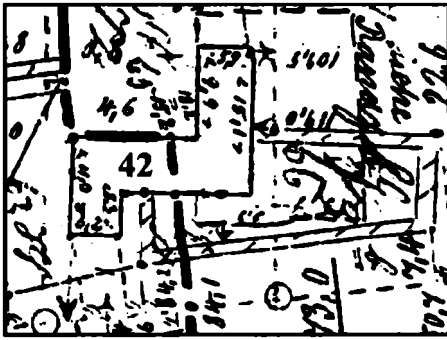
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
42	4 Ju	Havnebyvej 2	Ribe	34	Cb	-

1967 (AS)

Bygningshistorie:

Om gårdbygningens tilblivelse vides kun lidt. Efter nedbrydningen i 1998/99 kunne enkelte gamle bygningsdele, bjælker og stolper, af stuehusets ældste del undersøges. Fyrretræsbjælkerne og en egetræsstolpe stammer fra 1600-tallets første årtier, mens to egetræsstolper dateres til en periode omkring 100 år senere. Når man går ud fra, at mange gårde blev nybygget eller genopbygget omkring 1600, er det vist også tilfældet for denne gård. I 1700-tal-

Billede 154:
Opmålingskort fra 1875, udsnit med gården
lb.nr. 42. Tegningens bygningsproportioner
svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål
er angivet.

let måtte måske en del af tømmere erstattes. Brandforsikringen fra 1769 og fremad angiver den størst mulige værdi for gården. Indenfor bliver fine paneler bygget ind, vist omkring 1780. For 1841 findes en nærmere beskrivelse. Stuelængen (380 rd.) har 17 fag, deraf 12 fag beboelse, 10 alen (ca. 6.30 meter) bred, i tavl mur, med rørtag og 2 skorsten. I vest ligger en ladelænge med 8 fag, 9 1/2 alen bred (100 rd.), og i nord 2 fag, 9 alen bred, som svinesti (20 rd.). Og i 1862 vurderes på ny, efter nybyggeri, der vist hænger sammen med gårdens deling. Nu er stuehuset angivet i to dele, 500 plus 690 rd., en nordlænge er 300 rd. værd, en sydlænge 120 rd. Det må være den bygning, der også ses på kortet fra 1875 (opmålingskort billede 154) og på et fotografi fra 1910 (billede 155). Vest-øst-længen er forkortet til 14 fag, først og fremmest til beboelse. Deraf er de østlige 7 fag uændret, mens de vestlige 7 fag er nyt. I vestenden har den ene familie en avslænge mod syd, 3 fag, 6.20 meter bred. I østenden ligger der en avslænge mod nord, der er på 6 fag, 5.90 meter bred. I 1919 lader en ny ejer af den igen samlede ejendom sydlængen tage ned. I 1970'erne begyndes ombygning af huset til ren beboelse. Men midt under arbejdet ændrer ejeren sine planer, og den ubeboede bygning forfalder totalt i løbet af 30 år. Til sidst brydes gården ned, og i nærheden bygges nyt, med hensyntagen til gammel Rømø-stil.

Ejendomshistorie:

indt. ~1570

Bendt Nielsen, en gård.

Navnet findes allerede i Ribe Ærkedegnens koregnskab af 1516. I Ribe lens jordebøger fra 1562-1593 står manden for en ejendom i Tvismark og betaler 1 1/2 mk. i landgilde. Forvirrende er jorbebo-

Billede 155:

Gården lb.nr. 42 omkring 1910, endnu Z-formet og med vippebrønden. (Tønder Museum)

gens dokumentation for 1598. Navnet står endnu under Tvismark med samme afgift som før. Derudover nævnes efterfølgeren også, i begyndelsen af afsnit »Rømme«. Man må antage, at ejerskiftet til den næste generation sker langt før 1598. Jordebøgerne var dengang tit langt bagud. Formodentligt mangler sågar et mellemlid til Jesper Andersen.

~1570-1633

Jesper Andersen, en gård.

Jordebogen angiver denne bonde i perioden 1598-1643. Men også her sker ejendomsskiftet til efterfølgeren allerede før 1643. I Jesper Andersen's tid bliver formodentlig bygget nyt på stedet (se bygningshistorie).

1633--1665

Hans Jensen, en gård.

Fæsteprotokollen udviser overtagelsen af »en worring« i Tvismark. I jordebogen findes bonden i perioden 1645-65.

~1665-1723

Hans Hansen Langkjær, 1/4 gård.

I Schackenborgs jordebøger står han efter Hans Knudsen (se lb.nr. 50), men det må være en forveksling med Hans Jensen, efter

den senere udvikling at dømme (se tabel 5). I 1683-matriklen findes Hans Hansen Langkjær med en kvartgård. Derefter hører vi ikke noget om manden. Måske mangler et mellemed efter ham, også med navnet Hans Hansen.

1723-1739

Oued Hansdatter, 1/4 gård.

I en liste over kirkesæder fra 1728 følger Oued Hansdatter i Nørtvismark efter Hans Hansen. I fæsteprotokollen af 1739 skrives, at hun fik kvartgården i 1723 og overlader den nu til sin bror.

1739-1766

Knud Hansen, 1/4 gård.

Han bor allerede i området, idet han fæster et nyt hus dér i 1730 (måske lb.nr. 45). Han optræder som stokkemand på Nørlandets ting i 1728. I 1766 får en efterfølger fæste (DFB).

1766-1792

Michel Michelsen, 1/4 gård.

Han er født omkring 1730 på en Tvismark-gård, lb.nr. 48, som søn af kommandør Michel Jensen. Allerede i 1749 gifter han sig med en datter af Peder Jørgensen Holm i Tagholm, den i 1746 døde Rømmatador. Hun er født i 1730. Fra ægteskabet med Bodil Pedersdatter kendes 5 døtre og en søn. Pigerne er Kirsten (1749), senere kommandør Jørgen Jessen Dahl's kone (lb.nr. 45), Christine (1753), senere gift med Thade Harckes (lb.nr. 18), Maria (ca. 1760), der skal blive gift med 3 skippere hhv. kommandører i træk (lb.nr. 173, 1 og 53), Margrethe (ca. 1763), der overtager gården, og Bodil (ca. 1776), hvis skæbne ikke kendes. En søn, Michel Jensen (ca. 1766), sejler mange år med sin far. I 1801 (FKT) findes han ikke mere. Far Michel Michelsen sejler på Grønland fra Hamborg, deraf 21 år, 1763-83, som kommandør. Det er det samme 80-læsters skib, »Johannes«, han fører i den usædvanlig lange periode. Skibets redere skifter nogle gange. Og han overstår ulykkesåret 1777 uden større havari. Da har han allerede sønnen med som skibsdreng. I 1787 (FKT) har en svigersøn, Peder Svendsen Møller, overtaget ejendommen. Michel Michelsen og Bodil Pederdatter bor der på aftægt, ligeså er der endnu 2 af deres børn. I 1792 får svigersønnen fæste.

1792-1822

Peder Svendsen Møller, 1/4 gård.

Han er født ca. 1759 i Bolilmark, som søn af kommandør Svend Christensen Møller (gården er borte). I 1786 bliver han gift med Margrethe Michelsdatter og flytter ind til gården. En søn, Michel Pedersen Møller, fødes i 1789. Peder Sv. Møller er siden 1785 styrmand og sejler fra Christiania (Oslo) i Norge, senere også som skipper. I 1806 bliver han slettet fra sørullen, fordi han som skipper er indrullet i Frederikshald/Norge. Sønnen, der sejler med ham, flytter formodentligt derover. Peder Svendsen Møller dør inden 1821, vist i Norge eller til søs. Enken slutter dette år en salgs- og aftægtskontrakt med Christen Hansen Kræmer.

1822-1835

Christen Hansen Kræmer, 1/4 gård.

Denne driftige mand er født i 1796, i Kongsmark, en søn af købmand Hans Mathiesen Kræmer (lb.nr. 87). Han er endnu ikke gift, da han overtager ejendommen, men i 1826 ægter han en pige fra Dyrhuus ved Tønder, Sophia Stimmel. Parret bor i Nørtvismark, og Christen H. Kræmer sejler og handler. Her fødes de første 4 børn. Hans (1827) bliver skibsfører (lb.nr. 67), Mathias (1828) kendes senere både som kaptajn og som Kongsmarks kommuneforstander (lb.nr. 72), Marie bliver gift med en bådfører og købmand, der overtager slægtsejendommen (lb.nr. 87), og Andreas bliver snedker og gårdmand (lb.nr. 41). I 1834 beskæftiger familien 2 tjenestepiger. Og Margrethe, Peder Sv. Møller's enke, nyder sin aftægt. I 1833 overdrager Christen's far slægtsejendommen i Kongsmark til sin eneste tilbageværende søn, og i 1835 flytter den unge familie derover (se videre dér). Gården sælges til en landmand fra Guldager sogn, der er gift med en pige fra en Tvismark-gård, Mette Marie Bleeg (lb.nr. 54).

1835-1845

Jes Sørensen, 1/4 gård.

Han er født i 1805 og skylder nu næsten 1.000 rd. til Christen H. Kræmer. Mette Marie Bleeg dør allerede i 1838, og der er ingen børn. I 1839 gifter manden sig igen, med en pige fra fastlandet, Cathrine Bejer, født ca. 1811 i Brøns. I 1840 (FKT) bor der to tjenestefolk og to kostgængere, Jes Sørensens svogre fra sit første ægteskab. I 1843 flytter ægteparret til fastlandet og sælger ejen-

dommen til to gårdmandssønner fra Toftum, der hidtil begge er sømænd. De betaler 700 rd. og får i 1845 hver tilskødet halvdelen af gården. Deres koner er søskende, døtre af en tredje gårdmand i Toftum.

1845-1904

Christen Jensen, en delgård.

Han er født i 1824 (lb.nr. 17) og bliver sømand. I 1844 ægter han Margrethe Bleeg, født 1808 på nabogården i Toftum (lb.nr. 24). Parret flytter samme år ind på gården her. Formodentlig begynder også med det samme ombygningen til en tvillingsgård (se ovenfor). Familien får gårdens vestende. I januar 1846 fødes en datter, Maren. Samme år falder far Christen overbord ved Grønland og drukner. Enken Margrethe gifter sig aldrig igen og lever med sin mentalt handikappede datter på gården, indtil hun dør i 1885. Sandsynligvis drives landbruget af søsterens familie i samme hus. Maren Jensen dør i 1903. Året efter bliver denne gårdandel, med 33 ha jord, bortauktioneret, og en del med selve huset får Hans Nielsen Hansen (se nedenfor) tilslået. Så er gården forenet igen.

1845-1888

Niels Jensen Bruun, en delgård.

Han er født i 1815 (lb.nr. 19) og bliver styrmand. Han gifter sig i 1839 med den 4 år ældre Maren Bleeg fra nabolaget i Toftum (lb.nr. 24). I 1844 bor familien allerede på gården her, med 3 børn, konens mor Merred, og et almisselem. Merred Bleeg's forsørgelse betales fra Toftumgården. Børnene er Jens Christian (1839), Margrethe (1841) og Anna (1844). En pige, født 1849, dør som spædbarn. I 1851 dør aftægtskone Merred. Nu bor der 3 fattige børn med på gården, der forsørges af fattigvæsenet. I 1855 kommer en dreng til verden, Niels Marius. Da er to af de fattige stadigvæk i huset, men nu er de sømænd. Sønnen Jens bliver kaptajn med bopæl i Californien. Om Niels vides ikke noget, men måske følger han sin bror. I 1888 lever han ikke mere. Datter Anna giftes i Kampen på Sild til en Meinert Bleicken, mens Margrethe foreløbig forbliver ugift på gården. I 1884 dør husfar Niels Jensen Bruun, året efter svigerinden Margrethe Jensen. Og i 1887 følger også husmor Maren sin mand og søster. Kort inden ægter datter Margrethe en enkemand fra nabolaget, Hans Nie-

lsen Hansen (lb.nr. 38). Hendes to medarbejdere overlader gården til hende og får hver 1.600 mk. i obligationer.

1888-1895

Margrethe Hansen, født Bruun, en delgård.

I 1895 dør også Margrethe Hansen, født Bruun, og hendes mand bliver enejer af delgården.

1895-1919

Hans Nielsen Hansen, en gård.

Han gifter sig snart igen, med Margrethe Bleeg (billede 156), født 1852 i Juvre som datter af skipper Jørgen Jensen Bleeg (lb.nr. 12). Efter købet af en del jord med husets vestende har ejendommen 41 ha jorder. Gården sælges i 1918 mod aftægt, 100 mk. årlige håndpenge og 6.400 mk. grundskyld.

1919-1958

Christian Bleeg, en gård.

Han er født i 1887 som søn af Kirstine Bleeg i Juvre (lb.nr. 12). Han kommer til Kiel og arbejder der som lokomotivfører. Også

Billede 156:

Hans Nielsen Hansen, altid kaldt »Bruun«, med den tredje kone, Margrethe, født Bleeg, ved konens fødegård i Juvre. (PD)

en kone finder han i området, Dorothea Selck, født 1887 i Pløn. Parret får 3 børn, Hans Carl (1909), Kurt Christian (1911), og Anni Christine (1916). Mor Dorothea dør i 1927, og Christian Bleeg gifter sig anden gang, med Nielsine Ellen Kirstine Hansen, født 1896 ved Hjerding, en søster af hustruen i lb.nr. 4. Hun bringer en søn med, Agsel, født 1916, der adopteres af Christian Bleeg. Ægteparret sælger gården i 1958 for 30.000 kr., hvoraf knap 6.000 kr. udgør livslang boligret. Christian Bleeg dør i 1976, enken i 1978.

1958-1998

Egon Walther Møller, en gård.

Han er født i Hamborg som søn af fhv. U-båds-kaptajn Møller (lb.nr. 44). Han bliver reklametegner i Hamborg og køber huset som sommerbolig. Jorden bortforpagtes. Efter aftægtsfolkernes død og en påbegyndt ombygning står huset tomt i mange år og forfalder totalt.

1998-1999

Monika Inge Grabow, en gård.

Ejendommen købes til indretning af et ridecenter. Inden endelig adkomst må ejendommen sælges igen. Gårdbygningen er nu en ruin.

Siden 1999

Andreas Henningsen, en gård.

Han ejer en kyllingefarm og har i forvejen købt et andet gammelt hus i Nørtvismark, se lb.nr. 40. Her rives ruinen ned, og et helt nyt hus bygges i Rømø-stil.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
43	47 Ju	Vesterhavsvej 20	Ribe	31	Cc	Cc

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Murankrene på østgavlen viser, at huset er bygget i 1766. Bygningen er 8.40 meter bred, hvilket viser at bygherren var velhavende. Husets 10 fag er vist også fornemt indrettet. En del gamle døre med datidens profilering vidner om det. Til brandforsikringen fra 1769 og senere år betales næsten den højest mulige præmie. I 1875 (kort billede 138) står huset uændret. Billede 157 viser ejendommen i 1911, allerede med en ladebygning i vest,

Billede 157:

Huset lb.nr. 43 i 1911. Personerne er Jens J. Bundesen og konen, Anna Hansine. (PD)

som avlsafdeling for gårddriften. Siden er der sket mange ændringer.

Ejendoms historie:

1766-1789

Mathias Svendsen Schouw, 1/4 kåd.

Han er født i 1738, formodentlig i Havneby som søn af Svend Andersen Kimer, muligvis kommandør fra Altona og Hamborg. Mathias bliver, som hans 4 sandsynlige brødre Peder, Anders, Jørgen og Thomas, kommandør og fører i 21 år skibet »Zwaan«, ca. 60 læster stor, fra Hamborg. Han kommer heldig tilbage i katastrofeåret 1777. Mathias Sv. Schouw er meget omtalt i litteraturen og særlig kendt pga. af hans kønne gravsten (billede 158). I 1766 gifter han sig med en datter af kommandør Niels Hansen Ewes i Bolilmark (lb.nr. 34), Maren, født 1738. Samme år bygger han huset i Nørtvismark, men han får først fæste i 1772. 4 børn kendes fra ægteskabet med Maren. Datter Kirsten (1767) giftes senere med skipper Jens Pedersen Manøe fra Juvre (lb.nr. 5) og overtager ejendommen. Ellen (1771) ægter skipper Peder Pedersen Tagholm fra Kongsmark (lb.nr. 77, senere 88). Datter Cathrine

Billede 158:

Udsnit af gravstenen over kommandør Mathias Svendsen Schouw. Der vises hans skib og familien, der vinker farvel. Teksten på dette udsnit lyder: »Min Soefart er nu endt, mit Skib i Haunen sendt, og Himlen er min Bolig, hvor jeg nu lever rolig«. (Foto F.J. Falk)

(1772) og søn Peder (1775) dør som børn. Mathias Sv. Schouw findes i øvrigt som pengeudlåner i forskellige dokumenter. Kun én måned efter hjemkomsten fra det sidste togt i 1783 dør denne dygtige kommandør. Enken bor der endnu i nogle år med sine døtre, indtil hun dør i 1788.

1789-1827

Jens Pedersen Manøe, 1/4 kåd.

Han er født i 1764, bliver styrmand i 1784 og snart skipper på én af de mange hukkerter, Islandsselskabet lod bygge i København, og hvoraf en del senere blev solgt til Altona. Sådan gik det også med »Narhvalen«, 47 læster stor, der nu føres af Jens P. Manøe fra Altona til Islandsfiskeri og til Middelhavet fra 1788 til 1804. Da dør han i Malaga af pesten. Hjemme fødes 5 børn i ægteskabet med Kirsten Skov. Datter Maren Skov (ca. 1791) finder vi senere gift med Gregers Nielsen Bleeg (lb.nr. 90 og 47), der stammer fra Bolilmark (lb.nr. 32). Margrethe (ca. 1792) er så uheldig, at hendes forlovede, Thomas Peder Thomsen, en kommandørsøn fra Juvre (lb.nr. 8), drukner i 1819 på vej til Grønland. En datter, Thomasine Margrethe, lærer ikke sin far at kende. Mor og datter bor hos mormor Kirsten. Ellen (ca. 1797) dør vist inden 1815. Sønnen Peder (1798) bliver kommandør (lb.nr. 55), og med datter Kirstine (1801) slutter mor Kirsten i 1826 en aftægtskontrakt.

1827-1870

Kirstine Jensdatter Manøe, 1/4 kåd.

I 1834 (FKT) beboes huset af hendes mor, søster Margrethe med datteren og en søn af hendes anden, afdøde søster Maren, Jens Gregersen Bleeg, der er »afsindig«. Drengen dør året efter. 3 år senere indgår Kirstine et ægteskab med sin fætter, Jens Peder Bodsersens Manøe, født 1807 i Juvre (lb.nr. 5). Han er tømrer og ejer siden 1828 en gård i Juvre (lb.nr. 10). Den sælger han 1839 til en bror. Samme år dør svigerinden Margrethe, og den gamle aftægtskone, Kirsten Mathiasdatter, 4 år senere. I skiftet bekræfter arvingerne, at arven udgør 1.220 rd. I mellemtiden er også Kirstine's søsterdatter Thomasine flyttet ud. Hun er i 1842 viet til skipper Bodser Jensen Bleeg i Juvre (lb.nr. 2), der dog året efter forliser ved Island. I 1849 ægter hun mandens ældre bror, kommandør Gregers J. Bleeg sammesteds, der har tabt sin første kone i 1846. I Nørtvismark bor nu Kirstine alene med sin mand og en

tjenestepige. I 1859 dør tømrer Jens P. B. Manø af et slagtilfælde. Derefter findes kun enken med tjenestepigen på ejendommen. I 1870 beslutter Kirstine en ændring af sit testamente. Da hun ikke har nogen børn, skal datteren af hendes niece Thomasine i Juvre, Bodjette Margrethe Bleeg, arve hele ejendommen mod aftægt for Kirstine og forpligtelse at ikke sælge ejendommen uden Kirstine's samtykke.

1870-1891

Bodjette Margrethe Bleeg, et kådnersted.

Hun er født i 1843, efter at hendes far er forlist til søs. Endnu i 1870 ægter hun styrmand Peder Christensen, født i 1844 på en Juvre-gård (lb.nr. 6). En pige fødes i 1872, Jette Kirstine, og året efter sker uheldet i den tredie generation: hendes mand falder overbord i Elben. Fem år senere gifter hun sig igen, nu med en landmand, Niels J. Simonsen. Han er i 1851 født i Jylland og har lige købt halvdelen af en gårds jord i Juvre (lb.nr. 7). Da han har bopæl i huset her, engang bygget af M. S. Schouw, kaldes manden nu »Niels af Skov«. Ægteparret får 4 børn, en pige, Sine Petrine (1879), en dreng, Bodser Theodor (1881), en anden dreng, Anton (1883), og igen en pige, Nielstine Bomine (1885). Niels J. Simonsen vil dog indrette en avlsgård til driften af jorderne i Juvre. Den bygger han og sælger huset her med tilhørende 7 1/2 ha til gårdmand Hans Nielsen i Juvre (lb.nr. 14) som bopæl for dennes søn.

1891-1894

Hans Nielsen, et kådnersted.

Ejerskabet varer ikke længe. Hans Nielsen dør i 1894, og sønnen Hans Nicolaus flytter tilbage til Juvre og overtager forældrenes gård. Hans Nielsen's enke Hanne Christine Marie, født Mærsk, sælger samme år stedet videre til svigerdatterens bror.

1894-1929

Jens Jacob Bundesen, en gård.

Han er født 1862 i Toftum som søn af kaptajn Jens Hansen Bundesen (lb.nr. 25). I 1884 aflægger han styrmandseksamen på Fanø, hvor han året efter ægter en skipperdatter fra Nordby, Anna Hansine Nielsen, født 1860. Jens J. Bundesen sejler 1886-90 som styrmand på barken »Ines Röhl« fra Hamborg til Østasien.

Billede 159:

Jens J. Bundesen og hustru Anna Hansine, født Nielsen. Manden bærer redningsmedaillen fra 1908. (PD)

De første år bor Jens og Anna hos et ældre smedepar i Nørtvismark. I 1888 køber han huset, med 14 ha jord, 2 køer, 6 får, 6 lam og en gris. Den sælgende enkes mand havde allerede lagt to ejendomme sammen. I perioden indtil 1894 erhverver han yderligere 10 ha. I 1894 køber han ejendommen her, huset med 7 ha jord. Jorderne lægges sammen, og det første hus, der ligger et par 100 meter i øst, rives ned. Fremover betegnes Jens J. Bundesen som gårdmand. Han er meget aktiv i samfundslivet, er bådsmand ved Juvre redningsstation og fremmer ringridning på Rømø. Af 8 fødte børn dør de 7 første senest inden de er 5 år. Parret antager en dreng, født 1884 i Hoptrup sogn, Friedrich Botsch, som plejebarn. Han forliser i 1901 med en Fanø-bark, »Nanna«. I 1900 får ægteparret igen en dreng, Jens Alfred, der overlever og senere kan overtage ejendommen. Endnu en søn, født i 1901, dør efter få måneder. I 1904 købes mere jord på auktion, og gården har i 1920 en besætning på 16 stk. »hornkvæg«, 1 svin, 21 får og 3 heste. Hestene benyttes også til vognmandsfor-

retning. I 1929 overdrages gården til sønnen Jens Alfred, med 40 ha jord. 5 år senere kan Jens Jacob og Anna Hansine (billede 159) fejre deres guldbryllup. Manden dør i 1937, enken i 1944.

1929-1967

Jens Alfred Bundesen, en gård.

Efter skolegangen, en kort soldatertid og et højskolebesøg i vinter 1919/20 bliver han i 1921 gift med Anna Cathrine Bork, født 1896 i Østerby/Daler sogn. Alfred Bundesen udvider vognmandsforretningen i 1934 med øens første bil, en Ford-T-model som taxa (billede 160). I fritiden virker Alfred Bundesen som spillemænd ved mange lejligheder (billede 61). Efter dæmningens indvielse i 1948 indretter han, i fællesskab med Laust Lorentzen fra Havneby, busruten Rømø-Skærbæk. Senere kommer et bilværksted og tankstation til, drevet af sønnen Jens Jacob, der dog dør som 43-årig i 1964. Han er den ældste af familiens 6 børn. De andre er Christian Bork (1924), Anne Hansigne (1928), Astrid Marie (1931), Svend Bork og tvillingssøster Ingrid Bork (1938). Alle gifter sig, og de fleste bliver på Rømø. I 1967 overtager søn Christian ejendommen. Alfred Bundesen bor nu med hustruen i en tilbygning mod øst. I 1971 holdes guldbryllup. Anna Cathrine dør 10 år senere, Jens Alfred i 1990.

Billede 160:

Alfred Bundesen køber i 1934 Røms første bil som taxa. Her ses bil nr. 2 i 1936 foran huset lb.nr. 43. (PD)

Siden 1967

Christian Bork Bundesen, et driftssted.

Han er født i 1924 og ægter i 1950 Mary Elisabeth Larsen, født 1930 i Møborg. Der er 4 børn, Alfred, Jens Larsen, Børge og Anneliese. De sidste er tvillinger. Christian B. Bundesen fortsætter med vognmands- og rutebilforretningen. Jordtilliggenheden er bortforpagtet. I 1993 dør Christian B. Bundesen, og enken får tilskødet ejendommen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
44	37 Ju	Vesterhavsvej 26	Ribe	32	Cc	Cb

1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Formodentlig er huset bygget omkring 1765, 6 1/2 meter bredt, vist 7 fag langt. Bjælkerne med en gennemgående profilering i opholdsstuen viser ingen spor af bindingsværk. Men der ligger enkelte, større syldsten under murværket, der hvor bjælkerne ligger. I 1769 er bidraget til brandforsikringen lavt med 1/2 af 2 mulige lodder. Før 1780 bygges to fag til i øst (murankre forsvundet, men sandsynligvis fra sidst i 1770'erne). En ny ejer betaler i 1783 allerede 1 1/2 af 4 andele. Senest på dette tidspunkt må huset være 9 fag langt, som i 1875 (opmålingskort billede 161) og indtil den dag i dag. Billede 162 viser huset i 1930'erne.

1783-1834

Carl Carlsen Todsén, 1/4 kåd.

Møllersvenden er født ca. 1757 i Tvismark som søn af en mand med samme navn (SR), sandsynligvis også en møllersvend. I ægteskabet med Cathrine fødes 6 børn. 4 sønner bliver sømænd, Hans (ca. 1782), Jacob (ca. 1784), Niels (ca. 1795) og Svend Hansen (ca. 1799). Døtrene er Cathrine Margrethe (ca. 1789) og Maren (ca. 1791). I 1787 (FKT) lever konens bror Svend Hansen Tagholm med i huset, er dog formodentlig død i 1799, hvorfor et barn får navn efter ham. I 1801 betegnes familien som fattig. Udover den store børneflokk bor der endnu et ubeslægtet fattiglem i det lille hus. Sønnen Jacob giftes med Peder Jessen Dahl's datter Maren (født ca. 1776) i Mølby (lb.nr. 157). Datter Cathrine Marie ægter i 1818 en tømmermand fra Aal sogn, Nis Madsen, og flytter til Tvismark. I 1821 drukner søn Svend Hansen på en rejse til Norge. Samme år gifter søn Niels sig ind på en gård i Juvre (lb.nr. 8). 3 år senere dør far Carl Todsén på en rejse til Brunsbüttel. I 1827 bliver søn Hans gift med Mette Marie Mathisdatter Kjær fra Kongsmark (lb.nr. 74), der dog i 1834 og fremover er borte, uvist hvor. Hans bor 1834 (FKT: »gift«) igen hos moderen. Datter Maren er for længst død, og den gamle mor beslutter sig for at overdrage ejendommen til svigersønnen Nis Madsen, der skal yde aftægt til hende, overtage hendes gæld og stille et værelse til rådighed for Hans. Kort efter dør hun. Nis Madsens familie flytter ind og Hans ud, til bror Niels i Juvre, hvor han får »aftægt«.

1834-1856

Nis Madsén, 1/4 kåd.

Nis og Cathrine Marie bringer fem børn med fra Tvismark, hvor de ejede et i dag forsvundet hus. Sønerne Hans Madsén (1820) og Svend (1823) bliver matroser. Deres skæbne kendes ikke ligesom Antoni's (1825). Cathrine (1828) dør 1866 ugift i huset, og Anna Kirstine (1831) tjener senere hos morbror Niels i Juvre. I 1845 bor også en bror af husfaderen, Peder Madsén, med en datter med i huset. I 1850 lever kun datter Cathrine der med forældrene. Så sælger Nis Madsén ejendommen for 560 rd. og får en beboelseslejlighed i huset, der skal vedligeholdes af køberen.

Billede 163:

Peder Svendsen Møller og konen Mette Marie, født Holm, ved deres sølvbryllup i 1904. Personerne er i den øverste række fra venstre: Kirstine With, Sibrandt With, Cathrine With, Andreas With, Jens B. Petersen, Marine Petersen, Jette Maria Nissen. I anden række fra venstre: Hans Smed, Hans Bruun (Hansen), Margrethe Bruun (Hansen), Sine Bundesen, Margrethe Svendsen, Maren Timmermand, Henrik Kræmer (Hinrichsen), Nele Kræmer (Hinrichsen), Jette Bleg. I den nederste række fra venstre: Andreas With, Jacob With, Jens J. Bundesen med søn Alfred, Peder Svendsen (Møller), Mette Svendsen (Møller), Sine Dort. Navnene står på billedets bagside. (PD)

1856-1879

Jesper Svendsen Møller, 1/4 kåd.

Han er født 1813 i Bolilmark som søn af gårdmand Svend Møller Pedersen Falk (gård forsvunden). Han er skibskok og gift med Margretha Pedersdatter Lassen, der er vokset op i Nørtvismark (lb.nr. 40). Familien har hidtil boet til leje i Bolilmark (lb.nr. 36). Der er to drenge, Peder Svendsen (1849) og Peder Lassen (1851). I 1861 dør husfar Jesper Svendsen Møller, kun 48 år gammel. Året efter dør også den gamle Nis Madsen, hvis forsørgelse siden havde været fattigvæsenets sag. Hans datter Cathrine dør ugift i 1866, og nu er enken Margretha ene om at klare husholdningen. Sønnen Peder Svendsen synes at sørge for indtægterne. Han er

skibskok, som faderen havde været. I 1879 dør Peders mor, og kort efter gifter han sig med Mette Marie Holm, født 1844 som datter af skipper Rasmus Jespersen Holm i Kongsmark.

1879-1916

Peder Svendsen Møller, et hus.

Ejendommen har nu knap 6 ha jord. Parret får 2 døtre, Jette Margrethe (1881) og Petrea Marine Christine (1883). Den sidste dør i konfirmationsalderen. I 1904 kan fejres sølvbryllup (billede 163), men allerede 2 år senere dør far Peder. I 1915 giftes datter Jette med landmand Jørgen J. Bleeg i Juvre (lb.nr. 12). I 1916 overdrages jorderne til svigersønnen, mens huset overtages af Christian Møller. Mette Marie Holm må fortsat bo på stedet. Ved hendes død i 1923 skrives i kirkebogen, at hun blev opdraget i Bolilmark (først hos sin far, senere som tjenestepige, se lb.nr. 35), og »17 Aar Enke. Gamle Mette har plejet 9 gamle Mennesker indtil deres Død i sit Hjem.«

1916-1924

Christian Møller, et hus.

Han bor i nabohuset (se lb.nr. 45) og køber det her hus til sønnens familie. Det er U-båds-kaptajnen Chresten C. Møller med konen Anna Brummerstedten fra Hamborg, der skal bo der. De unge får 4 børn, Joachim, Erika, Marius og Egon (se lb.nr. 42). Den sidste fødes dog først i Hamborg, hvor familien flytter hen. Huset sælges.

1924-1928

Niels Jensen Simonsen, et hus.

Om denne mand se lb.nr. 43, hvor han bor indtil 1894, året, han flytter til Juvre til sin nybyggede gård. Siden 1908 er han enke-mand. Nu har han solgt gården (ikke medtaget i denne fortegnelse) til Johann H. Westensee (se også lb.nr. 30) og lever i nogle år her, igen i Nørtvismark. Til sidst sælger han dette hus til et barnebarns svigerforældre og flytter fra øen.

1928-1942

Bondo Marius Bundesen, et hus.

Han har været gårdmand i nabolaget (se lb.nr. 41) og flytter nu med konen herover, som aftægspar. En pige, Anne Marie Hansen

fra Mandø, ansættes til at pleje parret. Pigen bliver i 1938 gift med Alfred M. Hansen, der arbejder ved dæmningen og flytter med ind til huset. I 1939 dør B. Marius Bundesens kone, Hansine, f. Møller, i 1942 han selv. Alfred og Anne Marie Hansen arver huset.

1942-1946

Alfred Magnus Hansen, et hus.

Han er født i 1909 ved Tjæreborg, men vokset op i Juvre (lb.nr. 3, 14). Her i Nørtvismark får parret 3 børn. I 1946 køber Alfred Hansen en gård i Toftum og bytter ved handelen huset med sælgeren, Theodor Petersen (se lb.nr. 24).

1946-1959

Theodor Petersen, et hus.

Huset er nu for tredje gang et »aftægts hus«. I 1959 overtager et barnebarn, datter Sofie Marie's søn, huset med forpligtelse til at pleje sine bedsteforældre.

1959-1973

Carl Møller Christensen, et hus.

Han er ungkarl, der arbejder som murer og landbrugsmedhjælper. I 1963 dør Theodor Petersen, 10 år senere barnebarnet, Carl Møller. Så er det hans forældre, der arver ejendommen.

1973-1979

Willy Thorwald Christensen og hustru Sofie Marie, født Petersen, et hus.

Ægteparret har et nyere hus på samme grund. Sofie's mor Anne Kirstine lever endnu i huset og dør i 1978. Et andet barnebarn, Ove, kommer nu med konen til at bo her på stedet. Efter nogle år får han huset tilskødet. En tredje søn, Theodor (»Teddy«), lever i USA.

Siden 1979

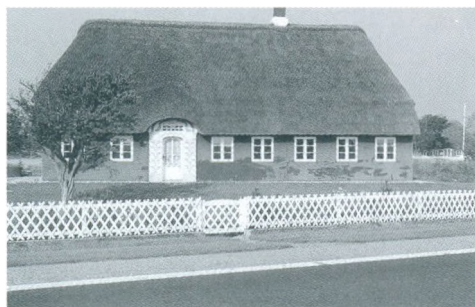
Ove Christensen, et hus.

Han er gift med Edith Wraa Christensen fra Skærbæk og har 2 børn, Willy og Dorthe. Ove Christensen arbejder ved dæmningen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Gruppe	Gruppe
45	408 Ju	Vesterhavsvej 36	Ribe	33	Cc	Cb

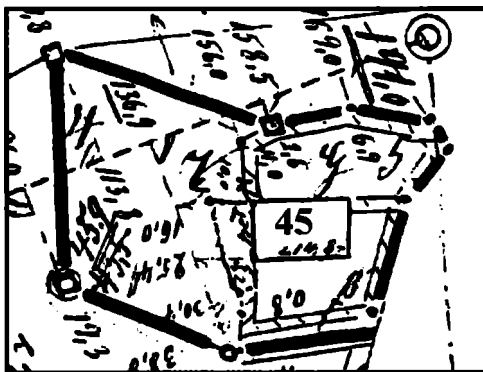
1967 (AS)

2000 (SMS)

Bygningshistorie:

Huset, der står der i dag, er ikke den første bygning på stedet. Før 1776 (murankre på nutidens hus) må der have været et lille hus, der ikke var forsikret i 1769 (BF). Det er den senere kommandør, Jørgen Jessen Dahl, der sammen med svigerforældrene havde råd til at bygge et nyt hus i en bredde på 8.70 meter, en dyr konstruktion. I brandforsikringen af 1783 betales for 2 $\frac{1}{2}$ af 4 mulige lodder. 1839 sættes forsikringspræmien ned til 1 lod. Om det kun er pga. slid, eller om huset måske blev forkortet, vides ikke. I 1875 (opmålingskort kort bilde 164) har huset 8 forholdsvis store fag. På bilde 165 ses huset ca. 1910.

Billede 164:

Opmålingskort fra 1875, udsnit med hus lb.nr. 45. Tegningens bygningsproportioner svarer ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet.

Billede 165:

Huset lb.nr. 45 ca. 1910. Foran huset står enken Maren Christensen, født Holm, og hendes datter Jette Marie.(PD)

Ejendoms historie:

1730-1748

Knud Hansen, 1/4 kåd.

Han står i fæsteprotokollen for 1730 med et nyt hus i »Bolilmark«, hvortil Ribe amt dengang regnede Nørtvismark-husene. Huset ligger midt i slægtsgårdens jorder. I 1739 overtager han forældrenes gård efter en søster (lb.nr. 42). Desværre findes efterfølgeren ikke angivet med forgængerens navn i den efterfølgende protokol for 1748, der kun er en liste. Her er ejerrækken altså usikker.

1748-1777

Maren Lauridsdatter hhv. Anna Lauridskone, 1/4 kåd.

Der formodes, at huset bliver fæstet af Laurids Michelsen's datter (se lb.nr. 41). Senere kommer hendes mor Anna med til huset, efter at hun en tid havde ejet en gård i Toftum (lb.nr. 19). I 1777 er såvel mor Anna som datter Maren død, og Kirsten Michelsdatter fæster efter »afdøde Anna Laustkone i Nørtvismark med 2de agre og 2de Støkker Stavnsjord i Törtlös beliggende« (DFB).

1777-1816

Kirsten Michelsdatter, 1/4 kåd.

Hendes far er efter al sandsynlighed kommandør Michel Michelsen på den vestlige Nørtvismark-gård (lb.nr. 42), i hvis jorder huset ligger. I 1776 gifter hun sig med faderens mangeårige styrmand på Grønlands-skibet »Johannes«, Jørgen Jessen Dahl. Da opføres sandsynligvis et helt nyt hus. Jørgen J. Dahl er født ca. 1746 i Østerhede som søn af bådfører Jes Mathiesen Dahl (huset borte). 2 brødre er skippere, en bror, Mathias, sejler hele 22 år som kommandør fra Hamborg. Jørgen Jessen ledsager svigerfaderen som styrmand indtil dennes sidste sejlår, 1783. Fra 1784 bliver han selv kommandør på samme skib, men kun indtil 1787. Kirsten og Jørgen har 3 børn. Den ældste søn, Michel (ca. 1777), bliver også kommandør, fra Altona (lb.nr. 48, 89). Sønnen Jes Mathiesen sejler ligeså på Grønland og når at blive styrmand. Han overtager senere huset. Datter Kirstine (1779) ægter gårdmand Thade Harckes i Toftum, i dennes andet ægteskab (lb.nr. 18). I 1795 er husmor Kirsten Michelsdatter død, og enkemanden får lov til at hensidde i uskiftet bo. Vi finder igen Jørgen Jessen ved Grønlandsfarten, som spækskærer og bådsmand med kommandør Niels Hansen Tønnes fra Altona. I 1815 opretter Jørgen Jessen Dahl en aftægts- og overtagelseskontrakt med sønnen Jes.

1816-1841

Jes Mathiesen Jørgensen Jessen, 1/4 kåd.

Han er gift med Karen Pedersdatter fra Mølby, nabo til Jes' farbror Peder. Hun er født ca. 1784, og hendes far var Peder Hansen Bleeg (huset borte). Der er endnu ingen børn, da Jes Mathiesen, der i 1819 er på vej til Grønland som harpuner med sin bror som kommandør, falder overbord og drukner. Nu er der små kår i huset. Enken ernærer sig og sin svigerfar med syning. En ældre, ugift kvinde fra Kongsmark, Kirsten Pedersdatter, optages i huset. Hun hjælper med ved skrædderarbejdet. Sådan ser situationen i 1834 (FKT) ud. 2 år senere dør Jørgen Jessen Dahl, 91 år gammel. De to »piger« klarer sig videre indtil 1841. Da overdrager enken Karen Pedersdatter ejendommen til Kirsten Pedersdatters søstersøn mod aftægt.

1841-1871

Peder Hansen Nielsen Falk, 1/4 kåd.

Han er født 1817 i Tvismark som søn af Niels Jepsen Falk. I 1834 finder vi ham som hyrde i Kongsmark, hvor han bor sammen med en moster, Merred Pedersdatter, til leje (lb.nr. 70). Samme år, han overtager ejendommen, bliver han viet til Kirstine Gregersdatter Bleeg, født 1812 i Tvismark på gården lb.nr. 47. I 1842 fødes en søn, Gregers Nielsen, der senere findes i Kongsmark (lb.nr. 69). I mellemtiden er far Peder bleven sømand, og mellem 1845 og 1848 dør han et ukendt sted. Enken er i dette år nødt til at låne 142 rd. I huset bor stadigvæk aftægtskonen Karen, og enken Kirstine optager derudover hendes gamle far, Gregers Nielsen Bleeg, og søsteren Cornele Maria. Det hjælper på økonomien, idet Gregers »lever af sin formue« (FKT). 1857 dør den 15-årige Gregers på Island, af »en pludselig sygdom«. 1864 optages igen lån, og samme år dør den nu 80-årige aftægtskone, Karen, Jes M. J. Jessens enke. Efter at også hustruen, Kirstine Gregersdatter er død i 1870, sælges huset på auktion for 528 rd. Den gamle Gregers N. Bleeg flytter til en anden datter i Bolilmark, hvor han dør i 1871.

1871-1912

Jens Christensen, et hus.

Han er en tømrer fra Janderup sogn (født 1817), der i 1842 bliver gift med en pige fra Sønderby, Anna Margrethe, fhv. kommandør Niels Hansen Pedersen's datter, født i 1811 (lb.nr. 178). I Sønderby køber Jens et hus (lb.nr. 185) og der fødes 4 drenge. Parret skilles i 1859, Jens bor i 1860 alene i Sønderby, og 2 børn er indtinget i Toftum (lb.nr. 25). Et barn er død, om konen og den anden dreng vides ikke noget. I 1871 gifter Jens Christensen sig påny, med den 16 år yngre pige Maren Holm, født 1834 som datter af harpuner Søren Nielsen Holm i Kongsmark (huset borte). Samme år køber han huset her, og i 1872 sælger han Sønderbyejendommen. Med den nye kone får han i 1875 en datter Jette Marie. Til huset hører nu 6 1/2 ha jord. I 1893 dør Jens Christensen, og to børn, Christen Peter fra første ægteskab (født 1846) og Jette Marie får hver 300 mk. testamenteret. Datteren giftes i 1912 med gårdmand Peter Marius Nissen i Kongsmark (lb.nr. 86), og enken sælger huset samme år til Christian Møller, for 3.000 mk. Hun

Billede 166:

*Den gamle, frv. Tvismark-
møller Christian Møller med et
barnebarn foran huset i
Nørtvismark. (PD)*

beholder nordstuen til at bo i. Senere flytter hun dog til datteren og dør der i 1922.

1912-1925

Christian Møller, et hus.

Han er født 1852 på møllegården i Tvismark (se lb.nr. 57). Konen Marine, født Schmidt, er død 1900 og har efterladt ham med 6 børn. I 1907 sælger Christian Møller møllen med gården til søster Amalie og svoger Martin Lambertsen, 5 år senere køber han huset her og flytter ind. Husholdningen føres af døtrene, der efterhånden giftes. For den ene søn, Chresten, køber han i 1916 naboejendommen (lb.nr. 44). Den yngste datter, Thora, født i 1898, forbliver længst i huset, senere sammen med sin familie. Hun overtager ejendommen med aftægtsforpligtelse for sin far (billede 166), der dør i 1932 hos en anden datter, Ella, i Kirkeby (lb.nr. 103).

1925-1942

Julius Conrad Bundesen, et hus.

Han er i 1892 født i Toftum som søn af Bondo Marius Bundesen (lb.nr. 28, senere lb.nr. 41), bliver styrmand og gifter sig med Thora Møller. 3 drenge fødes i Nørtvismark, Marius (1920), Christian Møller (1923) og Hans (1926). Senere flytter Julius, nu kaptajn, til forskellige byer i Danmark og lejer huset ud. I 1930erne bor først Ernst Westensee der med konen Louise, f. Kehler (se lb.nr. 13), senere Nikolaj Schmidt, der som tjenestekarl er kommet fra Skast. I 1942 sælges ejendommen til denne mand.

1942-1983

Nikolaj Schmidt, et hus.

Han er født i 1906 og er gift med Elna, født 1909 i Mjolden. Parret har en søn, Arnold, der i 1955 omkommer som soldat. Nikolaj Schmidt arbejder forskellige steder, først og fremmest som tækkemand, sammen med Theodor Lytzen. Elna driver en syningsforretning. Efter salget flytter parret til et hvilehjem.

1983-1994

Svend Møller, et hus.

Han er en søn af tømrermester Jørgen A. Møller, der stammer fra ejendommen lb.nr. 9 i Juvre. Svend er født i 1959 og bliver også tømrer. Han er gift med Lone Trans, født i Esbjerg, og har en søn, Kasper. Familien flytter til Toftum.

1994-1997

Gunnar Møller, et hus.

Huset lejes ud som sommerhus.

Siden 1997

Chresten Bergmann, et hus.

Han er salgsmontør og bor i Hjerpsted. Ejendommen købes som sommerhus for familien.

Sammenfatning af resultater

Rømø's historie, fra anden halvdel af 1500-tallet indtil den svenske besættelse i 1643/44, er præget af høj velstand i mange familier i øens fire nordlige landsbysamfund. Dette skyldtes gode landbrugsbetingelser og en aktiv deltagelse i Ribe/Tønder-områdets livlige skibsfart. Endnu er bevaret vidnesbyrd herom, rigt udskårede skabe, kister og dørfyldinger m.v.

I denne periode bliver formentlig også den største del af gårdene, tilhørende Haderslev amt, fysisk delt, dvs. de enkelte dele af familierne får nu hver deres driftssteder. Det gælder også for en del af kirkens ejendomme, senere lagt under Ribe amt. Det fremgår af tabel 6. Dendrokronologiske undersøgelser og typiske byggetekniske kendetegn viser, at enkelte gårde har bevaret bygningsdele fra denne tid.

Lb.nr.	Juvre art.nr.	Sted/Amt før 1864	Bredde (m)	Skråbånd	Dendrokron.	Byggeper.omkr.
2	2	Juvre/Haderslev	6.20	Påbladet ?	Eft. 1597	1600
8	6/83	Juvre/Ribe	6.30	Påbl./indt.	--	1620
9	222	Juvre/Ribe	6.10	Påbl./indt.	--	1620
23	14/219	Toftum/Haderslev	6.20	Påbladet	Ca. 1546	1550
24	19	Toftum/Haderslev	6.70	Ingen	Eft. 1464/1543	Eft. 1650
34	77	Bolilmark/Haderslev	6.30	Påbladet	1597/98	1600
35	28	Bolilmark/Haderslev	6.20	Ingen	--	1600
36	33	Bolilmark/Haderslev	6.30	?	(1606)	1606
42	4	Nørtvismark/Ribe	6.30	Indtappet	Ca. 1629	1630

Tabel 6:

Aldersbestemmelse af enkelte bygninger i Juvre ejerlav (skønnede årstal kursiv). Til lb.nr. 24 skal bemærkes, at de 8 aldersvurderede egetræsbjælker må være genbrug. De synes at være omarbejdet i eller efter midten af 1700-tallet, men her først indbygget i 1800-tallet. Alderen af lb.nr. 36 fremgår af et årstal, skrevet på en bjælke, der i dag er beklædt.

En anden velstandsperiode begynder i sidste fjerdedel af 1600-tallet og strækker sig ind i 1700-tallet. Da opføres en del nye gårdbygninger, igen pga. delinger eller slid af gamle gårde. Også bygningen af husmandssteder kommer rigtig i gang.

Udviklingen, målt i antal af huse og beboere, ligner dog ikke forholdene mod syd på Rømø. I den i dette bind beskrevne del af øen er antallet af bygninger hhv. beboere i løbet af 1700-tallet kun steget med omkring en trediedel, og denne tilvækst skyldes først og fremmest nybyggede huse i Nørtvismark. Derimod får hele øen næsten 65 % flere huse og 50 % flere beboere. Her i øens nordligste fire landsbysamfund udgør beboerne af gårdejendomme i 1801 endnu ca. 60 %, i øens andre områder kun omkring 10 % af befolkningen.

Men søfolk er mændene alligevel, uanset om de bor på en gård eller ej. Og det gælder en stor andel af husejerne, der er skippere hhv. kommandører, især gårdmænd (tabel 7). Påfaldende er, at forholdsvis flere af Bolilmarks bønder end af Juvres eller Toftums omkring 1700 sejler som skippere med eget skib eller som kommandører. Såvel en del gravsten som også toldregnskaber og bomærker på dokumenter viser, at det allerede var tilfældet i 1600-tallet, mens det i løbet af 1700-tallet for alvor går nedad. Derimod vokser andelen i de andre landsbyer. I Nørtvismark påvirker tilflytning af to kommandører tallene for perioden 1750-1800. I løbet af 1800-tallet ophører derimod kombinationen af landbrug og skippergerning.

Omkring	1700	1750	1800	1850
Juvre	33	63	63	33
Toftum	33	45	45	8
Bolilmark	50	25	12	14
Nørtvismark	0	37	33	0

Tabel 7: Procentandel af skippere hhv. kommandører på ejendommene i Rømø's 4 nordlige landsbyer.

Disse forhold fører også til væsentlige ændringer i økonomien fra ejendom til ejendom. Landbrugets gode tider er forbi, sandflugten ødelægger meget, og med søfarten er ikke alle lige heldige. Tabel 8 viser det tydeligt. Mens gårdene omkring 1710 endnu er ret ens fra landsby til landsby, ser man allerede større forskel i 1744. En del familier har da stiftet gæld. Brandforsikringsværdierne i 1780 og 1812 svinger endnu mere, og til sidst er den første gård i Bolilmark nedlagt, en udvikling, der fortsættes ind i 1800-tallet.

Lb.nr.	Juvre- art.nr.	Gård- størr.	Vurdering 1708 - 1710					Vurd. 1744		Brand forsikr.	
			Antal husfag	Udsæd td/sk	Antal Hølæs	Antal køer	Antal heste	Hus rd.	Penge rd.	1780 rd.	1812 rd.
1	8	6/32	20	5/3	12+6	3	4	134	140	316	1190
2	2	9/32	26	6/3	18+9	4	4	150	173	264	1010
4	17	7/32	28	6/3	16+7	4	4	148	27	297	890
14	25	7/32	22	4/8	14+7	3	4	135	--	242	990
18	334	1/4	24	6/3	15	3	3	216	2251	524	2670
19	16	1/4	?	6/3	15	3	3	130	50	162	660
21	1	1/4	22	6/3	15	3	3	138	40	190	600
22	(9)	1/4	22	6/3	15	3	3	139	116	237	1080
23	14/219	1/4	21	6/3	15	3	3	123	- 400	246	960
24	19	1/4	22	6/3	15	3	3	121	- 10	132	510
25	5	1/4	21,5	6/3	15	3	3	142	362	162	510
32	26	1/12	18	2/1	6	2	2	94	140	192	820
33	3	1/6	17	3/8	12	3	3	91	- 30	180	650
34	77	1/6	19	3/8	12	3	2	124	250	201	710
35	28	1/6	16	3/8	10	3	2	123	193	222	710
36	33	1/6	22	3/8	12	3	2	86	35	138	140
--	--	1/6	21	4/4	12	3	3	124	132	228	940

Tabel 8:

Udvikling af Haderslev-gårde i Juvre ejerlav. Antal husfag omkring 1710 indeholder stald og lade. Gårdenes udsæd ved samme tidspunkt er angivet i tønder á 9 skæpper. Ved Juvre-gårdene ses arealtilvæksten i Rømøs nordende i form af tilvækst i høhøsten. Pengeformue (eller gæld) i 1744 indeholder den samlede pengeformue på gården. Inflationen mellem 1780 og 1812 ses tydeligt i stigningen af forsikringsværdier. Af tabellen fremgår, hvordan de enkelte gårdes økonomi har udviklet sig i 1700-tallet, fra forholdsvis ringe forskel i århundredets begyndelse til nedlæggelsen af en gård (lb.nr. 36). Udviklingen fortsættes i 1800-tallet.

I midten af 1800-tallet, med gode landbrugsbetingelser og tilflytning af bondefolk fra fastlandet, bliver igen mange gårde bygget ud og fornyet, indtil det henimod århundredskiftet til 1900-tallet går nedad igen. I begyndelsen af 1930'erne går mange gårde fallit, og først efter anden verdenskrig får Rømøs økonomi fart igen med en ændret landbrugsstruktur og turismens nye indtjeningsmuligheder.

Kilder

For hyppigst forekommende kilder, der udførligt er beskrevet i bind 1, vises forkortelser i teksten (se listen på næste side).

Matrikel- og opmålingskort såvel som S.Bruuns konceptkort fra 1796 er af forfatteren bearbejdet på basis af kortmaterialet fra Kort- & Matrikelstyrelsen. Bomærkerne er tegnet af forfatteren efter beretninger fra gårdejere og efter gravsten.

Husbillederne, der vises under felterne for ejendomme med ældre huse, er i 1967/71 fotograferet af arkitekt Aksel Skov (AS) og bevaret på Nationalmuseet, og i 2000 på ny fotograferet af arkitekt Steffen M. Søndergaard (SMS).

Ellers er der angivet enten billedets opbevaringssted eller fotografen. De fleste billeder er i privateje (PD), og fotografen kendes kun i enkelte tilfælde. Fotos uden kildeangivelse er taget af forfatteren.

Af alle billeder findes en scannet kopi på Rømø Lokalhistorisk Forenings arkiv, hvor billedernes opbevaringssted hhv. fotografen er registreret.

Til følgende kilder henvises med noter:

1. - Kirkesager, Schackenborg Godsarkiv, pk. 540, LAA
2. Kelm, B. Strandingen ved Rømø i 1700-tallet, Sønderjyske Årbøger, 1997
3. - Sager I, Schackenborg Godsarkiv, pk. 58, LAA
4. Oesau, W. Hamburgs Grönlandfahrt, Hamburg 1955
5. Kappelgaard, E. Thades gård, Nationalmuseet 1970
6. Petersen, Th. Rømø, Aabenraa 1979
7. Tolstrup, I., Søndergaard, S.M. Nationalmuseets Kommandørgård, Nationalmuseets arbejdsmark 1999
8. Moritz, E. Die Nordseeinsel Röm, Hamburg 1903
9. Petersen, Th. Haarde Halse, Sprogforeningens Almanak, Aabenraa 1910
10. Sauermann, E. Eine nordschleswigsche Schnitzschule, Verwaltungsbericht des Kunstgewerbemuseums der Stadt Flensburg 1901-1905

Forkortelser

<i>Arkiv</i>	<i>Sted</i>	
HSK	Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg	Helsingør
KB	Kongelige Bibliotek	København
LAA	Landsarkivet for Sønderjylland	Aabenraa
LAS	Landsarkivet for Sjælland, Lolland, Falster og Møn	København
LASH	Landesarchiv Schleswig-Holstein	Schleswig
LAV	Landsarkiv for Nørrejylland	Viborg
LOK	Rømø Lokalarkiv	Rømø
MAK	Matrikelarkivet, Kort & Matrikelstyrelsen	København
PD	Dokumenter i privateje	
RA	Rigsarkivet	København
SAF	Stadtarchiv Flensburg	Flensburg
SAH	Staatsarchiv Hamburg	Hamburg
SAK	Stadsarkiv København	København
<i>Arkivaliernes navn</i>	<i>Kilde nr. i bind I</i>	<i>Arkiv</i>
BF	Brandforsikringer	LAA, LASH, LOK
DP	Dispacheprotokoller	SAH
FB	Fæstebreve	LAA
DFB	Designationer over fæstebreve	LAA
FKT	Folketællinger	RA, (LAA)
FP	Fæsteprotokoller	LAA, LAV, RA
GS	Gravsten	Rømø kirkegård
HAR	Haderslev amts regnskaber	LAA, RA
HAV	Haderslev amt, ejendoms/ formuevurdering	LAA, RA
HR	Heberegister Haderslev amt	LAA
JB	Jordebøger	KB, LAA, RA
KB	Kirkebøger	LAA
KO	Register over kirkens køer	LAA
KR	Kirkeregnskaber	LAA, RA
KS	Liste over kirkesæder 1728	PD
LFL	Fæsteliste Sønderland 1826	LAA
MA	Matrikuleringer	MAK, RA
MR	Mutterrolle og Grundakten (prøjsisk tid)	LAA
RAR	Ribe amts jordebogsregnskaber	RA
RLR	Lensregnskaber Riberhus len	RA
RR	Realregister til pantebogen (Ribe amt)	LAA
SLK	Skipperlaug og skipperkartoteker	HSK, LAK, SAF
SL	Skibsliстер og -målinger	CBA, RA
SP	Søpasprotokoller	SAF
SPP	Skyld- og panteprotokoller	LAA
SR	Søruller	RA, (LAA)
TBB	Tingbøger Ballum birk	LAA
THH	Tingbøger Hviding herred	LAA
TR	Toldregnskaber	RA, SAH
WS	Waterschout /udsejlingsprotokoller	RA, SAH, SAK

RØMØ

Denne bog fortæller historien om alle ældre ejendomme på den nordlige del af Rømø, i Juvre, Toftum, Bolilmark og Nørtvismark. For hver ejendom redegøres for alle ejere og deres familieforhold siden 1500-årene.

Bygningshistorien belyses med mange oplysninger om de enkelte huse og deres udstyr. Bogen er overdådigt illustreret, heraf en del billeder i farve.

Bogen er den første i en række på fire bind om alle ældre ejendomme på Rømø.

Forud kom bind 1 om Rømøs almene historie, befolkningen og de økonomiske vilkår på øen siden 1500-årene.

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
nr. 83

ISBN 87-7406-063-5
ISSN 0109-9264